

"XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR"

Konferensiyasi

BIZNING YO'NALISHLARIMIZ:

- Aniq fanlar
- Tabiiy fanlar
- Tibbiyot fanlari
- Texnika fanlari
- Iqtisodiyot
- Filologiya fanlari
- Pedagogika fanlari
- Ijtimoiy va gumanitar fanlar
- Psixologiya fanlari
- San'at va madaniyat fanlari
- Jismoniy tarbiya va sport

INDEKSLAYMIZ:

OpenAIRE

zenodo

Google
Scholar

[HTTP://UNIVERSALPUBLISHINGS.COM](http://UNIVERSALPUBLISHINGS.COM)

+998 88 808 21 07

«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM
TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR» ilmiy konferensiyasi:

31.03.2024-yil.

Ushbu to'plamda «XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR» ilmiy konferensiyasi 2024-yil 2-soni 3-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

Jurnal tarkibidagi barcha maqolalarga DOI unikal raqami biriktirilib, **Zenodo**, **Open Aire**, **Google Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Konferensiya materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

“RESEARCH SCIENCE AND
INNOVATION HOUSE” MCHJ

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir: Eshqarayev Sadridin Chorievich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot va tabiiy fanlar kafedrasini mudiri, kimyo fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O‘zbekiston.

Mas’ul kotib:

Boboyorov Sardor Uchqun o‘g‘li Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali talabasi

Nashrga tayyorlovchi:

Eshqarayev Samariddin Sadridin o‘g‘li Termiz muhandislik-texnologiya instituti talabasi

TAHRIR KENGASHI A’ZOLARI

Texnika fanlari muharriri, Eshqarayev Ulug‘bek Chorievich – Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedrasini dotsenti, texnika fanlari nomzodi, Denov, O‘zbekiston.

Texnika fanlari muharriri Babamuratov Bekzod Ergashevich – Termiz davlat universiteti fizik kimyo kafedrasini dotsenti, falsafa fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Kimyo fanlari muharriri Mirabbos Xojamberdiev Ikromovich- Berlin Technische Universität dotsenti, kimyo fanlari doktori, Berlin, Germaniya

Kimyo fanlari muharriri, Eshqurbonov Furqat Bozorovich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Iqtisodiyot fanlari muharriri Otamurodov Shavkat Tillayevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti prorektori, iqtisod fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Ijtimoiy va gumanitar fanlar muharriri, Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, ijtimoiy-gumanitar fanlar doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Otamurodov Furqat Abdulkarimovich, Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali direktori, Termiz, O'zbekiston tibbiyot fanlari falsafa doktori, Termiz, O'zbekiston.

Biologiya fanlari muharriri Nurova Zamira Annakulovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali. Termiz, O'zbekiston, biologiya fanlari doktori, dots., Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Turabayeva Zarina Kenjabekovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali, tibbiyot falsafa fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Sotsiologiya fani muharriri Eryigitova Lobar Qodirovna Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa sotsiologiya fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Filologiya fanlari muharriri Jo'rayeva Ramziya Abdurahimovna Qo'qon davlat pedagogika instituti. Qo'qon, O'zbekiston filologiya fanlari fanlari doktori (PhD), katta o'qituvchi.

Fizika-matematika-fanlari muharriri Bobamuratov Ulug'bek Erkinovich Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa fanlari doktori, fizika-matematika-fanlari, Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Axmedov Kamoliddin Xakimovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali 1-son davolash fakulteti dekani, tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tibbiyot fanlari muharriri Vohidov Alisher Shavkatovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali Umumiy xirurgiya, bolalar xirurgiyasi va bolalar urologiyasi kafedrasini mudiri Tibbiyot fanlari doktori, professor

Gumanitar fanlar muharriri Rahmonov Abduqahhor Abdusattorovich Ma'naviy-axloqiy tarbiya va yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor o'rinbosari, falsafa fanlari doktori (PhD)

2-TOM, 3-SON

MAQSUD SHAYXZODANING UMR YO'LI

Turg'unova Ziyoda G'ayrat qizi

Toshkent davlat transport universiteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya

- *Umlar bo'ladiki,*
- *Tirik odam o'likdir,*
- *Umlar bo'ladiki,*
- *O'lgan odam tirikdir*

Maqsud Shayxzoda haqida so'z borar ekan, gapni ayni yuqorida keltirilgan misra bilan boshlashni hohladim. Albatta ushbu misra barchamizga tanish. Uning hayotini biz yuqoridagi misraning ikkinchi baytiga misol qila olishimiz mumkin:

Umlar bo'ladiki,

O'lgan odam tirikdir.

Maqsud Shayxzodaning ushbu misrasi orqali men shuni ayta olamanki, u hozir bizning davramizda yo'q ammo biz hozirgacha uning hayoti va ijodiga qiziqib kelmoqdamiz. Jumladan u yozgan asarlar bilan tanishib, she'rlarini yod olmoqdamiz, u haqida turli xil maqolalar yozib kelmoqdamiz. Bundan ko'rinadiki, Maqsud Shayxzoda bu dunyoda yo'q lekin u yozgan asarlari va qilgan ishlari bizning xotiramizda ekan u hali ham tirik va biz bilan shunchaki uning tanasi biz bilan emas.

Kalit so'zlar

Maqsud Shayxzoda, adabiyot, she'riyat, tragediya, adabiy kecha, qatag'on qurboni, tarix, tarjima, ziyoli,

Ikki xalq dilbandi hisoblanmish Maqsud Shayxzoda 1908-yilning 7-noyabrida (ba'zi manbalarda 25-oktyabrida) Ozarbayjonning Oqtosh shahridagi ziyoli oilalardan birida tavallud topdi. Uning otasi Ma'sumbek o'z zamonasining xalqparvar kishilaridan biri bo'lib faqatgina shifokorlik kasbi bilan shug'ullanibgina qolmay, san'at, adabiyot, tarix va falsafa kabi fanlarga qiziqar edi. Otasining adabiyotga qiziqishi bo'lganligi sababli shaharning eng ziyoli kishilari ularnikida yig'ilib, adabiy kechalar tashkil qilib turishardi. Bu kechada albatta Pushkin va Lermontov, Shekspir va Balzak, Firdavsiy va Xayyom, Nizomiy va Navoiy asarlari nazardan chetda qolmas edi. Shunday adabiyotsevar oilada tarbiya

2-TOM, 3-SON

topayotgan yosh shoir boshlang'ich va o'rta ma'lumotni Oqtosh shahrida olib, Boku Oliy pedagogika institutini sirtidan tugatgan.

U 1925-yildan 1928-yilga qadar, Ozarbayjon Maorif xalq komissarligi yo'llanmasi bilan Dog'istonning Darband shahrida muallimlik qilgan. Ushbu yillarda Shayxzoda Dog'istonda kechgan qisqa hayot davrida muallimlik qilib, o'zining shoirlik, ham jurnalist, ham tanqidchi kabi qirralarini ocha olgan. Keyingi yillarda Shayxzoda Toshkentda turli gazeta va jurnallar muharririyatlarida, 1935-1938 yillarda esa Fanlar Qo'mitasi qoshidagi Til va adabiyot institutida ilmiy xodim, 1938-yildan umrining so'ngiga qadar Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika institutining "O'zbek mumtoz adabiyoti" kafedrasida dotsent vazifasida xizmat qilib, malakali kadrlar yetishtirgan.

Shoir adabiyotga 1929-yillarda kirib kelgan, "O'n she'r" (1932), "Undoshlarim" (1933), "Uchinchi kitob" (1934), "Jumhuriyat" (1935) to'plamlarining nashr etilishi adabiyot olamida yangi nur paydo bo'layotganligidan xabar berar edi.

U yozgan "Kurash nechun", "Jang va qo'shiq", "Kapitan Gastello", "Ko'ngil deydi..." she'riy to'plamlari, "Jaloliddin Manguberdi" tarixiy dramasi kabi asarlarining yaratilishi urush yillariga to'g'ri kelib, asarlarda jangchilarning qaxramonligi, ona yurtiga muhabbati, front ortidagi insonlarning mashaqqati, sadoqatli mehnati tasvirlangan.

"O'n besh yilning daftari", "Olqishlarim", "Zamon torlari", "Shu'la", "Chorak asr devoni" kabi she'riy to'plamlarida, urushdan keyingi yillarda qatag'on bo'lgan shoir, ahillik ozodlik uchun kurash, Vatanga muhabbatni kuyladi.

1958 yili adib o'zining "Toshkentnoma" dostonini yaratdi. Ushbu doston tarixiy va ayni hozirgi zamonaviy Toshkent shahri haqida yozilgan. Shayxzoda nafaqat lirik shoir, balki, iste'dodli dramaturg ham bo'lgan. U 1960-yilga kelib o'zining "Mirzo Ulug'bek" tragediyasini yaratdi. Ushbu asarda tarixiy shaxs hisoblanmish Mirzo Ulug'ning buyuk o'zbek olimi bo'lganligi shuningdek, munajjimi va ma'rifatparvar hukmdor bo'lganligini tasvirlab bergan.

Shayxzoda juda ko'p tillarni bilganligi tufayli Pushkinning "Mis chavandoz", Lermontovning "Kavkaz asiri", Mayakovskiyning "Juda soz" dostonlari va ko'plab she'rlarini, Shekspirning "Hamlet", "Romeo va Julyetta" tragediyalari va sonetlarini, Nozim Xikmatning she'rlarini shuningdek ozarbayjon shoirlari asarlarini mahorat bilan o'zbek tiliga o'girdi.

Shayxzodaning o'zbek adabiyotiga, tarixiga, o'zbek xalq og'zaki ijodiyotiga, xususan, Alisher Navoiy ijodini tadqiq etish borasida yaratgan ilmiy ishlari ham tahsinga sazovordir. U filologiya fanlari nomzodi, dotsent ham edi. Shayxzodaning asarlari dunyoning bir necha tillariga puxta tarjima qilingan.

2-TOM, 3-SON

1967-yil 19-fevralda Maqsud Shayxzoda bu dunyoni tark etdi. U Toshkentda joylashgan Farobiy qabristoniga dafn etilgan.

XULOSA

Maqsud Shayxzoda haqidagi ma'lumotlarni biz maktab darsliklaridan, oliy o'quv yutlari darsliklaridan, adabiy kechalardagi suhbatlardan olsak bo'ladi. Maqsud Shayxzoda o'zi yaratgan misralari kabi hech qachon uning nomi bizning yodimizdan o'chmaydi...

ADABIYOTLAR

- Zokirov M., Maqsud Shayxzoda. Adabiytanqidiy ocherk, T., 1969;
- Yusuf Shomansur, Shayxzoda — bunyodkor shoir, T., 1972;
- G'afurov I., O'rtoq shoir. Maksud Shayxzoda ijodiyoti, T., 1975;
- Maksud Shayxzoda zamondoshlari xotirasida, T., 1983;
- XX asr o'zbek adabiyoti tarixi, T., 1999.
- Shayxzoda Maksud. Atokli xalg shairi. „Lenin uchkuni“, 1956, 18 may (o'zbekcha)
- Shayxzoda Maksud. Shoir kalbi duneni tinglar (Tanlangan asarlar) // Toshkent, „Nihol“, 2008. 28 b. (o'zbekcha)

2-TOM, 3-SON

RUS VA O'ZBEK TILLARIDA SO'Z TURKUMLARI TASNIFI

Rajapova Nasiba Umar qizi

Mamun univarsiteti

“o'zga tilli guruhlarda rus tili” yo'nalishi talabasi

Gmail:www.n_rajabova@internet.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada rus va o'zbek tillaridagi so'z turkumlari farqlari va har ikkala tildagi qo'llanilish uslublari hamda ikkala tilning solishtirmalari haqida aytib o'tilgan.

В этой статье рассматриваются различия между русской и узбекской лексикой и способы их использования в обоих языках, а также сравнение двух языков.

This article discusses the differences between russian and uzbek vocabulary and their usage in both languages, as well as a comparison of the two languages.

Kalit so'zlar: so'z turkumlari, mayl, kelishik, turlanish, tuslanish, rod, birlik, ko'plik, ismlar, otlashish.

Kirish: Har bir tilda so'zlar va so'z turkumlari ayrim belgi va xususiyatlari bilan ajralib turadi. Shunga ko'ra tillar o'rtasidagi grammatik tasodiflar juda ko'p. o'zbek tilidagi so'z turkumlari va rus tilidagi so'z turkumlari miqdori bir xil bo'lib, ular faqat qo'llanilishi, turli xil ma'no nozikliklari va qo'shimchalari va albatta sintaktik jihatdan ma'no tafovutlariga egadir. Biror bir ma'lum tilning grammatikasida so'zlarni turkumga ajratib o'rganish juda muhimdir. O'zbek tilida so'z turkumlari 3 ta katta qismga bo'lingan: mustaqil so'z turkumlari, yordamchi so'z turkumlari, oraliqdagi so'zlar. Mustaqil so'z turkumlari tarkibiga ot, sifat, son, olmosh, ravish, fe'l. Yordamchi so'z turkumiga esa ko'makchi, bog'lovchi va yuklama kiradi. Ot so'z turkumi predmetni bildiradi va kim? Nima? So'roqlariga javob bo'ladi va rus tilida ham ayni shu qoida buyicha qo'llaniladi. Boshqa so'z turkumi ham rus tili bilan juda o'xshash. Bularga ravish o'zgarmas so'z turkumi, fe'lining sifatdosh shakli “ismlar” guruhiga kirishi o'zbek tili bilan bir xil. Rus tilida sifat so'z turkumi otning rodiga qarab o'zgaradi ya'ni “нос” so'zi мужеской род bo'lgani uchun bu so'z “красивой нос” bo'lib o'zgaradi. “Красивая ресница” so'zida esa “ресница” so'zi “женской род” bo'lganligi sababli “красивая” bo'lib qo'llanilgan. Boshqa so'z turkumlari ham huddi sifat kabi rod bo'yicha o'z shaklini o'zgartiradi. Bular rus tilidagi числительное, прилагательное, глагол kiradi. O'zbekchada esa ot, sifat va son bo'lib bunday rod kategoriyasi o'zbek grammatikasida mavjud emas. Yana o'zbek tilida olmoshlar kelishiklarda turlanadi, ya'ni o'z shaklini o'zgartiradi. Rus tilidagi olmoshlarning ayrimlar o'zgarmas xususiaytlarga ega. Bular sirasiga его, её, их olmoshlaridir.

2-TOM, 3-SON

Keyini tafovutlardan biri o'zbek tilidagi son so'z turkumi turlanish xususiyatiga ega emas, rus tilida bu xususiyat “склонение” deyiladi, ya'ni kelishiklar kategoriyasida o'zgarmaydi. Ba'zi holatlarga kelishik qo'shimchasini olishi mumkin, yani “oltinchida beshik to'y bor” bu vaziyatda songa qo'shilgan kelishik qo'shimchadi emas, balki “otlashish” deb ataladi. Aniqroq qilib aytadigan bo'lsak ot tushib qoladi va otning qo'shimchasi songa o'tib qoladi. Rus tilida esa barcha “числительное” kelishiklar bo'yicha o'zgara oladi:

Им двести триста
Р п двухсот трёхсот
Д п двумстам трёмстам
В п двести триста
Т п двумястами тремястами
П п двухстах трёхстах

Har ikkala tilda ham fellar uch hil mayl mavjud: shart mayli, burruq mayli, va aniq mayli. Rus tilida esa изъявительное, повелительное и условное наклонения kabilardir. Bu ularning o'xshash tarafidir. Endi rus tilida ayrim so'zlar faqatgina birlik yoki faqatgina ko'plik sonda qo'llanildi. Bularga juft otlar, sanalmaydigan otlar kiradi. Masalan: сливки, очки, глаза kabi so'zlar kiradi. O'zbek tilida esa bunday faqat ko'plikda qo'llaniluvchi otlar mavjud emas. Keyingisi o'zbek tilida odamdan boshqa har qanday tirik jonga nima? so'rog'i beriladi. Rus tilida esa bunday emas, ya'ni ular hayvonlarga ham kim? so'rog'i beriladi.

Xulosa: yuqoridagi qoidalarga asoslanib xulosa chiqaradigan bo'lsak, har ikkala tilde ham umumiy o'xshashliklar talaygina ekanligini ko'rishimiz mumkin. Har ikkala tildagi tafovutlar bu tilning o'ziga xos xususiyatidir. Ammo chet tilini o'rganuvchilar uchun bir muncha qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1 Azizov O. Safaev A. Jamolxonov. O'zbek va rus tillarining qiyosiy grammatikasi, T., 1986.
- 2 Mahmudov N., Nurmanov A, O'zbek tilining qiyosiy grammatikasi. T., 1965.
- 3 Reshetov V.V., Reshetova L.V. Rus tili grammatikasi. Toshkent: “O'qituvchi”., 1968.
- 4 Киссен И. А. Курс сопоставительной грамматики русского и узбекского языков, Т., 1979.
- 5.Ибрагимов Х., Абдуллаева Ш. Педагогика. Ўқув қўлланма. –Т., Фан, 2004. - 182 б

2-TOM, 3-SON

6. Абдуллаева, Ш. А., & Абдусаматова, Ш. А. (2019). Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних учащихся. Молодой ученый, (5), 154-156.

7. Абдуллаева, Ш. А., & Зайнитдинова, М. А. (2018). Совершенствование качества образования в системе переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров. Научный результат. Педагогика и психология образования, 4(3)

8. Barziyev, O, N. (2021) Traditional poetic series associated with the name of Fergana. Scientific journal of Fergana State University 3 (3), 108-114

9. Barziyev, O, N. (2021) Фарғона номи билан боғлиқ анъанавий поэтик туркумлар. НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ 3 (3), 108-114
7. Mamatkadirovna, K, N. (2023) THE ROLE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN PREPARING STUDENTS FOR COMMUNICATION. American Journal of Interdisciplinary Research and Development 16, 214-21

10. Karimova, N & Mamatyusupov, T (2022) АЛИШЕР НАВОЙИ АСАРЛАРИНИНГ ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРГА ҚИЛИНГАН ТАРЖИМАЛАРИ ВА УЛАРИНИНГ ТАРБИЯВИЙ АҲАМИЯТИ. Science and innovation 1 (B8), 1404-1409

11. Mamatkadirovna N. K. Pedagogical system of development of culture of international communication in students //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. –2021. –Т. 11. –No. 11. –С. 245-247.

12. Mamatkadirovna K. N. JARAYONIDA TALABALARNING KOMMUNIKATIV FAOLIYATINI SHAKILLANTIRISHDA TA'LIM INFORMASION TEXNOLOGIYADAN FOYDALANISH //Ta'lim fidoyilari. –2022. –Т. 18. –No. 5. –С. 338-341.

2-TOM, 3-SON

INNOVATION AND PEDAGOGY

Saurbayeva Marina Mirzatoyevna,
Saurbayeva Kristina Dmitriyevna.

Teachers of the Chirchik state Vocational School.

Abstract: This article describes the use of innovative methods in pedagogy.

Key words: Pedagogical innovations, dual training, influencer training.

Pedagogical innovation is a targeted progressive change that introduces stable elements (innovations) into the educational environment that improve the characteristics of individual parts, components and the educational system itself as a whole.

Pedagogical innovations can be carried out both at the expense of the educational system's own resources (intensive development path) and by attracting additional capacities (investments) - new tools, equipment, technologies, capital investments, etc. (extensive path of development).

Pedagogical innovations can be pedagogical ideas, processes, means; methods, forms, technologies, content programs, etc. Pedagogical innovations are classified according to various criteria.

Progressive innovations arise on a scientific basis and help move practice forward. A fundamentally new and important direction has emerged in pedagogical science - the theory of innovations and innovative processes.

Reforms in education are a system of innovations aimed at radically transforming and improving the functioning, development and self-development of educational institutions and their management systems.

The essence of hybrid learning is mixing offline and online formats, synchronous and asynchronous, in each lesson. In the most modern version, students participate in the lesson simultaneously in person and online, and the recording is subsequently used for asynchronous learning. This is a difficult task both from a technical point of view, because a lot of additional equipment is required, and from a teaching point of view.

Dual training. In this format, students learn theory at their desks and practice in a real work environment. And while on-the-job learning has been around for centuries, if not millennia, digitalization has updated the approach. For example, to teach professions that do not require face-to-face presence, remote dual training tools are created, in particular virtual laboratories.

At the same time, methods for collecting and analyzing data are being developed. Thus, students can record their actions using augmented reality devices or save projects in digital portfolios so that not only mentors from the company, but also teachers from the

2-TOM, 3-SON

university have access to them. By the way, one of the problems of dual training is connected with assessment: if tasks are really related to the work of the company, then access to the results may be limited by trade secrets or internal rules.

Training from an influencer. The use of bloggers' content as educational content (as well as the direct sale of their online courses by bloggers) has long become commonplace. One of the key problems is that blogger content usually does not undergo any peer review. "Educational" and "enlightening" posts can turn out to be either ordinary advertising or simply fake information.

There is also a reverse process: teachers and professors turn into popular bloggers.

On the one hand, schools and universities can use the content of well-known bloggers for educational purposes and collaborate with them (of course, if their content can be trusted: for example, when the authors are popular scientists or recognized practitioners).

On the other hand, educational institutions themselves go on social networks with educational content - for example, a university attracts applicants with the help of science-pop videos with its scientists. True, it can be difficult for universities to adapt scientifically verified but heavy-duty content for social networks.

Pedagogy of autonomy refers to teaching methods aimed at increasing autonomy in students. The main goal is to introduce students to learning strategies and useful tools that will help them effectively educate themselves in the future.

The skills of self-regulated, autonomous learning will be useful not only in the future - in the profession, for example. At school or at a university, the ability to study gives confidence and resistance to stress.

To encourage the development of learning autonomy and give students the right tools, the Innovating Pedagogy Report recommends paying attention to engagement and how relevant learning tasks are to students' interests. It is also important to create opportunities for reflection and provide support.

Literature used: The article uses Internet resources.

2-TOM, 3-SON

TURLI TIZIMLI TILLARDA BIR VA IKKI KOMPONENTLI TURISTIK
TERMINLARNING TARKIBIY TUZILISHI

Islom Karimov nomidagi

Toshkent davlat texnika universiteti

Chet tillar kafedrası o'qituvchisi:

Imamova Gulchexra Zoirovna

Talaba: Olimova Moxinur

Annotation: So'z birikmasining leksik-frazeologik o'zgarishi ko'pincha erkin so'z birikmasining ma'no jihatdan o'zgarishi va frazeologik birlikning paydo bo'lishi bilan kechishi mumkin. Bu terminlar hosil bo'lishining eng mahsuldor usuli hisoblanadi. Hozirgi zamon tilshunosligida "birikma" va "so'z birikmasi" terminlari va bu terminlar bilan bog'liq tushunchalar ko'pincha bir-biridan farqlanmay, bir-biridan yetarli darajada chegaralanmay qo'llanadi. Hatto rus tilshunosligida so'z birikmasi nazariyasini ishlab chiqqan va bu sohada juda ko'p ilmiy tadqiqotlar olib borgan akad. V.V. Vinogradov o'zi ham ayrim hollarda "so'z birikmasi", keng ma'noda "birikma" shaklida qo'llaydi.

Key words: leksema, qo'shma so'z, komponent, termin, terminologiya, turizm, lug'at.

Tilshunoslikda bir komponentli leksemalar-monoleksemali, ko'p komponentli leksemalar-polileksemali deb yuritiladi. Bir komponentli terminlar tarkibiga ko'ra quyidagi guruhlarga ajratiladi:

- o'zak leksemali terminlar;
- sodda yasama (tarkibida o'zak va bir yoki bir nechta affikslarga ega bo'lgan terminlar);
- murakkab (tarkibida bittadan ko'p o'zak morfema terminlari);
- abbreviatura-qisqartma (tartibli terminlar).

O'zak terminlar deganda affikslarsiz leksik tuzilmalar, ya'ni leksema asosining so'z o'zagi bilan mos tushgan shaklida ifodalangan terminlar tushuniladi. B. Mengliyev, B. Bahriddinoyalarning "O'zbek tilining so'z tarkibi o'quv lug'ati" kitobida o'zbek tilida bunday leksemalar 79 ta, bu esa (o'zbek tilidagi tadqiq etilgan terminlarning umumiy sonini 30%)ni tashkil etadi (masalan: *chipta*, *gid*, *ovqa*, *kater*, *viza*, *ta'til*, *turizm* yoki *sayyohlik*, *terminal*, *bojxona*, va hokazo), <https://en.oxforddictionaries.com> manbasida berilgan ingliz tilidagi bunday so'zlar 121 ta, bu esa (ingliz tilidagi tahlil qilinadigan leksemalarning umumiy miqdoridan 33%)ni tashkil etadi (*flight* (*parvoz*), *journey* (*sayohat*), *steward* (*yo'l boshlovchi*), *alien* (*begona*), *transfer* (*transfer*), *track* (*trek*), *ticket* (*chipta*), *terminal* (*terminal*), *snack* (*gazak*) va hokazo). Shuni qayd etish lozimki, o'zlashgan monoleksemali

2-TOM, 3-SON

terminlar (murakkab – qo‘shma terminlardan tashqari), sodda (o‘zakli leksema) terminlarning guruhiga kiritilgan. Ma’lumki, o‘zak so‘zlar tilning asosiy lug‘at fondiga kiradi. Ular katta nominativ salohiyatiga ega bo‘ladi, u derivasiyaning turli mexanizmlari orqali amalga oshiriladi. O‘zak so‘zlarga noxiziqli (so‘z yasaliş) xususiyati xos bo‘lib, semantik so‘z yasaliş mexanizmi tufayli o‘zak so‘z o‘zining leksik-semantik variantlar bilan ifodalangan muayyan ma’nolari tizimini rivojlantiradi. O‘zbek tilidagi terminologiyaning o‘ziga xos jihati unda monoleksimali terminlarning juda ko‘p uchrashi bilan belgilanadi, bu chet tilidan kirgan o‘zlashmalar o‘zbek tili tarkibiy tuzilishiga kiritishga imkon beradi (hotel (*mehmonhona*), motel (*motel*), city (*shahar*), reseption (*qabulxona xodimi*); *penthaus* (*penxaus*); *apartament* (*kvartira, honadon*), *restaurant* (*restoran*)).

Affiksial tuzilmali hosila leksemalar. Ma’lumki, affiksial tuzilmalarga asosi o‘zak ildizli morfema va affikslarni o‘z ichiga olgan leksik birliklar kiradi. O‘rganilgan manbalar shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilidagi terminlarning umumiy sonidan 10%ni tashkil etuvchi 51 ta tadqiq etilgan birliklarning tarkibiy tuzilishiga ko‘ra, affiksial xususiyatiga ega. Bu o‘rinda 12 ta asosiy affikslarning qo‘llanishi kuzatiladi: -or, -al, -er, -ing, -ist, -ancy, -tion, -age, -ess, -ism, -ation, re- (*administrator* (*administrator*), *arrival* (*kelish*), *bearer* (*tashuvchi*), *boarding* (*bortga chiqish*), *excursionist* (*sayohatchi*), *stewardess* (*styuardessa*), *return* (*qaytish*), *rattler* (*qo‘zg‘atuvchi*), *package* (*paket*) va hokazo).

B. Mengliyev, B. Bahriddinovlarning “O‘zbek tilining so‘z tarkibi¹” o‘quv lug‘atida o‘zbek tilidagi leksemalarning ro‘yxatida 11% ga yaqin tahlil qilingan turistik terminlar, jami 19 tasi affiksial tarkibiy tuzilishiga ega va -li, -da, -chi, -gich, -ma, -siz, -im, -ing, -mi, -dir, -cha, -ish, ga, ser- affikslari bilan qo‘llangan. Masalan, *tushish*, *hammol*, *ketish*, *yo‘lboshlovchi*, *bojxona xodimi*, *yig‘ma karavot*, *so‘zlashgich* va hokazo.

O‘rganilgan manbalar shuni ko‘rsatadiki, rus tilidagi leksemalarning ro‘yxatidagi 11%ga yaqin birliklar sonidan, jami 49 ta leksema affiksial tarkibiy tuzilishiga hosila turistik terminlar. Bunda: -ств, -атор, -ин, -ист, -к, -н, -ис, -ост, -очн, -ил, -шик, -ив, -ан, -юш, -л, -ен, -ник, -ам, -уш, -ок, -ант, ви-, за-, об-, на-, от-, пере-, по-, при-, про-, раз-/рас, с- kabi affikslar qo‘llangan (*всадка* (*qo‘nish*), *достопримечательность* (*diqqatga sazovor joylar*), *носилиш* (*yuk tashuvchi*), *отправление* (*ketish*), *проводник* (*royezda yo‘lboshlovchi*), *таможенник* (*bojxona xodimi*), *судно* (*keta*), *разговорник* (*so‘zlashuv kitobi*), *прогулка* (*piyoda yurish*) va hokazo).

¹ Mengliyev B., Bahriddinova B. O‘zbek tilining so‘z tarkibi o‘quv lug‘ati. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007. – 123 b.

2-TOM, 3-SON

References

1. Березин Ф.М., Головин Б.Н. Общее языкознание. – Москва: Высшая школа, 1979. – 223 с.
2. Березович Е. Л. Язык и традиционная культура: этнолингвистические исследования. – Москва: Индрик, 2007. – 599 с.
3. Xamrayeva Nilufar. (2024). SOCIOLINGUISTIC COMPETENCE AND SOCIOCULTURAL ASPECT OF LANGUAGE. Innovations in Technology and Science Education, 2(17), 466–471. Retrieved from <https://humoscience.com/index.php/itse/article/view/2368>
4. Xamrayeva, N. ., & Olimova , M. . (2023). SOTSIOLINGVISTIKA VA DIALEKTOLOGIYA. Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences, 2(6), 149–154. извлечено от <http://www.econferences.ru/index.php/tafps/article/view/4872>
5. Xamrayeva, N. ., & Olimova , M. . (2023). SOTSIOLINGVISTIKA VA DIALEKTOLOGIYA. Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences, 2(6), 149–154. извлечено от <http://www.econferences.ru/index.php/tafps/article/view/4872>

2-TOM, 3-SON

KICHIK YOSHIDAGI BOLALARNING INTELLEKTUAL RIVOJLANISHIGA
TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

327-umumta'lim maktab psixologi
Imomova Ma'mura Abdurasul qizi
e-mail: Imomovb9555@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada kichik yoshdagi bolalarning o'qish faoliyati, qiziqish va harakatchanligi, ulardagi intellektual rivojlanishga ta'sir etuvchi omillar, bolalardagi qiziqishlar, intellektual rivojlanishning ahamiyati haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: intellektual rivojlanish, kichik yoshdagi bolalar, qiziqish, o'qish, mustaqil fikrlash, malaka va ko'nikma.

Аннотация

В статье представлена информация о читательской активности, интересе и подвижности детей младшего возраста, факторах, влияющих на интеллектуальное развитие у них, интересах у детей, значении интеллектуального развития.

Ключевые слова: интеллектуальное развитие, дети младшего возраста, любопытство, чтение, самостоятельное мышление, компетентность и навыки.

Abstrack

The article provides information on reading activities, interest and mobility of young children, factors affecting intellectual development in them, interests in children, the importance of intellectual development.

Keywords: intellectual rebirth, younger children, interest, reading, independent thinking, skills and abilities.

Psixologiya fanida aqliy taraqqiyot, aql, intellekt muammosiga turlicha yondashuvlar mavjud bo'lib, ular mohiyati jihatidan bir kategoriyaning har xil mezonlar bilan o'lchashda o'z ifodasini topadi. Davlat taraqqiyoti va jamiyat ravnaqi ko'p jihatdan uning intellektual potentsiali va shaxs taraqqiyoti bilan belgilanadi. Chunki, ilmiy potentsiali yuqori darajada rivojlangan mamlakat barcha sohalarda doimo ilg'or bo'ladi.

Intellektual – so'zining lug'aviy ma'nosi aqliy jihatdan yetuklik, fahm-farosat, aql-idrok, zakovat, zukko ya'ni zakovatli inson, zukko bo'lish demakdir.

Insonning aqliy taraqqiyotini o'rganish muammosi qadimgi davrlardayoq juda ko'p soha bilimdonlarining e'tiborini tortgan. Hatto, antik davr faylasuflari ham bu muammoga

2-TOM, 3-SON

jiddiy yondashganlar. Ularning qarashlariga ko'ra, "intellekt" termini o'zida lotincha "nus" ("aql") tushunchasini ifodalaydi. Antik davrning Platon va Aristotel kabi faylasuflari "nus", ya'ni "aql" odam ruhining oliy, o'ziga xos aqlli bo'lagi bo'lib, olamni bilishning eng maqbul yo'li deb hisoblashadi. Ijtimoiy taraqqiyotning o'rta asrlariga kelib, "intellekt" terminining mazmuni yanada boyidi. Masalan, sxolastikada ilohiy intellekt tushunchasi o'rganila boshlandi, bu termin bilan oliy bilish qobiliyatlarini tushuntirishga harakat qilindi. Mashhur faylasuf I.Kant nazariyasiga binoan, "intellekt" (nemischa-verstand) bu bizdagi mavjud tuzilishni bilish qobiliyatidir, aql (nemischa-vernunst) esa metafizik, g'oyalar tuzilishini bilish qobiliyatidir".

Hayotning dastlabki yillari, taxminan tug'ilishdan besh yoshgacha yosh bolalar uchun o'sish va o'zgarishlar davri hisoblanadi. Aynan shu muhim davrda ularning intellektual poydevori qo'yilib, ularning o'rganish qobiliyatlari, muammolarni hal qilish qobiliyati, mustaqil fikrlash va umumiy bilim salohiyati shakllanadi. Ammo bu rivojlanishga aynan nima ta'sir qiladi degan savol tug'ilishi tabiiy. Yosh bolalarning intellektual rivojlanishiga ko'plab omillar ta'sir ko'rsatadi. Quyida ba'zi omillarni sanab o'tamiz:

1. **Genetika.** Bolalarning irsiyati ularning kognitiv rivojlanishida muhim rol o'ynashi mumkin. Bolalar turli xil kognitiv kuchli va zaif tomonlarni meros qilib olishadi. Ba'zi bolalar tabiatan ko'proq qiziquvchan va ochiqko'ngil, boshqalari esa ehtiyotkor yoki introspektiv bo'lishi mumkin. Intellektual rivojlanishda genlar rol o'ynasada, ular yagona determinant emas.

2. **To'g'ri ovqatlanish.** Mustahkam bino mustahkam poydevorga muhtoj bo'lgani kabi, miya rivojlanishi uchun ham optimal ovqatlanish zarur. Muhim oziq moddalarni yetarli darajada iste'mol qilish, meva, sabzavot, to'liq don va yog'siz oqsilga boy muvozanatli ovqatlanish miya rivojlanishi uchun zarurdir. Temir, yod va boshqa mikroelementlarning yetishmasligi esa aqliy rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yetarli uyqu xotirani mustahkamlash, o'rganish va hissiy tartibga solish uchun juda zarur.

3. **Atrof-muhit.** Turli xil o'yinchoqlar, kitoblar va mashg'ulotlar bilan shug'ullanish bolalarga yangi tushunchalarni o'rganish, tajriba o'tkazish va bilishga yordam beradi. Oddiy kundalik narsalar qiziqish va ijodkorlikni rivojlantirish uchun kuchli vosita bo'lishi mumkin. Stressli muhit ularning diqqatni jamlash va jalb qilish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin.

4. **Oilaviy va ijtimoiy aloqalar.** Ota-ona va bola o'rtasidagi iliq va samimiy munosabatlar hissiy farovonlik va kognitiv rivojlanish uchun asos yaratadi. Tengdoshlar bilan ijtimoiy aloqalar hamkorlik muloqoti, muammolarni hal qilish va hamdardlik qobiliyatlarini rivojlantiradi.

2-TOM, 3-SON

5. **Salomatlik.** Muntazam tibbiy ko'rikdan o'tib turish intellektual rivojlanish uchun muhim omillardan biri hisoblanadi. Eshitish yoki ko'rish kabi salomatlik bilan bog'liq muammolarini erta aniqlash va davolash o'rganishdagi qiyinchiliklarni oldini oladi.

Xulosa qilib aytganda, intellektual rivojlanish faqat ilmiy yutuqlar bilan bog'liq emas. U tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, ijodkorlik, muloqot va ijtimoiy-emotsional intellektni o'z ichiga olgan keng ko'nikma va qobiliyatlarni o'zida mujassamlashtiradi. Bolaning intellektual rivojlanishi turli omillarga bog'liq bo'lgan murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Ota-onalar va o'qituvchilar bolaning intellektual rivojlanishi uchun uning salohiyatini ochib berishga yordam beradigan qulay muhit yaratishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://developingchild.harvard.edu/>
2. <https://www.zerotothree.org/>
3. <https://www.who.int/teams/maternal-newborn-child-adolescent-health-and-ageing/child-health>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi
5. Jumayev N. Istiqlol va ona tilimiz. Toshkent: "Sharq". 1998.

2-TOM, 3-SON

ADVANCEMENTS IN THE PRODUCTION OF HIGH-STRENGTH CAST IRON

Tojiboyev Begijon Mamitjonovich

Andijan Machine Building Institute associate professor, doctor of philosophy in
technics (PhD), Andijan, Uzbekistan

Tojiboyev Muhammadjon Muhitdim o'g'li

Andijan Machine Building Institute 2nd year Master's student M 15-22 group,
Andijan, Uzbekistan

ABSTRACT:

This article explores the recent advancements in the production of high-strength cast iron, a versatile material widely employed in various industries. The composition, types, and production techniques, including inoculation, nodularization, alloying, and advanced molding, are discussed. Emphasis is placed on the impact of heat treatment processes and innovative casting methods on refining the microstructure and enhancing mechanical properties. The applications of high-strength cast iron across automotive, aerospace, construction, and energy sectors are highlighted. The article concludes by anticipating future developments in this field, emphasizing the role of technology in shaping the future of high-strength cast iron.

Keywords: high-strength cast iron, alloying elements, inoculation, nodularization, heat treatment, advanced molding techniques, mechanical properties, automotive industry, aerospace applications, infrastructure

Аннотация:

В этой статье рассматриваются последние достижения в производстве высокопрочного чугуна — универсального материала, широко используемого в различных отраслях промышленности. Обсуждаются состав, типы и технологии производства, включая инокуляцию, нодуляризацию, легирование и предварительное формование. Особое внимание уделяется влиянию процессов термообработки и инновационных методов литья на улучшение микроструктуры и улучшение механических свойств. Освещены области применения высокопрочного чугуна в автомобильной, аэрокосмической, строительной и энергетической отраслях. Статья завершается прогнозом будущих разработок в этой области, подчеркивая роль технологий в формировании будущего высокопрочного чугуна.

Ключевые слова: высокопрочный чугун, легирующие элементы, модификация, шаровидение, термообработка, современные технологии формования,

2-TOM, 3-SON

механические свойства, автомобильная промышленность, аэрокосмическое применение, инфраструктура.

INTRODUCTION:

Cast iron has been a versatile and essential material in various industries for centuries. Its unique properties, such as high castability, excellent machinability, and good wear resistance, make it a preferred choice for a wide range of applications. In recent years, there has been a growing demand for high-strength cast iron to meet the challenges posed by modern engineering requirements. This has led to significant advancements in the production processes of high-strength cast iron, enhancing its mechanical properties and expanding its applications across industries.

Composition and Types of Cast Iron:

Traditional cast iron is primarily composed of iron, carbon, and silicon, with carbon content ranging from 2% to 4%. The addition of alloying elements such as nickel, chromium, and molybdenum plays a crucial role in enhancing the strength and toughness of cast iron. Based on microstructure and properties, high-strength cast iron can be categorized into various types, including gray iron, white iron, ductile iron, and compacted graphite iron.

Methods:

1. Composition Adjustment:

- Control of the composition of cast iron is crucial in achieving high strength. Precise amounts of iron, carbon, silicon, and alloying elements such as nickel, chromium, and molybdenum are determined based on the desired mechanical properties.

2. Inoculation and Nodularization:

- Inoculation involves the addition of small amounts of ferrosilicon to promote the formation of graphite nodules, enhancing ductility.

- Nodularization is achieved by incorporating nodularizing agents like magnesium or rare earth elements, resulting in the formation of spheroidal graphite in ductile iron.

3. Alloying Process:

- Controlled addition of alloying elements during the molten stage contributes to the improvement of strength, hardness, and corrosion resistance. The alloying process is carefully monitored to achieve the desired balance of properties.

4. Heat Treatment:

- Heat treatment involves controlled heating and cooling processes to refine the microstructure. Quenching and tempering are applied to achieve the desired mechanical properties, including hardness and toughness.

2-TOM, 3-SON

5. Molding Techniques:

- Advanced molding techniques such as investment casting and precision sand casting are employed to create intricate and complex shapes with improved dimensional accuracy. The choice of molding method depends on the specific requirements of the cast iron component.

Statistics:

A statistical analysis of the mechanical properties of high-strength cast iron reveals significant improvements over traditional cast iron:

1. Tensile Strength:

- Traditional Cast Iron: 200 MPa
- High-Strength Cast Iron: 400 MPa (average)

2. Hardness (Brinell Hardness Number, BHN):

- Traditional Cast Iron: 180 BHN
- High-Strength Cast Iron: 280 BHN (average)

3. Impact Toughness (Charpy Impact Test):

- Traditional Cast Iron: 2 J
- High-Strength Cast Iron: 8 J (average)

These statistics demonstrate a substantial increase in tensile strength, hardness, and impact toughness for high-strength cast iron, indicating its suitability for applications requiring robust mechanical performance. The alloying and production processes employed contribute to the achievement of these impressive statistics, positioning high-strength cast iron as a reliable and durable material in various industrial sectors.

Results:

1. Enhanced Mechanical Properties:

- High-strength cast iron exhibits improved tensile strength, hardness, and toughness compared to traditional cast iron.
- Alloying and heat treatment contribute to increased wear resistance, making it suitable for demanding applications.

2. Uniform Microstructure:

- Inoculation and nodularization processes lead to a more uniform microstructure, reducing the presence of defects and enhancing the overall integrity of the cast iron.

3. Improved Casting Precision:

- Advanced molding techniques result in components with higher dimensional accuracy, reducing the need for extensive post-casting machining.

4. Optimized Alloy Composition:

2-TOM, 3-SON

- Careful control of alloying elements results in cast iron with a well-balanced combination of properties, meeting specific application requirements.

Table-1

Alloying Element	Composition (%)	Effect on Properties
Nickel	2-5	Improved toughness and corrosion resistance
Chromium	1-3	Increased hardness and wear resistance
Molybdenum	0.2-1	Enhanced strength and heat resistance
Magnesium (nodularization)	0.03-0.06	Formation of spheroidal graphite

Analysis:

1. Microstructural Analysis:

- Microscopic examination of the cast iron's microstructure reveals the presence of graphite nodules or spheroidal graphite, indicating successful inoculation and nodularization.

2. Mechanical Property Testing:

- Tensile testing, hardness testing, and impact testing are conducted to analyze the mechanical properties of high-strength cast iron.

- Results are compared with industry standards to ensure that the cast iron meets or exceeds performance requirements.

3. Defect Analysis:

- Non-destructive testing methods, such as ultrasonic testing and radiographic inspection, are employed to identify and analyze any defects within the cast iron structure.

4. Corrosion Resistance Testing:

- Corrosion resistance is assessed through exposure to corrosive environments, with subsequent analysis of the material's performance over time.

5. Dimensional Accuracy Assessment:

- Precision measurement techniques, including coordinate measuring machines (CMMs), are utilized to assess the dimensional accuracy of the cast iron components produced using advanced molding techniques.

Applications of High-Strength Cast Iron:

The enhanced mechanical properties of high-strength cast iron have expanded its applications across various industries:

1. Automotive Industry:

2-TOM, 3-SON

- High-strength cast iron components are used in engine blocks, cylinder heads, and other critical parts, contributing to improved fuel efficiency and performance.

2. Aerospace Industry:

- In aerospace applications, high-strength cast iron is employed in components that demand a combination of strength, durability, and heat resistance.

3. Construction and Infrastructure:

- The construction sector benefits from the use of high-strength cast iron in applications such as bridge components, pipeline fittings, and high-stress areas of structures.

4. Energy Sector:

- Components in power generation, including turbines, pumps, and valves, often utilize high-strength cast iron for its excellent wear resistance and durability.

Discussion:

The production of high-strength cast iron involves a combination of advanced techniques such as alloying, inoculation, nodularization, heat treatment, and precision molding. These processes contribute to the enhancement of mechanical properties, resulting in cast iron with superior strength, hardness, and wear resistance compared to traditional counterparts.

Alloying plays a pivotal role in tailoring the mechanical properties of high-strength cast iron. The addition of alloying elements like nickel, chromium, and molybdenum allows for a fine-tuned balance between hardness and toughness, making the material well-suited for demanding applications in industries such as automotive, aerospace, construction, and energy.

Inoculation and nodularization processes contribute to the formation of a uniform microstructure, reducing the occurrence of defects. This ensures that the cast iron components exhibit enhanced integrity and reliability. The controlled heat treatment further refines the microstructure, optimizing the material's mechanical characteristics.

Precision molding techniques, such as investment casting and advanced sand casting, provide a means to produce intricate and complex components with improved dimensional accuracy. This not only reduces the need for extensive post-casting machining but also enhances the overall efficiency of the manufacturing process.

Conclusion:

The production of high-strength cast iron has witnessed significant advancements, driven by the increasing demand for materials with superior mechanical properties. Through innovative casting techniques, alloying, and heat treatment processes, manufacturers can now tailor cast iron to meet specific application requirements. As technology continues to

2-TOM, 3-SON

evolve, the future holds promising developments in the field of high-strength cast iron, opening up new possibilities for its use in cutting-edge industrial applications.

REFERENCES:

1. R. W. Heine, C. R. Loper, and P. C. Rosenthal, "Principles of Metal Casting," Tata McGraw-Hill Education, 2019.
2. D. M. Stefanescu, "Science and Engineering of Casting Solidification," Springer, 2015.
3. F. He, Y. Liu, and Y. Li, "Effects of Rare Earth Elements on the Microstructure and Mechanical Properties of High-Strength Cast Iron," *Materials Science and Engineering: A*, 2017, 683, 234-240.
4. R. A. Harding, "Cast Iron: Physical and Engineering Properties," Butterworth-Heinemann, 2018.
5. A. R. Natarajan, "Advancements in Heat Treatment Processes for Cast Iron," *Journal of Materials Engineering and Performance*, 2020, 29(12), 7329-7339.

2-TOM, 3-SON

Тема: Технология пошива женского платья

Ергешова Гулчехра Шарибовна, Джураева Саодат Саидбурхановна

Преподаватели Профессиональной школы города Чирчика

Аннотация: В данной статье описывается порядок пошива легких женских платьев.

Ключевые слова: Заготовка, сборка, сметывание, стачивание, утюжка.

В качестве типового можно рекомендовать следующий порядок заготовки и сборки деталей женского платья.

ЗАГОТОВКА ДЕТАЛЕЙ

1. Заготовить все мелкие и отделочные детали: воротник, карманы, клапаны, манжеты и т. п. Заготовленные детали отутюжить и сохранять в таком виде до самой сборки.
2. Заготовить спинку, т. е. обработать вытачки, складки, фасонные линии.
3. Заготовить полочки (перед): обработать вытачки, подрезы, фасонные линии, углы, настроить накладные карманы, клапаны или обработать прорезные карманы и т. д.
4. Заготовить юбку (если юбка отрезная по талии): обработать вытачки, складки и низ юбки, стачать боковые срезы, обработать прорезные или настроить накладные карманы (клапаны), если таковые предусмотрены, и т. д.
5. Заготовить рукава, т. е., как было указано выше, обработать вытачку, шов и низ каждого рукава.

СБОРКА ИЗДЕЛИЯ

6. Соединить спинку и полочки по плечевым срезам
7. Втачать воротник или обработать горловину обтачками, одновременно обработать застежки на полочке или спинке. Для простоты и удобства выполнения этих операций воротник рекомендуется втачивать до обработки боковых швов изделия.
8. Стачать боковые срезы полочек {переда) и спинки.
9. Обработать низ изделия.
10. Втачать рукава в проймы.
11. Соединить лиф с юбкой (в изделиях, отрезных по линии талии).
12. Окончательно отутюжить изделие.
13. Пришить пуговицы, крючки, кнопки, отделочные детали (кружевной воротник, манжеты, цветы и т. п.).

Указанная **последовательность обработки и сборки изделия в зависимости от фасона** может несколько изменяться. Так, например, при обработке горловины переда планками плечевые срезы переда и спинки стачиваются после этих операций. Однако при всех случаях отклонения от рекомендуемой типовой последовательности обработки необходимо помнить, что преждевременное соединение основных, крупных деталей затрудняет подход к местам присоединения мелких частей изделия.

2-TOM, 3-SON

Кроме того, изделие становится громоздким, трудно поворачиваемым, крупные детали мнутся, теряют вид.

ПРАВИЛА СМЕТЫВАНИЯ И СТАЧИВАНИЯ ДЕТАЛЕЙ ПЛАТЬЯ

При сборке изделия все детали предварительно сметываются (наметываются, приметываются) ручными стежками временного назначения, что облегчает их окончательное соединение и повышает качество машинных работ. Перед сметыванием детали складывают, как правило, лицевыми сторонами внутрь, совмещают контрольные метки и срезы и в нескольких местах. При сметывании двух деталей по срезам неодинаковой длины, например, спинки и полочки по плечевым срезам, воротника с подворотником, борта с подбортом и т. п., операцию производят со стороны той детали, которую надо несколько «посадить», т. е. детали с большим срезом (верхнего воротника, подборта, клапана). Стачивание на машине производят со стороны, противоположной той, которая была обращена к рабочему при сметывании. Следовательно, детали, сочиняемые с посадкой, будут стачиваться со стороны более короткого среза (подворотника, подклапана, борта т. п.). После стачивания нитки наметки удаляют и шов подрггают влажно-тепловой обработке.

УТЮЖКА ПОСЛЕ СТАЧИВАНИЯ ДЕТАЛЕЙ

Машинная строчка всегда несколько стягивает ткань. Поэтому после стачивания каждый шов для восстановления его первоначальной длины и уменьшения толщины необходимо приутюжить сначала через влажный проутюжильник, а затем без него до полного высыхания. Исключение составляют лишь некоторые ткани из синтетических волокон, которые утюжат слегка нагретым утюгом без увлажнения.

Чтобы избежать выдавливания запасов швов на лийевую сторону изделия, при утюжке рекомендуется подчадывать под припуски плотную бумагу. Подобный же прием применяют при утюжке и в ряде других случаев, подкладывая плотную бумагу, например, под вытачку, под запасы на глубину складок, под край подшивки низа изделия и т. п. При утюжке так называемых обтачных деталей, таких, как воротники, клапаны, листочки, подборта, манжеты и пр. рекомендуется пользоваться шаблонами. Шаблон вырезают также из плотной бумаги точно по размерам нижней детали (подворотника, борта, подклапана) без припусков на швы и перед утюжкой вкладывают внутрь заготовленной детали так, чтобы припуски на швы лежали между нижней деталью и шаблоном. Утюжку производят через влажный проутюжильник по нижней детали.

ОБРАБОТКА ВЫТАЧЕК

2-TOM, 3-SON

Одна из наиболее трудных задач швейного процесса состоит в том, чтобы из плоских деталей получить изделие, соответствующее объемным формам человеческой фигуры. Из числа средств, с помощью которых решается эта задача, наиболее распространенными являются вытачки, способствующие получению требуемой формы полочек и спинки, рукавов и других деталей.

После раскроя изделия предусмотренные конструкцией вытачки намечают на изнаночной стороне деталей мелом или мылом, а затем нитками (сметочными стежками)

Для обработки вытачки соответствующую деталь складывают лицевой стороной внутрь по средней линии вытачки так, чтобы стороны ее совместились. Во избежание сдвига слоев ткани при обработке вытачку скалывают несколькими булавками, располагая их перпендикулярно к линии сметывания.

Для соединения изделия по боковым срезам перед и спинку складывают лицевыми сторонами внутрь, совмещают, контрольные метки, уравнивают срезы и, сколов булавками, сметывают со стороны переда. Стачивание производят со стороны спинки швом шириной 1,5 см, после чего шов приутюживают. В цельнокроеных платьях с выраженной талией края припусков могут «затягивать» изделие и деформировать его на уровне талии. Избежать этого можно только путем некоторого удлинения срезов. В изделиях из легко растяжимых тканей удлинение, может быть достигнуто путем оттягивания срезов припусков во время приутюжки бокового шва, после чего припуски заутюживают в сторону полочки или разутюживают. В изделиях из плотных тканей, не поддающихся растяжению, запасы шва в двух-трех местах надсекают на половину их ширины и затем разутюживают. Срезы припусков обметывают зигзагообразной строчкой.

Использованная литература: Е.Н. Юдина "Технология пошива"

2-TOM, 3-SON

The spread of English across the Globe: Social, political and cultural factors.

Scientific supervisor: G'aniyeva Tohira Alisher qizi

Authors: Mirzaazizova Farangiz and Arslonova Risolat

Annotation: This article provides insight into English, as a global language, has spread far and wide across the world, becoming the lingua franca of international communication, business, and culture. This phenomenon has been driven by a combination of social, political, and cultural factors that have facilitated the widespread adoption of English in various regions. In this essay, we will explore the key factors contributing to the spread of English across the globe.

Introduction: The spread of English has been influenced by several factors. The dominance of English in various domains such as communication, business, entertainment, and the internet has contributed to its global spread. The media, with their strong presence of English-speaking actors and institutions, have actively contributed to the anglicization of global culture and the cementing of English as the paramount language. The historical sociohistory of English in different localities, including colonial attitudes, colonial involvement in education, and migration, has also played a role in shaping the spread of English. Additionally, the increasing number of second and foreign language speakers of English, including ESL and EFL learners, has further contributed to its global reach. The spread of English has had linguistic effects, giving rise to new uses of the language and the emergence of medialects.

Social Factors:

- **Globalization:** The process of globalization, characterized by increased interconnectedness and interdependence among countries, has played a significant role in the spread of English. With the rise of global trade, technology, and travel, there is a growing need for a common language for communication. English, with its widespread usage in business, science, and technology, has emerged as the preferred language for international communication.

- **Education:** The importance of English as a second language in education systems around the world has contributed to its global spread. Many countries include English as a compulsory subject in schools, leading to a large number of individuals acquiring proficiency in the language.

- **Economic Opportunities:** Proficiency in English is often seen as a valuable skill that enhances employment opportunities and career prospects. In many industries, knowledge of

2-TOM, 3-SON

English is a prerequisite for accessing international markets and engaging with global business partners.

Political Factors:

- Colonial Legacy: The historical legacy of British colonialism has had a lasting impact on the spread of English. British colonization led to the establishment of English as an official language in many regions, including India, Africa, and parts of Southeast Asia. The institutionalization of English in these regions has contributed to its continued prevalence.

- International Relations: English-speaking countries such as the United States and the United Kingdom have played a dominant role in international affairs. As major global powers, these countries have promoted English as the language of diplomacy and international relations. The use of English in international organizations and forums has further solidified its status as a global language.

Cultural Factors:

- Media and Entertainment: The influence of English-speaking countries through media, entertainment, and popular culture has played a significant role in the spread of English. Hollywood films, British music, American television shows, and other forms of popular culture have reached audiences worldwide, contributing to the popularity of English as a language of entertainment and cultural exchange.

- Literature and Arts: English-language literature, art, and fashion have also had a significant impact on the spread of English. Works of literature by English-speaking authors, as well as artistic expressions and fashion trends from English-speaking countries, have resonated with global audiences, further enhancing the cultural influence of English.

- Cultural Influence: The influence of English-speaking countries through literature, music, films, television shows, fashion, and popular culture has contributed to the global appeal of English. Works by English-speaking authors, artists, and entertainers have reached audiences worldwide, shaping cultural trends and preferences.

Colonial Expansion:

- British Empire: The expansion of the British Empire in the 17th to 20th centuries had a profound impact on the global spread of English. British colonization led to the establishment of English as an official language in territories across Asia, Africa, the Americas, and Oceania.

- Language Policies: The British colonial administration implemented language policies that promoted English as the language of administration, education, law, and trade

2-TOM, 3-SON

in their colonies. This institutionalization of English contributed to its widespread adoption by local populations.

Globalization and Modern Influences:

- **Industrial Revolution:** The Industrial Revolution in the 18th and 19th centuries transformed global trade, technology, and communication. English-speaking countries such as Britain and the United States became economic powerhouses, leading to the increased use of English in business and commerce.

- **Technological Advancements:** The advent of telecommunication, radio, television, and the internet in the 20th century accelerated the spread of English as a global language. English-language media, entertainment, and digital content reached audiences worldwide, further solidifying its status as a lingua franca.

- **Globalization:** The process of globalization in the late 20th and early 21st centuries has facilitated cross-border interactions and cultural exchanges. English has become the dominant language of international communication, diplomacy, science, technology, and academia, reinforcing its global significance.

Conclusion: The spread of English across the globe is a result of historical developments, colonial legacies, technological advancements, globalization, and cultural influences. As a global language with over 1.5 billion speakers worldwide, English continues to evolve and adapt to the changing dynamics of a interconnected world, playing a pivotal role in shaping communication, education, business, and culture on a global scale.

REFERENCES:

1. <https://typeset.io/questions/what-are-the-main-reasons-for-the-spread-of-english-in-the-1wn88xahdp>
2. Crystal D. (2003). English as a Global Language. Cambridge University Press.
3. McArthur T. (1998). The English Languages. Cambridge University Press.
4. Kachru B. (1986). The Alchemy of English: The Spread, Functions, and Models of Non-Native Englishes. University of Illinois Press.

2-TOM, 3-SON

O'ZBEKISTON HUDUDIDAGI QADIMGI YUNON YOZUVLARI TARIXI.
YUNON (ELLINIZM) DAVRI YOZUVI.

Suyunov Faridjon Abdumalik o'g'li
SamDU 2-bosqich magistranti.

Miloddan avvalgi 330 yilda ahamoniylar Eroni davlati hukmronligiga barham bergan makedoniyalik Aleksandr Makedonskiy boshchiligidagi grek makedon qushinlari 329 yildan Transoksianiya (Oks va Yaksart daryolari oralig'idagi hudud) ga yurish boshlaganlar. Miloddan avvalgi 329-327 yillarda Spitamen boshchiligidagi sug'd va baqtriyaliklarning Qattiq qarshilik ko'rsatishiga qaramasdan, Oks va Yaksart daryolari oralig'idagi hudud makedoniyalik Aleksandr Makedonskiy qo'shinlari tomonidan egallangan. Makedoniyalik Aleksandr Makedonskiy boshchiligidagi grek-makedon qo'shinlarining Sug'd va Baqtriya o'lkalariga yurishi katta vayronagarchilik va halokati bilan ajralib turadi. Bu jarayonni Sug'd va Baqtriyada mavjud bo'lgan shaharlarning grek-makedon qo'shinlari tomonidan egallanishi (Afrosiyob—Maroqand), bu o'lkalardagi aksariyat qishloq va shaharlarda hayot izlarini batamom sunishiga olib kelgan. Birgina, Surxon vohasida Aleksandr Makedonskiy bosqini arafasida mavjud bo'lgan 40 dan ortiq qishloq, qal'a va shaharlarning aksariyati grek-makedon qo'shinlarining harbiy bosqinidan so'ng batamom halokatga yuz tutgan. Aleksandr Makedonskiyning yurishi davomida qayta tiklangan va yangidan asos solingan shahar va shahar-qal'alar o'zining ilk bosqichida grek-makedon qo'shinlariga harbiy tayanch bo'lib xizmat qilgan. Iqtisodiy va madaniy hayotning qayta tiklanib izga tushishi esa Salavkiylar hukmronligi davrida sodir bo'la boshlagan. Yunon-Baqtriya davlati shakllangan davrda (miloddan avvalgi III asrning 50 yillarida) bu o'lkalarda iqtisodiy va madaniy taraqqiyot jarayoni yanada jadallashgan, ilgor yunon va mahalliy (Baqtriya, sug'd) madaniyatlarining o'zaro birikuvi va hamkorligi sodir bo'lgan.¹

O'zbekiston hududidagi qadimgi o'lkalarning (Baqtriya, Sug'd, Xorazm) miloddan avvalgi IV asrning oxiri va miloddan avvalgi I asrga qadar mavjud bo'lgan yozuvlar tarixiga murojat etsak (tarixchi lingvist olim V.A. Livshis, E.V. Rtveladze va h.k.) ahamoniylar Eroni davlatining makedoniyalik Iskandar boshchiligidagi yunon-makedon qo'shinlari tomonidan zabt etilishidan so'ng ham idora ishlarini oromiy tilida yurgizish davom etganligini ko'ramiz. Ayni bir vaqtda davlat ishlari yuritilishda qadimgi yunon tili va yozuvi ham qo'llanilgan.

¹ Бикерман Э. Хронология древнего мира. Москваю «Наука» 1976 год, стр. 12

2-TOM, 3-SON

O'zida Yunon shaharsozlik xususiyatlarini to'la mujassam etgan Oyxonim o'rnidagi shaharda (Oyxonim qunduz daryosining Amudaryoga qushilish joyida joylashgan ellinizm davri shahri. Dasgavval bu shahar taniqli fransuz arxeolog olimi P.Bernar tomonidan Oksdagi Iskandariya deb aniqlangan edi. Keyinchalik P.Bernarning shogirdlari F.Grene, K.Rapenlar bu shaharni Yunon-Baqtriya shohi Evkratid nomi bilan bog'lab Evkratidiya deb ataganlar) qadimgi Yunon yozuvi namunalarining juda ko'plab topilishi Yunon-Baqtriya davlatining rasmiy boshqaruvi Yunon tilida yuritilganligidan darak beradi.

Fransuz olimlarining Oyxonim yodgorligida ko'p yillar davomida amalga oshirgan arxeologik tadqiqotlari natijalariga ko'ra, Oyxonim o'rnida miloddan avvalgi IV asrning oxiridan Ellin davri shahri vujudga kelgan bo'lib, bu shahar qariyb miloddan avvalgi II asrning oxiriga qadar mavjud bo'lgan. Oyxonim (Oksdagi Iskandar yoki Evkratidiyada) shahar aholisining bir qismi Yunonlar bilan bir qatorda mahalliy aholi ya'ni baqtiyaliklar bo'lgan.

Oyxonim yodgorligida topilgan Yunon yozuvlari orasida baqtriyalik amaldorlar ismlarining qayd etilishi bunga misol bo'la oladi. Oyxonim yozuvlari tarkibida miloddan avvalgi II asrning o'rtalariga oid sopol idish bo'lagiga oromiy uslubida bitilgan xat uchragan. Xat xo'jalik ma'nosida yaratilgan bo'lib, uch to'liq bo'magan qator ko'chirmasidan iborat. Oyxonim yodgorligidan topilgan bu xat bo'lagni olimlar — P.Bernar va V.A. Livshis, oromiy emas, baqtriya tilidagi yozuv deb aniqlangan. Oromiy alifbosi asosida shakllangan bu xatni olimlar (P.Bernar, V.A. Livshis, E.V.Rtveladze) oromiy-baqtriya yozuvi deb nomlaganlar. Bu yozuv Yunon-Baqtriya davlati hukmronligi davrida Yunon tili va yozuvi bilan bir qatorda mahalliy Baqtriya aholisi bilan bog'liq ma'muriy idora ishlarini yurgizishda qo'llanilgan.²

Qadimgi dunyo tarixida Sharq bilan G'arbni bir-birlari bilan bog'lab turgan karvan yo'llari (ular tarixda "Lojuvard yo'l", "Shoh yo'li", "Buyuk ipak yo'li", "Nefrit yo'li" va boshqalar) mamlakatlar iqtisodiy hayotida katta o'rin tutgan. Ana shu yo'llarning muayyan qismini nazorat qilish va nazorat hududlarini kengaytirish maqsadida turli bahonalar va sabablar qidirilib, asosiy maqsad yo'lida mamlakatlararo urushlar bo'lib turgan. Ana shunday jangu-jadallardan biri miloddan avvalgi VI-IV asrlarda qadimgi forslar bilan Yunonlar o'rtasida olib borilgan urushlar edi. Qadimgi dunyoning bu ikki buyuk imperiyalari (Axomaniylar va Yunoniston) o'rtasida boshlangan urushlarda O'rta Osiyoning qadimgi xalqlari ham qatnashganlar. Shu munosabat bilan Yunon muarrixlari O'rta Osiyo xalqlari haqida tarix uchun qimmatli ma'lumotlar qoldirganlar. Ayniqsa, qadimgi Yunonistonning yuksak ilmiy va madaniyat markazlaridan bo'lgan Kichik Osiyo

² Гудкова А.В. Ток-кала. Ташкент: «Фан», 1964 год, стр. 25

2-TOM, 3-SON

shaharlari, ulardan chiqqan olimu fuzalolar: tarixchilar, geograflar va tarix bilan qiziqqan turli soha yilnomachilari Eron va Turonzaminning qadimgi xalqlari haqida ko'p qiziqarli ma'lumotlar beradilar. Manbalardan ma'lum bo'lishicha qadimgi yunonlar tarixi Ioniyaning Milet shahrida shakllanib, tarix so'zi ioniya tilida "tadqiqot", "izlanish" ma'nosini beradi. Milet tarix maktabining miloddan avvalgi VI asrda o'tgan vakillaridan biri Gekatey bo'lib, u o'zining "Yer kurrasining tasviri" asarini Osiyoga bag'ishlangan qismida xorasmiylar haqida birinchi bor ma'lumotlar bergan. Shuningdek, Gekatey ma'lumotlariga asoslanib, xorasmiylar va ularning Amudaryo quyi havzalariga ko'chib borgan avlodlari haqidagi ilk xabarlarini Kichik Osiyolik tarixchi Gerodotning "Tarix" asarida o'qiydiz³. Bu haqda Afiney, Stepan va boshqalar ham yozishgan. Masalan, Afiney yozadi: "Miletlik Gekatey Osiyoni tasvirlab shunday deydi: "... parflarning sharqida tekisliklar va tog'larni ishg'ol qilgan xorasmiylar yashaydi. U tog'larda yovvoyi daraxtlar, tol, yulg'un, tikanlik kinara o'sadi". Stepan esa "Xorasmiya: parflarning sharqidagi shahar. Gekatey Osiyoni tasvirlab, shunday deydi: "Ularning shahri Xorasmiya"⁴.

Gerodot (mil. avv. 484-425 yillar oralig'ida yashagan) Kichik Osiyo shaharlari, Vavilon, Finikiya, Kipr oroli, Makedoniya, Markaziy Gretsiya (Afina), Qora dengiz sohillari, Egey dengizi orollari, umuman qadimgi dunyo mamlakatlari va shaharlarining ko'pchiligida bo'lgan. U o'zining 10 yillik sayohati davomida (mil.avv.455-445) Liviya, Misr, Ossuriya, Bobil, Ekbatanada bo'lib, to'plagan barcha materiallari asosida 9 jildli "Tarix" asarini yozgan. Gerodotning O'rta Osiyo xalqlari tarixi haqidagi ma'lumotlari "Tarix" asarining I, III, VII, IX jildlarida o'z aksini topgan. Asarda tarixiy voqea va hikoyalar ketma-ket, afsona, mif, naql, rivoyat, ertak, masal va ularning asosiy mazmuni orasiga kiritilgan qistirma hikoyalar tarzida beriladi⁵ (Masalan, To'maris va Kirning halokati haqidagi hikoya va boshqalar).

Gerodotning "Tarix" asarida bizni qiziqtirgan masala sak (skif), massaget, xorasmiy va Xorazm, issedon va day, farf va margush, sug'd va parikan kabi O'rta Osiyoda qadimda yashagan o'troq va ko'chmanchi xalqlar haqidagi ma'lumotlardir. U Kirning massagetlar ustiga yurishi va halokati sabablarini yoritadi⁶. Skif xalqlari haqidagi ma'lumotlar "Tarix" kitobining 4-jildida beriladi. U Sharq xalqlarini mensimay, "varvar" deb qaramaydi. Uning uchun Sharq insoniyat madaniyati, donishmandlikning o'chog'i, uning fikricha geometriya, oftob soati, qonuniyat, qurollar, yozuv madaniyati kabilar Sharqdan kelgan.

³ Геродот. "Тарих", III-том, 117.

⁴ Пьянков И.В. Хорасмии Гекатея Мимлетского. ВДИ, № II, 1972, стр. 6.

⁵ Сулаймонова Ф. Шарқ ва Фарб. Т.: 1997. 48-бет.

⁶ Геродот. "Тарих", том I. 201, 204-215.

2-TOM, 3-SON

Gerodotning qadimgi O'rta Osiyo to'g'risidagi asosiy fikrlari forslarning sak-massagetlarga qarshi yurishlari, Kir II va To'maris o'rtasidagi siyosiy munosabatlar, Ahomaniy harbiy qo'shinlari safida ajdodlarimiz jangchilarining faol ishtiroki, ularning qurol-aslohalari, yo'l boshchilari, janglarda ularning ko'rsatgan jasoratlari, ajdodlarimizning Ahomaniylar asoratiga tushib katta xiroj to'lashlari, Akes (Xilmend) daryosi suvlaridan foydalanish masalasida tug'ilgan mojarolar va boshqalar haqida boradi. Gerodot hech qachon O'rta Osiyo viloyatlari va shaharlarida bo'lmagan. Shuning uchun uning O'rta Osiyoni tarixiy geografiyasi haqidagi ma'lumotlari ilmiy izlanishlarni talab qiladi. Masalan, Gerodot massagetlarning hududiy joylashuvi haqida bunday yozadi: "Ular sharqda, quyosh chiqishi yo'nalishida, Araks daryosining narigi yog'ida joylashganlar... Araks daryosi Matiyona tog'laridan boshlab oqadi". Tadqiqotlardan ma'lumki, Araks – bu Amudaryo. Matiyona tog'lari – Pomir yoki Hindiqush tog'laridir. Chunki, Gerodotning yozishicha, Matiyona tog'larida Hind daryosi boshlanadi.

Gerodot "Tarix" asarining III – kitobida (117- bob) Akes suvi mojarosida Skilak va Gekateydan olgan ma'lumotlariga asoslanib quyidagilarni xabar qiladi: "Osiyoda har tarafidan tog' bilan qurshalgan bir vodiy bor, tog'da beshta dara bor. Bir vaqtlar bu yerlar xorasmiylarga qaragan va xorasmiy girkan, parfyan, sarang va famaneylarga chegaradosh bo'lgan. Ana shu vodiy atrofidagi tog'lardan Akes deb ataluvchi katta daryo oqib tushgan. Shu daryo besh irmoqqa bo'linib, yuqoridagi xalqlar yerlarini sug'organ... Ammo, forslarga qaram bo'lgandan keyin bu xalqlar mana qanday ahvolga tushdilar. Shoh tog' daralarini berkittirib, to'g'on darvozalar qurdiradi. Vodiya sun'iy ko'l hosil bo'ladi. Ilgari shu suvlardan foydalanib kelgan kabilalar endi bu imkoniyatlardan mahrum bo'lib, dahshatli holatga tushadilar. Qishda, albatta, boshqa joylardagidek, ilohiyat ularga ham namgarchilik yuboradi, yozda esa ular ekadigan tariq va kunjut doim suvsiz qoladi. Mutlaqo suvsiz qolganda ular xotin, bola - chaqalari bilan Parsuaga boradilar, shoh saroyi qarshisiga turib olib baland ovozlari bilan achinarli holda faryod qiladilar. Ulardagi suv tanqisligini ko'rgan shoh arzo'g'lar tomonidagi to'g'on darvozasini ochishni buyuradi. Yerlar sug'orilgach, yana to'g'onni berkitishni buyuradi, endi boshqa suvga tashna qabila yerlariga suv ochadilar. Biroq, men bildimki, to'g'on darvozasini ochish uchun shoh katta pul (bojlardan tashqari) olar ekan. Ishlar ana shunday⁷» Gerodot asarida keltirilgan bu epizoddan Axomaniylar hukmronligi ostida ajdodlarimiz, ayniqsa, oddiy mehnatkash jamoalar ahvoli qanchalik og'ir bo'lganligini guvohi bo'lamiz.

Gerodot keltirgan mana shu epizoddan kelib chiqib, Tarn, Altxaym, Xenning, Pyankov, G'ofurov va boshqalar xorazmliklar dastlab Marv – Xirof atrofida yashaganlar,

⁷ Gerodot. «Tarix», tom III, 117.

2-TOM, 3-SON

keyinchalik Axomaniylar siquvi natijasida hozirgi joylariga ko'chib kelgan bo'lsalar kerak, deb fikr yuritganlar. Tadqiqotchilar, ayniqsa V.A.Livshis qadimgi Xorazm tili Avesto tiliga yaqin, degan xulosaga keladi. Shu fikrdagi olimlar (V.V.Struve, I.M.Dyakonov, V.G.Lukonin, M.Meri Boys, S.P.Tolstov, M.Is'hoqov va boshqalar) Avestoning eng ko'xna qismlari, ya'ni Gat madhiyalari Xorazmda yaratilgan, deydilar. Ehtimol, Gat madhiyalari Xoroyevada (Hirotda) yaratilib, xorasmiylar uni o'zlari bilan (miloddan avvalgi VI asrning oxirgi choragida) Amudaryo quyi havzalariga olib kelgan, deyish to'g'riroqdir. Bu variantda ham Avestoning "Gatlari" xorazmliklar jamoasida yaratilganligini tasdiqlaydi.

Gerodot Baqtriyani ko'p tilga oladi. Kir II ning harbiy yurishlariga "Bobil, Baqtriya xalqi, saklar va misrliklar to'siq bo'lib turganlar" deb yozadi Gerodot⁸. Gerodot ma'lumotlarida berilgan "Baqtriya xalqi" tushunchasi ma'lum bir etnik birlikni anglatadi. Xalq ma'nosini beruvchi "etnos" so'zi Gerodot "Tarix"ida ko'p uchraydi.

Gerodotning yozishicha, Doro I Axhomaniylar davlatini 20 ta satrapliklarga bo'lib boshqargan. Shundan 3 tasi O'rta Osiyo hududlari bilan bog'liq joylardir. Masalan, "Tarix" kitobida quyidagilarni o'qiymiz: Baqtriyaliklardan egllargacha bo'lgan xalqlar 300 talant (bir talant 33,655 kg kumushga teng) soliq to'laganlar. Bu – o'n ikkinchi o'lka". "Saklar va kaspiylar 250 talant to'laganlar. Bu o'n beshinchi o'lka. Parfyanlar, xorasmiylar, sug'dlar va ariylar 300 talant to'laganlar. Bu o'n oltinchi o'lka". Gerodot ajdodlarimizning etnik tarkibi, ularni kiyim-boshi, harbiy qurollari haqida ham ma'lumotlar beradi, ya'ni "Baqtriyaliklarning boshlariga kiygan qalpoqlari midiyaliklarnikiga juda o'xshagan, ular trostnikdan yasalgan o'q va kalta nayzalar bilan qurollanganlar. Saklar (skif qabilasi) uzun cho'qqili qalpoqlar kiygan. Ular keng shalvar kiyganlar, sak kamoni va hanjarlari bilan qurollanganlar. Bulardan tashqari ularda yana sagarislari, ya'ni ikki tig'li jangovar oyboltalar bo'lgan. Ushbu qabila (aynan skif qabilasi) amyurgiya saklari deb nomlangan. Forslar skiflarning hammasini saklar deb ataydilar. "Parfyanlar, xorasmiylar, sug'dlar, gandariylar va dadiklar baqtriyaliklarning qurollariga o'xshagan yarog'-aslahalar bilan harbiy yurishga kirganlar. Ularning yo'l boshchilari: parfyon va xorasmiylarda Farnakning o'g'li Artabaz; sug'dlarniki-Artey o'g'li Azan bo'lgan". "Baqtriya chavandozlarining qurollari piyoda askarlar qurollariga o'xshagan, xuddi kaspiylarnikini o'zi edi.... Kaspiylar va parikaniylar ham xuddi piyoda askarlardek qurollangan edilar. Arablar ham xuddi piyoda askarlardek qurollangan edilar, ammo ularning barchasi tuyalarda shunday tez chopar edilarki, ular tez yurishda sipohiylardan qolishmas edilar"⁹.

⁸ Gerodot. "Tarix", tom I, 153.

⁹ Gerodot. "Tarix", tom VII, 86.

2-TOM, 3-SON

Gerodot O'rta Osiyoning qadimgi xalqlari haqidagi hikoyalarini aynan massagetlardan boshlaydi: "Bu xalqlarni o'ziga tobe qilgandan so'ng,- deydi Gerodot - Kir massagatlarni istilo qilish maqsadini o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan. Bu massagetlar, aytishlaricha, jasur va behisob qabiladir. Ular sharqda, quyosh chiqishi yo'nalishida, Araks daryosining narigi yog'ida issedonlarga ro'para bo'lib joylashganlar. Ba'zilar ularni skif qabilasi deb hisoblaydilar". "Ba'zilarning aytishiga ko'ra, Araks Istradan katta; boshqalar esa, aksincha, bu daryoni kichik deb hisoblaydilar. Araks daryosida orollar ko'p... Bu orollarda yashovchi odamlar yozda mevali daraxt hosilini yig'ib, qishga quritadilar... Massagetlar gulhan atrofiga yig'ilishib, pishgan mevalarni olovga otadilar. Ulardan chiqqan hiddan, ellinlar vino ichib mast bo'lganlaridek, kayf qiladilar. Olovga qancha ko'p meva tashlansa, undan chiqadigan hid ko'payib, badmast bo'ladilar. So'ng, o'rinlaridan turib o'ynashadilar, ashula aytishadilar. Bu qabilalarning turmush tarzi haqida shunday hikoya qiladilar. Araksning bir o'zani ...Kaspiy dengiziga quyiladi. Kaspiy dengizi boshqa suv omborlari bilan bog'lanmagan dengizdir. "Massagatlarning kiyim-kechaklari skiflarnikiga o'xshaydi va turmush tarzi ham o'xshash. Ular otda va piyoda yuradilar. Odatda, ularning qurollari kamon, nayza va jangovar oyboltalardan iborat. Ularning hamma narsalari oltin va misdan ishlangan. Ammo, barcha sanchiq, o'q va harbiy boltalarning metall qismi misdan ishlangan (bronzadan demoqchi-A.Asqarov), bosh kiyimlari, bel kamari oltin bilan naqshlangan. Ular otlarining egar-jabduqlarini ham ust-boshlari kabi oltin bilan bezatadilar. Temir va kumushdan yasalgan buyumlar ularning ro'zg'orida ishlatilmaydi, chunki bu metallar massagatlarning yerlarida umuman uchramaydi. Ammo, ularda oltin va mis juda ko'p".

Massagetlar bug'doy ekmaydilar, chorvachilik va baliqchilik bilan shug'ullanadilar (Araksda baliq ziyotidan ortiq) hamda sut ichadilar. Massagatlarda ulug'langan yagona xudo – bu Quyoshdir. Quyoshga ular otni qurbonlik qiladilar. Chunki, xudoga dunyodagi eng chaqqon, tez chopar jonlikni qurbon qilish lozim deb o'ylaydilar".

Miloddan avvalgi 530 yilda Kir II massagetlar ustiga yurish qiladi. Gerodotni yozishicha, shu kezlarda massagetlar podshosi o'lgan bo'lib, uning o'rniga beva xotini – To'maris podsholik qilardi. Gerodot ushbu voqeani quyidagicha hikoya qiladi: "Massagatlarning podshosi o'lgan shohning bevasi edi. Uning nomi To'maris edi. Kir II uni xotinlikka olish bahonasida, unga sovchilar yuboradi. Ammo, To'maris Kirni unga uylanish uchun emas, balki massagetlar podsholigini egallash uchun shunday qilganini tushunib qoladi va unga rad javobini beradi. Kir ayyorlik yo'li bilan o'z maqsadiga yeta olmagach, massagetlar yurtiga ochiq urush e'lon qiladi. Daryodan (Araksdan) qo'shinni o'tkazish uchun podsho sol-ko'prik qurishga buyuradi, ko'prik ustiga esa minora qurdiradi.

2-TOM, 3-SON

Kir qo'shinlari bu ishlar bilan bandligida To'maris Kirga vakil yuborib, "Midiyaliklar podshosi! Ko'prik qurishni to'xtat! Sen oldindan bilmaysanku, bu ishlaring senga foyda keltiradimi yoki yo'q. Shashtingdan qayt, o'z mamlakatinga podsholik qilaver, boshqalar yurtiga ko'z olaytirma. Lekin sen, albatta, maslahatinga ko'nmayсан, tinchlikni uylamay, o'z bilganingdan qolmayсан. Agar sen massagetlar ustiga harbiy yurish qilishni juda istayotgan bo'lsang, daryoga ko'prik qurishni to'xtatginda, daryodan biz tomonga bemalol kechib o'taver, men qo'shinlarimni sohildan uch kunlik yo'l nariga olib ketaman. Agar sen istasang, sohildan uch kunlik yo'l nariga qo'shiningni olib ket, men daryodan kechib o'tay, sening yurtning chegaralarida jang qilaylik". Shundan so'ng Kir amaldorlari bilan maslahat kengashi o'tkazadi va To'marisni qo'shinlari bilan o'z yerlarida qarshi olishga kelishadilar.

Ammo, yig'inda qatnashganlardan biri - lidiyalik Krez bunday qarorga kelish katta xatolikka yo'l qo'yish bilan barobar ekanligini shohga isbotlaydi va deydiki, "Agar dushmanni o'z yeringga kiritsang, senga katta xavf tug'iladi: mag'lubiyatga uchrab, mamlakating boshiga ofatlar keltirasan. Chunki, massagetlar g'alabadan so'ng o'z yurtlariga osonlikcha qaytib ketmaydilar, aksincha mamlakating ichqarisiga bosib boraveradi. Agar sen g'olib chiqsang, sening yutug'ing unchalar katta bo'lmaydi. Bu yutuq ularning yerlarida yuz bersa, sen ularni o'z yurtlarida quvlaysan. Men har ikki holatni tahlil qilib, shunday xulosaga keldimki, sen dushmanni o'z yerida yengib, to'g'ridan-to'g'ri To'maris ortiga kirib borasan. Menimcha, daryodan o'tib, ular yurtiga kirib olaylik, qani dushmanlarimiz qanchaga chekinar ekan, so'ng ular ustidan g'olib chiqish yo'llarini o'yalaylik" deb, Krez o'z rejasini bayon qiladi. "Bilsam, massagetlar aslzodalarga xos fors turmush tarzidan mutlaqo bexabar va ular (massaget jangchilari-A.Asqarov) shohona dasturxon ko'rmagan ekanlar. Harbiy lagerda ko'pgina qo'ylar so'yilib, to'kin dasturxon yasalib, kichik bir guruh bilan keragidan ortiq vino ichimliklari qoldirish rejalashtiriladi. Asosiy qo'shin esa daryo tomon chekinishi kerak. Agar men adashmasam, - deydi Gerodot, dushman lagerida qoldirilgan qismni massagetlar yengib, lagerda tuzalgan to'kin dasturxonga tashlanadilar, maishat boshlanib ketadi. Mo'l-ko'l vinolardan badmast bo'lgan dushman ustiga Kir qo'shinlari yopirilib tashlanadilar va buyuk g'alabaga erishish imkoniyatlari yaratiladi.

"Kir birinchi maslahatdan voz kechib, Krez taklifini qabul qiladi. So'ng, shoh To'marisga xabar yuborib, uni chekinishga, daryodan o'tib olib, uning yerida jang qilishga tayyor ekanligini bildiradi. Malika va'dasiga binoan o'z qo'shinlari bilan chekinadi. Kir esa o'g'li Kambisni vale'ahd qilib tayinlab, unga Krezni hurmat qilishga va (urushda biron hol yuz bergudek bo'lsa) doimo g'amxo'rlik qilib yurishni topshiradi. Shundan so'ng, Kir Krez bilan Kambisni Persidaga jo'nashga ruhsat beradi, o'zi esa qo'shinlari bilan daryodan kechib o'ta boshladi. Araksdan o'tgach, massagetlar yerida Kir tush ko'radi. Tushida u katta

2-TOM, 3-SON

o'g'li Gistaspni yelkasida qanotlar va u qanotlarni biri Osiyoni, ikkinchisi Ovro'pani yoritib turgan emish. Arsam o'g'li Gistaspning eng katta farzandi, Ahomaniylar urug'idan bo'lgan Doru o'sha vaqtda 20 yoshlarda bo'lgani uchun harbiy xizmatga olinmay Persiyada qolib ketgan edi. Uyg'onib Kir ko'rgan tushi ustida o'ylay boshlaydi. So'ng, u huzuriga Gistaspni chaqirib, guvohlarsiz deydi: « Gistasp! Sening o'g'ling menga va mening davlatimga xavf solmoqda. Bu menga aniq ma'lum bo'ldi. Chunki, xudolar mening haqimda qayg'urmoqdalar. Xullas, tushimdan ma'lumki, sening o'g'ling mening jonimga qasd qilmoqchi. Shuning uchun Persidaga tezroq qaytginda o'g'lingni jazoga tort, men massagetlar yurtini taslim etgach, uyga qaytaman” deydi¹⁰.

Kirning tushida ilohlarning ma'lum qilishicha, massagetlar bilan bo'ladigan jangda uning halokati, podsholik esa Doroga o'tishi ayon bo'ladi. Qattiq tashvishga tushgan Kirni ko'nglini ko'tarish maqsadida, “ey olam panoh!, Seni o'limingni istagan kimsani fors bo'lib tug'ilgandan ko'ra, tezroq o'lgani yaxshi edi. Sen forslarni qulliqdan ozod etib, barcha xalqlar ustidan hukmronlik qilishni ta'minlading. Agar sening tushlaring mening o'g'limni isyonkor ekanligini ayon qilgan ekan, men uni sening qo'lingga topshiraman, uni nima qilishlikni o'zing hal qil!” deb, Persidaga jo'naydi.

Kir esa o'z qo'shinlari bilan Araksdan o'tib, bir kun yo'l bosadi va Krez maslahatiga ko'ra, lager qurib, eng zaif qo'shinlaridan bir qismini to'kin dasturxon bilan qoldirib, o'zi yana asosiy qo'shin bilan Araks bo'yiga qaytadi. “Massagetlar armiyasining uchdan bir qismi bilan Kir II qoldirgan qo'shin o'rtasida qattiq jang bo'ladi. Jangda forslar qo'shini yengiladi. G'alabadan xursand massagetlar tuzab qo'yilgan to'kin dasturxonga tashlanadilar, maishat boshlanadi. Massagetlar badmast bo'lishib, barchasi uyquga ketgan paytda, Kir qo'shinlari paydo bo'lib, bir qism massagetlarni qiradi, qolganlarini osongina asir oladilar. Asirlar orasida malika To'marisning o'g'li, massagetlar sardori Sparganis ham bo'lgan edi”.

Gerodot o'z hikoyalarini davom ettirib: “Malika To'maris o'z qo'shini va o'g'li bilan yuz bergan voqeadan xabar topgach, Kirga elchi yuboradi va dediki, “Qonxo'r Kir! Quvanma, bu yutug'ing bilan. Uzum vinosini ichganda sizlar ham es-xushingizni yo'qatasiz, so'zlaganda ma'nisiz, noloyiq iboralar ishlatasiz, xalol jangda qurol kuchi bilan emas, balki shunday iflos yo'llar bilan o'g'limni qo'lga olding. Endi mening so'zimga quloq sol: o'g'limni ber va yaxshilikcha mening yerlarimdan ket, qo'shinimni uchdan bir qismini yakson qilishga erishding. Agar sen shunday qilmasang, massagetlar ilohi - Quyosh xudosi oldida qasamyod qilamanki, men seni – qonxo'r jallodni, qoningga to'ydiraman”. Ammo, Kir elchi so'zlariga e'tibor bermadi, jangga otlandi. Malika To'maris o'g'li Sparganis esa

¹⁰ Геродот, *Тарих, том I, 208-209.*

2-TOM, 3-SON

mastlikdan xushiga kelgach, yomon ahvolga tushib qolganini tushunadi, zanjirbandlikdan ozod qilishlikni Kirdan iltimos qiladi. Vale'ahd qo'llari kishandan ozod etilgach, nodonlik qilib qo'yganligidan oriyat qilib, o'zini-o'zi o'ldiradi”.

«Kir To'maris taklifini e'tiborga olmagach, malika bor kuchi bilan forslar ustiga tashlandi. Bu jang, mening nazarimda varvarlar bilan bo'lgan to'qnashuvlarning eng dahshatlisi edi. Jangni borishi bilishimcha bunday bo'lgan. Avvalo, har ikki tomon bir-birlariga qarama-qarshi turib olib, uzoqdan kamondan o'q otishgan. O'qdonlar bo'shagach, nayza va hanjarlar yordamida olishuv boshlangan. Tomonlar uzoq olishadilar, hech kim chekinishni istamaydi. Nihoyat, massagetlarning qo'li baland keladi. Deyarli fors qo'shinlari va Kir ham jangda halok bo'ladi. U 29 yil podsholik qilgan edi. To'maris Kir tanasini o'liklar ichidan topdirib, uning kallasini odam qoniga to'ldirilgan charm meshga solishni buyuradi. So'ng, mag'rur ona matomida o'z qo'shini va asirlar oldida nutq so'zlaydi: «Sen o'g'limni hiylayu-nayrang ishlatib qo'lga tushirding va nobud qilding. Men esa hayotman va seni jangda yengdim. Shuning uchun senga men aytgan edim, qoningga to'ydiraman”¹¹. Bu xabarlarining oxirida Gerodot bunday xulosaga keladi: “ Kirning o'limi haqidagi ko'pdan-ko'p hikoyalar orasida menimcha, bu hikoya eng ishonchlidir”.

Gerodotdan avval ajdodlarimiz haqida ilk xabarlar keltirgan boshqa bir yunon tarixchisi miletlik Gekatey bo'lib, u miloddan avvalgi VI-V asrlarda yashab, yurtimiz qadimgi xalqlari va Ahomaniy imperiyasi o'lkalari ro'yxati haqida xabar bergan. Uning ma'lumotlaridan Gerodot va Ktesiylar o'z asarlarida foydalanganlar. Xorasmiyalar va ularning Amudaryo quyi havzalariga ko'chishi haqidagi ma'lumotlarni esa u Skilakning “Sayohatnoma”sidan olib, o'zining “Yer kurrasining tasviri” asarida bayon etgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Бикерман Э. Хронология древнего мира. Москваю «Наука» 1976 год.
2. Гудкова А.В. Ток-кала. Ташкент: «Фан», 1964 год.
3. Пьянков И.В. Хорасмии Гекатея Мимлетского. ВДИ, № II, 1972.
4. Сулаймонова Ф. Шарқ ва Фарб. Т.: 1997.
5. Геродот. “Тарих” , том I, том III, том VII.

¹¹ Геродот, Тарих, том I, 214.

2-TOM, 3-SON

O'TKIR BILIAR PANKREATITNI ENDOSKOPIK DIAGNOSTIKASINI
TAKOMILLASHTIRISH

A.X.Allanazarov, G.G.Tadjiidinova

Tashkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Muammoning dolzarbligi: Endoskopik papillosfinkterotomiya (EPST) bilan endoskopik retrograd xolangiopankreatografiya (ERXPG) faqat mexanik sariqlik va o't yo'llarining kengayishi belgilari bo'lgan yoki konservativ choralar 48 soat davomida samarasiz bo'lgan bemorlarga ko'rsatiladi (Савельев В.С., 2000). Boshqa mualliflar biliar gipertenziyani birinchi bosqichida endoskopik retrograd xolangiopankreatografiyani, so'ngra endoskopik papillosfinkterotomiyani amalga oshirishga ruxsat berish zarurligini ta'kidlaydilar (Ricci F., 2002; Oría A., 2007), bu albatda shoshilinch jarrohlik sharoitida mumkin emas. Shu sababli, o'n ikki barmoqli ichakning katta papillasining holatini vizual baholash va kontrastli rentgen tekshiruvlarsiz endoskopik papillosfinkterotomiyaga ko'rsatmalarini aniqlash usullari alohida ahamiyatga ega.

Maqsad: O'tkir biliar pankreatit bilan og'rigan bemorlarni endoskopik diagnostika yordamida erta tashxis qo'yish va endoxirurgik davolashni yaxshilash.

Tadqiqot materiallari: Xorazm viloyati ko'p tarmoqli tibbiyot markazining torakal va endoxirurgiya bo'limida 2016-2023 yillarda davolanayotgan bemorlarni davolash natijalari tahlil qilindi.

Nazorat qilinadigan uzoq muddatli istiqbolli klinik tadqiqotda endoskopik (I guruh, asosiy, n = 34) va standart (II guruh, nazorat, n = 23) davolash guruhlarida o'rtasidagi davolash natijalari taqqoslangan.

Natijalar: O'tkir biliar pankreatit (O'BP) bilan og'rigan bemorlarda yuqori oshqozon-ichak traktini endoskopik tekshirilganda reaktiv gastroduodenit (100%), gastroduodenal motorikaning pasayishi (74%), duodeno-gastral reflyuks (60%), pilorik va kardial sfinkterlarining etishmovchiligi (68%), limfangioektaziya (55%), o'tkir gastroduodenal yaralar (25%) aniqlanildi.

Bizning ma'lumotlarga ko'ra, O'BP da 100% hollarda katta duodenal so'rg'ichning toshlar bilan obstruksiyasi, 76% da - chandiqli papillostenoz, 64% - umumiy o't yo'lining intramural qismi gipertenziyasi, parapapiller sohaning torayishi 22% ida, 6% - parapapiller divertikuli, katta duodenal so'rg'ich adenomasi - 4%, 3% - Billrot II bo'yicha gastrektomiyadan keyingi holatlar aniqlandi.

2-TOM, 3-SON

Asosiy guruhda (n=34) endoskopik diagnostika samaradorligi yuqori bo'lganligi sababli, O'BP bilan og'rigan bemorlarning aksariyati (75,9%) kasallik boshlanganidan keyin 24 soat ichida operatsiya qilindi.

XULOSA: endoskopik diagnostika paytida aniqlangan katta duodenal so'rg'ich sohasidagi endoskopik o'zgarishlarni standartlashtirish va ular asosida endoskopik papillosfinkterotomiya uchun ko'rsatmalarni aniqlash;

Endoskopik papillosfinkterotomiyadan foydalanish keyinchalik xoletsistektomiyasiz og'ir qo'shimcha patologiyasi bo'lgan bemorlarda o'tkir biliar pankreatitni davolash imkoniyatini berish;

2-TOM, 3-SON

Тема: «Действия по обслуживанию жёсткого диска»
Подготовила преподаватель математики и информатики

Профессиональной школы г.Чирчика
Клементьева Анастасия Дмитриевна

АННОТАЦИЯ

Актуальность темы состоит в том, что в данное время идёт развитие системы образования связанных с информационными технологиями. В статье изложены основные меры и средства по обслуживанию жёсткого диска для исправной эксплуатации компьютера. Данная тема используется в процессе обучения учеников 11-х классов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

Жёсткий диск, стандартные программы, служебные программы, резервное копирование данных, проверка диска, очистка диска, TEMP, ОС Windows, дефрагментация диска, архивация диска, восстановление системы

1. Неисправности компьютера

Компьютерная система состоит из 2-х компонентов: аппаратного и программного обеспечения. Её неисправности тоже бывают 2-х типов: аппаратные и программные. Аппаратные неисправности связаны с физическим выходом из строя узлов и приборов и устраняются путём замены узла. Программные неисправности, как правило, связаны с изменением настроек и проявляются, как и аппаратные неисправности, в виде отказа оборудования.

2. Жёсткий диск

Компьютер – дорогое устройство, но на большинстве из них создаются данные, которые имеют ценность несравнимо более высокую, чем стоимость самого компьютера.

В них могут быть вложены годы труда. Данные могут быть уникальными и вообще невозможными. Данные хранятся на жёстком диске. Поэтому задолго до появления внештатных ситуаций надо принять меры к тому, чтобы свести к минимуму потери, возможные в случае выхода их строя узла ПК. Процессор, материнскую плату можно заменить с некоторыми временными и материальными потерями, жёсткий диск, заполненный информацией, незаменим, если заранее не были приняты меры профилактики. Жёсткий диск является ещё и местом хранения операционной системы компьютера. С него происходит запуск программ, установленных на компьютере.

2-TOM, 3-SON

Если жёсткий диск выходит из строя, операционная система оказывается недоступной, а вместе с ней становятся недоступными и все программы, установленные на жёстком диске и те данные, которые там хранятся.

Основные меры профилактики жёсткого диска:

Регистрация и сохранение параметров жёсткого диска;

1. Правильное хранение данных и программ;
2. Изготовление резервных копий наиболее ценных данных;
3. Регулярная проверка и обслуживание жёсткого диска;
4. Правильная подготовка жёсткого диска к работе;

3. Организация хранения данных и программ

Основной принцип организации хранения данных и программ на жёстком диске – это **принцип раздельного хранения**. При установке новой прикладной программы на компьютере для неё создаётся отдельная папка. В этой папке размещаются ресурсные файлы, необходимые для работы программы. Данные, созданные программой, не следует размещать в той же папке данных.

Недостатки размещения программы и данных в одной папке:

1. Для надёжного хранения данных необходимо их регулярное резервное копирование. Такое копирование проще организовать, если все данные хранятся в отдельном месте.
2. Ценность программ и данных несопоставима. Ценность программы равна трудоёмкости её установки. Любую программу можно удалить и тут же установить заново. Ценность данных может измеряться сотнями и тысячами часов, затраченных на их создание. Если процесс раздельного хранения программ и данных нарушен, возможны случаи, когда при переустановке или модернизации программ внутри папки происходят изменения, при которых утрачиваются данные, хранящиеся в папке;

Для каждой установленной на компьютере программы должен существовать гибкий или лазерный диск, на котором хранится её дистрибутивная копия. Нельзя устанавливать программы с чужих дистрибутивных дисков. Регулярно (1-2 раза в год) необходимо производить форматирование жёсткого диска и переустановку ОС со всеми приложениями. Это позволит содержать ПК в идеальном состоянии и работать с наивысшей эффективностью.

4. Резервное копирование данных

2-TOM, 3-SON

Смысл резервного копирования состоит в том, чтобы регулярно 1 раз в день или неделю копировать текущее состояние избранной папки на гибкие диски. Для резервного копирования можно пользоваться программами-архиваторами или обычным копированием.

5. Служебные программы

Операционная система Windows имеет целый арсенал служебных встроенных программ, при помощи которых выполняется обслуживание компьютера.

5.1 Проверка жёсткого диска

Жёсткий диск подвержен 2-м типам ошибок: физическим и логическим. Физические дефекты могут возникать в результате повреждения его поверхности. Они обычно связаны с естественным физическим износом в результате длительной эксплуатации или с температурными деформациями. Логические дефекты могут быть выявлены и устранены программными средствами ОС. Главное, сделать это своевременно, пока сумма дефектов не привела к полному выходу ОС из строя. Физические дефекты, в отличие от логических, нельзя устранить программными средствами, но их можно обойти.

По результатам проверки диска ОС может пометить дефектные участки и исключить их из общего поля жёсткого диска, чтобы запись данных в них не производилась.

5.2 Очистка диска

Свободное место имеет свойство сокращаться даже на самых емких винчестерах. Поэтому следует следить за тем, чтобы свободного места всегда хватало. Отчасти эту проблему решает программа Очистка диска, которая довольно успешно справляется с заведомо ненужным содержимым вашего винчестера. Ряд программ тратят уйму места на диске для хранения различных временных файлов. Временные файлы создаются и при установке новых программ, а также при работе уже установленных. Как правило, такие файлы записываются в специально выделенную для этого папку – TEMP, расположенную в каталоге Windows. Теоретически программа, помещающая туда файлы, должна их удалять, но практически это происходит не всегда.

5.3 Дефрагментация диска

Еще один способ повышения производительности компьютера – это проведение дефрагментации диска. Поскольку файловая подсистема разбивает диск на кластеры, в которые укладываются файлы, то вполне резонно предположить, что по мере роста размера файла он будет занимать все больше и больше кластеров. Хорошо, если рядом есть свободное место, но часто такового не оказывается. В результате разные

2-TOM, 3-SON

части файла оказываются разбросанными по всей поверхности диска. Такие файлы называют фрагментированными. Ничего страшного в этом, в принципе, нет, так как система располагает информацией о расположении всех частей файла, но времени, требуемого для прочтения фрагментированного файла, требуется существенно больше.

Для того чтобы собирать файлы в единое целое, и предназначена программа дефрагментации. Если вы запустите ее из главного меню, то сначала вам придется выбрать из списка диск для проведения дефрагментации. Если же вы воспользуетесь контекстным меню диска и вызовете программу дефрагментации из вкладки Сервис, то диск будет уже выбран. Затем можно сразу приступить к дефрагментации, или проанализировать ее необходимость при помощи анализа (он позволяет выяснить степень фрагментации файлов).

5.4 Архивация диска

Одним из способов защиты важной информации от утери является ее регулярная архивация, или, как это чаще называют, резервное копирование. Для этого в Windows предусмотрена специальная программа – Архивация данных. Как и две предыдущие утилиты, ее можно вызвать из вкладки Сервис свойств диска либо отыскать в главном меню среди служебных программ.

Программа архивации в Windows сделана в виде мастера. После экрана приветствия пользователю будет предложено выбрать действие – архивацию или восстановление из архива. Оставив отмеченной архивацию, следует нажать далее для выбора объектов архивации. Поскольку копировать все содержимое диска, как правило, не представляется целесообразным, следует выбрать конкретные файлы и каталоги для проведения этой ответственной процедуры. Чаще всего основными кандидатами для резервного копирования являются папка Мои документы и, возможно, некоторые другие, где пользователь сохраняет свою работу. Именно такой вариант – архивации папки с документами, рабочего стола и файлов, связанных с работой в Интернете, и предлагает мастер архивации.

5.5 Восстановление системы

Еще одной утилитой для восстановления утраченной информации является служба восстановления системы. Ее принципиальное отличие от архивации состоит в том, что она «бережет» настройки самой ОС, включая установленные драйвера устройств, профили оборудования и т.д. Для обеспечения такой функциональности Windows регулярно создает контрольные точки восстановления, начиная с первого запуска

2-TOM, 3-SON

системы после ее установки на компьютер. Кроме того, создать контрольную точку можно самостоятельно при помощи того же мастера восстановления.

Для восстановления раннего состояния компьютера, запустив мастер восстановления, следует убедиться, что выбран нужный пункт. Затем нужно нажать далее. После этого в календаре выбрать тот день, на который система была полностью работоспособной (дни, имеющие точки восстановления, отмечены жирным шрифтом) и нажать далее. Теперь точка восстановления выбрана, но сам процесс восстановления еще не начался: перед началом восстановления необходимо закрыть все файлы и программы. Убедившись, что все программы и файлы закрыты и выбрана нужная точка восстановления, нажать кнопку далее. Через некоторое время компьютер будет перезагружен с настройками, существовавшими на момент создания контрольной точки. При этом все созданные пользователем документы, разумеется, останутся на своем месте.

6. Практическая работа «Обзор служебных программ»

Цель: Познакомить с программами для обслуживания жёсткого диска. Обзор служебных программ.

Служебные программы

Операционная система Windows имеет целый ряд служебных встроенных программ, при помощи которых выполняется обслуживание компьютера.

Запуск служебных программ:

Пуск – Все программы – Стандартные – Служебные-...

Выполнить:

Очистка диска:

1. Выполнить Пуск>Все программы>Стандартные>Служебные> Очистка диска.
2. Выбрать диск С: Нажать Ок.
3. Удалить выявленные ненужные файлы.
4. Запустить очистку щелчком на кнопке Начать.

Дефрагментация диска:

1. Выполнить Пуск>Все программы>Стандартные>Служебные> Дефрагментация диска.
2. Выбрать диск С: Нажать Ок.
3. Вывести на экран отчёт о проделанной *Дефрагментации*.

Восстановление системы:

1. Выполнить Пуск>Все программы>Стандартные>Служебные> Восстановление системы.

2-TOM, 3-SON

2. Выбрать пункт создания точки восстановления.
3. Нажать командную кнопку Далее.

Проверка диска:

4. Выполнить Пуск>Все программы>Стандартные>Служебные> Проверка диска (ScanDisk).
5. Выбрать метод проверки , включив переключатель Стандартная или Полная;
6. Выбрать проверяемый диск щелчком мыши, Для выбора нескольких дисков используется клавиша Shift.
7. Установить флажок Исправлять ошибки автоматически.
8. Запустить проверку щелчком на кнопке Запуск.

7. Контрольные вопросы:

1. Что такое жесткий диск?
2. Какие служебные программы существуют и их назначение?
3. Как и для чего проводится проверка диска?
4. Что происходит при выполнении восстановления системы?
5. Какие действия выполняет дефрагментация диска?

6. Домашнее задание

Читать конспект. Выписать все существующие названия и обозначения жёсткого диска и повторить все меры профилактики его работы.

Примеры ответов учащихся: Накопитель на жёстких магнитных дисках, НЖМД, Жёсткий диск, ЖД, Хард диск, Hard disk, HDD, Винчестер, Винт, Магнитная память и другие.

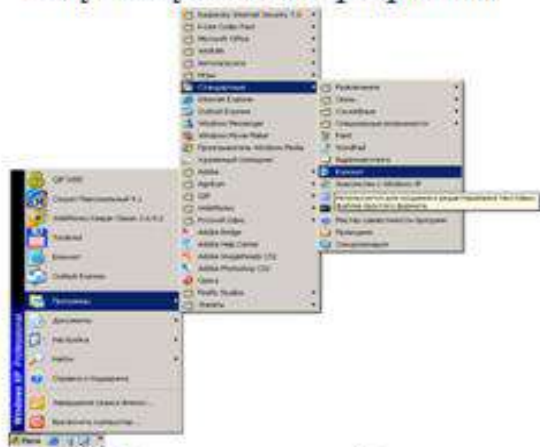

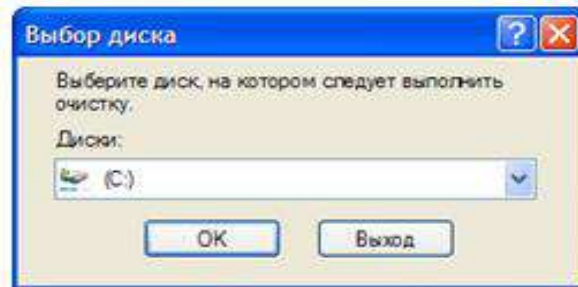
2-TOM, 3-SON

Практическая работа: «Служебные программы».

Запуск служебной программы

Очистка диска

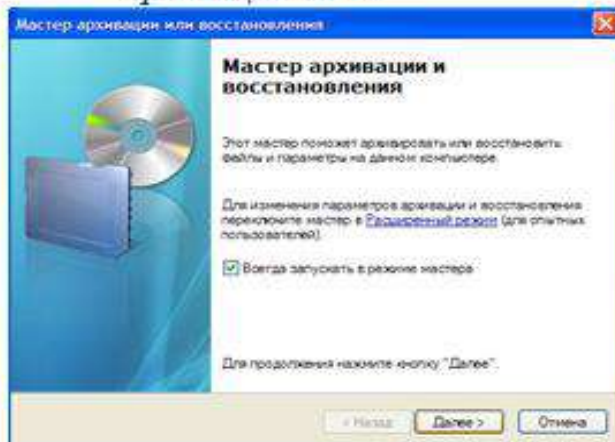
Дефрагментация диска

Проверка жёсткого диска

Архивация диска

Восстановление системы

9. Литература:

1. Т. Касимова "Информатика"
2. А.Саттаров «Информатика и информационные технологии»

2-TOM, 3-SON

ADABIYOTDA OBRAZ RUHIYATINING VOQEALAR RIVOJIDAGI
AHAMIYATI

Ozodova Ullibibi Jumanazar qizi

ToshDO'TAU, o'zbek tili va adabiyoti

mutaxassisligi, 1-kurs magistranti

ozodovaulibibi@gmail.com, +998910030832

Annotatsiya: *Ushbu maqolada globallashuv, global muammolar, ularning adabiyotda aks etishi masalalari yoritilgan. Global muammo sifatida ko'rilgan ruhiy xurujlarning o'zbek adabiyotida, nasrida aks etishi qiyosiy-tahliliy o'rganilgan. Maqolada "Tushda kechgan umrlar" va "Ufq" romanlari qahramonlari tahlil etilib, psixologik xususiyatlari o'rganilgan.*

Bugungi kunga kelib hayotimizning har jabhasida duch keladigan, nutqimizda faollashgan so'zlardan biriga aylanib ulgurgan "global" so'zining lug'aviy ma'nosiga diqqat qaratish o'rinli. Global – 1) butun Yer sharini qamrab oluvchi; 2) har tomonlama, to'liq, universal¹ kabi ma'nolarni anglatadi. Bu so'z nutqimizda ham ijobiy, ham salbiy ma'nolarda, ya'niki, global muammolar, madaniyatlar qorishishi, bir xalqning boshqa xalqlar bilan singishib o'z milliy madaniyatining yo'qotishi (ommaviy madaniyat) va shu kabi salbiy tushunchalarni izohlashda qo'llansa, ikkinchi ma'nosi umuminsoniy tushunchalar, qarashlar, umuman inson va inson omili masalarini yoritishda qo'llaniladigan ijobiy ma'nosini aytish mumkin.

Ilm-fan, texnikaning globallashuvi bugun butun Yer sharini bitta kichik uydek tasavvur qilish imkonini berdi, negaki diydorlashish uchun makon va zamonning moneligi yo'qoldi. Istagan vaqtingizda dunyoning boshqa bir burchagidagi odam bilan ko'rishib suhabat qurish imkoniyati mavjud. Dunyoni bir burchagidagi kichik shaharda nimadir sodir bo'lsa, buni darhol bilish, insonlarni xuddi bir uyda yashayotgan xonadoshlardek his qilishlariga sabab bo'lyapdi, desak mubolag'a bo'lmaydi. Bu esa doimiy xushyorlik, ziyraklik va juda ko'p miqdordagi ma'lumotlarni qabul qilish va saralash kabi to'xtovsiz aqliy faoliyatni talab qilmoqda. Globallashuv har yerda, har turda hayotimizning ajralmas, zaruratga aylangan bir narsa ko'rinishini olmoqda.

¹ O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

2-TOM, 3-SON

Globalashuv davrida dunyo xalqlarining madaniyati, san'ati va falsafasi qorishib, tobora yaxlit qiyofa kasb etib bormoqda. Jozibali ko'ringani bilan bu jarayon umummadaniyatga singib ketishining oqibatida yaxshilik yo'qligi va u milliy ruhni o'ldirishi, asrlik xalq madaniyatiga rahna solishi ko'p ta'kidlanadi. Bunday vaqtda xalq adabiyotining ahamiyati, u millat ruhini o'ziga singdirib yasuvchanligini ta'minlash xususiyatining mohiyati o'rta chiqadi. Ammo adabiyot faqat bir xalq uchun emas balki butun insoniyat uchun yaratilgan, barcha uchun qiziq bo'lishi kerak emasmi? Biror xorij xalq adabiyoti bilan tanishish, shu xalq turmushini, dunyo qarashini va milliyligi haqida ma'lumotlarga ega bo'lishga imkon beradi. Bu yerda faqat yozuvchi mahorati bo'libgina qolmay, xalqning boy madaniy merosi ham o'quvchilarning qiziqishi ortishiga va ko'p o'qishli asar bo'lishini belgilaydi. Bundan tashqar global masalarning yoritilishi masalasi ham aynan shunday har xalq uchun qiziq. Chunki muammo bir, lekin bu muammoni ko'rish, yechish usuli va yechimi xalqning yuqorida ta'kidlangan muhim sifatlaridan kelib chiqib turlicha. Shu o'rinda ayni fikrni ilgari surgan mashhur rassom va yozuvchi Dino Butssatining "Yaxshi do'stlar" nomli suratini keltirib o'tish o'rinli, menimcha. Rasmda aks ettirilgan turfalik, xalqlardagina emas, reaksiyalarda, turmush tarzida hamdir shunga qaramay ularni biro oraga keltirilgan, birlashtirilgan do'stlik masalasi ham bejizga berilmagan.

2-TOM, 3-SON

Bu rasmdagi insonlar uchun umum nuqta “do‘stlik” deb qaralgan bo‘lsa, adabiyotda bu umum nuqtani inson deb qarash o‘rinli. Zero, adabiyot hayotdan ilhomlanib yaratiladi, u insonlar, taqdiralar haqida gapiradi va shuning uchun u ibrat ham beradi, tarbiyalaydi. Bugungi kunda o‘zbek adabiyotida nasrda yaratilgan xalq xarakteristikasinigina singdirish bilan cheklanib qolmay global muammo va masalarni o‘rtaga olib chiqayotgan. O‘zbek xalqi uchun bu qanday darajada muammo bo‘lib, yuzaga kelish sabablari-yu ma’lum ma’noda oqibatlarini, muqobil yechimlari xususida fikrlar yuritilgan asarlar mavjud. Urush mavzusidagi asarlar misolida ko‘raylik.

Urush mavzusi azaldan badiiy adabiyotning faol mavzularidan biri bo‘lib kelgan. Ushbu motiv G‘arb va Sharq adabiyotida birdek qalamga olingan bo‘lsa-da, turli mintaqa mualliflarining dunyoqarash va yondashuvlarida ma’lum farqlar mavjudligi ko‘zga tashlanadi. Bu asosan, qahramon ruhiyati bilan bog‘liq tarzda kechishini alohida ta’kidlash joiz². O‘zbek adabiyotida urush mavzusida yaratilgan asarlar: “Tushda kechgan umrlar”³, “Ufq”⁴, “Chinor”⁵ va boshqalar. Bu asarlar qahramonlari hayoti misolida urushning o‘zbek xalqiga keltirgan zarari, urush davridagi ahvoli anglashiladi. Xuddi shunday boshqa davlatlar adabiyotida ayni mavzudagi asarlar shu kabi ma’lumotlarni beradi. Urush mavzusining global muammo sifatida ko‘rilib adabiyotda akslantirilishining sababi insoniyatga yetkazgan zararidan deyish mumkin. Urush faqat jismlarni qurbon qilmaydi, balki, jisman tirik ruhan o‘lik insonlarni ham yaratilishiga sabab bo‘ladi. Yuqorida misol tariqasida nomi tilga olindan asarlar qahramonlar hayoti bu fikrimizning yorqin dalilidir. Bu asarlardagi qahramonlar urushdan tirik qaytishdi, ammo, ular ortiq avvalgidek emasdilar, tirkalar orasidagi o‘liklardek edilar. Urush shunday baloki, odamni odamlardan chiqaradi. O‘zing istamagan holda boshqacha fikrlashga majbur bo‘lasan. Urush dahshati haqida “Tushda kechgan umrlar” romanining “Rustanning birinchi kundaligidan” deb nomlangan qismida oddiy askar Xayriddin bosh qahramon Rustamga shunday deydi: “Bilasizmi, jo‘ra... o‘ylab qaragam, urush teskari haqiqat, degani ekan. Odam bo‘lgining kelsa, shafqatsiz bo‘l. O‘lgining kelmasa, o‘ldir. Qiziq-a, jo‘ra...” O‘tkir Hoshimov bu holga o‘zining boshqa bir asari “Daftar hoshiyasidagi bitiklar”ning “Urushlar haqida” deb nomlangan bobida alohida to‘xtalgan:

“Urushda g‘olib va baxtli podshoh, g‘olib va baxtli qo‘shin, g‘olib va baxtli davlat, g‘olib va baxtli tuzum bo‘lishi mumkin. Ammo g‘olib va baxtli odam bo‘lmaydi. Negaki,

² Orifjon ODILOV “Antique world” akademiyasi dotsenti. “Urush haqiqati” maqolasi. 26-iyul 2018-yil

³ O‘tkir Hoshimov “Tushda kechgan umrlar” G‘ofur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti: Toshkent-2002

⁴ Said Ahmad “Ufq” G‘ofur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti: Toshkent- 1976

⁵ Asqad Mu‘tior “Chinor” G‘afur G‘ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti: Toshkent-1969

2-TOM, 3-SON

urush odamni odam o'ldirishga majbur qiladi. Odam o'ldirgan odam esa hech qachon baxtli bo'lmaydi!", yoki "...Urush, hatto haqiqatning qiyofasini ham teskari qilib qo'yadi. Urushda haqiqat bo'lmaydi!"⁶. Ayni shu fikr bu muammoning global ekanligini isbotlaydi, bu insoniyat fojiasi ekanligi izohlanadi.

"Tushda kechgan umrlar" asarining bosh qahramoni Rustam nega o'ldi? "Ufq"da ota nega o'z farzandini o'ldirmoqchi bo'ldi? yaqinda yaratilgan Ulug'bek Hamdamning "Ota" romanida ham ota o'z qizini o'ldirish holati kuzatiladi, voqealar nega bunday yakun topdi? Agar hammasini sabab-natija zanjiriga tashlaydigan bo'lsak, Rustam yomon fe'li, darg'azabligi uchungina o'lmaganini, ota faqat el-yurt oldida qochoqning otasi nomini eshitmaslik uchun, nomusdan o'z o'g'liga o'q uzmagani, qizini o'ldirishga ham faqat nomus sababchi emasligini ko'rish mumkin. Biz tilga olgan qahramonlarni bir nuqtada birlashtirayotgan narsa - urush. Urush ulardagi insoniy sifatlarning yo'q bo'lishiga, ruhlarida tuzalmas yaralar paydo bo'lishiga, kuchli qo'rquv va kuchli ruhiy, jismoniy charchoq oqibatida paydo bo'lgan depressiyaning rivojlangan vaqti- vaqti bilan o'zini eslatib turuvchi ilmiy tilda "ruhiy huruj" (психический срыв)lar najjasi deyish o'rinli.

Masalan "Rustamning oxirgi kundaligida" qismida: "Kuz o'lim to'shagida yotgan bemorga o'xshaydi. Oyoq ostida kasalmand xazonlar ingraydi... Ertabahordan bo'tana bo'lib, shosha-pisha, qirg'og'iga sig'may oqqan ariqlar tiniqlashadi. Shuncha urinishlari zoye ketganini tushunib, olamga ma'yus boqadi... Endi suv tubida shodon chayqalgan maysalar emas, xazon ko'milib yotadi... Yeru ko'kni kafandek oppoq tuman chulg'aydi. Oqzulmat orasidan qarg'alarning xosiyatsiz fig'oni eshitiladi.

...Erta-indin osmonga motam libosini kiygan bulutlar chiqadi. Yer ustida uzoq charx uradi-da, achchiq-achchiq ko'z yoshi to'kadi. Sim-sim yomg'ir yog'adi: to'rt kunlik umrida dunyoga sig'magan, oxir-oqibat jon taslim etgan tabiatga aza ochib, unsiz yig'laydi...

Men necha yoshga chiqdim o'zi? Yigirma ikkiga?! Yo'g'-e, axir men yetmish ikkidaman-ku! Balki sakson ikkidadir? Nima farqi bor?! "Donolar hayotni kuzaturlar jim..."⁷. Qahramonning ruhiy holatini ayanan shu ichki suhbatida asosida tahlil qiladigan bo'lsak, birinchi xatboshidayoq qahramonda pessimistik kayfiyat hukmronligi anglashiladi, matn mazmuni taslim bo'lgan, kurashdan charchagan va dunyoni rangsiz oq-qora tasvirlarda ko'ryotgan odam fikrlariga o'xshaydi.

Ikkinchi xatboshi esa to'g'ridan- to'g'ri so'ng nuqta, o'lim haqidagi fikrlari bo'lib, u tabiatni emas balki o'zini, ayni holatini tasvirlayotganini tushuniladi. Bu aynan yuqorida

⁶ Orifjon ODILOV "Antique world" akademiyasi dotsenti. "Urush haqiqati" maqolasi. 26-iyul 2018-yil

⁷ O'tkir Hoshimov "Tushda kechgan umrlar" G'ofur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti: Toshkent-2002

2-TOM, 3-SON

nomi tilga olingan depressiya alomatlaridan biri. Keyingi xatboshida qahramon o'z yoshini eslashga urunadi, bu yuqoridagi aytilgan fikrni dalillaydi, u eng boshdan o'zi haqida gapiryotganini, endi poyoniga yetish arafasidagi umri aslida qancha ekanligini aytib o'tmoqchi va eng muhim belgi u eslay olmaydi, eslashga ham urunmaydi. Bu fikrlar tarqoqligini, xalq tili bilan aytganda "kallasi joyida emas"ligini ko'rsatadi. Aynan shunday ruhiy holatni boshdan kechiryotgan odamalarda o'z xatti-harakatlarini boshqara olamaslik, jazavaga tushish, tez g'azablanish kabi alomatlar uchraydi. Asar syujetlarida bu alomatlariga mos keladigan xatti-harakatlarni Rustam obrazida mavjudligini ko'rish mumkin. Bu fikr Rustamning o'z joniga qasd qilganligini yoqlasada, muhim bir jihatni unutmaslik kerak, oynadan o'z ixtiyoriga ko'ra sakramagan, balki, ruhiy huruj boshlanib qolgan va o'z xatti-harakatlarini boshqara olamaydigan holatga tushib qolib, jazavadan behosdan yoki anglamagan holatda sodir bo'lgan bo'lishi mumkinligini psixologik jihatdan o'rganilgan xulosalarga tayanilgan fikr deyish mumkin. Bu fikrni yoqlovchi yana bir sabab Rustam kurashuvchan, hayotni sevgan, hayotdan umidlari, maqsadlari katta bo'lgan obraz edi, uni hayotga bog'lab turgan, sevganlari bor edi, u ular bilan qurishni reja qilgan baxtli hayot xayollari bilangina jang-u jadallarda tirik qolish va qaytish uchun kuch topgan odam edi.

Ikkinchi asar "Ufq"dagi qochoq o'g'il Tursunboy va otasi Ikromjon obrazlarini tahlil qilsak, Ikromjon urushda qatnashgan bir oyog'ini urushda yo'qotgan inson, o'g'li Tursunboy urushga ketib qochib kelgan, uzoq vaqt berkinib hayvonlardek kun ko'rishga majbur qolgan obraz. Bu ikki insonni biri Rustam kabi daxshatlarga guvoh bo'lgan ammo yaqinlari, mahalladoshlarining uni qahramon deb alqashlari natijasida (ya'ni depressiyani yo'qligi sababli) odatiy turmush tarzida yashayotgan odam edi, uning uchun urushdagi fidokorliklariga qiymat berayotgan atrofdagi insonlarni yo'qotish, o'z farzandini yo'qotishdanda og'irroq ekani, uning xatti-harakatlarida sezilib turadi. Birinchi bor o'g'lining qochganini eshitgandagi holatini tasvirlanganda, uning o'zini yo'qotib qo'ygani va bu xabarni yetkazgan odamga tashlangani unga kuchli ruhiy zarba berilganini anglatrsa, ayolining o'limi ikkinchi zarba bo'lgan deyish va o'g'liga yig'ilib borgan nafrat o'q uzishga majbur qilganini, uni urushda agar o'ldirmasa, buni o'ldirdigan dushman kabi kayfiyatda bo'lishi va o'q otishi bularni ruhiy jihatdan sog'lom fikrlay olyotgan bir inson kabi harakat qilgani bilan asoslash mumkin. Ammo, Abdulla Qahhorning romani o'qib ota o'q uzganida, tegmaganida "Xayriyat, tegmadi" so'zini qo'shishishi kerak ekanligini aytib tahrirlashi, bu obrazdagi ongli ravishda ammo istamasdan bu ishni qilyotganini, ko'zining qorasi bo'lgan yagona farzandiga nisbatan yuragining tub-tubida hali hamon mehr va shavqat mavjudligini ko'rsatadi. O'g'li Tursunboy esa hayvonlarga xos turmush tarzi go'yo uni ham hayvonga, insoniy sifatlari yo'qolib borayotgan inson qiyofasidagi mahluqqa aylanib qolganini onasiga

2-TOM, 3-SON

bo'lgan munosabatlarida ko'rish mumkin. Bir narsa juda qiziq agar bu asarni bir bolajonsevar xalq vakili bo'lgan o'zbek emas, mutlaqo boshqa millat vakili yozganda ham ota "xayriyat, tegmadi" deyolarmidi? Asarning kuchi shundaki shu nuqtagacha ko'z oldingizda yahlit gavalangan obraz qiyofasi bittagina so'z bilan o'zgaradi.

Xulosa qilib aytganda, ruhiy sog'lom bo'lish, ruhiy huruj, sabablari va oqibatilari haqida berilgan obrazlar misolida yaqindan tanishish, o'z va yaqinlarining salomatliklariga nafaqat jismoniy balki ruhiy salomatlikka ham e'tibor qaratish lozimligini o'rganish mumkin. Satistik ma'lumotlarga qaraganda so'ngi 3 yilda o'n ming bemorning 56,4% kasallikdan erta xabardor bo'lib, davolanishni boshlashgan, ammo bu mutloq tuzalishni anglatmaydi. Bu ma'lumotlar muammoning naqadar dolzarb va global ekanligini ko'rsatadi. Adabiyot insonlarni bir hayot yo'lini emas balki bir vaqtning o'zida bir necha insonlar hayot yo'lini yashash, his etish imkoniyatini beradigan, qarorlar natijasini taxminiy baholash ko'nikmasini shakllantiradigan yagona vositadir. Aynan shuning uchun adabiyot, san'at insonning ruhini davolaydi, ongini tozalaydi. Yuridagi asarlar qahramonlari holari va harakatlarini psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilish orqali, bizga mantiqsiz tuyulgan ba'zi hodisalarning javobini olishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil**
- 2. Orifjon ODILOV "Antique world" akademiyasi dotsenti. "Urush haqiqati" maqolasi. 26-iyul 2018-yil**
- 3. O'tkir Hoshimov "Tushda kechgan umrlar" G'ofur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti: Toshkent-2002**
- 4. Said Ahmad "Ufq" G'ofur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti: Toshkent- 1976**
- 5. Asqad Muxtor "Chinor" G'afur G'ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti: Toshkent-1969**
- 6. Anvar Suyun "Adabiyot- kuchga aylansa..." maolasi. 2019-yil**

2-TOM, 3-SON

Geologiya-qidiruv ishlarida quduqlarni burg'ilash usullari va zamonaviy burg'ilash mashinalari, tog' jinslarini emiruvchi asboblarni tanlash.

Rahimxonov Ixtiyorxon Isroilxon o'g'li.

Geologiya fanlari universiteti "Foydali qazilma konlari geologiyasi" fakulteti
Geologiya-qidiruv ishlari texnikasi va texnologiyasi kafedrası 3-bosqich talabasi.

E-mail: ixtiyorxonr@gmail.com

Muhammadaliyev Muhammadziyo Muhammadibrohim o'g'li.

Geologiya fanlari universiteti "Neft va gaz konlari geologiyasi" fakulteti
Gidrogeologiya va muhandislik geologiyasi kafedrası 3-bosqich talabasi.

E-mail: muhammadziyomuhammadaliyev@gmail.com

Kalit so'zlar: Burg'ilash, burg'ilash qudug'i, tog' jinslar, tog' jinslarini emiruvchi asbob, burg'ilash usullari, mexanik burg'ilash, zarbali burg'ilash, tebranma burg'ilash.

Hozirgi kunda geologiya-qidiruv ishlari xalq xo'jaligida muhim tarmoqlardan biri bo'lib kelmoqda. Keng ma'noda aytganda geologiya-qidiruv ishlari sanoatni rivojlantiruvchi sohalardan biri hisoblanadi.

Geologiya-qidiruv ishlarining geologiya sohasida eng ko'p va aniqlik darajasi bo'yicha etarli ma'lumotlarni beradigan asosiy tarmoqlardan biri bu quduqlarni burg'ilash yo'nalishidir.

Quduqlarni burg'ilash deb-tog' jinslarida silindrik bo'shliq hosil qilish uchun bajaradigan ishlar to'plamiga aytiladi bu silindrik bo'shliq burg'ilash mashina va mexanizmlari yordamida hosil qilinadi. Burg'ilash qudug'i er ostidagi silindrik shakldagi, diametri uning chuqurligiga nisbatan ancha kichik bo'lgan tog' lahimidir. Burg'ilash quduqlarining diametri 26 mm dan 1200 mm gacha bo'ladi [3].

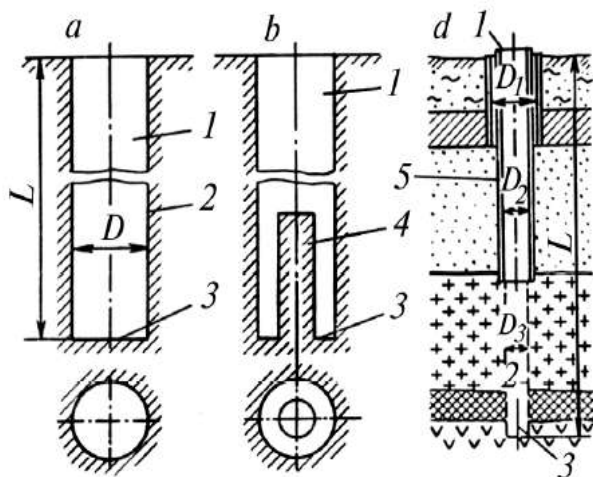
Quduqm konstruksiyasi quduq og'zi-ustki qismi, quduq tubi-pastki qismi va quduq devorlari-yon tomonlaridan iborat (1-rasm). Quduqlarni tavsiflovchi asosiy elementlar-uning diametri, chuqurligi va yo'nalishi [4].

Quduqlarni burg'ilash usullari. Quduqlarning bir-biridan o'zining fizik mohiyati bilan tubdan farq qiladigan usullar bilan burg'ilash mumkin. Quduqlarni burg'ilashning mexanik, fizik va kimyoviy usullari mavjud.

2-TOM, 3-SON

Burg'ilashning mexanik usullari turli maqsadlarda foydalaniladigan quduqlarni burg'ilashda qo'llaniladi. Burg'ilash maxsus tog' jinslarini emiruvchi asboblar yordamida amalga oshiriladi va bu orqali kerakli quduq diametrlarini hosil qilish imkoni yaratiladi.

1-rasm. Burg'ilash qudug'ining elementlari: a va b-kernsiz va kolonkaviy burg'ilash; d-quduq elementlari:

1-quduq og'zi; 2-quduq devori; 3-quduq tubi; 4-kern; 5-qoplama quvuri bilan mustahkamlangan quduq devori;

L- quduq uzunligi; D, D₁, D₂, D₃- quduq devori diametrlari [4].

Mexanik burg'ilash usulining

afzalliklari:

- Geologik kesimni tuzish uchun va har tomonlama o'rganish uchun tog' jinslari namunalarni tanlash imkoniyatining yaratilishi;
- Suvli qatlamlar, neft va gaz garizontlarini ochish va o'rganish uchun qulay sharoitlar yaratilishi;
- Ma'lum bir yo'nalishda quduqlarni burg'ilash imkoniyatining mavjudligi.

Ushbu afzalliklar bilan bog'liq holda, tog' jinslarini emiruvchi asboblar bilan mexanik burg'ilash geologiya dala amaliyotida keng qo'llanilmoqda [1].

Mexanik burg'ila shning kamchiliklari:

- Tog' jinslarini emiruvchi asboblarning ishchi qisimlarining emirilishi va ularning burg'ilash jarayoni mobaynida almashtirishning iloji yo'qligiga olib keladi;
- Agar dvigatel er yuzasida joylashgan bo'lsa, quduq chuqurligi oshishi bilan foydalaniladigan energiyaning koeffitsienti kamayib boradi [1].

Mexanik burg'ilash usullarining o'z navbatida bir nechta turlari mavjud. Bular:

- Aylanma
- Zarbali
- Tebranma (вибрацион)

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan burg'ilash usullarida istalgan qattiqlikdagi tog' jinslarini quduq tubida butunlay yoki quduq tubida halqa bo'ylab-kern hosil qilgan holda burg'ilash ishlarini amalga oshirish mumkin.

2-TOM, 3-SON

Bu usullardan keng tarqalgani aylanma burg'ilash bo'lib, bunda tog' jinslarini emiruvchi asboblarga aylanma harakat maxsus shpindel yoki rotor yordamida burg'ilash quvurlari kollonasi yoki zaboy dvigateli orqali beriladi [2].

Aylanma burg'ilash usuli turli mustahkamlikka ega bo'lgan tog' jinslarini burg'ilashda qo'llanilishi mumkin. Ushbu usul orqali yumshoq tog' jinslarida diametri 70-1500 mm gacha, chuqurligi 50 metrdan bir necha yuz metrgacha burg'ilash ishlari amalga oshirilishi mumkin. Eng chuqur quduq 12260 m aylanma burg'ilash usuli orqali burg'ilangan [1].

Aylanma burg'ilash asosan olmosli va qattiq qotishmali karonkalar, hamda sharoshkali, olmosli va kurajchali va boshqa dolotolar yordamida amalga oshiriladi [4].

Zarbali burg'ilash usuli sochma konlarni geologik razvedka qilishda, gidrogeologik va katta diametrdagi turli xil geologiya qidiruv ishlarini amalga oshirish maqsadida texnik quduqlarni burg'ilashda ishlatiladi [4].

Zarbali burg'ilashda, tog' jinsini emiruvchi asbob quduq o'qi yo'nalishida jinslarga qisqa muddatli zarbali kuchi ta'sirida ilgari lab quduq tubiga botib boradi. Bu bilan o'q yo'nalishdagi statistik kuchaytiruvchi kuch quduq tubidagi jinslar bilan kontakti juda kichik ochiqlikda bo'lganida, kontakt hosil qilish uchun kerak bo'ladi. Burg'i asbobi quduq tubiga zarba berganidan so'ng, ko'tarilib, biror burchak bilan navbatdagi zarbani jinslarning boshqa joyiga berish uchun uriladi. Asbobni burish uchun zarur bolgan buruvchi moment deyarli kichik o'lchamga ega [1].

Tebranma burg'ilash usulida quduq zaboyida tog' jinslarini parchalash uchun tebranma mashina hosil qilinadigan yuqori chastotali mexanik harakat qo'llaniladi. Tebranma (вибрацион) burg'ila usuli yumshoq tog' jinslarida chuqur bo'lmagan quduqlarni burg'ilash uchun ishlatiladi [4].

Tebranma (вибрацион) burg'ilashda bajariladigan asosiy ish jarayoni vibratorlar orqali amalga oshiriladi. Tebranma (вибрацион) burg'ilash usulining kamchiliklari chuqur bo'lmagan quduqlarni burg'ilashda ishlatilishidir. Bunda quduq chuqurligi 25–30 m. Ushbu burg'ilash usulining afzalliklari yuqori sifatli kern namunasini olish imkoniyatining yaratilishidir [2].

Tebranma burg'ilash usuli bilan burg'i quduqlarining diametrlari 60 mmdan 219 mmgacha bo'ladi. Tebranma burg'ilashda jinslarni parchalovchi asbob sifatida vibrozondlar, gruntonoslar va vibrojelonkalar ishlatiladi. Tog' jinslarini emiruvchi asboblar jinslarning fizik-mexanik xususiyatlariga qarab tanlanadi [4].

Quduqlarni burg'ilashda tog' jinslarini emirishning fizik usullaridan amalda keng qo'llaniladiganlari termik, termomexanik, elektrotermik va gidravlik usullaridir.

2-TOM, 3-SON

Termik (olovli) burg'ilash usulida tog' jinlarini parchalash ularning yuza qismiga yuqori harorat bilan termik ta'sir o'kazish orqali amalga oshiriladi. Termik burg'ilash usuli geologiya-qidiruv ishlarida qo'llanilmaydi. Bu usul asosan burg'ilash va portlatish ishlarini amalga oshirish uchun ishlatiladi [1].

Bugungi kunga kelib geologiya sohasi uchun kerakli bo'lgan zamonaviy burg'ilash mashinalari va tog' jinlarini emiruvchi asboblari jahon bozorida yaxshi natijalar egallab kelmoqda. Jumladan, "DBC Makina" (Turkiya), Atlas Copco (Shvesiya), Boart Longear, Cetco, SChRAMM (AQSh), Sandvik (Finlandiya), Terekalmaz va FORDIA (Kanada) kompaniyalari hozirgi kunda jahon amaliyotida yangi takomillashgan burg'ilash texnikasi va texnologiyalari etakchi orinlarni egallab kelmoqda. Atlas Copco (Shvesiya), Boart Longear, Cetco, SChRAMM (AQSh), Sandvik (Finlandiya), Terekalmaz va FORDIA (Kanada) kompaniyalari olmosli koronkalarini ishlab chiqarishda koronka matrisasining ichki va tashqi diametrini tez eyilib ketmasligi uchun ichki va tashqi diametri chetlari bo'ylab kalibrlash maqsadida sifatli tabiiy olmos toshlarini yoki polikristalli olmosli qo'yilmalarni ishlatishadi. Matrisa ichki qismiga esa deyarli bir xil o'lchamdagi sun'iy olmos zarrachalarini ishlatishadi. Hozirgi vaqtda ular tomonidan ishlab chiqarilayotgan sun'iy olmosli toshlar o'zining mustahkamlik xarakteristikasi bilan tabiiysidan qolishmasligini takidlab o'tish zarur [3].

Bugungi kunda burg'ilash ishlari amaliyotida qattiqligi VIII-XII toifadagi tog' jinlarida asosan olmosli karonkalar bilan quduqlarni burg'ilash ishlari amalga oshirilmoqda. Bundan tashqari qattiqligi V-VII toifadagi tog' jinlarida ham burg'ilash ishlarini amalga oshirilishi mumkin.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, bugungi kunda ishlab chiqarilayotgan zamonaviy burg'ilash mashina va mexanizmlari, hamda zamonaviy tog' jinlarini emiruvchi asboblarni tanlashdan avval burg'i qudug'ining qayday maqsadda qo'llanilishi, quduq o'lchamlari va burg'ilanayotgan tog' jinlarining fizik-mexanik xususiyatlarini o'rganib chiqish lozim. Ushbu ishlar bajarilib bo'lingach, geologiya qidiruv ekspeditsiyalari amaliyotida samarali burg'ilash usullarini qo'llab yuqori natijalarga erishish mumkin bo'ladi va natijada yangi foyqali qazilma konlarini ochish imkoniyati oshadi.

2-TOM, 3-SON

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. А. Г. Калинин, В. И. Власюк, О. В. Ошкордин, Р. М. Скрыбин. Технология бурения разведочных скважин. Москва 2004.
2. В.С. Войтенко, А.Д. Смычник, А.А. Тухто, С.Ф. Шемет. Технология и техника бурения В 2 частях. Часть 2. Технология бурения скважин. Москва «ИНФРА-М» 2013.
3. N.D. Muratov “Geologiya - razvedka ishlari yangi texnika va texnologiyasi” O‘quv Qo‘llanma. Toshkent 2020.
4. M. Rahimov. Quduqlarni burg‘ilash . Toshkent — «ILM ZIYO» — 2016.

Internet manbalar:

<https://www.boartlongyear.com/es/product/1f90d/>

<https://ekaterinburg.promportal.ru/goods/47763255/zapchasti-dlya-burovoy-ustanovki-atlas-copco-roc-d65.htm>

2-TOM, 3-SON

La vie et l'œuvre d'Alexander Faynberg

Qodirova Dilnoza

Étudiant de la faculté

de journalisme international, UzSWLU

Courriel : dilnozaqodirova0623@gmail.com

Résumé : Cet article fournit des informations sur la vie et l'activité créatrice unique du poète russe et ouzbek Alexander Feinberg. L'originalité et le caractère inhabituel de ses poèmes ont été particulièrement reconnus.

Mots clés : poète, paroles, poèmes, nature, originalité, mélodie, humain, vie.

Alexander Faynberg Arkadevich - Poète russe, écrivain folklorique ouzbek. Dans le ciel des poètes d'Ouzbékistan, Alexander Fynberg est sans aucun doute l'une des étoiles les plus brillantes. Son travail est très serein. Il est l'auteur des recueils publiés dans La ville de Tachkent, Moscou et Saint-Pétersbourg. Sa forteresse abrite des membres de la garde de la prétoira, qui est aussi la garde du corps de l'empereur.

Par décret du président de la Russie, le poète ouzbek Alexandre Arkadevitch Faynberg a reçu la médaille Pouchkine en 2008.

Alexander Fynberg est né en 1939 à Tachkent. Son nom et son œuvre sont précieux pour les lecteurs ouzbeks et les amateurs de poésie. Plus d'une douzaine de recueils de poésie ont été publiés à Tachkent, Moscou et Saint-Pétersbourg. Les sujets du film comprenaient des chariots tirés par des chevaux et précédaient « La Bible change la vie ». Il est l'auteur de plus de 20 films et romans. L'intérêt des lecteurs ouzbeks pour ces œuvres ne cesse de croître.

Alexander Fynberg est traducteur senior. Il a ouvert aux lecteurs russophones la créativité de nombreux poètes ouzbeks. Publié par les Témoins de Jéhovah, mais maintenant épuisé. Publié par les Témoins de Jéhovah, mais maintenant épuisé. Les poèmes d'un poète bien connu, traduits en anglais, sont parvenus entre les mains des lecteurs dans le livre Chigar.

Alexander Fynberg, membre de la Société cinématographique d'Ouzbékistan, a reçu la médaille Pouchkine par décret du Président de la Russie pour sa contribution méritoire aux relations culturelles entre la Russie et l'Ouzbékistan (2009). Schadrac, Méschac et Abedon moururent en 2009 à Tachkent.

janvier à Moscou.

L'orage retentit le long du sol.

Où, mon amour ?

2-TOM, 3-SON

Télégraphe central. Tout adultère
Bleuisez le givre gelé.
Avalez-les
Je vais sortir, chef...
Une ville pleine de monde.
La neige de janvier brûle les lèvres,
Et la rosée se répandra sur la source,
voler à travers le chemin souterrain.
Vous n'êtes pas là...
Vous êtes dans un état de descente.
Mon amour est le mien. Mon dernier amour.
Souvorov est hystérique.
Tas de neige.
Le cœur se gonfle à cause du vol.
Je vois...
Tu es allé à Arbat, ma jeunesse.
Jupes de manteau qui couinent
De la neige éparsée est éparpillée.
Neige sur Moscou.
Les sacs volent.
Devant mes yeux...
Ceinture de glace de méduses.
Sur l'épaule — un sac égoïste avec un col
Avec vos pas tremblent.
La neige presse les barres qui s'enfoncent,
dans les statues — des flocons de neige argentés.
Chaque instant, chaque respiration fond
Le flocon de neige brillant est dans vos gants.
Je te vois
Mais ce n'est pas le cas.
Sheremetyevo – Dans les forêts de janvier.
Vols en haute altitude
Allons-y —
New York, Amsterdam.
En japonais, Sukhandon a dit :

2-TOM, 3-SON

« Nous avons atterri à Tokyo ! », peut-on lire dans le rapport.
Un si petit pays...
Tant de pays !
Mais vous êtes le seul.
Vous n'êtes nulle part, vous êtes partout.
S'il n'y avait pas eu cette neige de janvier,
tempête glacée, tromperie et hypocrisie,
dans les légendes du givre,
Je savais que tu n'étais pas dans le monde.
Mais
La neige tombe comme un jeune âge merveilleux.
Il est sans vous, rien.
Voïkovski, peut-être Tagan
Vent mince sur le chemin du sol
il secoue vos cheveux.
Portes bleues avec bruit
Ça fait mal de soupirer et de soupirer.
Loin du pilier de marbre,
Le train vous emmènera.
Tu seras restauré — reflète-toi dans la fenêtre,
sur vos joues
Fonte des flocons de neige.
Vous n'êtes pas là-dedans. « Vous êtes dans un état de descente.
Et la neige vole à travers les villes,
Pomme — père, Aktyubinsk, Toshtagul.
Des wagons de marchandises dans les déserts.
Sur les toits – Indicateur routier Estonie
Comme du charbon de bois qui coule.
Dans les dunes de sable de Yalta
Le vent de janvier souffle de la mer.
Vous n'êtes pas là non plus, vous êtes partout.
Cercles, cercles Tempête de Moscou
Il se rend à la tour de la gare.
La tonalité hideuse du ciel bleu,
Des lances en argent pur pénètrent dans la langue.

2-TOM, 3-SON

C'est aussi étonnant et éternel que l'espoir,
Il ne quittera jamais le monde.
Vous n'êtes pas là non plus.
Pourquoi Lek
J'entends ta voix dans la chaîne
La séparation est mixte, l'abdomen est mélangé.
Volant dans le même hiver lumineux,
Vers les vitrines des magasins de lumière
Essayant et criant,
Il pleut sur l'éclat de l'arche
depuis mon plus jeune âge, car je croyais en toi.
Vous n'êtes pas là-dedans.
Ni ta main, ni tes lèvres, ton haleine bouillante,
Ni yeux de cafard.
Vous ne l'êtes pas.
Mais vous êtes partout.
Encore une fois, une main levée se taira.
Voler et atterrir depuis vos heshnas
La poussière enneigée est un chemin plein d'étoiles.
La pluie tombe. Les faisans de la terre sont janvier.
Le requin dans l'arche est la star de l'été.
Il m'exhorte à traverser les tempêtes.
Il m'exhorte à traverser les tempêtes,
Vous rencontrera-t-il ? Est-il derrière vous ?
Désolé, je ne sais pas quand, où...
Est-ce qu'on va se rencontrer ?
La neige fait trembler les ponts.
Les flocons de neige se régalent jusqu'au ciel —
avant l'énorme vol
Sur la dernière route
Ailes d'oiseau.

2-TOM, 3-SON

ZAMONAVIY INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TADBIRKORLIK
SOHASI LEKSIK BIRLIKLARI

Raxmonova Sardora Muminjonovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Ingliz tili amaliy fanlar №2 kafedrasida
katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada o'zbek va ingliz tizimlaridagi tadbirkorlik faoliyati shakllarining qiyosiy tahlili keltirilgan qonun; ikki tilda huquqiy tushunchalarning ma'nolari hajmidagi sezilarli farqlarni ochib beradi, tarjima bo'yicha tavsiyalar beradi. Qarama-qarshi tarzda, tadbirkorlik faoliyatining turli shakllari, kompaniyaning ta'sis hujjatlari kabi mavzularni tavsiflash uchun ishlatiladigan atamalar ko'rib chiqiladi. Ta'kidlanishicha, eng katta muammolar tarjima qilish va tushunish ekvivalent bo'lmagan va qisman ekvivalent lug'at tufayli yuzaga keladi.

Kalit so'zlar: tadbirkorlik faoliyati shakllari, yuridik terminologiyaning tarjimasi, qiyosiy tahlil, aksiyador, sertifikat

Kirish. O'zbek terminologiya fondini to'ldirish va boyitish jarayoni bugungi kungacha davom etmoqda. Til imkoniyatlarini kengaytirish uchun turtki - iqtisodiy faoliyatning yangi sohalarining paydo bo'lishi va rivojlanishi. Tan olish kerakki, yangi iqtisodiy tushunchalar o'zbek tiliga tom ma'noda kirib keldi va iqtisodchilarni yangi iqtisodiy makonda hayotga intilayotgan atamalarning eng adekvat variantlarini sinab ko'rish uchun til modellaridan foydalanishga majbur qildi. Rejali iqtisodiyot davrining o'rnatilgan standartlashtirilgan lingvistik tushunchalari barbod bo'ldi, chunki mavjudlari iqtisodiy sohadagi "yangi" hodisalarni to'liq aks ettira olmadi. Iqtisodiy faoliyatning deyarli barcha sohalarini eng qadimiy bank sektoridan tortib, o'ta yangi yo'nalish – onlayn savdogacha bo'lgan yangi shartlar bilan to'ldirildi. Hozirgi vaqtda o'zbek iqtisodiy terminologiyasini boyitishning asosiy manbalari ingliz va rus tillaridir. Bu tillardan o'zlashtirilgan moliyaviy-iqtisodiy tushunchalar oqimi va u bilan birga o'zbek tiliga kiritilgan atamalar qatori uning mulkiga aylanadi.

Ingliz tilini o'rganuvchilar uchun *New Oxford Business English Dictionary* va *"Dictionary of Commonly Used Terminology of the English Language of Business Communication"* ni taqqoslash ular o'rtasida funktsional farqlar mavjud degan xulosaga kelishimizga imkon beradi. *New Oxford Business English Dictionary for Learners of English* mualliflari uchun eng muhim jihat lingvistik jihat - keng ko'lamli haqiqiy materiallarda so'zlarning ma'lum ro'yxatidan foydalanish chastotasi. *New Oxford Business English Dictionary* - birinchi navbatda kontseptual mezonga asoslanadi va taqdim etilgan

2-TOM, 3-SON

asosiy lug'atda tadbirkorlik qatlamining ingliz tilining barcha talabalari duch keladigan tushunish muammosini hal qilish qobiliyatini ta'kidlaydi.

Keling, leksik materialning keyingi manbasiga murojaat qilaylik. *The Intelligent Business Training Course* (Pearson Education Limited, 2006) 15 bo'limdan iborat. Ushbu qo'llanmada muhokama qilingan muammolar uchun butun kitobning asosiy lug'atini o'z ichiga olgan tematik lug'at katta ahamiyatga ega. Lug'atdagi har bir so'z talqin, qisqacha grammatik tavsif, illyustrativ jumla, ba'zi hollarda - ildiz so'zlar, sinonimlar va Amerika yozishmalari bilan ta'minlangan. Misol tariqasida "**share**" atamasi bilan birga keladigan hamma narsani keltiramiz:

Share-hissa kompaniya kapitali birligi. Ro'yxatdagi kompaniyalarning aksiyalarini fond birjasida sotib olish va sotish mumkin: investorlar kompaniya aksiyalari uchun yuqori narxni to'lashlari kerak.

shareholder n - aksiyadorlar
share certificate-aksiya sertifikatini,
share dealing-aksiyalar muomalasi,
share issue-aksiyalar chiqarilishi,
share price-aksiyalar narxi.

Bir tomondan yo'nalishning quyidagi bo'limlari, boshqa tomondan tegishli leksik birliklar keltirilgan:

Bo'lim 1. *Alliances acquisition-birlashma sotib olish, corporate culture-korporativ madaniyat, merger-birlashish, multinational-ko'p millatli, shareholding-aksiyalar, strategic alliance-strategik ittifoq.*

Bo'lim 2. *Projects allocate-loyihalarni ajratish, budget - byudjet, contract - shartnoma, controller - nazoratchi, delay-kechikish, estimate - baholash, project-loyiha, schedule-jadval.*

Bo'lim 3. *Teamworking accomplish-jamoada ishlash, assignment-topshiriq, collaboration-hamkorlik, commitment-majburiyat, deadline-muddati, facilitator-yordamchi, goal-maqсад, team - jamoa*

Bo'lim 4. *Information data-axborot ma'lumotlar, database-ma'lumotlar bazasi, hardware-apparat, information - axborot, measurement-o'lchov, network-tarmoq, process-jarayon, spreadsheet - elektron jadval, surveillance-kuzatuv.*

Bo'lim 5. *Technology - texnologiya, chief technology officer-bosh texnologiya xodimi, download - yuklab olish, invention - ixtiro, nanotechnology - nanotexnologiya, revolution-inqilob, telecommunications - telekommunikatsiya.*

2-TOM, 3-SON

Bo'lim 6. *Advertising audience - reklama auditoriyasi, billboard - reklama taxtasi, commercial-tijorat, display-displey, exhibition - ko'rgazma, media-ommaviy axborot vositalari, product demonstration - mahsulotni namoyish qilish, product placement-mahsulotni joylashtirish, sponsor - homiy, telemarketing-telemarketing.*

Bo'lim 7. *Law-qonun, attorney-advokat, damages - zarar, compensation-kompensasiya, defendant - sudlanuvchi, fee-haq, lawsuit - da'vo, court case-sud ishi, legal action-huquqiy harakat, legal department-yuridik bo'lim, litigate -sud jarayoni.*

Bo'lim 8. *Brands-brendlar, corporate identity - korporativ identifikasiya, creative director - ijodiy direktor, distribution-tarqatish, model-model, positioning-joylashishni aniqlash, pricing-narxlash.*

Bo'lim 9. *Investment - investisiya, blue-chip shares-ko'k chipli aktsiyalar, business plan - biznes-reja, dividend - dividend, entrepreneur-tadbirkor, prediction - bashorat, fortune - boyluk, profitable-daromadli, lucrative-foydali, trader -savdogar.*

Bo'lim 10. *Energy-energiya, alternative energy - muqobil energiya, renewable energy-qayta tiklanadigan energiya, crude oil - xom neft, crude - xom, end user - oxirgi foydalanuvchi, fossil fuel - qazilma yoqilg'i, fuel -yoqilg'i, gasoline-gaz, petrol-benzin, nuclear power-atom energetikasi, power plant - elektr stantsiyasi, reserve-zaxira, scarcity-tanqislik, sustainability-barqarorlik, renewable-qayta tiklanadigan.*

Lug'at materialini diqqat bilan ko'rib chiqish bizga ba'zi xulosalarni chiqarishga imkon beradi. Lug'at tadbirkorlik sohasi ingliz tilining turli so'z qatlamlarini birlashtiradi. masalan: *budget-byudjet, budgetary-hamyonbop, entrepreneur-tadbirkor, entrepreneurship - tadbirkorlik, motivation - motivasiya, motivate - motivasiya berish.*

Strategik uyushmalar kompaniyalarga resurslarni almashish imkoniyatini beradi. Bu afzalliklarni yaratadi va bozor ulushining oshishiga va raqobatbardoshlikning oshishiga olib keladi. Ommaviy kompaniyalar, ittifoq tuzishda aktsiyadorlar qiymatini oshirishga umid qilmoqdalar. Korporativ uyushmaning ko'plab turlari mavjud. Korporativ sheriklik ikki yoki undan ortiq kompaniya ma'lum bir loyiha yoki missiya bo'yicha hamkorlik qilishga qaror qilganda shakllanadi. Kompaniyalar birlashganda, bu birlashish deb ataladi. Agar bitta kompaniya boshqasini sotib olish uchun muvaffaqiyatli sotib olish taklifini amalga oshirsa, u sotib olish deb ataladi.

Resurslar, raqobatbardoshlik, aktsiyadorlar qiymati va sotib olish taklifi kabi umumiy LBlar lug'atga kiritilmagan.

Leksik materialni tematik tashkil etish o'zbek tilida so'zlashadigan talabalarni asosiy tadbirkorlik sohasida o'qitish uchun katta ahamiyatga ega, ammo tadbirkorlik aloqalarida ingliz tilini o'rganish jarayonida ishtirok etadigan birliklar hajmini muqarrar ravishda

2-TOM, 3-SON

cheklaydi. Ish dunyosining tizimli rivojlanishi uchun juda zarur bo'lgan ko'plab ishlatiladigan LBlar ko'rib chiqilayotgan o'quv kursining 10 tematik bo'limlaridan tashqarida, masalan, aktivlar, bo'linish, flotasiya, daromadlar, qo'shilish, schyot-faktura, majburiyatlar va boshqalarni ham qo'llash mumkin.

Shunday qilib, tez-tez ishlatiladigan tadbirkorlik sohasidagi LBlarning haqiqiy mavjudligini muhokama qilishni yakunlab, shuni ta'kidlash kerakki, tadbirkorlik sohasida ingliz tilining ushbu lug'at qatlamiga har doim ham etarlicha e'tibor berilmaydi. Ushbu turdagi tadbirkorlik sohasidagi LBlarni konseptual jihatdan ongli va mazmunli ravishda faqat professor T. B. Nazarovaning (T.B.Nazarova, 2002) "ishbilarmonlik muloqotining ingliz tili terminologiyasining lug'ati" da ochib berilgan. Ishbilarmonlik va Moliya so'zlari ro'yxatida asosiy tadbirkorlik sohasidagi LBlar alifbo tartibida xizmatdagi so'zlari va umumiy tilda umumiy so'zlar bilan birga keltirilgan. New Oxford Business English Dictionary da 1000 ta eng muhim so'zlar o'rganilib korpusda chastota mezon bilan qat'iy muvofiq tanlangan va biznes dunyosida o'zbek tilida so'zlashuvchi talabalarning yetarlicha tushunishida asosiy elemelarni tushuntiradi.

Intelligent Business kitob mualliflari leksik materialni taqdim etishning tematik printsipini joriy qiladi, ammo ularning innovasion lug'atida konseptual jihatdan ko'ra lingvistik jihat ustunlik qiladi. Zamonaviy ingliz tilida ishbilarmonlik aloqalari asoslarini samarali o'qitishda til va konseptual komponentlarning maqbul kombinasiyasi muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. Zamonaviy ingliz va o'zbek tilining umumiy iste'mol tadbirkorlik LBlarini tahlil qilishda biz turli lug'atlardan foydalandik va ularning har biri noyobdir. Ishbilarmonlik aloqalari uchun ingliz tilining tez-tez ishlatiladigan terminologiyasi lug'atida 850 ta sarlavha so'zlari mavjud bo'lib, ularning har biri ingliz va o'zbek tillarida talqin, o'zbek tilidagi ekvivalenti (yoki ekvivalentlari) va haqiqiy kollokatsiyalar va kontekstlar ro'yxati bilan birga keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A large encyclopedic dictionary. SPb., 1998.
2. The Great Soviet Encyclopedia. M., 1950.
3. Vorkachev S. G. Happiness as a linguocultural concept. M.: ITDGK "Gnosis", 2004.
4. Karasik V. I. The language circle: personality, concepts, discourse. Volgograd: Change, 2002
5. Nazarova T.B. Словарь общеупотребительной терминологии английского языка делового общения/Dictionary of General Business English Terminology, Астрель, 2002

2-TOM, 3-SON

NI MULTISIM MUHITIDA MANTIQUIY ELEMENTLAR FUNKSIYALARI
ISHLASHINI O'RGANISH

Axmedjanova Gulbaxor Bakiyevna
Ochilboyev Umidjon Ilxom o'g'li
Do'schanov Bekzod Davronbek o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

Annotatsiya. Mantiq algebrasi matematikaning bir bo'lagi hisoblanib, axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining apparatli hamda dasturiy vositalarini ishlab chiqishda, avtomatik qurilmalarni loyihalashtirishda muhim o'rin tutadi. Shuning uchun bu mavzular maktab informatika darsliklaridan boshlab, oliy o'quv yurti talabalariga ham o'qitiladi. Ushbu maqolada "EMAS", "VA" hamda "YOKI" mantiq algebrasining asosiy funksiyalarini ishlash mexanizmi va funksional imkoniyatlarini o'rganishda NI Multisim dasturiy muhitidan foydalanish yanada ko'proq samara berishi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Mantiqiy elementlar, NI Multisim, mantiqiy funksiya, shifrador, deshifrador, rostlik jadvali, raqamli elektr on qurilmalar, blok sxema.

Abstract. Logical algebra is considered a part of mathematics and plays an important role in the development of hardware and software tools of information and communication technologies, and in the design of automatic devices. Therefore, these subjects are taught from school computer science textbooks to university students. In this article, the use of the NI Multisim software environment is more effective in studying the working mechanism and functional capabilities of the basic functions of NOT, AND, and OR logic algebra.

Keywords: Logic elements, NI Multisim, logic function, encoder, decoder, truth table, digital electronic devices, block diagram.

KIRISH

Mantiqiy element (ME) deb eng sodda mantiqiy operasialarni bajaruvchi elektron qurilmaga aytiladi. Axborotni qayta ishlash, raqamli aloqa va avtomatik boshqaruv tizimlarining ishlash tamoyili bir necha bazaviy operasialarning takrorlanishi yoki ularning kombinasiyalariga asoslangan bo'ladi. Buni amalga oshirish uchun "VA", "EMAS", "YOKI" mantiqiy elementlari, shuningdek, triggerlardan foydalaniladi.

Trigger - bu ma'lumotni eslab qolish, saqlash va o'qish imkonini beruvchi qurilma (har bir trigger 1 bit ma'lumotni saqlashi mumkin). Mantiqiy elementlar odatda kompyuterlarning

2-TOM, 3-SON

mantiqiy sxemalarini, diskret avtomatik boshqarish va boshqarish sxemalarini yaratish uchun ishlatiladi. Mantiqiy elementlarning barcha turlari, ularning jismoniy tabiatidan qat'iy nazar, kirish va chiqish signallarining diskret qiymatlari bilan ajralib turadi. Element sxemasining qurilmasiga, uning elektr parametrlariga qarab, kirish va chiqishning mantiqiy darajalari (yuqori va past kuchlanish darajalari) yuqori va past (haqiqiy va yolg'on) holatlar uchun bir xil qiymatlarga ega. Har bir mantiqiy element o'zining mantiqiy funksiyasini ifodalovchi o'ziga xos belgiga ega, ammo unda qaysi elektron sxema amalga oshirilganligini ko'rsatmaydi. Bu murakkab sxemalarni yozib olish va tushunishni osonlashtiradi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Mantiqiy elementning asosiy xarakteristkasi uning uzatish xarakteristkasi hisoblanadi. Chiqish kuchlanishining kirishlardan biridagi kuchlanishga bog'liqligiga uzatish xarakteristkasi deyiladi. Bunda qolgan kirishlardagi kuchlanish o'zgarmas bo'lishi kerak. Mantiqiy elementning turiga qarab, uzatish xarakteristkasining ko'rinishi ham turlicha bo'ladi. MELar invertorlovchi va invertorlamaydigan MELarga bo'linadi. Invertorlanmaydigan MENing chiqishida kirish signaliga mos (to'g'ri) signal olinadi. Masalan: «VA», «YOKI» MELari invertorlamaydigan MELar hisoblanadi.

Umumiy holda, mantiqiy ifodalar har biri 0 yoki 1 qiymat oluvchi $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ mantiqiy o'zgaruvchilar (argumentlar)ning funksiyasi hisoblanadi. Agar mantiqiy o'zgaruvchilar soni n bo'lsa, u holda, 0 va 1 lar yordamida 2^n ta kombinatsiya hosil qilish mumkin. Masalan, $n=1$ bo'lsa: $x=0$ va $x=1$; $n=2$ bo'lsa: $x_1x_2=00,01,10,11$ bo'ladi. Har bir o'zgaruvchilar majmui uchun y 0 yoki 1 qiymat olishi mumkin.

Raqamli (mantiqiy) elektron qurilmalar belgilariga ko'ra sinflanishlari mumkin. Ishlash prinsipiga ko'ra barcha mantiqiy elementlar ikki sinfga bo'linadilar: kombinatsion va ketma-ketli.

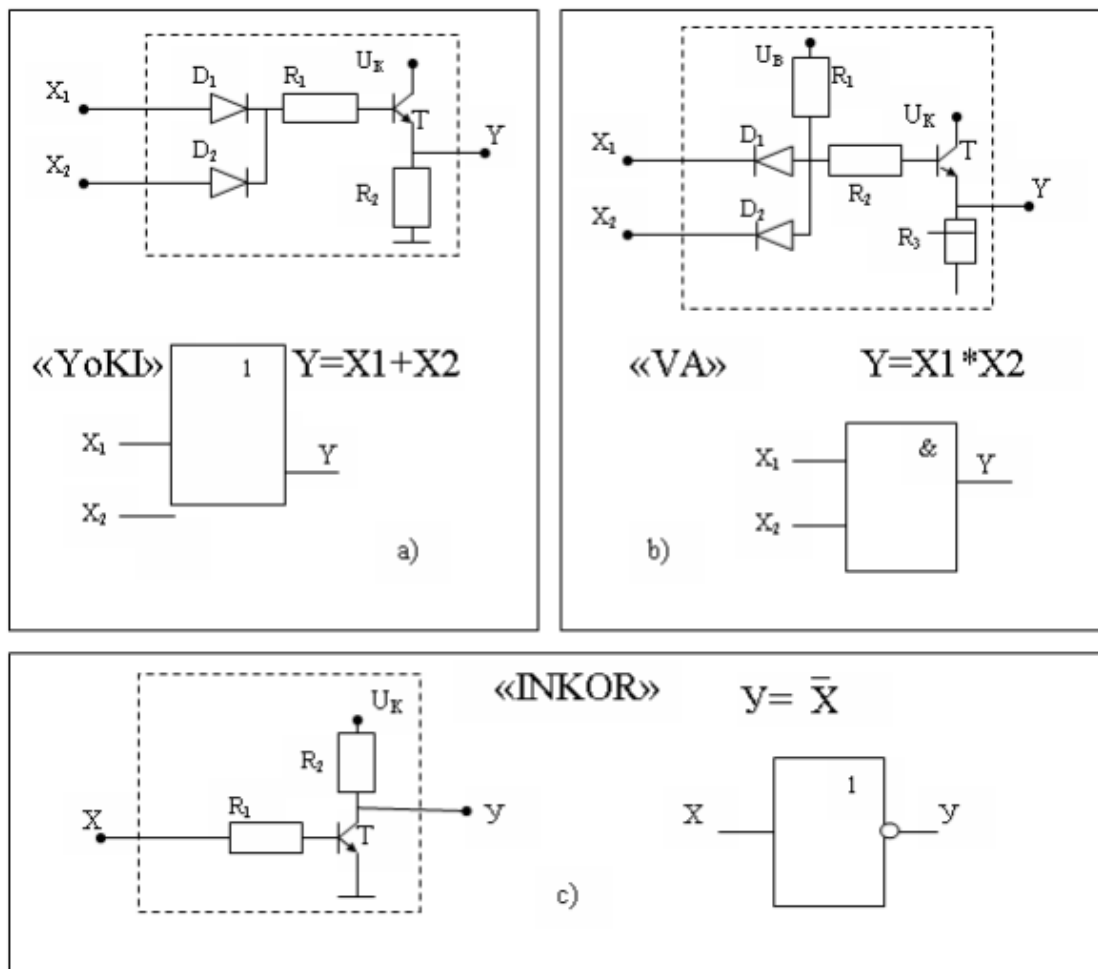
Kombinatsion qurilmalar yoki avtomatlar deb, chiqish signallari kirish o'zgaruvchilari kombinatsiyasi bilan belgilanadigan, ikkita vaqt momentiga ega bo'lgan, xotirasiz mantiqiy qurilmalarga aytiladi. Kombinatsion qurilmalar yoki HAM-EMAS, YOKI-EMAS va boshqa alohida elementlar yordamida, yoki o'rta ISlar, yoki katta va o'ta katta IS tarkibiga kiruvchi ISlar ko'rinishda tayyorlanadi. Mazkur va keyingi boblarda faqat kombinatsion MELarni ko'rib chiqamiz.

Ketma-ketli qurilmalar yoki avtomatlar deb, chiqish signallari kirish o'zgaruvchilari kombinatsiyasi bilan belgilanadigan, hozirgi va oldingi vaqt momentlari uchun, ya'ni kirish o'zgaruvchilarining kelish tartibi bilan belgilanadigan, **xotirali** mantiqiy qurilmalarga aytiladi. Ketma-ketli qurilmalarga triggerlar, registrlar, schetchiklar misol bo'la oladi.

2-TOM, 3-SON

Quyida mantiq algebrasining asosiy funksiyalarini elektronika va dasturlashni birlashtirgan holda qanday amalga oshirishni ko'rib chiqamiz. Elementlarning o'zi oddiy elektr

sxemalardan tuziladi. Bunda sxemaning kirish qismiga kelgan signallarga argument deyilsa, chiqishdagi signallar esa argumentning funksiyasi bo'ladi. Sxemaning ma'lum qismida signalning mavjud bo'lishi bir (1)ni, mavjud emasligi esa nol (0)ni ifodalaydi.

1-rasm. Mantiqiy elementlar: a) «YOKI» elementi; b) «VA» elementi; c) «INKOR» elementi.

TADQIQOT NATIJALARI

“VA” - bu kirish ma'lumotlari bo'yicha birlashma yoki mantiqiy ko'paytirish operatsiyasini bajaradigan mantiqiy element. Ushbu element 2 dan 8 gacha bo'lishi mumkin (ishlab chiqarishda eng keng tarqalgan elementlar "va" 2, 3, 4 va 8 kirish bilan) kirish va bitta chiqish.

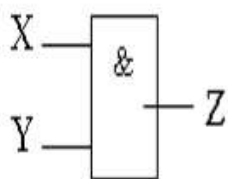

2-TOM, 3-SON

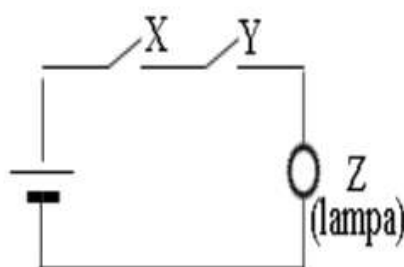
X va Y kirishlarga bir vaqtda “1” signali berilsa (ya'ni ulagichlar bir vaqtda ulansa), Z chiqishda “1” signali hosil bo'ladi (ya'ni lampa yorishadi). Kirishlardan birortasiga yoki bir vaqtda ikkalasiga «0» signali berilsa (ya'ni ulagichlardan biri yoki bir vaqtda ikkalasi ulanmagan holda bo'lsa), chiqishda «0» signali hosil bo'ladi (ya'ni lampa o'chgan holda bo'ladi).

2-rasm. “VA” mantiqiy elementi rostlik jadvali, mantiqiy funksiyasi va sxematik

Sxematik belgilanishi

Ishlash prinsipi

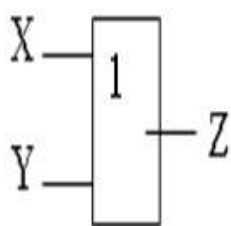
Mantiqiy ko'paytirish

X	Y	Z
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

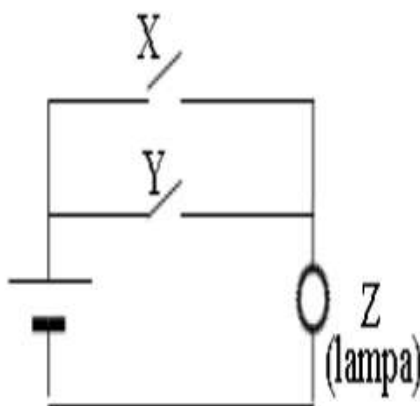
belgilanishi.

X va Y kirishlarga bir vaqtda “0” signali berilsa (ya'ni ulagichlar bir vaqtda

Sxematik belgilanishi

Ishlash prinsipi

Mantiqiy qo'shish

X	Y	Z
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	1

ulanmagan holda bo'lsa), Z chiqishda “0” signali hosil bo'ladi (ya'ni lampa o'chgan holda bo'ladi). Kirishlardan birortasiga yoki bir vaqtda ikkalasiga «1» signali berilsa (ya'ni ulagichlardan biri yoki bir vaqtda ikkalasi ulansa), chiqishda «1» signali hosil bo'ladi (ya'ni lampa yorishadi).

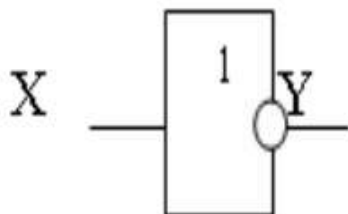
2-TOM, 3-SON

3-rasm. “YOKI” mantiqiy elementi rostlik jadvali, mantiqiy funksiyasi va sxematik belgilanishi.

“EMAS” mantiqiy elementida faqat bitta (X) kiruvchi va bitta (Y emas) chiquvchi signal mavjud. Bu “teskari zanjir” deb ham ataladi. “EMAS” mantiqiy amalida kiruvchi signalning qiymati qarama-qarshisiga o‘zgaradi, masalan, kiruvchi signal “1” kirish signali bilan ta’minlansa, chiquvchi signal orqali “0” signali hosil bo‘ladi va aksincha.

4-rasm. “EMAS” mantiqiy elementi rostlik jadvali, mantiqiy funksiyasi va sxematik

Sxematik belgilanishi

Mantiqiy inkor

X	Y
0	1
1	0

belgilanishi.

MUHOKAMA

Mantiqiy elementlar mavzusi faqatgina Elektronika, Radioelektronika va Sxematexnika fanlaridagina emas balki Axborot texnologiyalarini o‘qitishda ham juda ahamiyatli sanaladi.

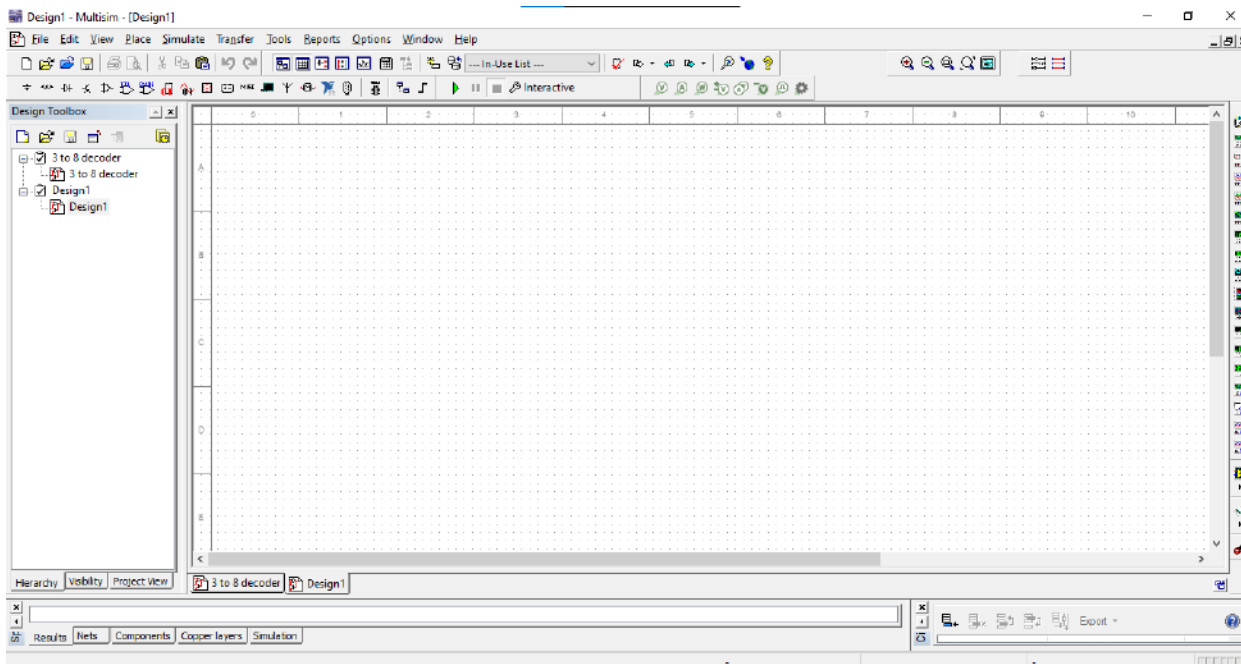
NI Multisim – bu elektron emulyator bo‘lib, u yordamida siz eng qisqa vaqt ichida elektron asboblarning sxemalarini yaratishingiz va ishlash tamoyillarini o‘rganishingiz mumkin bo‘ladi.

Ikkilik kodi – bu ikkilik o‘zgaruvchi qiymatlarining ketma-ketligi. Ikkilik kodini tuzishda atigi ikkita simvol qo‘llanilishiga qaramay ixtiyoriy sonning turlicha kodlarini tuzish mumkin.

O‘nlik, sakkizlik yoki o‘n oltitalik sanoq tizimidagi raqamlarni ikkilik yoki ikkilik-o‘nlik kodga o‘zgartiruvchi kombinatsion mantiqiy qurilma – **shifrador** yoki **koder** deb ataladi.

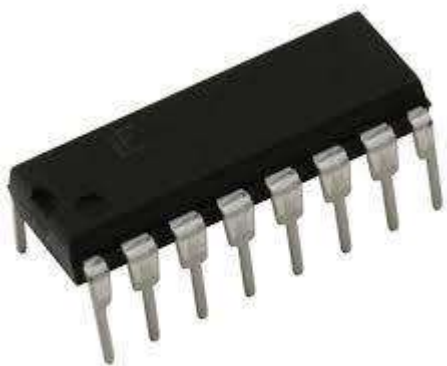

2-TOM, 3-SON

5-rasm. Ni Multisim muhiti asosiy ish oynasi ko'rinishi.

Ikkilik sanoq tizimidagi raqamlarni o'nlik sanoq tizimidagi kodga o'zgartiruvchi kombinatsion mantiqiy qurilma - **deshifrador** yoki **dekoder** deb ataladi. Bunday o'zgartirishlar, masalan, elektron soatlarda, EHM va shu kabilar dasturidagi ma'lumotlarni qayta shiflashda qo'llaniladi. Deshifrador shifratonga teskari bo'lgan amalni bajaradi. Agar deshifradorning n adres kirishlari uning m chiqishlari soni bilan $m=2^n$ munosabat bilan bog'langan bo'lsa, bunday deshifrador **to'liq** deb ataladi. Agar $m < 2^n$ bo'lsa, deshifrador **to'liq emas** deb ataladi.

6-rasm. Deshifrador

1-jadval

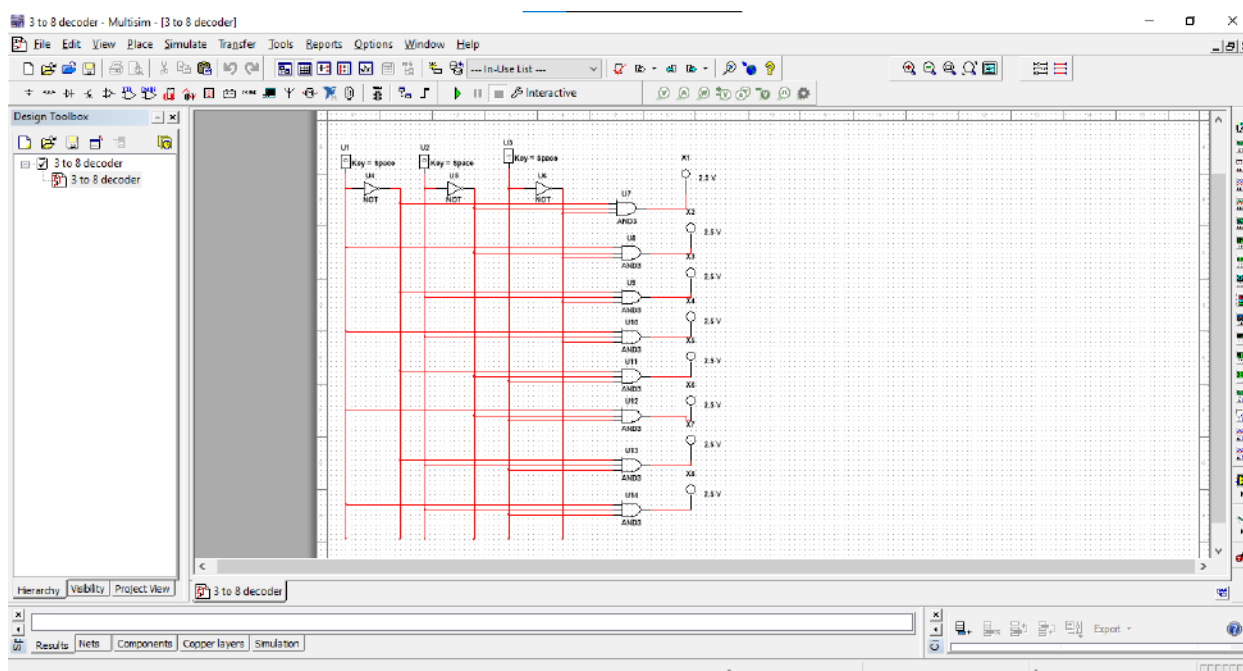
“3 dan 8 ga” Deshifrador haqiqiylik jadvali

2-TOM, 3-SON

i	x_0	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	Q_3	Q_2	Q_1
0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0
3	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1
4	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0
5	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1
6	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0
7	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1

Ni multisim muhitida 3 x 8 deshifratoning sxemasini yig'ish uchun dastlab biz kerakli mantiqiy elementlar hamda komponentlarni tanlab olamiz. Bizga kerak bo'ladigan komponentlar: NOT, AND3, Probe, Interactive digital constant va ulovchi simlar kerak bo'ladi.

7-rasm. NI Multisimda yig'ilgan 3x8 Deshifrator sxemasi.

2-TOM, 3-SON

Xulosa

NI Multisim dasturiy muhiti elektronika va sxemalarga qiziquvchilar va mustaqil izlanuvchilarga juda qulay hisoblanadi. Mantiqiy elementlar mavzusi faqatgina Elektronika, Radioelektronika va Sxematexnika fanlaridagina emas balki Axborot texnologiyalarini o'qitishda ham juda ahamiyatli sanaladi. Men mana shunday sabablardan kelib chiqib ushbu mavzuni hozirgi kunda jadal rivojlanib, turmush tarzimizga singib borayotgan Elektrotexnikada keng qo'llaniladigan Deshifrotorlar orqali tushuntirish yanada qiziqarli hamda samarali deb o'ylayman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A.R. Azizov, S.T. Boltayev. Darslik 5311000 – “Texnologik jarayonlar va ishlab chiqarishni avtomatlashtirish va boshqarish (temir yo'l transportida)” bakalavriat ta'lim yo'nalishi uchun. Toshkent. ToshDTU. 2021. – 163b.
2. X.K. Aripov, A.M. Abdullayev, N.B. Alimova, X.X. Bustanov, Sh.T. Toshmatov. Raqamli mantiqiy qurilmalarni loyihalashtirish. Darslik. –T.: «Aloqachi », 2017, 396 bet.
3. Б.Х. Каримов, Ю.А.Ганин, Ф.Х.Рустамов. Radioelektronika asoslari. Ўқитувчи.1993. 138 б.
4. Fundamentals of Digital Logic with Verilog Design Third edition Stephen Brown and Zvonlo Vranesic 2014, p.864.
5. Digital Electronics: Principles, Devices and Applications Anil K.Maini. John Wiley&Sons Ltd, 2007.
6. <https://www.ni.com>

2-TOM, 3-SON

**ЗАМОНАВИЙ ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИДА УЙ-ЖОЙЛАР ФОНДИНИ
БОШҚАРИШ АМАЛИЁТИ**

Муниса Раджабова

таянч докторант, Чирчик давлат педагогика университети

samsmith99@gmail.com

**ПРАКТИКА УПРАВЛЕНИЯ ЖИЛИЩНЫМ ФОНДОМ В ИСТОРИИ
СОВРЕМЕННОГО УЗБЕКИСТАНА**

Муниса Раджабова

базовый докторант, Чирчикский государственный педагогический университет

samsmith99@gmail.com

**PRACTICE OF HOUSING MANAGEMENT IN THE HISTORY OF MODERN
UZBEKISTAN**

Munisa Rajabova

Basic doctoral student, Chirchik State Pedagogical University

samsmith99@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада мустаҳкам 1991 йилдан бугунги қадар мамлакатимизда уй-жой фондини бошқариш тизимини ташкил этиш ҳақида сўз боради. Ўзбекистонда уй-жой фондини бошқариш тарихи Собиқ иттифоқ давридан бошланган деб айтиш мумкин. Таъкидлаш лозимки, кўп хонадонли уй-жой фондининг техник ҳолатини ва ундан фойдаланишни тубдан яхшилаш, аҳолининг ривожланган инфратузилмага эга бўлган кўп хонадонли уй-жой фондида яшаши учун ҳар жиҳатдан қулай шароит яратиш, кўп хонадонли уй-жой фондини бошқариш ва ундан фойдаланишда жойлардаги ижро ҳокимияти органлари ва хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатларининг ўзаро ҳамкорликда ишлашнинг таъминлаш борасида кенг қамровли ишлар амалга оширилди. Мақолада айнан юқоридаги масалалар юзасидан қиёсий таҳлиллар, умумий хулосалар қилинган.

АННОТАЦИЯ

В данной статье подчеркнута о создании прочной системы управления

2-TOM, 3-SON

жилищным фондом в нашей стране с 1991 года по сегодняшний день. Можно сказать, что история управления жилищным фондом в Узбекистане началась со времен бывшего союза. Следует отметить, что техническое состояние многоквартирного жилищного фонда и его использование должны быть радикально улучшены, населению должны быть обеспечены благоприятные условия для проживания в многоквартирном жилищном фонде с развитой во всех отношениях инфраструктурой, местным населением. органов исполнительной власти в управлении и использовании многоквартирного жилищного фонда, проведена комплексная работа по обеспечению взаимного сотрудничества ТСЖ. В статье сделан сравнительный анализ и сделаны общие выводы по вышеуказанным вопросам.

ABSTRACT

This article highlights the creation of a strong housing management system in our country from 1991 to the present day. We can say that the history of housing management in Uzbekistan began from the times of the former union. It should be noted that the technical condition of multi-apartment housing stock and its use must be radically improved, the population must be provided with favorable conditions for living in multi-apartment housing stock with infrastructure developed in all respects and the local population. executive authorities in the management and use of multi-apartment housing stock, comprehensive work has been carried out to ensure mutual cooperation of HOAs. The article makes a comparative analysis and draws general conclusions on the above issues.

Калит сўзлар: уй-жой фонди, кўп квартирали уйларни бошқариш, инфратузилма, ХУЖМШ, уй-жой фондининг техник ҳолати

Ключевые слова: жилищный фонд, управление многоквартирными домами, инфраструктура, ТСЖ, техническое состояние жилищного фонда

Keywords: housing stock, management of apartment buildings, infrastructure, HOAs, technical condition of the housing stock

Глобаллашув даврида дунё миқёсида уй-жой фондини бошқариш масаласига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Чунки, инсон умрининг аксарият қисмини ўзининг яшаш масканида ўтказди ва бу айни ушбу жиҳатдан аҳамиятли саналади. Таъкидлаш жоизки, ҳозирги пайтда дунё мамлакатларида хусусий уй-жойларнинг ошиб бориши тенденцияси кўзга ташланмоқда. Масалан, 2017 йилда ушбу кўрсаткич АҚШда 136,6 млн., Англияда – 23,9 млн., Канадада – 133,7 млн., Францияда – 35,4 млн., Германияда – 41,7 млн., Россияда – 30,7 млн. тани ташкил этди [1].

2-TOM, 3-SON

Шу нуқтаи назардан, уй-жой фондининг техник ҳолати, унга кўрсатиладиган хизматлар сифати ва аҳолининг ҳаёт хавфсизлигини таъминлаш бугунги кунда жаҳон мамлакатларидаги энг муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Т.Э.Абовага кўра, “бутун дунёда фуқаролар кооперативларга бирлашишидан мақсад, энг аввало, ўзларининг моддий ва маънавий манфаатларини таъминлаш ҳисобланади [2]. Жаҳоннинг турли мамлакатларида уй-жой фондини бошқариш соҳасида олиб борилган илмий тадқиқотларда асосий эътибор мазкур соҳа бошқарувининг ташкилий асосларини шакллантириш, соҳадаги корхоналарнинг фаолият йўналишларини белгилаш ва улар томонидан кўрсатиладиган хизмат турларини кенгайтиришга қаратилган. Сўнгги йиллардаги илмий тадқиқотларда эса асосий эътибор ушбу фаолиятнинг сифати ва самарадорлигини ошириш, хусусан, уй-жой фондини бошқариш тизимини номарказлаштириш ва бошқарувда давлат иштирокини камайтиришга қаратилмоқда. Шундан келиб чиқиб, бугунги кунда уй-жой фондини бошқаришда замонавий усуллардан фойдаланиш, бошқарув фаолиятини амалга оширишда хусусий сектор корхоналари хизматларидан фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади.

Россиялик олим А.В.Пушкина кўп қаватли уйни бошқаришнинг учта мумкин бўлган усулини назарда тутди: 1) ундаги биноларнинг эгалари томонидан бевосита бошқарув; 2) уй-жой мулкдорлари ширкати ёки уй-жой кооперативи ёки бошқа ихтисослаштирилган истеъмол кооперативини бошқариш; 3) бошқарувчи ташкилот томонидан бошқариш [3]. Шу ўринда таъкидлаш керакки, Собиқ иттифоқ даврида уй-жой фонди “кооператив уй-жой ижара бирлашмаси” деб номланган.

Ўзбекистонда уй-жой фондини бошқариш тарихи Собиқ иттифоқ давридан бошланган деб айтиш мумкин. Собиқ Совет Иттифоқида ҳокимият ўрнатилишининг бошида бошқарув органлари (собиқ СССР Олий Кенгаши ва турли ижроия кўмиталари) тузилди. Уй-жой фондини бошқариш ижроия кўмиталари вазифаларидан бири эди. Кейинчалик уй-жой фондини бошқариш учун туман уй-жой бўлимлари тузилди. Уларнинг вазифаларига уй-жой фондини эксплуатация қилиш, таъмирлаш, уй-жой хавфсизлигини таъминлаш ва бахтсиз ҳодисаларни бартараф этиш билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилиш кирган. Маълумки, Собиқ иттифоқ даврида хусусий мулк тушунчаси мавжуд бўлмаган. Мустақиллика эришганимиздан кейин барча соҳалар қатори уй-жой фондини бошқариш соҳасида ҳам хусусийлаштириш ишлари жадаллик билан юз берди.

Мустақилликдан кейинги даврда уй-жой фондлари фаолиятини таҳлил этишдан олдин дастлаб мазкур йўналишда қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни

2-TOM, 3-SON

таҳлил этсак. Ушбу ҳужжатлар қаторига Ўзбекистон Республикасининг “Давлат уй-жой фондини хусусийлаштириш тўғрисида”ги ва “Кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисида”ги Қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 апрелдаги “Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш тизимини бошқаришни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ–5017-сон Фармони, “Ўзбекистон Республикаси Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги ПҚ–2900-сон, Ўзбекистон Республикаси Президентининг

2017 йил 24 апрелдаги “2017-2021 йилларда кўп хонадонли уй-жой фондини сақлаш ва ундан фойдаланиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ–2922-сонли қарори, Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 20 январдаги “Ўзбекистон Республикасининг уй-жой фондини давлат йўли билан ҳисобга олиш тўғрисида”ги 18-сон ва 1993 йил 1 мартдаги “Ўзбекистон Республикасида давлат уй-жой фондини хусусийлаштиришни давом эттириш тўғрисида”ги 114-сон қарорларини келтириш мумкин.

Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикасининг “Кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисида”ги Қонунига кўра, кўп квартирали уйларни бошқаришнинг асосий принциплари қуйидагилардан иборат бўлиши лозим:

- бошқариш усулини танлаш эркинлиги;
- ўзини ўзи бошқариш;
- коллегиялик;
- очиқлик ва ошқоралик;
- ташкилий ва молиявий жиҳатдан мустақиллик;
- жойларнинг мулкдорлари олдида мунтазам ҳисобдорлик [4].

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йилда 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сон фармонига мувофиқ “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси” қабул қилиниб, унга биноан аҳоли турмуш даражасини ошириш, уларнинг фаровон ҳаёт кечиришини таъминлаш, шунингдек аҳолини арзон, шинам ва ҳар томонлама қулай уй-жой билан таъминлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқларини модернизациялаш, ишлаб чиқаришни диверсификация қилиш, шунингдек “аҳолининг коммунал-маиший хизматлар билан таъминланиш даражасини ошириш” [5] вазифаси ҳам белгилаб берилган.

2-TOM, 3-SON

Мамлакатимиз Президенти Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек, “Айни пайтда юртимиздаги 34 мингдан ортиқ кўп қаватли уйларнинг аниқ ҳолатини яна бир бор ўрганиб, бу масала бўйича амалий чоралар кўриш зарур. Ҳукумат уч ой муддатда кўп қаватли уй-жой фондини тўлиқ хатловдан ўтказишни таъминлаши керак. Дунёдаги йирик мегаполисларнинг бу борадаги тажрибасини ўрганган ҳолда, реновация дастурини, яъни, эскириб қолган кўп қаватли уйлар ўрнида энг замонавий шароитга эга бўлган янги уйлар қуриш дастурини ишлаб чиқиш лозим. Маълумки, коммунал хўжалик соҳаси узоқ йиллардан буён кўплаб эътирозларга сабаб бўлмоқда. Шунинг учун 2019 йилдан бошлаб тармоқда давлат-хусусий шериклик бўйича инвесторлар билан ҳамкорликда ишлашни бошлаймиз. Уй-жой мулкдорлари ширкатларида маъмурий харажатларни камайтириш учун профессионал бошқарув компаниялари фаолиятини қўллаб-қувватлаш керак” [6].

Хусусан, уй-жой фондини хусусийлаштириш жараёнлари Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йил 1 мартдаги 114-сон қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасида давлат уй-жой фондини хусусийлаштириш тўғрисидаги Низом ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 20 январдаги 18-сон қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасида уй-жой фондини давлат йўли билан ҳисобга олишнинг ягона тизими тўғрисидаги Низом билан бошланган. Мазкур Республикасида уй-жой фондини давлат йўли билан ҳисобга олишнинг ягона тизими тўғрисидаги Низомга кўра, уй-жой фонди объектларининг жойлашган ўрни, сон ва сифат таркиби, техник ҳолати, ободонлаштириш даражаси ва уларнинг қиймати тўғрисида маълумот олиш ҳамда ушбу кўрсаткичларни ўзгартириш Ўзбекистон Республикасида уй-жой фондини давлат йўли билан ҳисобга олишнинг асосий вазифаси ҳисобланади [7].

Шу билан биргаликда, Ўзбекистон Республикасининг Уй-жой кодекси қабул қилиниши билан унда акс этган, хусусан уй-жой фондига доир масалаларни ҳал этиш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 16 июлдаги 345-сон қарори билан қуйидаги меъёрий ҳужжатларни ишлаб чиқиш белгиланди:

- Кўп квартирали уйлардаги яшаш учун мўлжалланмаган жойлардан фойдаланиш тартиби тўғрисида Низом;
- Кўп квартирали уйларни жорий ва капитал таъмирлаш учун маблағлар тўплаш (йиғиш) тартиби тўғрисида Низом;
- Уй-жой фондини давлат ҳисобига олиш тўғрисида Низом;
- Муниципал уй-жой фонди тўғрисида Низом;
- Уй-жой қуриш ширкатининг Намунавий устави;

2-TOM, 3-SON

- Идоравий уй-жой фонди тўғрисида Низом;
- Мақсадли коммунал уй-жой фонди тўғрисида Низом.

Шу билан бирга, соҳада олиб борилаётган ишлар таҳлили хусусий уй-жой мулкдорларининг кўп хонадонли уй-жой фондини сақлаш, ундан фойдаланиш ва таъмирлаш борасидаги фаолиятида ҳал этилмаган қатор муаммолар борлигини кўрсатмоқда. Бу ҳақда сўз юритганда, аввало, кўп хонадонли уй-жой фондини бошқариш ва ундан фойдаланишда жойлардаги ижро ҳокимияти органлари ва хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари ўртасида комплекс ёндашув ҳамда ўзаро ҳамкорликнинг самарали механизми шаклланмаганини қайд этиш зарур.

Юқорида қайд этилганлар шундан далолат берадики, республикада уй-жой фондидан фойдаланиш, уни сақлаш ва бошқариш тизимини янада такомиллаштириш, уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш тизими корхона ва ташкилотлари билан яқин ҳамкорлик асосида аҳолига сифатли уй-жой коммунал хизматларни кўрсатишни тубдан яхшилаш, шунингдек хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатларининг самарали фаолият юритишини, соҳада давлат-хусусий шериклик муносабатларини такомиллаштириш, уй-жой фондини бошқаришда Профessional бошқарув компаниялари фаолиятидан самарали фойдаланиш ва бошқа шу кабилар бугунги куннинг долзарб масалалари ҳисобланади.

Давлатимиз раҳбари Ш.Мирзиёев томонидан ҳудудлар ижтимоий-иқтисодий инфратузилмасини ривожлантириш мақсадида олиб борилаётган саноат ва қишлоқ хўжалигини таркибий ўзгартириш, ижтимоий объектлар барпо этиш ҳамда аҳоли турмуш даражасини оширишга йўналтирилган қатор чора-тадбирлар фикримиз далилидир. Хусусан, ўтган даврда мамлакатимиз ҳудудларида кўплаб янги корхоналар, кичик бизнес субъектлари, кўп тармоқли фермер хўжаликлари ташкил этилди. Туризм, тўқимачилик, балиқчилик, паррандачилик, ирригация ва бошқа соҳаларда истиқболли лойиҳалар амалга оширилди. Уй-жойлар, шифохоналар, мактаб ва санъат даргоҳлари қурилди ва бу борада яна бир қатор лойиҳалар бўйича ишлар давом этмоқда.

Мамлакатимиз уй-жой фондини бошқариш тизимини такомиллаштириш, аҳолининг ўз турар жойларига бўлган мулкӣ ва ижтимоий муносабатларини яхшилаш, шу билан бирга уй-жой мулкдорларининг ўз мулкларини бошқаришдаги иштирокини ошириш масалалари бугунги кунга қадар ўз долзарблигини сақлаб келмоқда.

2-TOM, 3-SON

Мустақиллик йилларида, мамлакатимизда, давлат уй-жой фондини аҳолига хусусийлаштириб бериш, келгусида уй-жой фондини сақлаш ва бошқариш бўйича ҳам бир қатор меъёрий-ҳуқуқий асослар ҳам яратилди.

Ўзбекистонда ХУЖМШи фаолиятини ташкил этиш ва бошқаришнинг меъёрий-ҳуқуқий асослари, жумладан, давлат уй-жой фондини аҳолига хусусийлаштириб бериш, келгусида уй-жой фондини сақлаш ва бошқариш бўйича ҳам бир қатор меъёрий-ҳуқуқий асослар ҳам яратилганлиги ва мамлакатимизда уй-жой фондини бошқариш тизими, асосан, Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 24 декабрда қабул қилинган Уй-жой кодекси, 2006 йил 12 апрелдаги “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари тўғрисида”ги 32-сон қонуни, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 10 февралдаги “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари фаолиятини такомиллаштириш борасидаги кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3-сон Қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 12 апрелдаги “Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатларини янада ривожлантириш ва турар-жойларга хизматлар кўрсатишнинг аниқ бозорини шакллантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 64-сон Қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 30 майдаги “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатининг намунавий уставини ҳамда хусусий уй-жой мулкдорлари ширкати билан кўп квартирали уйдаги турар жойга мўлжалланмаган бино мулкдори ўртасидаги намунавий шартномани тасдиқлаш тўғрисида”ги 100-сон қарори ва бошқа бир қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикасининг “Давлат уй-жой фондини хусусийлаштириш тўғрисида”ги Қонунида уй-жойларни бошқариш тизими хусусан, хусусийлаштирилган турар жойларга хизмат кўрсатиш ва уларни таъмирлаш билан боғлиқ масалалар ҳам ўз ўрнини топган. Мазкур қонуннинг 24-моддасига кўра, Хусусийлаштирилган турар жойлардан фойдаланиш ва уларни таъмирлаш шартнома асосида амалга оширилади. Тўлиқ хусусийлаштирилган уйдаги турар жой эгалари уйдан фойдаланиш ширкати тузишлари мумкин. Бу ширкат уйга хизмат кўрсатувчи ва уни таъмирловчи ташкилотни мустақил танлайди.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Уй-жой кодексида 138-моддаси уй-жой фондини бошқаришга бағишланган бўлиб, у уй-жой фондини, муҳандислик ускуналарини, шу уйларга туташ, ободонлаштириш элементлари бўлган ер участкаларини лозим даражада сақлашни, уларга хизмат кўрсатиш ва уларни таъмирлашни ҳамда фуқароларнинг яшаши учун зарур шароитларни яратишга қаратилган бошқа фаолиятни ўз ичига олади. Хусусий уй-жой фондини бошқариш

2-TOM, 3-SON

бевосита турар жойлар мулкдорлари, ширкат (бошқарувчи - ижрочи директор), бошқарувчи ташкилот (1.5-расм) томонидан ёки қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқача усулда амалга оширилиши мумкин. Кўп квартирали уйни бошқариш усули шу уйдаги турар жойлар мулкдорлари умумий йиғилишининг қарори билан белгиланади. Кўп квартирали уйдаги турар жойлар мулкдорларининг умумий йиғилиши тўғрисидаги низом Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади. Кўп квартирали уй турар жойлар мулкдорлари томонидан бевосита бошқарилганда шу уйдаги умумий мол-мулкни сақлаш ёки уни таъмирлаш ишларини бажариш бўйича хизматлар кўрсатиш шартномалари турар жойлар мулкдорлари умумий йиғилишининг қарорлари асосида тузилади. Бунда учинчи шахслар билан муносабатларда турар жойлар мулкдорлари номидан турар жойлар мулкдорларининг умумий йиғилиши томонидан вакил қилинган турар жойлар мулкдорларидан бири ёки бир нечтаси иш кўришга ҳақлидир [8].

Ширкат ташкил этилган уйларни бошқариш «Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни билан тартибга солинади. Мазкур Қонун 2006 йил 12 апрелда қабул қилинган бўлиб, унинг мақсади кўп квартирали уйларда уй-жой фондини биргаликда бошқариш ҳамда уни сақлаш, асраш ва таъмирлашни таъминлаш учун ихтиёрий бирлашма сифатида хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатларининг ташкил этилиши ва фаолияти соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат [9].

Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкати бир-бирига яқин жойлашган, бир ёки бир нечта кўп қаватли уйлардаги хусусий мулкдорлар томонидан ихтиёрийлик асосида ташкил этиладиган нодавлат ноижорат ташкилоти бўлиб, уларни ташкил этишдан асосий мақсад ушбу уйларни бошқаришни, шунингдек ундаги умумий мулкни лозим даражада сақлаш, умумий фойдаланиш элементларига хизмат кўрсатишни амалга оширишдан иборат. Улар ўзини ўзи бошқариш тамойили асосида фаолият юритади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 10 февралдаги “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари фаолиятини такомиллаштириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3-сон Қарорининг қабул қилиниши ҳам, ўз навбатида, коммунал хўжалигини ислоҳ қилиш, уй-жой фондидан фойдаланиш ва унга хизмат кўрсатиш тизимида бозор механизмларини жорий этиш бўйича зарур қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий база бўлиб хизмат қилмоқда, шунингдек уй-жой мулкдорлари билан коммунал хизмат кўрсатувчилар ўртасида шартномавий муносабатлар мустаҳкамламоқда. хусусан ушбу Қарорда Қорақалпоғистон

2-TOM, 3-SON

Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларининг шаҳар-вилоят марказларида, Тошкент шаҳри туманларида, шунингдек аҳолиси 60 минг кишидан ошадиган, кўп хонадонли уйларга эга бўлган шаҳарларда хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатларининг уюшмаларини (ХУЖМШ Уюшмалари) ташкил этиш, уларнинг муассислари таркибига хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари, коммунал хизмат кўрсатувчи ташкилотларнинг таъмирлаш-қайта тиклаш, авария хизматлари, шунингдек тегишли ҳудудлардаги кўп хонадонли уй-жойларни бошқариш, хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш билан шуғулланувчи бошқа пудрат ташкилотлари кириши белгилаб берилди [10].

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 12 апрелдаги “Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатларини янада ривожлантириш ва турар-жойларга хизматлар кўрсатишнинг аниқ бозорини шакллантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 64-сонли Қарори турар жойларни бошқариш, уларга хизмат кўрсатиш ва уларни таъмирлаш бўйича хизматлар кўрсатишнинг аниқ бозорини шакллантиришни тубдан яхшилаш, аҳолининг кўп квартирали уйларни сақлаш ва мукамал таъмирлашдан манфаатдорлигини ошириш, шунингдек уй-жой мулкдорлари ширкатларининг ўзини ўзи бошқариш институти сифатида ширкатларнинг нуфузини, ташкилий ва молиявий мустақиллигини ҳамда улар фаолиятининг самарадорлигини ошириш мақсадида қабул қилинди. Мазкур қарорга мувофиқ, ХУЖМШларни ривожлантириш ҳамда уй-жойларга хизматлар кўрсатишнинг аниқ бозорини шакллантириш чора-тадбирлари [дастури ишлаб чиқилди, шунингдек вилоятлар, шаҳарлар ва Тошкент шаҳри туманлари ХУЖМШ Уюшмалари билан биргаликда кичик \(умумий хонадонлари сони 250дан ортиқ бўлмаган 1 тадан 5 тагача уйлар\) ширкатларнинг афзалликлари тўғрисида уй-жой мулкдорлари билан тушунтириш ишлари олиб бориш ҳамда шартнома асосида ХУЖМШларга хизматлар кўрсатадиган, ихтисослаштирилган бошқариш ва хизмат кўрсатиш \(сервис\) ташкилотларини ташкил этиш, жойларда ХУЖМШ ходимларини тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш бўйича ўқув марказлари ҳамда аҳоли учун уларнинг фаолияти масалалари бўйича маслаҳат пунктлари ташкил этиш масаласи белгилаб берилди.](#)

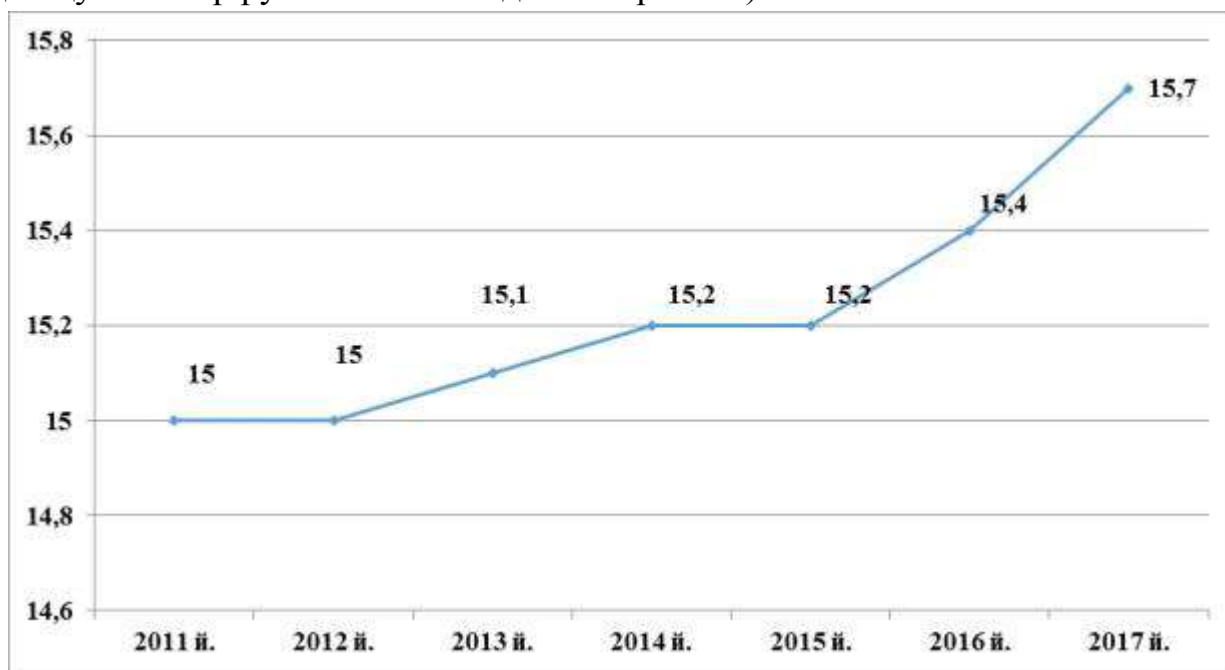
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 30 майдаги “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатининг намунавий уставини ҳамда хусусий уй-жой мулкдорлари ширкати билан кўп квартирали уйдаги турар жойга мўлжалланмаган бино мулкдори ўртасидаги намунавий шартномани тасдиқлаш тўғрисида”ги 100-сонли Қарори “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкати

2-TOM, 3-SON

тўғрисида”ги қонуннинг 11-моддаси ижросига қаратилган бўлиб, унга мувофиқ, “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатининг Намунавий устави” ҳамда “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкати билан кўп квартирали уйдаги турар жойга мўлжалланмаган бино мулкдори ўртасидаги Намунавий шартнома”лар тасдиқланган [11].

Бугунги кунда, мамлакатимиз уй-жой фондини бошқариш фаолияти амалдаги 19 та меъерий-ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солиниб турилади (меъерий-ҳуқуқий ҳужжатлар рўйхати 1-иловада келтирилган).

1.6-расм. Бир кишига тўғри келадиган ўртача яшаш майдони (м²) [12].

Мамлакатимизда олиб борилаётган уй-жой сиёсатнинг ижобий натижаларидан яна бири – бир кишига тўғри келадиган ўртача яшаш майдонининг кенгайиб боришини таъминланганлигидир. Бу кўрсаткич 2011 ва 2012 йилларда – 15 м², 2013 йилда 15,1 м², 2014 - 2015 йилларда 15,2 м², 2016 йилда 15,4 м²ни ташкил этган бўлса, 2017 йилда 15,7 м²ни ташкил этди (1.6-расм).

Кўп хонадонли уй-жой фондининг техник ҳолатини тубдан яхшилаш ва ундан самарали фойдаланиш, таъмирлаш-тиклаш ишларини ўз вақтида амалга ошириш, шунингдек, кўп хонадонли уйларга туташ ҳудудларда тозаликни сақлаш ва уларни ободонлаштириш бундай уйларда яшайдиган аҳоли учун қулай шарт-шароитлар яратишда муҳим ҳаётий омиллардан бири саналади.

2-TOM, 3-SON

Жамиятда ижтимоий соҳанинг ривожланиш даражаси аҳолининг уй-жой хўжалиги, турмуш шароити ва коммунал хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланганлик даражасига бевоста боғлиқ. Турар-жой биноларига эгалик қилиш фуқароларга ўз маблағларини янада самарали инвестиция қилиш, кўчмас мулкни тўплаш, у билан кўчмас мулк бозорида ҳаракат қилиш, ўз уйларига эркин эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш имкониятини беради.

Юқоридагилардан хулоса қилиб айтиш мумкинки, мамлакатимизда аҳолини уй-жой билан таъминлаш бўйича меъёрий-ҳуқуқий асос шакллантирилган. Ушбу меъёрий-ҳуқуқий базани амалиёт асосида ишлаб чиқилиши унинг самарадорлигини ва аҳолининг ижтимоий ҳаётига мослашувчанлигини таъминлаб беради.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ; БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ССЫЛКИ;

REFERENCES:

1. <https://www.statista.com/statistics/240267/number-of-housing-units>
2. Абова Т.Е. Законодательство о кооперации: проблемы совершенствования // Организация и деятельность кооперативов: правовой аспект / Под ред. Т.Е. Абовой, Е.А. Виноградовой. М., 1991. С. 10.
3. Пушкина Анна Викторовна. Управление многоквартирными домами: история и современность // Труды Института государства и права РАН. 2017. №6 (64).
4. Ўзбекистон Республикасининг “Кўп квартирали уйларни бошқариш тўғрисида”ги Қонуни. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 14.03.2022 й., 03/22/759/0213-сон. <https://lex.uz/docs/4586282?ONDATE=14.03.2022%2000>.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сонли Фармони. 2017 йил 7 февраль // www.lex.uz
6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёвнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 28.12.2018й. <https://kun.uz/99444746>
7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 20 январдаги 18-сон қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасида уй-жой фондини давлат йўли билан ҳисобга олишнинг ягона тизими тўғрисидаги Низом. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 05.04.2022 й., 09/22/153/0266-сон. <https://lex.uz/docs/260038>
8. Ўзбекистон Республикасининг “Уй-жой кодекси”. 1998 йил 24 декабрь. 138-модда. www.lex.uz
9. Ўзбекистон Республикаси “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари тўғрисида”ги 32-сонли Қонуни. 2006 йил 12 апрель. 1-модда. www.lex.uz

2-TOM, 3-SON

10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари фаолиятини такомиллаштириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3-сон Қарори. 2005 йил 10 февраль. www.lex.uz

11. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатининг намунавий уставини ҳамда хусусий уй-жой мулкдорлари ширкати билан кўп квартирали уйдаги турар жойга мўлжалланмаган бино мулкдори ўртасидаги намунавий шартномани тасдиқлаш тўғрисида”ги 100-сонли Қарори. 30 май 2006 йил. www.lex.uz

12. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси ҳисоботи асосида муаллифлар томонидан тайёрланган.

2-TOM, 3-SON

JINOYAT SUDLARIDA PROKURORNING AYBLOVDAN VOZ KECHISHINING
PROTSESSUAL TARTIBI

Toshkent shahar yuridik texnikumi “Maxsus fanlar” kafedrası o‘qıtuvchısı
Sattorova Muharram Abdurazzoqovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikası Konstitutsiyasining 130 moddasiga asosan odil sudlov faqat sud tomonidan amalga oshiriladi. Sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatdan, siyosiy partiyalardan mustaqil holda ish yuritadi. Fuqarolar ortasida sudning adolatlıligiga ishonch ruhini oshirish maqsadida, jinoyat ishlari bo‘yicha yuqori instansiya sudlarida prokurorning ayblovdan voz kechishining protsessual tartibi berilgan. Maqolada amaliyotda uchrayotgan prokurorning ayblovdan voz kechishining protsessual tartibi bilan bog‘liq muammolar va ularga yechim bo‘lishi mumkin bo‘lgan takliflar keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: odil sudlov, prokuror vazifasi, prokurorning ayblovdan voz kechishi, protsessual tartibi, yuqori instansiya, reabilitatsiya asoslari.

Prokurorning suddagi ishtiroki prokuratura organlari faoliyatining eng mas‘uliyatlı yo‘nalishlaridan biridir. Biz huquqni muhofaza qiluvchi organlardan biri bo‘lgan prokuratura, uning jinoyat ishlari bo‘yicha yuqori instansiya sudlaridagi o‘rni haqida gapirar ekanmiz, avvalo, prokuror va uning vazifalariga to‘xtalib o‘tishni o‘rinli deb hisoblaymiz.

Prokuror birinchi instansiya sudlarida jinoyatlarga doir ishlarni ko‘rishda ishtirok etib, davlat ayblovini quvvatlaydi, dalillarni tekshirishda ishtirok etadi, sudlanuvchilarga, jabrlanuvchilar, guvohlar, ekspertlar va sudga taklif etilgan boshqa shaxslarga savollar beradi, Jinoyat kodeksining normalarini qo‘llash, sudlanuvchining harakatlarini tavsiflash, unga jazo turini va me‘yorini tayinlash to‘g‘risida hamda sud hal etishi lozim bo‘lgan boshqa masalalar yuzasidan o‘z fikrini bayon qiladi, jinoyatning sabablari va uning sodir etilishiga imkon bergan shart-sharoitlar haqida hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan choralar xususida o‘z fikrini bildiradi.

Prokuror davlat ayblovini quvvatlar ekan O‘zbekiston Respublikası prokuraturasi qonuni talablariga asoslanadi va o‘z ishonchiga amal qiladi.

Sud tergovı ma‘lumotlari asosida prokuror sudlanuvchiga qo‘yilgan ayblovni o‘zgartirish zarur degan xulosaga kelsa, u bu haqda sudga asoslantirilgan bayonot berishi shart.

2-TOM, 3-SON

Sud muhokamasi natijasida prokuror sud tergov ma'lumotlari sudlanuvchining aybsizligidan dalolat beradi degan ishonchga kelsa, u ayblovdan voz kechishi va voz kechish sabablarini sudga bayon qilishi shart. Prokurorning ayblovdan voz kechishi sud tomonidan jinoyat ishini reabilitatsiya asoslariga ko'ra tugatishga sabab bo'ladi.

Prokuror ayblovning mazmunini o'zgartirish yoki ayblovdan voz kechish sabablari xususidagi fikrini sudga yozma ravishda taqdim etishi shart.

Prokuror, basharti fuqarolarning huquqlarini va jamiyat manfaatlarini muhofaza etish maqsadlari talab qilsa, da'vo qo'zg'atadi yoki jabrlanuvchi tomonidan qo'zg'atilgan fuqaroviy da'voni quvvatlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori va unga bo'ysunuvchi prokurorlar surishtiruv va dastlabki tergov bosqichlarida O'zbekiston Respublikasi qonunlarining aniq va bir xilda ijro etilishi ustidan nazoratni amalga oshiradi. Prokuror surishtiruv va dastlabki tergov bosqichlarida qonunning buzilishini, kim tomonidan sodir etilganligidan qat'i nazar, bartaraf etish uchun qonunda nazarda tutilgan chora-tadbirlarni o'z vaqtida ko'rish shart. Prokurorning ayblovdan voz kechishining protsessual tartibi nafaqat birinchi instansiyada, balki yuqori instansiyada ham yo'lga qo'yilgan. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi 497²-moddasiga muvofiq, apellyatsiya tartibida ish yuritish mahkum, oqlangan shaxs, uning himoyachisi, qonuniy vakili, jabrlanuvchi, uning vakili, fuqaroviy da'vog'ar, fuqaroviy javobgar, ular vakillarining shikoyati, shuningdek, prokuror va uning o'rinbosari protesti bo'yicha qo'zg'atiladi.

JPK 497¹⁰-modda hukm ustidan shikoyat bergan yoki protest bildirgan shaxs o'z shikoyatini yoki protestini qaytarib olishga haqli. Yuqori turuvchi prokuror ham protestni qaytarib olish huquqiga ega. Apellyatsiya shikoyatini yoki protestini qaytarib olishga apellyatsiya instansiyasi sudi maslahatxonaga kirguniga qadar yo'l qo'yiladi.

Apellyatsiya instansiyasi sudi majlisida tegishincha O'zbekiston Respublikasi Bosh prokurori, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyat, Toshkent shahar prokurori, O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokurori tomonidan vakolat berilgan prokuror ishtirok etishi shart. Sud amaliyotini tahlil qilganda, prokuror apellyatsiya protestining mazmunini va maqsadini batafsil sud hay'atiga tushuntirib berishi lozim. Protest kiritilish asoslari, nima sababdan prokuror sudning chiqargan qarorini g'ayriqonuniy, asoslanmagan yoki adolatsiz deb hisoblayotganligini qonun talablari asosida tushuntirib berishi kerak Sud tomonidan aynan qaysi qonun normalari, O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining talablarini e'tiborga olinmaganligi yoxud bu qonuniy talablarni buzilganligini bayon qiladi.

Prokuror sud muhokamasida taraf sifatida ishtirok etayotgan boshqa shaxslar kabi yangi guvohlarni chaqirish, ekspertiza o'tkazish, ularga birinchi instantsiya sudi tomonidan

2-TOM, 3-SON

tekshirib ko'rish uchun rad etilgan ashyolar va hujjatlarni talab qilib olish to'g'risida iltimos qilishga haqlidir. Prokurorning vazifasi- jinoyat protsessining barcha bosqichlarida qonun buzilish hollariga nisbatan, bu qonun buzilishlari kim tomonidan sodir qilinishidan qat'iy nazar ularni bartaraf qilish uchun qonun bilan belgilangan choralarni o'z vaqtida ko'rish hisoblanadi. Birinchi instansiya sudlarida jinoyat ishlarini ko'rilishida sud muhokamasida ayblovni quvvatlayotgan prokuror esa, har qanday holatda fuqarolarning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan huquq va erkinliklarini muhofaza qilish funksiyasini bajarishi lozim bo'lgan davlat organi prokuratura tomonidan tayinlangan vakil - qonun himoyachisi bo'lib qolishi kerak.

Sud muhokamasida davlat ayblovchisi sifatida ishtirok etayotgan prokuror jinoyat ishlarini ko'rilishida davlat ayblovini quvvatlaydi. Prokuror sudda sudlanuvchini aybi o'z tasdig'ini topmaganligini aniqlashi bilanoq, ayblovdan voz kechadi, shu holda ham ayblovni talab qilish qonun talablariga zid bo'ladi, bunda qonun ijrosini talab qilish emas, aksincha, qonunni buzishni talab qilish bo'lib qoladi deb o'ylaymiz. Chunki, O'zbekiston Respublikasi JPK ning 409-moddasini 4-qismida "Sud muhokamasi natijasida prokuror sud tergovni ma'lumotlari sudlanuvchining aybsizligidan dalolat beradi degan ishonchga kelsa, u ayblovdan voz kechishi va voz kechish sabablarini sudga bayon qilishi shart" deyilgan. Ko'rinib turibdiki, prokuror O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi bilan unga berilgan huquqni muhofaza qilish funksiyasidan chetga chiqa olmaydi. Prokurorning ayblovdan voz kechishi sud tomonidan jinoyat ishini reabilitatsiya asoslariga ko'ra tugatishga sabab bo'ladi deb ko'rsatilgan.

JPK 83-moddasiga ko'ra gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi quyidagi hollarda aybsiz deb topiladi va reabilitatsiya etilishi lozim:

- 1) ish qo'zg'atilgan va tergov harakatlari yoki sud muhokamasi o'tkazilgan ish bo'yicha jinoiy hodisa yuz bermagan bo'lsa;
- 2) uning qilmishida jinoyat tarkibi bo'lmasa;
- 3) uning sodir etilgan jinoyatga daxli bo'lmasa.

Biz bu asoslar qatoriga prokuror ayblovdan voz kechgan holatni ham qo'shishni to'g'ri bo'ladi deb hisoblaymiz. Shunda qonunchilikdagi ushbu kamchilik bartaraf etiladi. Agarda sud muhokamasi natijalariga ko'ra, prokuror sud tergovni mobaynida tekshirilib, aniqlangan ma'lumotlar sudlanuvchini aybini isbotlash uchun yetarli emas degan xulosaga kelsa, unda qonun talablariga ko'ra ayblovdan voz kechishi lozim hisoblanadi. Prokurorda ichki ishonchni paydo bo'lishi odatda, jinoyat ishida ayblanuvchini aybdorligini to'liq tasdiqlaydigan dalil va isbotlarning yetarliligidan dalolat beradi. Dadillik va ishonishlik

2-TOM, 3-SON

hissiyoti qoidaga ko'ra, asossiz bo'lmaydi, uning asosida shu subyektga bog'liq bo'lmagan bilish faoliyatining haqiqiy natijasi o'z aksini topgan bo'ladi.

Aksincha, ishonchsizlik esa to'plangan dalillarni yetarli emasligi, jinoyat ishini bir tomonlama tergov qilinganligini, isbotlash hujjatlari, materiallarida xatoliklar mavjudligini, ish bo'yicha ayblanuvchining aybiga nisbatan ishonchsizlikni, jinoyat ishini sudda ko'rish uchun asoslar yetarli emasligidan dalolat beradi. Shunday qilib, ayblov xulosasi bilan kelgan jinoyat ishini o'rganib chiqish borasida prokurorda paydo bo'ladigan ayblanuvchini aybdorligi haqidagi ichki ishonch - ayblanuvchi tariqasida jinoyat ishiga jalb qilingan shaxsni jinoyat sodir qilganligi faktini tasdiqlaydigan dalillar majmuasiga baho berish natijasidir.

Jinoyat ishi materiallarini davlat ayblovchisi o'rganib chiqar ekan quyidagilarni tahlil qiladi:

- Har bir jinoyat ishi bo'yicha isbotlash predmeti va doirasini;
- Jinoyat sodir etgan shaxsni fosh qiluvchi dalillarni;
- Ayblovga qarshi bo'lgan, ayblovni isbotlamaydigan dalillarni;
- Sudlanuvchini shaxsini tavsiflovchi holatlarni;
- Jinoyat ishi bo'yicha huquqiy-normativ materiallarni va shu toifa jinoyat ishlari bo'yicha sud amaliyotini. Sud muhokamasiga tayyorgarlik qismida qandaydir ma'noda tomonlarning tutadigan o'rni aniqlab olinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – «Adolat» milliy huquqiy axborot markazi. Toshkent – 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi.- «Adolat» milliy huquqiy axborot markazi. Toshkent – 2023.
3. O'zbekiston Respublikasi «Sudlar to'grisida»gi Qonuni (yangi taxriri).
4. O'zbekiston Respublikasi «Prokuratura to'grisida»gi Qonuni (yangi taxriri).
5. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksiga sharhlar. T.-2024
6. Prokuror nazorati. Darslik. Mualliflar jamoasi. – Toshkent: TDYU, 2019.
7. Madaliyev O. Prokurorning ayblovidan voz kechishi // Qonun himoyasida. – 2002. -9-10 son, - B-19.
8. Jinoyat-protsessual huquqi. Darslik. Mualliflar jamoasi.- Toshkent: TDYU, 2021.

2-TOM, 3-SON

ANALYSIS OF EXERCISES BASED ON THE STAGES OF WORKING WITH
SOCIO-POLITICAL TEXTS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Uktamova Navruza Botir qizi

doctoral student (PhD student) Uzbekistan State World Languages University

navruza7491@gmail.com +99897 782 74 91

Annotation. This article aims to analyze the effectiveness of exercises designed around socio-political texts in foreign language teaching. It delves into the pedagogical strategies employed at different stages of engagement with such texts, including comprehension, critical analysis, discussion, and reflection. The analysis highlights the potential of these texts to enhance linguistic proficiency, sociolinguistic competence, and critical thinking skills. Through a systematic review of exercises and their outcomes, the article offers insights into best practices for integrating socio-political content into language curricula, ultimately arguing for the rich educational value of socio-political texts in developing informed, critically engaged language learners.

Keywords: foreign language teaching, socio-political texts, pedagogical strategies, language learning exercises, critical thinking, sociolinguistic competence, text comprehension, language curricula.

Introduction. The integration of socio-political texts into foreign language teaching represents a dynamic intersection of language learning with real-world issues, aiming to cultivate not only linguistic proficiency but also critical thinking, cultural awareness, and social responsibility among learners.¹ This article sets out to analyze the structured exercises and pedagogical strategies employed in various stages of working with such texts, including initial comprehension, in-depth analysis, contextual discussion, and reflective engagement. These stages are crucial in facilitating a deep and nuanced understanding of the texts, enabling learners to engage critically with complex socio-political issues through a foreign language lens. Socio-political texts ranging from news articles and editorials to speeches and social media content offer a rich resource for language learners to explore language in context, understand different perspectives, and navigate the sociocultural nuances embedded within linguistic structures.² By analyzing these texts, learners can develop a

¹ Byram, M., & Hu, A. (2013). *Researching Pedagogical Approaches to Social Justice and Internationalisation from a Language Education Perspective. Multilingual Matters.*

² N.B.O'ktamova, (2022). *Bo'lajak jurnalistlarga ingliz tilini o'qitishda sotsiolingvistik kompetensiyani takomillashtirish (siyosiy-ijtimoiy matnlar misolida), Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari, № 7 (3)-2023, 273-277 b.*

2-TOM, 3-SON

multifaceted skill set that extends beyond traditional language acquisition, fostering a more engaged, informed, and critical approach to language learning and its application in understanding and interacting with the world.

The importance of integrating socio-political issues in language teaching has been emphasized in various pedagogical frameworks, suggesting that such an approach not only enhances linguistic competence but also promotes a critical understanding of global issues. Critical pedagogy, for instance, advocates for the inclusion of socio-political content as a means to empower learners and encourage active participation in societal issues, thereby transforming the language classroom into a space for critical reflection and social change.³

Moreover, the participatory approach in language teaching highlights the role of learners and teachers in co-constructing knowledge, emphasizing the relevance of socio-political issues to the learners' lives and communities. In exploring the exercises and activities designed for working with socio-political texts, this analysis draws upon examples and strategies that facilitate critical engagement, such as creating questions to interrogate texts, understanding bias and stereotypes, and examining texts for issues of power and social inequity. Additionally, the article considers the methodological aspects of discourse analysis as a tool for unpacking the complex layers of meaning within socio-political texts, emphasizing the importance of context in understanding and interpreting these texts. By examining the stages of working with socio-political texts in foreign language teaching, this article aims to contribute to a deeper understanding of the pedagogical value of these texts in developing not only language skills but also critical sociocultural competencies. Through this analysis, it becomes evident that socio-political texts offer invaluable opportunities for learners to engage with language in a meaningful way, fostering a sense of global citizenship and social awareness that is increasingly vital in today's interconnected world.

Incorporating socio-political texts into foreign language teaching not only diversifies the linguistic content but also deepens learners' engagement with real-world issues, enhancing their linguistic competencies and critical thinking skills. This pedagogical approach facilitates a comprehensive understanding of language as a social tool, imbued with cultural, political, and ideological significance. By navigating through various stages of interaction with socio-political texts from initial comprehension to reflective engagement learners are equipped to critically analyze, discuss, and reflect upon complex issues, thereby fostering a nuanced understanding of the world and their place within it. The journey begins with a detailed comprehension of the socio-political texts, necessitating a focus on linguistic structures, vocabulary specific to political discourse, and the broader context in which these

³ Cummins, J. (2000). *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire. Multilingual Matters.*

2-TOM, 3-SON

texts are produced and disseminated. Exercises aimed at decoding political jargon and idiomatic expressions specific to the culture from which the text originates are vital.

Furthermore, initial discussions that frame the text within its socio-political context set the stage for deeper analytical engagement, as seen in strategies outlined by pedagogical frameworks emphasizing critical engagement with texts. As learners progress to analyzing texts, they are encouraged to identify authors' perspectives, biases, and the persuasive strategies employed. This stage is crucial for developing critical thinking and analytical skills. By comparing texts from diverse sources or perspectives, learners appreciate the multifaceted nature of socio-political issues, understanding that language is not merely a vehicle for communication but also a powerful tool for shaping perceptions and influencing public opinion. Discussions and debates form the core of engaging with socio-political texts, providing a dynamic platform for learners to articulate their viewpoints, challenge ideas, and negotiate meanings. This active engagement is essential for practicing language skills in real-life contexts, enhancing fluency, and building confidence in expressing complex ideas.

The role-playing exercises, as suggested by pedagogical approaches focusing on critical literacy and participatory learning, prove instrumental in this stage, enabling learners to explore various perspectives and empathize with different stakeholders involved in socio-political issues. The final stage emphasizes reflective engagement, where learners are prompted to introspect on their learning journey, the evolution of their perspectives, and the role of language in mediating socio-political discourse.⁴ This reflective process, guided by methods of discourse analysis, encourages learners to consider how socio-political texts reflect and shape societal norms, values, and ideologies.

Writing assignments, such as essays and journals, offer learners the opportunity to articulate their critical reflections, consolidating their understanding of the socio-political issues explored and their implications for individuals and societies. In the realm of foreign language education, the incorporation of socio-political texts represents a pivotal strategy for broadening learners' linguistic and cultural horizons. This approach not only enhances vocabulary and grammar skills but also deepens understanding of the sociopolitical dynamics that influence language use.⁵ By navigating through the stages of comprehension, analysis, discussion, and reflection with socio-political texts, learners can gain a nuanced appreciation of the interplay between language, culture, and politics. This comprehensive

---

⁴ Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2013). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University Press.

⁵ Nunan, D. (1991). *Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers*. Prentice Hall.

2-TOM, 3-SON

exploration aims to provide insights into the pedagogical methods employed and the transformative potential of these texts in language teaching.

Comprehensive Analysis and Pedagogical Approach

Comprehension as the Foundation: The journey begins with a thorough comprehension of socio-political texts. Activities designed at this stage focus on familiarizing learners with the contextual background, key terminologies, and main arguments presented in the texts.

The objective is to ensure that students grasp the essence of the content, setting a solid foundation for deeper engagement. Tools such as glossaries of political terms, summaries of historical contexts, and guided reading questions are instrumental in achieving this goal. This initial stage is crucial for building confidence and preparing learners for more advanced analytical tasks. **Critical Analysis and Engagement:** Moving beyond mere comprehension, the critical analysis stage invites learners to dissect the texts, identifying biases, assumptions, and the rhetorical strategies employed by authors.⁶ This phase encourages learners to question the content critically, exploring different perspectives and underlying ideologies. Techniques such as comparative analysis, where students examine multiple texts on a similar issue from diverse viewpoints, play a significant role. This not only enhances critical thinking skills but also fosters an understanding of the plurality of opinions and the complexity of socio-political issues.

Discussion and Debate – Bringing Texts to Life: Interactive discussion and debate form the core of engaging with socio-political texts. This stage transforms the classroom into a dynamic forum where learners articulate their viewpoints, challenge each other's opinions, and collaboratively explore complex issues. Role-playing exercises, debates, and group discussions based on the texts encourage students to use the foreign language actively and creatively, significantly boosting their communication skills. These activities facilitate a deeper connection with the content, enabling learners to express their thoughts on socio-political matters fluently and confidently.⁷

Reflective Engagement – Personal and Societal Implications: The final stage revolves around reflective engagement, where learners ponder the personal and societal implications of the socio-political issues discussed. Through reflective essays, journals, or group projects, students consolidate their learning, articulate their perspectives, and reflect on the role of language in shaping and understanding socio-political realities. This introspective process not only culminates the learning experience but also encourages learners to consider their

⁶ Richards, J. C., & Schmidt, R. (2010). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. Routledge.

⁷ Ur, P. (2012). *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*. Cambridge University Press.

2-TOM, 3-SON

roles as global citizens and the impact of socio-political issues on their lives and communities.

Pedagogical Implications and Visual Aids

The integration of socio-political texts in foreign language teaching has profound pedagogical implications. It necessitates a shift towards more interactive, discussion-based, and reflective learning methodologies that prioritize critical thinking and cultural awareness. Visual aids, such as infographics illustrating political systems, timelines of historical events, or charts depicting different perspectives on a controversial issue, can enhance understanding and engagement. These tools not only aid in visualizing complex information but also cater to diverse learning styles, making the content more accessible and engaging for all learners.⁸

Conclusion. The exploration of socio-political texts in foreign language teaching culminates in a multifaceted approach that enriches the language learning experience by intertwining linguistic skills with critical social awareness. Through the stages of comprehension, analysis, discussion, and reflection, educators and learners embark on a journey that transcends traditional language instruction, venturing into the realms of critical thinking, cultural empathy, and global citizenship. This pedagogical strategy does not merely aim to improve proficiency in a foreign language but endeavors to cultivate informed individuals capable of engaging with and contributing to discussions on global socio-political issues. The incorporation of socio-political texts presents an opportunity to challenge learners to reflect on their own beliefs and the complex world around them, fostering a deeper understanding of the intertwined nature of language, culture, and politics.

Visual aids, collaborative discussions, and reflective practices highlighted throughout this approach serve not only as educational tools but also as bridges connecting the theoretical aspects of language learning with the practical realities of the global sociopolitical landscape. By critically engaging with diverse perspectives and narratives, learners are equipped with the linguistic and cognitive tools necessary to navigate and influence an increasingly interconnected and politically complex world.

In conclusion, the analysis of exercises based on socio-political texts within foreign language teaching provides a compelling case for the transformative power of integrating current, real-world content into language curricula. This approach fosters a dynamic and responsive learning environment that prepares students not just as language learners but as

⁸ N.B.O'ktamova, (2022). *Analysis of the phenomenon of interference in the process of teaching English language to journalist students, International conference on modern development of pedagogy and linguistics Volume 01, Issue 01, 2024 (30-January), 225-229 b.*

2-TOM, 3-SON

active, critically thinking members of the global community. The ongoing challenge for educators lies in continually refining and adapting these pedagogical strategies to meet the evolving needs of students in a rapidly changing world, ensuring that language education remains relevant, engaging, and deeply connected to the broader socio-political context.

REFERENCES:

1. Byram, M., & Hu, A. (2013). *Researching Pedagogical Approaches to Social Justice and Internationalisation from a Language Education Perspective*. Multilingual Matters.
2. Cummins, J. (2000). *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Multilingual Matters.
3. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2013). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University Press.
4. N.B.O'ktamova, (2022). Bo'lajak jurnalistlarga ingliz tilini o'qitishda sotsiolingvistik kompetensiyani takomillashtirish (siyosiy-ijtimoiy matnlar misolida), *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари*, № 7 (3)-2023, 273-277 b.
5. N.B.O'ktamova, (2024). Analysis of the phenomenon of interference in the process of teaching the English language to journalist students, *International conference on modern development of pedagogy and linguistics Volume 01, Issue 01, 2024 (30-January)*, 225-229 b.
6. Nunan, D. (1991). *Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers*. Prentice Hall.
7. Richards, J. C., & Schmidt, R. (2010). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. Routledge.
8. Ur, P. (2012). *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*. Cambridge University Press.

2-TOM, 3-SON

ANALYZING FEINBERG'S POETIC STYLE

University of World Languages English philology faculty second course student

Mirqodirova Zilola Shezod qizi

Mirqodirovazilola33@gmail.com

Abstract: Feinberg delves into the emotions, feelings of people and often employs vivid imagery, metaphorical language, and rhythmic cadence to evoke profound emotional resonance. Through his words, he invites us to explore the depths of our own souls and find solace in the shared struggles and joys of being human.

Key words: reflections, obsession, loneliness, complexity, human nature.

Feinberg, the enigmatic Russian poet, possessed a profound dedication to capturing the essence of Uzbek culture and spirit in his writings. His verses skillfully intertwined with the vibrant mosaic of Uzbek traditions, customs, and landscapes, as if he were a native son of the region. Despite being related to Russian nation, Feinberg's soul seemed to resonate deeply with the rhythms of Uzbek life, infusing his poetry with an authenticity that resonated with readers across borders. Through his evocative imagery and lyrical prose, Feinberg transported his audience to the bustling bazaars of Tashkent, the tranquil oases of the desert, and the majestic peaks of the Pamir Mountains. With meticulous attention to detail, he painted vivid portraits of Uzbek folklore, celebrating the rich heritage of the Silk Road and the enduring resilience of its people. Feinberg's verses were imbued with a sense of nostalgia, capturing the fleeting moments of beauty and melancholy that define the Uzbek experience. His profound understanding of Uzbek culture earned him acclaim not only in Uzbekistan but also among other famous literary circles, where his work was celebrated for its authenticity and reverence. Despite facing linguistic and cultural barriers, Feinberg embraced the challenge of translating Uzbek nuances into the universal language of poetry, bridging divides with his eloquent verse. His poems became a testament to the power of art to transcend boundaries and forge connections between seemingly disparate worlds. Feinberg's legacy endures as a testament to the enduring bond between artist and subject, reminding us of the universality of human experience and the transformative power of empathy. Through his dedication to capturing the essence of Uzbek culture, Feinberg left an indelible mark on the literary landscape, enriching our understanding of a culture often overlooked in the broader canon of world literature.

Eastern courtyard with crooked moon.

2-TOM, 3-SON

There is barely audible conversation in the garden.
Behind the garden is night in the valleys of heat
Coolness pours from the icy mountains.
He drinks from the field, quenching his thirst,
Sighs, going to bed,
Like this, God willing, and one day I
Sometimes I sigh at midnight.
Let there be few joys,
But it always shined for me
In the gap of the old duct
Not mine but someone star...
Wash my heart, coolness.
And I, that was not cursing,
I'll fall asleep like a field after a day.
What else in the world do you need?..

The writing style of this poem exhibits a blend of vivid imagery, introspective reflections, and a contemplative tone. The poet employs evocative language to paint a picture of an Eastern courtyard under the gaze of a crooked moon, setting the scene for a series of reflections on life and existence. The use of sensory details, such as the barely audible conversation in the garden and the coolness pouring from the icy mountains, creates a rich atmosphere that transports the reader to the setting described.

The poem delves into themes of longing, existential questioning, and the search for solace amidst the uncertainties of life. The imagery of the night in the valleys of heat juxtaposed with the coolness of the mountains evokes a sense of contrast between the warmth of human connection and the coldness of solitude.

The central metaphor of the speaker quenching their thirst from the field and sighing before going to bed symbolizes a yearning for fulfillment and contentment in life. The reference to sighing at midnight suggests a sense of introspection and contemplation during moments of solitude. The final stanza, with its plea for the heart to be washed with coolness and the writer's resolution to fall asleep like a field after a day, conveys a desire for inner peace and acceptance of life's circumstances. The poem concludes with a rhetorical question that encapsulates the overarching sentiment of the piece: what else in the world do you need?

The poem reflects a poignant exploration of the human experience, blending imagery, metaphor, and introspection to convey a profound sense of longing, acceptance, and appreciation for life's simple joys amidst its complexities.

2-TOM, 3-SON

I am bound to you forever, brothers,
Common grief, common guilt.
But to wash the rope, or to shoot,
It's not up to you to decide with me.
The bread is bitter, and the road goes nowhere –
In this I am blood relatives to you.
But to be an upstart before God?
No, brothers. This is without me.

This poem exhibits a stark and confrontational tone, characterized by its direct address and use of rhetorical questions. The repetition of the word “brothers” emphasizes the sense of camaraderie and shared experience between the speaker and their audience, setting the stage for a dialogue on loyalty, responsibility, and moral agency. The use of contrasting imagery, such as the bitter bread and the road going nowhere, conveys a sense of hardship and existential uncertainty. These symbols serve to underscore the commonality of suffering and struggle that binds the speaker and their audience together.

The poem's structure, consisting of short, declarative sentences, contributes to its assertive and forceful tone. Each line packs a punch, driving home the speaker's message with clarity and conviction.

The use of rhetorical questions, particularly in the second stanza, serves to challenge the audience's assumptions and provoke reflection. By questioning the notion of being an “upstart before God,” the speaker challenges the audience to consider the limits of their own agency and the consequences of their actions. The poem employs a combination of direct language, vivid imagery, and rhetorical devices to convey its message of solidarity, moral responsibility, and the complexities of human relationships.

***

Trains are late.
And waiting for planes is nothing new.
But here's the real problem,
When the word is late.
Like a dying fire,
Like boarded-up windows
About those who were waiting for him yesterday,
It cries alone.
Before him are orphan forests,
Bleak lands,
And over the grave rows

2-TOM, 3-SON

Limitless skies.

The poem utilizes powerful metaphors to convey a sense of waiting, loss, and the passage of time. The metaphor of trains being late and waiting for planes being nothing new paints a picture of routine disappointment and frustration, highlighting the mundanity of waiting in everyday life. This sets the stage for the deeper exploration of waiting for something more profound – the delay of the word. Comparing the delay of the word to a dying fire and boarded-up windows evokes a sense of desolation and abandonment. It suggests that when words are delayed, their impact diminishes, leaving behind a sense of emptiness and isolation. The imagery of the dying fire and boarded-up windows also conveys a sense of finality and decay, hinting at the irreversible consequences of delayed communication. The metaphor of orphan forests, bleak lands, and limitless skies further emphasizes the loneliness and isolation experienced when words fail to arrive on time. The orphan forests and bleak lands evoke a sense of abandonment and desolation, while the limitless skies suggest a vastness and emptiness that mirrors the absence of communication. The poem explores the frustration and emotional toll of waiting for communication that never arrives. Through its vivid metaphors and imagery, it conveys a sense of longing, isolation, and the profound impact of delayed words on both the individual and the landscape of their surroundings.

Again with me, like an obsession,
And every word of yours,
And your every move.
I do not carry evil in my heart,
And your lips are delight and greed.
I will name all the mirrors
Where you were once reflected.
After all, don't call it what love is,
She is love. There is no replacement for her.
Not only every kiss –
The touches are unforgettable.
Over the years I remember doubly
Rapid sounds of footsteps.
And happiness. And towards me –
Your open arms.

This poem delves into themes of obsession, longing, and the complexity of love. It utilizes metaphors and vivid imagery to convey the speaker's intense emotions and their

2-TOM, 3-SON

deep connection to the subject of their affection. The metaphor of being “like an obsession” suggests the all-consuming nature of the speaker’s feelings, highlighting the intensity and fixation they experience towards the person they address. This sets the tone for the rest of the poem, which explores the depth of the speaker’s emotions and their profound attachment to the subject.

The contrast between the speaker's lack of malice (“I do not carry evil in my heart”) and the allure of the subject’s lips (“your lips are delight and greed”) adds complexity to the relationship depicted in the poem. It suggests a combination of attraction and temptation, reflecting the poet’s internal struggle and the irresistible pull of their feelings.

The imagery of mirrors reflects the theme of reflection and introspection, as the writer recounts all the places where the subject’s image has been reflected. This metaphor highlights the omnipresence of the subject in the speaker’s thoughts and memories, reinforcing the idea of obsession and longing. The poem’s uniqueness lies in its exploration of love as an overwhelming force that defies rational explanation. Rather than idealizing love or portraying it as purely positive, the poem delves into the darker, more complex aspects of affection, including obsession and temptation. This nuanced portrayal adds depth and authenticity to the poem, capturing the complexities of human emotion and relationships.

***

To depend on yourself is a happy accident.
Lord, do not let me depend on masters.
Then you will get a turn from the gate,
Otherwise you’ll never get punched in the face.
Dependent on slaves is no better.
Then they will bring you a sandwich with poison,
Then they will trample the garden out of anger,
Otherwise they will burn down the house safely.
Now, where did you end up?
To the left is a slave, to the right is a master.
And in the middle there is a rowan tree near the tine.
Where will you drive your pole?
You are neither slave nor master.
This is the core of loneliness, brother.
Analysis and Metaphors used in this poem.

2-TOM, 3-SON

This poem talks about independence, power dynamics, and the inherent risks of relying on others. It utilizes metaphors and vivid imagery to convey the speaker's perspective on the pitfalls of dependence and the complexities of navigating relationships. The metaphor of depending on oneself as a "happy accident" suggests the rarity and value of self-reliance in a world where many are beholden to others. It sets the tone for the exploration of the various forms of dependence depicted in the poem. The imagery of being dependent on masters evokes a sense of vulnerability and powerlessness, as the speaker warns against placing one's fate in the hands of those who hold power over them. The image of getting punched in the face serves as a stark reminder of the consequences of such dependence, highlighting the potential for abuse and exploitation. Similarly, the metaphor of being dependent on slaves conveys a sense of danger and betrayal, as the speaker cautions against trusting those who may harbor resentment or ill intent. The imagery of a poisoned sandwich and a trampled garden underscores the risks of relying on others for sustenance and security. The poem's central metaphor of being neither slave nor master highlights the speaker's rejection of conventional power dynamics and their assertion of independence. It suggests a refusal to be defined by societal roles or hierarchies, instead embracing a sense of autonomy and individuality. The poem discusses the complexities of dependence and power dynamics, using vivid imagery and metaphorical language to convey the risks and consequences of relying on others for support or security. It challenges the reader to reconsider their own relationships and the balance of power within them, while also highlighting the importance of self-reliance and autonomy.

A beggar's job lot is not easy .
Bowing makes your lower back stiff,
Then a flying spit will land in your face,
Then your butt will howl from a strong kick.
A golden bull comes to you from afar
I galloped up myself. This is the case, this is the case!
And you, having whined half your life for a penny,
Grabbed him properly by the horns.
Now you are the unfortunate beggars yourself
Kicking you away from your lawns.
You invite me to a feast at the mansion.
Well, no. Sip your own wine.
For me, a hundred evil tramps are better,

2-TOM, 3-SON

Than at least one beggar who got rich.

This poem explores the struggles and contradictions inherent in the life of a beggar, using vivid imagery and metaphorical language to convey its message. The metaphor of “a beggar’s job lot” being “not easy a lot” sets the tone for the poem, suggesting the challenges and hardships faced by those who must rely on begging for survival. The imagery of bowing leading to a stiff lower back, a flying spit landing in the face, and a strong kick causing pain in the butt paints a vivid picture of the physical and emotional toll of begging. These images serve to highlight the indignities and dangers faced by beggars on a daily basis. The metaphor of a “golden bull” symbolizes opportunity or wealth that comes unexpectedly, perhaps through luck or chance. The image of the speaker grabbing the bull by the horns suggests seizing opportunities and taking control of one’s fate, even in the face of adversity. The poem also addresses the consequences of newfound wealth or success, using the metaphor of being “the unfortunate beggars yourself” to convey the irony of becoming the very thing one once despised or pitied. The invitation to a feast at the mansion serves as a metaphor for the temptation of material wealth and social status, contrasted with the speaker’s rejection of such offers in favor of maintaining their integrity and independence. The poem discusses topics of struggle, temptation, and the complexities of social hierarchy, using vivid imagery and metaphorical language to convey the challenges and contradictions inherent in the life of a beggar.

Conclusion

In conclusion, the poems analyzed here offer engaging exploration of human experiences and emotions, employing vivid imagery, metaphorical language, and introspective reflections to convey their messages. From the complexities of love and relationships to the struggles of independence and dependence, each poem delves into universal themes with clarity and relevance. Through their unique styles and perspectives, these poems invite readers to contemplate the intricacies of life, the challenges of existence, and the beauty found in moments of connection. Aleksandr Feinberg’s poems serve as a true reflection of his profound dedication to capturing the essence of Uzbek culture, resonating with authenticity and reverence.

REFERENCE:

1. Work and life of Aleksandr Feinberg. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10466255>.
2. <https://uzswlu.uz/ru/news/aleksandr-faynberg-buyuk-ijodkor-1697693372>.
3. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/jahon-she-riyati/rus-she-riyati/aleksandr-faynberg-1939-2009>
4. <https://uzlib.uz/en/node/415>.
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/aleksandr-faynberg-qalblarda-mangu-yashaydi>.

2-TOM, 3-SON

**SPEECH ETIQUETTE IN COMMUNICATIVE SITUATIONS AND
STRUCTURAL ANALYSIS OF LINGUISTIC UNITS: A COMPARATIVE STUDY
OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES**

Toshboyev Nodirjon Salokhiddinovich

Second year graduate student of Uzbekistan State World Languages University

Abstract: This scientific article aims to explore the speech etiquette observed in communicative situations and the structural analysis of linguistic units in English and Uzbek languages. The study focuses on the similarities and differences in speech etiquette practices and the structural components of language in these two languages. The analysis is based on a comprehensive review of existing literature and references from reputable sources. The findings provide valuable insights into the cultural and linguistic aspects of communication in English and Uzbek languages.

Key words: speech etiquette, communicative situations, structural analysis, cultural differences, norms, values, cross-cultural communication, semantics and pragmatics, syntax, morphology.

INTRODUCTION:

Effective communication is heavily influenced by speech etiquette, which encompasses a set of rules and conventions that govern verbal interactions in various social and cultural contexts. This article delves into the speech etiquette practices observed in communicative situations and the structural analysis of linguistic units in English and Uzbek languages. By examining these aspects, we aim to enhance our understanding of the linguistic and cultural factors that shape communication patterns in these languages.

Speech Etiquette in Communicative Situations:

Politeness and Respect: Both English and Uzbek languages emphasize politeness and respect in communicative situations. Greetings, expressions of gratitude, and apologies play vital roles in maintaining harmonious interactions. However, the specific words and phrases used may vary due to cultural differences.

Introductions and Addressing: Introductions serve as a means to establish interpersonal connections. English and Uzbek languages have their own conventions for introducing oneself and others. Addressing others with appropriate titles and forms of address demonstrates respect and social awareness.

2-TOM, 3-SON

Requesting Permission and Giving Compliments: Seeking permission before taking action and offering compliments are important aspects of speech etiquette. The choice of words and phrases used in English and Uzbek may differ, reflecting cultural norms and values.

Structural Analysis of Linguistic Units:

Phonetics and Phonology: English and Uzbek languages have distinct phonetic inventories and phonological rules. While English has a complex system of stress and intonation patterns, Uzbek has a relatively simpler phonetic system.

Morphology: The structure and formation of words in English and Uzbek languages exhibit differences. English relies heavily on affixation and compounding, whereas Uzbek employs a rich system of inflection and agglutination.

Syntax: Sentence structure and word order in English and Uzbek languages follow different patterns. English generally follows the Subject-Verb-Object (SVO) order, while Uzbek often adheres to the Subject-Object-Verb (SOV) order.

Semantics and Pragmatics: The meanings of words, phrases, and sentences can vary between English and Uzbek due to differences in cultural contexts. Pragmatic aspects, such as speech acts and implicatures, may also differ.

Discourse Analysis: Coherence, cohesion, and the use of discourse markers in English and Uzbek languages contribute to effective communication. However, the specific strategies and markers employed may vary.

In most cases when we speak about the linguistic units denoting the peculiarities of a nation the first thing that comes to our mind is speech etiquette units. As these units differ from one nation to another, it is important to find the peculiarities of these units. The speech etiquette units of Uzbek and English languages are characterized by their usage both in written and spoken language. Furthermore, the content of the etiquette is actively used in the communication. The linguistic units that people are accustomed to use in the communication and which are termed differently in linguistics are termed as units of speech etiquette.

The requirements of speech etiquette can be considered both as active and passive side of linguistic activity and are determined by the level of culturedness of the speaker and listener. While using the speech etiquette units one should take into account the age, sex, social state, and nationality of the interlocutor.

The speech etiquette can be also expressed by specific language and speech units, when we are: *treating, greeting, saying farewell, apologizing, expressing gratitude, asking someone to do a favor, expressing condolence, and congratulating someone etc.* The choice

2-TOM, 3-SON

of speech etiquette units can be regarded as a type of activity in a specific profession, for this reason we have chosen these units as an object of our research to analyze them in comparison with the two languages.

According to the rules of speech etiquette there can be used different speech etiquette units in various situations like *greeting, saying farewell, apologizing, expressing gratitude*, usually in order to create positive atmosphere for the communication. The usage of speech etiquette formulas starts from addressing someone. Kind way of addressing someone according to N.I. Formanovskaya, is the bright and most used unit of speech etiquette.¹ We can find that addressing someone is syntactic unit which reflects one feature of specific nation's culture in the example of the following sentences. In some cases of addressing naming someone is not only used just to attract the listener's attention to the speaker, but also used in order to show appreciation. Such ways of addressing expressed with help of words, word combinations of appreciation, specific means of expressing appreciation or by the forms of substantivized adjective that expresses the meaning of appreciation: *Hurmatli Botir Nosirovich, Ahmadjon, shu yerdamisiz? Good morning, Your Majesty*.

Kind way of addressing someone is the main unit of speech etiquette. Usually we build relations with other people through addressing. The choice of the way of addressing each other can determine the way relations between the interlocutors.

By addressing the speaker can express kind attitude to the listener, here one of the aims of the speaker is to influence the listener. The following two examples can prove this: *Erkin, mana buni ko`tarishib yubor. / Erkinjon mana buni ko`tarishib yubor*.

The functions of addressing that can express respect and gratitude. Such ways of addressing are usually used when we address the people with higher rank, respected people, foreigners and in such cases it is expressed with help of specific words or morphemes like: *Muhtaram, hurmatli, janob, xonim, aka, opa, -jon, His/Her Majesty, His/Her Excellency, Dear, Mister, Mistress, Miss and so on*.

As it is seen from the examples, the equivalent ways of addressing in both languages are different from each other with their structure, semantics and the way of usage; semantic differentiation includes the linguocultural variation. It is very difficult to choose the way of addressing in speech, possibly because as it was mentioned above the addressing has many functions and it can express several functions in one case.

Congratulating someone is considered as the unit of speech etiquette. The usage of speech etiquette units in congratulations has its specific features where we can find the formulas like *congratulation + wish*:

¹ Формановская Н.И. Вы сказали: «Здравствуйте», речевого этикет в нашем общении. Изд. 3. –М.: Знание, 1989. –С. 41.

2-TOM, 3-SON

Qadrli askar va serjantlar, ofitser va generallar, Qurolli kuchlarimiz faxriylari! 14-yanvar vatan himoyachilari kuni barchangizga muborak bo'lsin!.....Sizlarga omad va zafarlar tilab...("Xalq so'zi" gazetasidan); Ahmadjon tug'ilgan kuning bilan tabriklayman. Senga sog'lik va o'qishlaringda muvaffaqiyatlar tilayman...(og'zaki nutqdan); Qadrdonim, sizga aytar so'zim bor: sizni shunchalik sog'indimki, hijron yuragimga o't qalamoqda...sizga doimo omadlar tilayman... ..

Asking someone to do is usually considered as a speech etiquette unit which is used based on the situation and is used after the addressing:

Addressing + asking to do something. For example: *Dear Dr Roberts*

I would like to convey my warm congratulations on your appointment to the board of Electrical Industries Ltd... Please.....Dear Mrs Anderson, ...Please convey our sympathy to Lady Langley and her family...

As the researches show the following formulas of speech etiquette are used in addressing, expressing gratitude, asking to do something in official letters:

Dear Mr. Gore

Thank you for your quotation for strawboards dated 19 February...

...I shall bear your firm in mind when I require other products in the future.

Yours sincerely

In diplomatic letters there are used the following formulas of speech etiquette. Friendly letters usually start with the words of gratitude: *Sizga hurmat bilan shuni ma'lum qilamanki...; Kamoli ehtirom ila...,Sizga chuqur hurmat bilan... - I should like to take this opportunity to express to Your Excellency my sincere appreciation of the friendly relations.*

"Linguoculturology discusses the problems of expressing the culture of a nation through a language and its forms, and language as a notion of a culture. This means the understanding of the world through a national language. Here the language is considered as the expression mentality of a specific nation"².

The problems of expressing national and cultural peculiarities in a language were discussed in the works of several linguists. As the analysis of the linguistic literature on the topic shows us, realias and phraseological units are considered as the main units of a language which expresses the national and cultural peculiarities. But, according to D.Ashurova, such peculiarities are not expressed with the help of realias and pharesological units only, but also can be met in all layers of a language like: phonetic, lexical, grammatical, phraseological, and word formation. To the means that express the national

²Маслова В.А. Лингвокультурология. – М.: Академия, 2001. – С.6-8.

2-TOM, 3-SON

and cultural peculiarities we can mention the following linguistic units: stylistic devices, (metaphor, metonymy, irony, etc.) expressive derivation, phraseology and others³.

One of the tasks of our research is to analyze linguocultural aspects of linguistic units, speech etiquette units in particular. It is natural, because the linguoculturology discusses the national and cultural peculiarities of linguistic facts without considering the factors of time and space and that's why expresses such peculiarities in the results of its investigations.

The peculiarities of speech etiquette units starts from addressing someone. As an example for this we can mention the congratulating speeches of the first president of the Republic of Uzbekistan I.A. Karimov to the population of our country in different holidays: *Aziz, qadrli, o`g`lonlarim, vatandoshlar, Aziz askar va serjant o`g`lonlarim!*; “Azizlarim, birodarlarim...” “Muhtaram yurtdoshlarim!; “Yana bir bor siz, qadrdonlarimni, sizlar orqali barcha vatandoshlarimni bag`rimga bosib...; “bu g`animat dunyoda bir-birimizga mehr-oqibatli bo`laylik, bir-birimizni asrab-avaylaylik, qadrlab yashaylik”(Xalq so`zi). This is peculiar to the Uzbek nation, here these names considered as linguoculturemas:

Adasi, bugun bolalarni bog`chadan ertaroq oling. (B. Rahmatillayev); Nima qilay axir dadasi? Menga qolsa har yili tug`ay debmanmi? (O`TIL- O`zbek tilining izohli lug`ati); Xo`jayin, ovqat tayyor bo`ldi. Keltiraymi?- Mastura oshxonadan turib so`radi eridan; Begim, xudoyim sizni raso qilib yaratgan.

We can find the cases of usage of the words like *ismi or o`g`lim, qizim, novvotim, shakarim, asalim, (son, darling, honey, sweetie, dear)* when parents address their children in both languages.

The way nephews and nieces address their uncles and aunties is similar in both languages, the words like *tog`a, amaki, (uncle), xola, amma (aunt)* are used as addressee.

Tog`a, men sizni kutib o`tirgan edim, dedi o`rnidan turib Unsin (Oybek); Xola, oyim kasal, iltimos, tezroq biznikiga boring, dedi yig`lab Nazira opaning jiyani (B. Rahmatillayeva); Amma, yaxshi ham siz bor ekansiz, bo`lmasa dadam bitta o`zlari juda qiynalgan bo`lar edilar, dedi Nodira (B. Rahmatillayeva); Amaki, qo`yib yuboring, deb yalinishga tushdi Mirsalim ovozining boricha ho`ngrab./ Come in, Uncle Titus (B. Shaw); Am I right, Aunty (F. Kidd).

In the Uzbek family the daughter-in-law usually addresses her mother-in-law as *oyijon*, father-in-law as *dadajon*. In the English language the usage of the ending which expresses endearment is not added: *Oyijon, uyimga borib kelsam maylimi?, Dadajon, sizni oyijonim chaqiryaptilar.*

³Ашурова Д.У. Новые подходы к лингвистике текста // Хорijiy filologiya. – Самарқанд, 2011. -№3. – С. 27.

2-TOM, 3-SON

The national and cultural peculiarities of speech etiquette units can also be found in the process of saying farewell:

“Gulchehra opa, sizga katta rahmat...”, “Uzr , gapingizni bo`ldim...”; “Sizga katta rahmat ishtirokingiz uchun...”; “Minnatdorligimizni qabul qiling...”; “qo`ng`irog`ingiz uchun tashakkur...”.

In the process of using speech etiquette formulas expressing a wish is determined with the national and cultural peculiarities. In the Uzbek language to express the gratitude to someone is usually expressed using the phrase *“Baraka top”*, for instance, *Rahmat, umringdan baraka top.*

The following speech etiquette units are used in the process of asking someone to do something: *“Iltimos, ... aytib bersangiz”, “Iltimos bu haqda to`liqroq ma`lumot bersangiz”, “Bizning qadrli ...yana sizlar bilan...” - Guy, sitting in the corner, please stand up, etc.*

In the process of expressing a wish which is one of the formulas of speech etiquette we can find that they are also related to the national peculiarities of a language.

Conclusion:

This comparative study sheds light on the speech etiquette observed in communicative situations and the structural analysis of linguistic units in English and Uzbek languages. Understanding the similarities and differences in these aspects enhances cross-cultural communication and promotes effective language use. Further research in this area can provide deeper insights into the intricacies of speech etiquette and linguistic structures in a broader range of languages.

REFERENCES:

1. Формановская Н.И. Вы сказали: «Здравствуйте», речевой этикет в нашем общении. Изд. 3. –М.: Знание, 1989. –С. 41.
2. Маслова В.А. Лингвокультурология. – М.: Академия, 2001. – С.6-8.
3. Ашурова Д.У. Новые подходы к лингвистике текста // Хорижий filologiya. – Самарқанд, 2011. -№3. – С. 27.
4. Brown, P., & Levinson, S. (1987). Politeness: Some universals in language usage. Cambridge University Press.
5. Crystal, D. (2003). The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press.

2-TOM, 3-SON
BURG'ULASHNING YANGI USULLARI

A.S. Tog'ayev

TDTU OF Katta o'qituvchi

K.N. Qudratova

TDTU OF 5a-20 KEM guruh talabasi

Burg'ulash stanoklarining asosiy ko'rsatgichlari – burg'ulanayotgan skvajinning diametri, chuqurligi va qiyalik burchagi hisoblanadi.

Burg'ulash stanoklari turini standart skvajina diametrlari belgilab beradi. Konchilik ishlab chiqarishida standart 100, 125, 160, 200, 250, 320 va 400 mm diametrli skvajinalardan foydalaniladi. Ushbu diametrdagi skvajinalarni burg'ulash uchun GOST bo'yicha quyidagi stanoklar ishlab chiqarilgan.

CBIII – sharoshkali dolotali aylantirib burg'ulovchi stanok. Maydalangan kon jinslari havo yordamida chiqaziladi. CBIII stanoklarining beshta modeli ishlab chiqarilgan bo'lib nominal diametri 160 mm dan 400 mm gacha skvajinalarni burg'ulashga mo'ljallangan. Ishlatilish ko'lami – kon jinsinnig qattiqligi $f = 6-18$.

CBY stanoklari pnevmozarbbbergich bilan jihozlangan bo'lib zarbli-aylanma usulda burg'ulaydi. Bu stanoklarda maydalangan kon jinslari skvajinadan havo yordamida chiqariladi. Ushbu stanoklarning to'rtta turi mavjud bo'lib 100 mm dan 200 mm gacha diametrli skvajinalarni qattiqligi $f = 8-20$ bo'lgan kon jinslaridan burg'ulaydi.

CBP – keskich koronkali aylantirib burg'ulovchi stanok. Maydalangan kon jinslari shnek yordamida chiqaziladi. Ikkita modeli ishlab chiqazilgan bo'lib 123 va 160 mm li skvajinalarni qattiqligi $f \leq 2-6$ bo'lgan kon jinslaridan o'tadi.

Hozirgi vaqtda quyidagi burg'ulash usullari o'rganilmoqda:

1. Vibratsiyali burg'ulash;
2. Ultrasonik burg'ulash;
3. Gidravlik burg'ulash (bosim ostida suyuqlik bilan burg'ulash);
4. Portlovchi zaryad portlashlari yordamida burg'ulash(portlash);
5. Eroziv gidromonitor burg'ulash;
6. Elektro-gidravlik burg'ulash;
7. Elektr impulsi burg'ulash;
8. Plazma burg'ulash;
9. Lazerli burg'ulash;
- 10 .Yuqori chastotali elektromagnit maydonda tog' jinslarini yo'q qilish.

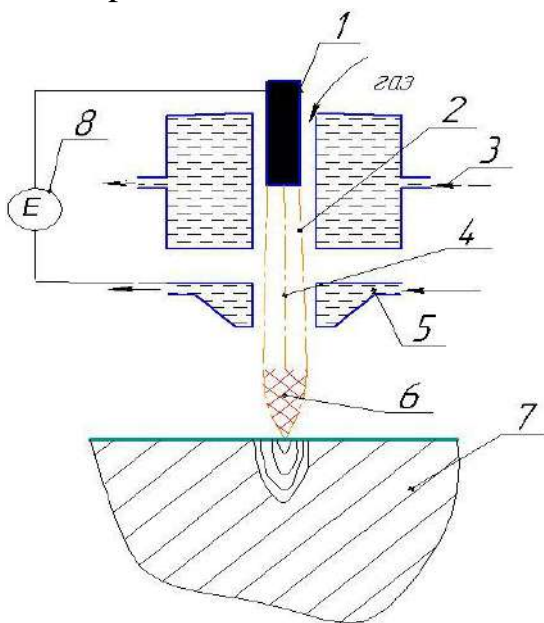

2-TOM, 3-SON

Ushbu burg'ulash usullaridan plazma burg'ulash usulini ko'rib chiqaylik.

Plazma burg'ulash usuli. Ushbu burg'ulash usulida sovuq plazma oqimi 4000°C dan 40000°C gacha bo'lgan haroratda quduq tubiga yuboriladi. Plazma manbai plazmotron bo'lib, u elektr yoyi plazma mash'alasi deb ham ataladi.

Plazmotron, plazma generatori (plazma va elektron) — plazma olish uchun ishlatiladigan gaz razryadli asbob. Sanoatda materiallarga ishlov berishda qo'llaniladi. Gazlarda foydalanilayotgan elektr razryadlarning turiga qarab yoy razryadli va yuqori chastotali plazmotron keng tarqalgan. O'zgarmas tokda ishlaydigan yoy razryadli plazmotron quyidagi asosiy qismlardan iborat: bitta (katod) yoki ikkita (katod va anod) elektrod, razryad kamerasi, plazma hosil qiluvchi moddani uzatish qismi. Razryad kamerasing plazma oqadigan yorig'i plazmotron soplosi deyiladi. Elektrod (1) novda shaklida, elektrod (5) teshik (soplo) bo'lgan disk shaklida qilingan. Elektrodlar orasida yoy so'nadi. Gaz birinchi elektrod tomondan elektr yoyi bo'ylab kanal orqali puflanadi. Gaz yoyning tushirish ustunidan o'tib, ionlanib, plazma oqimini hosil qiladi va soplodan yorqin nurlil mash'al shaklida chiqadi. Plazmotron suv bilan sovutiladi. Yuqori haroratli plazma oqimi toshni parchalash uchun ishlatiladi.

1-rasm. Plazmatron sxemasi

1-elektrod; 2 – kanal; 3 – sovutish suvi; 4 – yoy ustuni; 5 – soplo bilan elektrod; 6 – plazma oqimi; 7 – tosh; 8-oqim manbai.

Eng katta ta'sir yoy harorati $4000-4500^{\circ}\text{s}$ ga teng bo'lganda sodir bo'ladi. Haroratning yanada oshishi toshning erishiga olib keladi. Plazma oqimining tezligi 2000 m/s gacha. Plazma mash'alasining quvvati $150-400\text{ kVt}$. Ta'minot kuchlanishi 1600 V .

2-TOM, 3-SON

Xulosa

Hozirgi kunda asosan burg'ulash stanoklaridan foydalanib kelinmoqda va bu foyda ham bermoqda, ammo tog' jinslarning qattiqligi evaziga stanoklarning tishlari yemirilishi ko'p sarf xarajat talab qilmoqda. Plazmali burg'ulash usuli orqali esa kam energiya sarf qilib yuqori darajadagi unumdorlikga erishishimiz mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шахноза Шухрат Кизи Маткасимова, Камолжон Эшниёз Угли Эшонкулов, Ахрор Саъдулло Угли Тогаев, Акмал Бекмуродович Пардаев. Технологические аспекты процесса бурения скважин трехшарошечными долотами в условиях разреза «Ангренский».

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Aawp8i4AAA AJ&citation_for_view=Aawp8i4AAAAJ:9yKSN-GCB0IC

2. Tog'ayev Ahror Sa'dullo o'g'li, Pardayev Akmal Bekmurodovich, Eshonqulov Kamoljon Eshniyoz o'g'li. LENTALI KONVEYERLARNI SAMARALI ISHLATISH OMILLARI

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Aawp8i4AAAAJ&citation_for_view=Aawp8i4AAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC

3. Y Yu Shoyimov, AS Tog'ayev, FZ Abduraxmonova. KO'P O'RAMLI FERROMAGNIT TOK O'ZGARTIRGICHLARINING MINERAL XOM ASHYOLARNI QAZIB OLIISH VA QAYTA ISHLASHDAGI ROLI

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Aawp8i4AAAAJ&citation_for_view=Aawp8i4AAAAJ:Y0pCki6q_DkC

МЕДИАЦИЯ И ЕЁ МЕСТО В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Рахимова Лейли Сельяровна

Преподаватель кафедры "Специальных дисциплин" Ташкентского городского
юридического техникума

Аннотация: Медиация стала важным альтернативным методом разрешения споров в современном обществе, предлагая неконфликтный подход к разрешению конфликтов. В этом кратком изложении исследуется значение посредничества в современном мире, подчеркивается его роль в содействии мирному разрешению споров, сохранении отношений, расширению прав и возможностей сторон и расширению доступа к правосудию. Экономическая эффективность, конфиденциальность, гибкость и индивидуализация посредничества делают его ценным инструментом разрешения конфликтов в различных ситуациях.

Ключевые слова: посредничество, альтернативное разрешение споров, разрешение конфликтов, мирное разрешение, отношения, расширение прав и возможностей, доступ к правосудию.

Медиация играет решающую роль в современном обществе как ценный метод альтернативного разрешения споров (АУС), который помогает отдельным лицам, организациям и сообществам разрешать конфликты мирным и конструктивным способом. Вот некоторые ключевые моменты, подчеркивающие значение медиации в современном обществе:

1. Способствует разрешению конфликтов. Медиация обеспечивает неконфликтный подход к разрешению споров, способствуя открытому общению, содействуя взаимопониманию и помогая сторонам достичь взаимоприемлемых решений. В мире, где конфликты неизбежны, посредничество предлагает конструктивный способ эффективного рассмотрения и разрешения разногласий.

2. Экономичность и эффективность. Медиация часто оказывается более экономичной и эффективной по времени, чем традиционные судебные процессы. Избегая длительных судебных разбирательств и судебных издержек, медиация может сэкономить сторонам, участвующим в споре, время и деньги, что делает ее привлекательным вариантом разрешения конфликтов.

3. Сохраняет отношения. Одним из ключевых преимуществ посредничества является его направленность на сохранение отношений между сторонами. В отличие

2-TOM, 3-SON

от состязательных процессов, таких как судебные разбирательства, которые могут обострить или повредить отношения, посредничество поощряет сотрудничество, сочувствие и понимание, что приводит к более устойчивым и позитивным результатам.

4. Расширяет возможности сторон. Медиация дает сторонам возможность активно участвовать в разрешении своих конфликтов и принимать решения, которые напрямую влияют на результат. Предоставляя людям право голоса в процессе и позволяя им выражать свои потребности и интересы, посредничество способствует повышению ответственности и ответственности за достигнутые решения.

5. Конфиденциальность. Сеансы медиации являются конфиденциальными, что обеспечивает сторонам безопасную и конфиденциальную среду для открытого обсуждения своих проблем, не опасаясь публичного разоблачения. Такая конфиденциальность способствует честному общению и позволяет сторонам искать творческие решения, не опасаясь, что информация будет использована против них в будущем.

6. Гибкость и индивидуализация. Медиация обеспечивает гибкость с точки зрения процесса и результатов, позволяя сторонам адаптировать решение в соответствии со своими конкретными потребностями и интересами. Медиаторы могут адаптировать свой подход к уникальным обстоятельствам каждого дела, способствуя творческому решению проблем и индивидуальным решениям.

7. Поддерживает доступ к правосудию. Медиация расширяет доступ к правосудию, предоставляя менее формальную и более доступную альтернативу традиционным юридическим процессам. Это позволяет людям с различным опытом, ресурсами и потребностями искать решение своих споров в справедливой, инклюзивной и благоприятной среде.

В заключение, посредничество служит ценным инструментом для содействия миру, взаимопониманию и сотрудничеству в современном обществе, предлагая конструктивный, экономически эффективный и расширяющий возможности подход к разрешению конфликтов. Поскольку спрос на эффективные методы разрешения споров продолжает расти, роль посредничества в достижении положительных результатов и укреплении отношений будет оставаться важной в разрешении конфликтов на всех уровнях общества.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Конституция Республики Узбекистан в новой редакции – Ташкент, 2023 г.
2. Закон Республики Узбекистан «О медиации» от 3 июля 2018 г.

2-TOM, 3-SON

3. О.В. Маврин - Технологии урегулирования конфликтов (медиация как эффективный метод разрешения конфликтов) - КАЗАНЬ 2014
4. Сасскинд Р. и Али С. (2014). Будущее права: перед лицом вызовов информационных технологий. Издательство Оксфордского университета.
5. Менкель-Медоу, К. (2013). Размышления о будущем юридического образования и юридической профессии: от Вавилонской башни до глобальной деревни и за ее пределами. Джорджтаунский журнал юридической этики, 26 (3), 491–527.
6. Фолберг Дж. и Тейлор А. (2012). Медиация: комплексное руководство по разрешению конфликтов без судебных разбирательств. Джосси-Басс.
7. Мур, С.W. (2014). Процесс посредничества: практические стратегии разрешения конфликтов. Джон Уайли и сыновья.
8. Ури В., Бретт Дж. и Голдберг С. (1993). Разрешение споров: разработка систем для сокращения издержек конфликтов. Джосси-Басс.
9. Рискин Л.Л. (1996). Понимание ориентаций, стратегий и методов посредников: таблица для недоумевающих. Гарвардский обзор права переговоров, 1(1), 7-52.
10. Гулливер П. Х. (2015). Медиация и общество: управление конфликтами в эпоху постмодерна. Спрингер.

УДК: 618.111 -6 15.009-06-92

ВЛИЯНИЕ НАНОЧАСТИЦ ДИОКСИДА ТИТАНА В ЭКСПЕРИМЕНТЕ ПРИ ИХ ВНУТРИЖЕЛУДОЧНОМ ВВЕДЕНИИ

Мавлонова Г.Ш.

Бухарский медицинский университет имени Абу Али Ибн Сина.

Аннотация. Введение наночастиц диоксида титана в дозе 100 мг/кг м.т. совместно со свинцом достоверно уменьшает содержание свинца в почках (в 2 раза), семенниках (в 4,8 раза) и головном мозге (в 1,6 раза) при одновременном достоверном снижении концентрации гемоглобина в крови, что указывает на независимость эффектов влияния данных наночастиц на токсическое действие и на бионакопление свинца.

Ключевые слова: диоксида титана, почка, крыса, токсическое действие.

Актуальность. Наночастицы (НЧ) и наноматериалы (НМ) искусственного происхождения рассматриваются как фактор, способный оказывать неоднозначное, в том числе, токсическое воздействие на организм человека и объекты окружающей среды [1,2,3,4,5,6]. По многим своим свойствам НЧ и НМ существенно отличаются от веществ того же химического состава, находящихся в форме протяжённых фаз или частиц микронного и более крупного размера. Это связано, в первую очередь, со свойствами межфазной границы НЧ, имеющей высокую кривизну, высокое значение химического потенциала поверхностно расположенных атомов и молекул, большую удельную площадь поверхности и, как следствие, повышенную реакционную, каталитическую, адсорбционную способность и растворимость. Из-за своего малого размера НЧ могут с большей лёгкостью, чем частицы более крупного размера, проникать через биологические барьеры, в том числе, через слизистую оболочку кишки, гематоэнцефалический и фетоплацентарный барьер, поступать в кровь и лимфу, распределяться и накапливаться во внутренних органах [7,8,9,10,11,12,13]. Вследствие этого комплекса факторов, НЧ и другие нанообъекты (нанотрубки, нановолокна и др.) должны рассматриваться как особая форма вещества с уникальными для неё биологическими и токсикологическими характеристиками [26,27,28,29,30,31].

2-TOM, 3-SON

При этом, исходя из общих представлений о физико-химических свойствах НЧ и НМ, можно ожидать взаимодействия этих веществ с ионами тяжёлых металлов, включая адсорбцию последних на НЧ, их совместный транспорт через биологические барьеры и бионакопление, что может потенциально приводить как к синергическим, так и антагонистическим эффектам в отношении проявляемой токсичности. Однако, до настоящего времени взаимное влияние этих двух групп потенциально опасных факторов друг на друга было изучено недостаточно. Согласно отдельным данным [20,21,22,23,24,25], под действием НЧ токсичность ряда контаминантов может усиливаться вследствие их проникновения во внутреннюю среду организма в адсорбированной на НЧ форме. Помимо этого простейшего механистического объяснения, возможно также взаимное усиление эффектов НЧ и контаминантов за счёт их вовлеченности в общие механизмы токсического действия, такие, как развитие оксидантного стресса, патологическая экспрессия генов провоспалительных белков, взаимное влияние на бионакопление и метаболизм биологически активных микроэлементов [14,15,16,17,18,19].

В связи с вышеизложенным, **целью** настоящей работы явилось изучение в эксперименте влияния наночастиц и наноматериалов на токсическое действие печени.

Материал и методы исследования. Эксперименты проведены на 279 крысах самцах линии Вистар. Животные получали сбалансированный полусинтетический рацион на основе казеина, приготовленный в соответствии с МУ 1.2.2520-09. *Наночастицы оксида титана (НЧ TiO₂)*. НЧ TiO₂ рутильной формы («Sigma-Aldrich», США – Германия; каталожный № 637262, М.м.=79,87 г/моль) представляли собой лёгкий порошок белого цвета, негигроскопичный, склонный к пылеобразованию, при растворении в воде дающий стойкую в течение не менее 3-5 минут суспензию молочно-белого цвета. По результатам трансмиссионной электронной микроскопии (ТЭМ) препарат представлял собой стержневидные кристаллы диаметром 5-10 нм и длиной 40-50 нм [0].

Наночастицы оксида алюминия (НЧ Al₂O₃). НЧ Al₂O₃ («Sigma-Aldrich», Австрия; каталожный №544833, М.м.=101,96 г/моль, CAS 1344-28-1) представляли собой порошок белого цвета, нерастворимый в воде и органических растворителях. Согласно спецификации производителя диаметр частиц в препарате составил <50 нм.

Входе всех токсикологических экспериментов крыс всех групп еженедельно взвешивали на электронных весах с точностью ±0,5 г и оценивали на протяжении всего эксперимента и по его окончании прирост массы тела, интегральные показатели

2-TOM, 3-SON

(внешний вид, поведение, двигательная активность, состояние шерстяного покрова, потребление корма). За 12 часов до выведения из эксперимента у животных забирали всю пищу, доступ к воде не ограничивали. По окончании эксперимента животных обескровливали из нижней полой вены под ингаляционной анестезией диэтиловым эфиром (ФСП 42-0518-5003-04). Весь инструмент и используемую посуду стерилизовали в течение 12-часов в 96% растворе этилового спирта. После вскрытия животных оценивали абсолютную и относительную массу внутренних органов (печень, почки, сердце, легкие, селезенка, надпочечники, семенники, тимус, головной мозг).

Исследование по воспроизведению модели свинцовой интоксикации при совместном введении с НЧ TiO₂ продолжительностью 23 сут выполняли на 26 крысах исходной массой тела 140±4 г (M±m). Животные были разделены на 3 группы по 8-9 крыс в каждой. Крысы группы 1 (контроль Pb) получали раствор ацетата свинца в дозе 20 мг/кг массы тела в пересчете на свинец. Животные групп 2 и 3, которым также вводили ацетат свинца в той же дозе, дополнительно получали дисперсию НЧ TiO₂ в дозе 1 и 100 мг/кг массы тела.

Полученные данные позволили предположить, что во взаимодействии НЧ TiO₂ с ионами Pb²⁺, основную роль играет, по-видимому, адсорбция в просвете кишки. НЧ TiO₂ при довольно высоких дозах поступления свинца (в настоящем эксперименте), могут в определенной степени увеличивать всасывание свинца (о чем свидетельствует увеличение его содержание в печени) и, соответственно, увеличивает его токсическое действие (снижение концентрации Hb в крови). С другой стороны, имеет место печеночно-кишечная рециркуляция свинца и, возможно, определенное количество свинца элиминируется из печени, вновь адсорбируется на остальной части НЧ TiO₂ в просвете кишечника и выводится из организма, о чем может свидетельствовать снижение содержания свинца в почках, селезенке, семенниках и головном мозге.

Таким образом, эффекты влияния НЧ TiO₂ на процессы бионакопления свинца и его токсичность являются, в определенном смысле, независимыми.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алимбетова Г.З., Гайнуллина М.К. Профессиональный риск нарушения репродуктивного здоровья женщин-работниц производства искусственных кож // Успехи современного естествознания. 2014. № 12. С. 31–32.
2. Артамонова В.Г., Мухин Н.А. Профессиональные болезни. – М.: Медицина, 2004. 480 с.

2-TOM, 3-SON

3. Байдюк О.Н. Гигиена и физиология труда женщин, занятых в современном производстве суперфосфатов: автореф. Дисс.канд. мед. наук. Омск, 2015. 24 с.

4. Данилин В.А. Особенности влияния на организм комплекса токсических веществ производства СКИ-3 в малых концентрациях (клинико-экспериментальное исследование): автореф. дисс.. докт. мед. наук. – Горький, 2021. 36 с.

5. Khamdamov I.B. Clinical evaluation of the effectiveness of the traditional approach to the treatment of hernias of the anterior abdominal wall in women of fertile age // Doctor's Bulletin. –Samarkand 2022. No. 2.2 (104).-P.65-70.

6. Khamdamov I.B., Mirkhodzhaev I.A. Khakimov M.Sh. Khamdamov B.Z. Evolution of the use of polymer implants for hernioplasty // Tibbiyotda Yangi kun. – Tashkent; 2021,- No. 2 (34) P.-107-111.

7.Khamdamov I.B., Khamdamov A.B. Differentiated approach to the choice of hernioplasty method in women of fertile age (Clinical and experimental study) // Tibbiyotda Yangi kun. – Bukhoro, 2021.-No. 6 (38/1).-P. 112-114.

8. Khakimov M.Sh., Urmanova N.M., Khudoiberdiev S.S., Khamdamov I.B. Possibilities of allohernioplasty in women of fertile age // Nazariy va clinic tibbiyot journals. Tashkent.-2022.-No.3.P.89-93.

9. Khamdamov I.B., Khamdamov A.B. Fertil yoshdagi ayollarda endovideo surgeon hernioplasty // Tibbiyotda yangi kun. Bukhoro, 2021.-№6 (38/1) -S. 25-27.

10. Khamdamov I.B. Experimental determination of the extensibility of the anterior abdominal wall tissues at different times of pregnancy using various approaches to hernioplasty // Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal Vol. 12, Issue 04, April 2022 SJIF 2022 = 8.252 R.193-201 (Scopus).

11. Khamdamov I.B. Improving tactical approaches in the treatment of hernias of the anterior abdominal wall in women of fertile age // Tibbiyotda Yangi kun. Bukhoro, 2022.- №10(48)- pp. 338-342.

12. Khamdamov I.B. Morphofunctional features of the abdominal press in women of reproductive age // Tibbiyotda Yangi kun. Bukhoro, 2022.-№3(41)- pp. 223-227.

13. Khamdamova M.T. Ultrasound features of three-dimensional echography in assessing the condition of the endometrium and uterine cavity in women of the first period of middle age using intrauterine contraceptives // Biology va tibbiyot muammolari. - Samarkand, 2020. - No. 2 (118). - P.127-131.

14. Khamdamova M. T. Ultrasound assessment of changes in the endometrium of the uterus in women of the first and second period of middle age when using intrauterine and

2-TOM, 3-SON

oral contraceptives // Биомедицина ва амалиёт журнали. – Ташкент, 2020. - №2. - 8 часть. - С.79-85.

15.Khamdamova M. T. Anthropometric characteristics of the physical status of women in the first and second period of middle age // A new day in medicine. Tashkent, 2020. - № 1 (29). - С.98-100.

16. Khamdamova M.T. Age-related and individual variability of the shape and size of the uterus according to morphological and ultrasound studies // News of dermatovenereology and reproductive health. - Tashkent, 2020. - No. 1-2 (88-80). - P.49-52.

17.Khamdamova M. T. Anthropometric characteristics of the physical status of women in the first and second period of middle age // Тиббиётда янги кун. Ташкент, 2020. - № 1 (29). - С.98-100.

18. Khamdamova M.T. Age-related and individual variability of the shape and size of the uterus according to morphological and ultrasound studies // News of dermatovenereology and reproductive health. - Tashkent, 2020. - No. 1-2 (88-80). - P.49-52.

19. Khamdamova M.T. Ultrasound features of three-dimensional echography in assessing the condition of the endometrium and uterine cavity in women of the first period of middle age using intrauterine contraceptives // Biology va tibbiyot muammolari. - Samarkand, 2020. - No. 2 (118). - P.127-131.

20.Khamdamova M. T. Ultrasound assessment of changes in the endometrium of the uterus in women of the first and second period of middle age when using intrauterine and oral contraceptives // Biomedicine va amaliyot journals. – Tashkent, 2020. - No. 2. - Part 8. - С.79-85.

21. Khamdamova M.T. Features of ultrasound parameters of the uterus in women of the first and second period of middle age using injection contraceptives // Tibbiyotda yangi kun. - Tashkent, 2020. - No. 2/1 (29/1). - pp.154-156.

22. Khamdamova M.T. Features of ultrasound images of the uterus and ovaries in women of the second period of middle age using combined oral contraceptives // Tibbiyotda yangi kun. - Tashkent, 2020. - No. 2 (30). - pp. 258-261.

23. Khamdamova M.T. Individual variability of the uterus and ovaries in women who use and do not use various types of contraceptives // Tibbiyotda yangi kun. - Tashkent, 2020. - No. 3 (31). - pp. 519-526.

24.Khamdamova M. T. Echographic features variability in the size and shape of the uterus and ovaries in women of the second period of adulthood using

2-TOM, 3-SON

various contraceptives // Asian Journal of Multidimensional Research - 2020. – N9 (5). - P.259-263.

25. Khamdamova M. T. Somatometric characteristics of women of the first and second period of adulthood using different contraceptives with different body types // The American journal of medical sciences and pharmaceutical research - 2020. – N8 (2). - P.69-76.

26. Хамдамова М.Т., Жалолдинова М.М., Хамдамов И.Б. Состояние оксида азота в сыворотке крови у больных кожным лейшманиозом // Тиббиётда янги кун. - Бухоро, 2023. - № 5 (55). - С. 638-643.

27. Хамдамова М.Т., Жалолдинова М.М., Хамдамов И.Б. Значение церулоплазмينا и меди в сыворотки крови у женщин носящих медьсодержащих внутриматочной спирали // Тиббиётда янги кун. - Бухоро, 2023. - № 6 (56). - С. 2-7.

28. Khamdamova M. T. Bleeding when wearing intrauterine contraceptives and their relationship with the nitric oxide system // American journal of pediatric medicine and health sciences Volume 01, Issue 07, 2023 ISSN (E): 2993-2149. P.58-62

29. Khamdamova M. T. The state of local immunity in background diseases of the cervix // Eurasian journal of medical and natural sciences Innovative Academy Research Support Center. Volume 3 Issue 1, January 2023 ISSN 2181-287X P.171-175.

30. Хамдамова М.Т., Хасанова М.Т. Различные механизмы патогенез гиперплазии эндометрия у женщин постменопаузального периода (обзор литературы) // Тиббиётда янги кун. - Бухоро, 2023. - № 8 (58). - С. 103-107.

31. Khamdamova M. T., Khasanova Makhfuza Toyqulovna, Umidova Nigora Nabievnna The role of genetic determinants in the occurrence of hyperplastic processes of the reproductive system of women's menopausal age // Journal of Advanced Zoology ISSN: 0253-7214 Volume 44 Issue Special Issue-2 Year 2023 Page 3724:3730

2-ТОМ, 3-СОН

ДИОФАНТОВО ПРИБЛИЖЕНИЕ С ДВУМЯ ПРОСТЫМ ЧИСЛОМ И КВАДРАТАМИ ПРОСТЫХ ЧИСЕЛ

Каттахўжаева Жаҳонбиби Акрамжон кизи.

ТерДУ. Магистр первого курса.

В этой статье мы исследуем диофантову задачу с двумя простым и квадратами простых чисел. Цель состоит в том, чтобы приблизить любое действительное число с помощью значений вида

$$\lambda_1 p_1 + \lambda_2 p_2 + \lambda_3 p_3^2$$

где p_1, p_2, p_3 – простые числа, а коэффициенты $\lambda_1, \lambda_2, \lambda_3$ – действительные числа, удовлетворяющие некоторым заданным условиям. Мы докажем следующую теорему

Теорема 1. Предположим, что $\lambda_1, \lambda_2, \lambda_3$ – ненулевые действительные числа, не одного знака и что λ_1 / λ_2 иррациональны. Пусть ϖ будет любое действительное число. Тогда для γ и любого $\varepsilon > 0$ неравенство

$$|\lambda_1 p_1 + \lambda_2 p_2 + \lambda_3 p_3^2 + \varpi| \leq \left(\max \{ p_1, p_2, p_3^2 \} \right)^{-\gamma + \varepsilon} \quad (1)$$

имеет бесконечно много решений в простых переменных p_1, p_2, p_3 .

Результаты такого типа были впервые рассмотрены с одним простым и трёх квадратами простых чисел Li и Wang [1] и Yuchao Wang, Weili Yao [2], которые, по существу, соответственно установили (1) с $\gamma = \frac{1}{28}$, $\gamma = -\frac{1}{14}$, в том же предположении.

Впоследствии показатель был улучшен Languasco и Zaccagnini [3] до $\gamma = \frac{1}{18}$, а Liu и

Sun [6] – до $\gamma = \frac{1}{16}$. Доказательство теоремы 1 основывается на адаптации

Дэвенпорта–Хайльбронна метода круга, разработанного в [2], в сочетании с методом решета. Для более ранних работ, объединяющих их (см. Harman [3] и Matomaki [4]).

Наше улучшение проистекает из использования функции $\rho(m)$, построенной в Harman и Kumchev [5] (см. также [3]), которая является нетривиальной нижней границей характеристической функции простых чисел. Более того, мы докажем следующий результат.

Теорема 2. Предположим, что $\lambda_1, \lambda_2, \lambda_3$ – ненулевые действительные числа, не одного знака, и что как λ_1 / λ_2 являются иррациональны и $\lambda_1 / \lambda_3, \lambda_2 / \lambda_3$

2-TOM, 3-SON

алгебраическими. Пусть ϖ будет любое действительное число. Тогда для $\gamma = \frac{2}{13}$ и любого $\varepsilon > 0$ неравенство (1) имеет бесконечно много решений в простых переменных P_1, P_2, P_3 .

λ_1 / λ_2 являются алгебраическими, что позволяет нам использовать функции, построенные в Хармане и Кумчеве [6].

Обозначим $\mathfrak{R}$ множество иррациональных чисел ξ , для которых знаменатели q_m сходящихся к ξ , расположенные в порядке возрастания величины, удовлетворяют $q_{m+1} \ll q_m^{1+\varepsilon}$. Отметим, что наш метод по существу устанавливает теорему 2 с $\lambda_1 / \lambda_2 \in \mathfrak{R}$. Если из теоремы Рота следует, что все алгебраические числа принадлежат $\mathfrak{R}$. Более того, почти все действительные числа, в смысле меры Лебега, также принадлежат $\mathfrak{R}$.

В разделе 2 мы приводим краткое изложение доказательства теоремы 1. В разделах 3 и 4 мы ограничиваем наше внимание большой дугой и малой дугой соответственно. В разделе 5 мы рассмотрим тривиальную дугу и завершим доказательство теоремы 1. Наконец, в разделе 6 мы представляем набросок доказательства теоремы 2.

На протяжении всей статьи мы используем стандартные обозначения в теории чисел. В частности, ε для достаточно малого положительного числа и c обозначает абсолютную константу, не обязательно одинаковую во всех случаях. Для удобства мы используем обозначение $L = \log X$ где X – достаточно большой параметр.

Литература.

1. W.P. Li, T.Z. Wang, Diophantine approximation with one prime and three squares of primes, *Ramanujan J.* 25 (2011) 343–357.
2. H. Davenport, H. Heilbronn, On indefinite quadratic forms in five variables, *J. Lond. Math. Soc.* 21 (1946) 185–193.
3. G. Harman, The values of ternary quadratic forms at prime arguments, *Mathematika* 51 (2005) 83–96.
4. K. Matomäki, Diophantine approximation by primes, *Glasg. Math.J.* 52 (1) (2010) 87–106.
5. G. Harman, A.V. Kumchev, On sums of squares of primes, *Math. Proc. Cambridge Philos. Soc.* 140 (1) (2006) 1–13.
6. G. Harman, A.V. Kumchev, On sums of squares of primes II, *J. Number Theory* 130 (9) (2010) 1969–2002.

2-TOM, 3-SON

MAQSUD SHAYXZODA IJODINING O'ZBEK ADABIYOTIDAGI TUTGAN
O'RNI.

O'ralov Elbekjon Eminjon o'g'li

Toshkent davlat Transport universiteti, AYM fakulteti talabasi

Annotatsiya: Maqsud Shayxzoda nafaqat yetuk ijodkor, balki chuqur bilimli tadqiqotchi ham edi. Uning adabiyotshunoslik sohasida qilgan xizmatlari beqiyosdir. Bundan tashqari u mohir tarjimon ham bo'lgan. Uning yaratgan asarlari manaviy merosimiz va boyligimiz hisoblanadi. Hozirgi kunda juda ko'p joylarga Maqsud Shayxzoda nomiga berilgan. Bundan tashqari uning nomiga medal, stipendiyalar ham ta'sis etilgan.

Kalit so'zlar: hayoti, asarlari, she'riy to'plamlar, ocherklar, tarjima kitoblar, falsafa, adiblarning fikri, ijodiy do'stlari.

Ozarbayjon naslidan bo'lib, keyinchalik o'zbek xalqining chinakam sevimli shoiri, yozuvchisi, dramaturgi, zabardast olimi sifatida dong taratgan Maqsud Shayxzoda 1908 yili Ozarbayjonning Ganja viloyatiga qarashli Oqtosh shahrida tug'ilgan. Otasi Ma'sumbek eluyurtda katta obro'ga ega shifokor edi. San'at va adabiyotni yuksak qadrlagani bois, Oqtosh ziyolilari bilan turli masalalarda suhbatlashardi. Yosh Maqsud Nizomiy va Firdavsiy, Navoiy va Fuzuliy, Pushkin va Shekspir kabi buyuklar nomini ana shu davralarda suhbatlarda eshitdi va bu muhit unga adabiyotga bo'lgan qiziqishini uyg'otdi. Hali alifboni tanimagan bo'lajak shoir chamasi besh yoshlik davrlarida sakkiz-o'n misrali masal yoza boshlagan. Shayxzoda Oqtoshdagi maktabda ta'lim oldi. Maqsud ziyrakligi, tirishqoqligi tufayli muallimlar e'tiborini qozondi va 1921-1925 yillar davomida Bokudagi Oliy pedagogika institutida sirdan o'qidi. Shu yillari u she'rlarini qoralay boshlagan. Bo'ynoqdagi pedagogika bilim yurtida jamiyatshunoslik fanidan dars bergan Shayxzoda Ozarbayjonni Sho'rolar davlatidan ajratib olishga urinishda ayblanib, 1928-yilda Toshkentga surgun qilinadi. U Toshkentda hayotining har tomonlama yangi, bahor tarovatidek toza va beg'ubor davrini boshlashga ahd qiladi, ism-sharifiga jindek tahrir kiritib, Shayxzoda taxallusini qabul qiladi. Yosh Maqsud Nizomiy va Firdavsiy, Navoiy va Fuzuliy, Pushkin va Shekspir kabi buyuklar nomini ilk marotaba ana shu guruhlarda eshitadi va bu muhit unga adabiyotga bo'lgan qiziqishini uyg'otadi. Maqsud Shayxzoda Oqtoshda ibtidoiy maktabni bitirgach, 1921 yili Boku dorilmualliminiga o'qishga kiradi va uni tugatgach Dog'istonning Darband, Bo'ynoq shaharlarida muallimlik qilgan. U 1926 yili Adhem Fayziy tashkilotiga a'zo etilgan «Milliy firqa» tashkilotiga a'zo bo'lib, musovotchilar harakatida faol qatnashgani uchun 1928 yili hibsga olinib, Toshkentga surgun qilingan. Umrining oxiriga qadar shu yerda yashab, ijod qilgan. Albatta, sho'ro hukumati Shayxzodani O'zbekistonda ham ta'qiblar va tahqirlardan benasib qoldirgani

2-TOM, 3-SON

yo‘q. Muhimi shundaki, Shayxzoda «tole doim erkalamaganiga» qaramay, umrining oxiriga qadar o‘zbek xalqining sadoqatli farzandi sifatida faoliyat ko‘rsatdi va O‘zbekiston uning ikkinchi vatani bo‘lib qoldi. Ozarbayjon naslidan bo‘lib, keyinchalik o‘zbek xalqining chinakam sevimli shoiri, yozuvchisi, dramaturgi, zabardast olimi sifatida dong taratgan Maqsud Shayxzoda 1908 yili Ozarbayjonning Ganja viloyatiga qarashli Oqtosh shahrida tug‘ilgan. Otasi Ma‘sumbek elu-yurtda katta obro‘ga ega shifokor edi. Maqsud Shayxzoda san‘at va adabiyotni sevar, tarix va falsafaga qiziqgan.

Dastlabki she‘riy to‘plami — „Loyiq soqchi“ (1932). Shundan keyin shahrining „O‘n she‘r“ (1932), „Undoshlarim“ (1933), „Uchinchi kitob“ (1934), „Jumhuriyat“ (1935), „O‘n ikki“, „Yangi devon“ (1937), „Saylov qo‘shiqlari“ (1938), „Kurash nechun?“ (1942), „Jang va qo‘shiq“, „Ko‘ngil deydiki“ (1943), „O‘n besh yilning daftari“ (1947), „Yurt she‘rlari“ (1948), „Zamon torlari“, „Olqishlarim“ (1949), „Yillar va yo‘llar“ (1961), „She‘rlar“ (1964) va boshqa she‘riy to‘plamlari nashr etilgan. Shoirning dastlabki ijodida va qisman 50 yillardagi ayrim she‘rlarida ozarbayjon she‘riyatiga xos ohanglar, minbar she‘riyat belgilari ustuvorlik qilgan. Ammo Shayxzoda o‘zbek mumtoz va zamonaviy she‘riyatining tili va uslubini egallagani sayin uning she‘rlarida o‘zbekona musiqiy ravonlik kuchaya bordi. Shayxzoda voqelikka faol munosabatda bo‘lishga intilib, xalq va mamlakat hayotida ro‘y bergan muhim voqealarni tasvirlashga, mehnat va kurash qahramonlari obrazini yaratishga alohida e‘tibor berdi. U shu maqsadda doston janriga qo‘l urib, „O‘rtoq mulk“ (1933), „Chirog“, „O‘rtoq“, „Meros“, „Tuproq va haq“ (1936), „Ovchi qissasi“, „Iskandar Zulqarnayn“ (1940), „O‘n birlar“, „Jenya“, „Oqsoqol“ (1943), „Axmadjonning hikmatlari“, „Uchinchi o‘g‘il“ (1944), „Nurmat otaning tushi“ (1947) singari liroepik asarlar yozdi. Shoirning 30-40 yillardagi she‘riyatiga ham, keyingi ijodiga ham xos muhim fazilatlaridan biri syujetlilikdir. Shayxzoda lirik syujet yaratishga moyil shoir sifatida xalq afsonalari va tarixiy o‘tmish sahifalariga, shuningdek, zamondoshlari hayotiga murojaat etib, o‘z she‘rlariga balladaga xos poetik belgilar va turli poetik tafsillarni olib kirgan, so‘zning she‘riy qurilmadagi mavqeini oshirish choralari ko‘rgan.

Maqsud Shayxzoda 1956-yilda "Alpomish" dostonidagi ba‘zi bir poetik xususiyatlar haqida tadqiqot olib borar ekan, bu dostonning vazni, badiiyati, g‘oyaviy-badiiy xususiyati, mazmuni, obrazlar olami xususida keng ma‘lumot beradi. Jumladan, "Alpomish" dostonining ritmik negizi sillabik sistema ("hijo vazni yoxud barmoq vazni") ekanligi, bu vazn turkiy tillarda so‘zlovchi barcha xalqlarning og‘zaki poeziyasiga xos bir vazn bo‘lib kelganligini aytib o‘tadi. Bundan tashqari, Maqsud Shayxzoda dostonidagi uchraydigan poetik xususiyatlar: saj‘, qofiya, radif kabilarga alohida to‘xtaladi. Olim: "Dostonda qofiyaga rioya qilish va unga moyillik shu qadar zo‘rki, hatto she‘rlar o‘rtasiga kiritilgan

2-TOM, 3-SON

she'riy parchalar ham qofiyalangan", - deb misol tariqasida shu parchani keltiradi: "Barchinoyni otdan tushirib yotgan, besh yuz sepini ortgan, qirquin kanizlar Barchinni baxmal uyga olib ketgan, toza liboslarni bu uyga solib yetgan, hammasi choydsh-qumg'onni qaynatgan hokazo..." Bu she'r emas, nasr (prozadir). Ammo qofiyalangan nasrdirki, buni mumtoz adabiyotda saj' deb ataladi. Demak, bu usul ham xalq poeziyasida chuqur ildizlarga ega. Demak, Maqsud Shayxzoda xalq og'zaki ijodiga mansub asarlarni mumtoz adabiyot bilan qiyosan o'rgangan. Zero, yozma adabiyotda o'z rivojini topgan har qanday so'z, obraz, badiiy g'oyaning ilk asosi xalq og'zaki ijodidir. Maqsud Shayxzoda esa holni ilmiy ravishda buni to'g'ri anglab yetgan va maqolalarida bu asoslab bergan Xullas, Maqsud Shayxzoda o'zining "Shirin bilan Shakar", "Alpomish" dostonlari xususidagi chuqur mulohazalari, "Baxshining ijod yo'li" kabi maqolalari bilan xalq og'zaki ijodiga o'z hissasini qo'sha olgandir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. S.Matchonov, Sh. Sariyev, "Nafis Bezak" 2012y
2. Boboyev T. "Adabiyotshunoslik asoslari". Toshkent. 2002. 558 b.
3. Zokirov M. Maqsud Shayxzoda. Adabiy tanqidiy ocherk, T., 1969.
4. Yusuf Shomansur. Shayxzoda — bunyodkor shoir, T., 1972.
5. G'afurov I., O'rtoq shoir. Maksud Shayxzoda ijodiyoti, T., 1975.

2-TOM, 3-SON

YANGI INNAVATSIYALARNI IQTISODIYOTDA QO'LLASH.

Ilmiy rahbar: U.X.Adambayev “Urganch Ranch Texnologiya” universiteti katta o'qituvchisi

Baxtiyorova Yorqinoy “Urganch Ranch Texnologiya” universiteti talabasi

Telefon: +99899 683 05 11

E-mail: baxtiyorovayorqinoy2000@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola yangi O'zbekistonda innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiy taraqqiyotga erishish uchun ilm-fan va texnologik tomondan rivojlanish dolzarb masala sifatida muhokama qilingan. O'tkazilgan tahlillar asosida quyidagi yo'nalishlarda tadrijiy islohotlar olib borilishi lozimdir. Ilmiy tadqiqotlarni bevosita va bilvosita rag'batlantirish Ilmiy infratuzilmani yuksak darajada takomillashtirish; Ilm-fan sohasida ish olib boruvchi kichik va o'rta tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash; Ilmiy, injener va texnik kadrlarni ijtimoiy himoya qilish, ilmiy xodimning statusi va obro'sini oshirish. Shu va boshqa islohotlar natijasida ilm-fan taraqqiy etadi, bu esa o'z navbatida innovatsion iqtisodiyotga asos soladi.

Kalit so'zlar. Innovatsiya, kapital, innovatsion jarayon, ishlab chiqarish omillari, innovatsion strategiya, innovatsion tadbirkorlik, taraqqiyot axborot texnologiyasi.

ПРИМЕНЕНИЕ НОВЫХ ИННОВАЦИЙ В ЭКОНОМИКЕ.

Научный руководитель: Адамбаев У.Х. – старший преподаватель Университета «Урганч Ранч Технологии»

Бахтиёрова Ёркиной студентка университета «Урганч Ранч Технологии»

Телефон: +99899 683 05 11

Электронная почта: baxtiyorovayorqinoy2000@gmail.com

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие науки и технологий как актуальный вопрос достижения инновационного экономического развития в новом Узбекистане. На основе проведенного анализа необходимо провести поэтапные реформы по следующим направлениям: прямое и косвенное стимулирование научных исследований, совершенствование научной инфраструктуры на высоком уровне; Поддержка малых и средних предприятий, работающих в сфере науки, социальная защита научных, инженерно-технических кадров, повышение статуса и репутации научного работника. В результате этих и других реформ наука будет развиваться, что, в свою очередь, заложит основу инновационной экономики.

Ключевые слова: Инновации, капитал, инновационный процесс, факторы производства, инновационная стратегия, инновационное предпринимательство, информационные технологии развития.

APPLICATION OF NEW INNOVATIONS IN THE ECONOMY.

Scientific supervisor: U.Kh.Adambayev is a senior lecturer at the University "Urganch Ranch Technology".

Bakhtiyorova Yorqinoy is a student of "Urganch Ranch Technology" University

Phone: +99899 683 05 11

E-mail: bakhtiyorovayorqinoy2000@gmail.com

Abstract: This article discusses the development of science and technology as an urgent issue to achieve innovation-based economic development in the new Uzbekistan. On the basis of the conducted analysis, it is necessary to carry out gradual reforms in the following directions, direct and indirect stimulation of scientific research, improvement of the scientific infrastructure at a high level; Support of small and medium-sized enterprises working in the field of science, social protection of scientific, engineering and technical personnel, increasing the status and reputation of a scientific worker. As a result of these and other reforms, science will advance, which in turn will lay the foundation for an innovative economy.

Keywords: Innovation, capital, innovative process, factors of production, innovative strategy, innovative entrepreneurship, development information technology.

Innovatsion iqtisod tushunchasiga yondashuvlar turlicha, shu sababli innovatsiya yoki innovatsion faoliyatga turlicha ta'riflar berilib kelinmoqda. Masalan, bir ta'rifda, innovatsiya - texnika va texnologiya avlodlarini almashtirishni ta'minlash uchun iqtisodiyotga sarflangan mablag'lar hisoblanadi. Shuningdek, boshqa ma'noda innovatsiya - ilmiy-texnika yutuqlari va ilg'or tajribalarga asoslangan texnika, texnologiya, boshqarish va mehnatni tashkil etish kabi sohalardagi yangiliklar, shuningdek, ularning turli sohalar va faoliyat doiralarida qo'llanilish, deb ko'rsatiladi.[1]

Innovatsion ingliz tilidagi "innovation" so'zidan olingan bo'lib, yangilik va yangilik kiritish degan ma'noni beradi. Bu yangilik zamirida yangi tartibni, yangi odatni, yangi uslubni tushunish lozim,[2] degan fikrlar ham bor.

Taniqli iqtisodchi olim N.To'xliiev innovatsiya tushunchasini globallashuv jarayonlari va milliy iqtisodiyot amal qilishi xususiyatlari bilan bog'lab tushuntiradi. Olimning fikricha, "innovatsiya - globallashuv jarayonida milliy iqtisodiyotlarning rivojlanish strategiyasini shakllantirishda yangi zamonaviy omil hisoblanadi. Innovatsiya ilmiy-texnik, texnologik va ijodiy faoliyatning pirovard natijasi bo'lib, yangi yoki takomillashgan mahsulot ko'rinishini ifodalaydi. Shuningdek, u amaliy faoliyatda foydalaniladigan yangi yoki takomillashgan texnologik jarayonni bildiradi. Innovatsiyaning ilmiy tadqiqot va an'anaviy ishlab chiqarishdan farqi shundan iboratki, u avvalo, ilmiy-texnika yangiligidir, amaliyotda qo'llana bilishi kerak, ya'ni sanoat, qishloq xo'jaligi, ta'lim, tibbiyot va boshqa sohalarda foydalanilishi lozim.[3]

Xususan, O'zbekistonda qabul qilingan ko'plab normativ-huquqiy hujjatlar va ijtimoiy tarmoqlarda keng muxokamaga qo'yilgan qonun loyihalarida o'z aksini topgan. Innovatsion faoliyat to'g'risida 2020 yil 27 iyuldagi O'zbekiston Respublikasining Qonuni, Ilm-fan va ilmiy faoliyat to'g'risida"gi Qonun, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 22 yanvardagi "2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasini "Faol tadbirkorlik, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash yili"da amalga oshirishga oid davlat Dasturi to'g'risida"gi prezident farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Iqtisodiyotni rivojlantirish va kambag'allikni qisqartirishga oid davlat siyosatini tubdan yangilash chora-tadbirlari to'g'risida» 2020 yil 26 martdagi PF-5975-son Farmoni , «O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi hamda uning tizim tashkilotlari faoliyatini tashkil etish to'g'risida» 2020 yil 26 martdagi PQ-4653-son, «Aholini tadbirkorlikka jalb qilish tizimini takomillashtirish va tadbirkorlikni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» 2020 yil 13 oktabrdagi PQ-4862-son qarorlari, "O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi huzuridagi tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi faoliyatini samarali tashkil etish to'g'risida " 2021 yil 17 fevraldagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori kabi myoriy hujjatlar shular jumlasidandir. Ushbu hujjatlarni qabul qilishdan maqsad tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, yangi tadbirkorlarni vujudga keltirish va rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, innovatsion tizimning salohiyati va samaradorligini oshirishga ko'maklashish, innovatsiyalar uchun qulay bo'lgan normativ-huquqiy, moliyaviy va axborot muhitini yaratishdan iborat. Shuningdek, sanoatda raqobatbardoshlik va mahsuldorlikni oshirish, yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushini oshirishni rag'batlantirish, ishlab chiqarishni ko'paytirish va ishlab chiqarish va eksport

2-TOM, 3-SON

tarkibida ulushni oshirish, innovatsion texnologiyalar va ilg'or boshqaruvni qo'llashni kengaytirishdir.

Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirish, yangi tadbirkorlarni vujudga keltirish orqali tizimning salohiyati va samaradorligini oshirishga ko'maklashish tadqiqot ishining maqsadi hisoblanadi. Tadqiqotning vazifalari esa sanoatda raqobatbardoshlik va mahsuldorlikni oshirish bosqichlarini tadqiq qilish va uning o'ziga xos xususiyatlarini asoslash; yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushini oshirishni rag'batlantirish, ishlab chiqarishni ko'paytirish va ishlab chiqarish va eksport tarkibida ulushni oshirish, innovatsion texnologiyalar va ilg'or boshqaruvni qo'llashni kengaytirishra ta'sir qiluvchi omillarni aniqlashdan iboratdir.

Ingliz olimi G. A. Gobson Iqtisodiy tizimning yangi mahsulotlar paydo bo'ladigan, yangi bozorlar paydo bo'ladigan, yangi texnologiyalar joriy qilinadigan qismini tahlil qilib, uni "progressiv ishlab chiqarish sohasi" deb atadi. Hozir biz uni innovatsion iqtisodiyot deb ataymiz. [1]

Albatta, innovatsiya kabi hodisani o'rganish jarayonida ikki olim, ya'ni N.Kondratiev va avstriyalik J.A.Shumpeterning nomlarini unutmaslik kerak. Aynan Shumpeter o'zining "Iqtisodiy rivojlanish nazariyasi" tadqiqotida innovatsiya tushunchasiga birinchi bo'lib ta'rif bergan.[3] U innovatsiyani tijorat muammolarini hal qilishga qaratilgan mavjud ishlab chiqarish omillarining ilmiy va tashkiliy birikmasi sifatida talqin qildi. Shumpeter bevosita innovatsiyalarda iqtisodiy tizimlarning rivojlanish manbasini payqadi. Chunki o'ziga xos kontent innovatsiyasi-bu o'zgarishlar, ular beshta tipik o'zgarishlarga e'tibor berib, ta'kidlagan:

1. Yangi texnologiyalar, yangi texnologik jarayonlar yoki yangi ishlab chiqarish bozorlarini ta'minlash;
2. Yangi xususiyatlarga ega mahsulotlarni joriy etish;
3. Yangi xom ashyolardan foydalanish;
4. Ishlab chiqarishni tashkil etish va ishlab chiqarishni moddiy-texnik ta'minotidagi o'zgarishlar;
5. Yangi bozorlarning paydo bo'lishi

Bundan tashqari, u innovatsiya tushunchasidan foydalanib, uni o'zgarishlar sifatida izohladi, uning maqsadi iste'mol tovarlarining yangi turlarini, yangi ishlab chiqarishni va

2-TOM, 3-SON

yangi ishlab chiqarishni tashkil etish shaklidagi transport vositalarini joriy etish va ulardan foydalanishdir.

Innovatsiyalarni tavsiflashda Shumpeter bu jarayonda tadbirkorning rolini doimo ta'kidlab kelgan, chunki aynan tadbirkor harakatlantiruvchi kuch bo'lib, yangi ixtirolarni amaliyotga tatbiq etuvchi va mukofot sifatida foydani oluvchi hisoblanadi.

Hamma ixtirolar innovatsiyaga aylanmaydi. Innovatsiyalar foyda keltiradigan va bozor talabini qondiradigan ixtirolardir. Boshqacha qilib aytganda, ilm-fan tufayli amalga oshadigan g'oya paydo bo'ladi va keyingi qadam bu g'oyani tijoratlashtirish bo'lib, ixtironi innovatsiyaga aylantiradi, daromad keltiradi. Unda shunday deyilgan: agar ilm-fan pulni bilimga aylantiradigan jarayon bo'lsa, innovatsiya bu bilimlarni qo'shilgan qiymat bilan pulga o'zgartiradigan jarayondir.

Mamlakatimiz korxonalaridagi innovatsion jarayonlar kuchsizligining sababi quyidagi omillar ta'siridandir:

- ✓ sanoat sohasida ishlaydigan olimlar sonining kamligi, shuningdek, ishchi kuchida olimlar va tadqiqotchilar ulushining pastligi;
- ✓ yuqori texnologiyalarni patentlash sohasiga kirmaslik;
- ✓ ishlab chiqarish sektori va universitetlar o'rtasidagi zaif hamkorlik;
- ✓ innovatsiyalarni rag'batlantirishning nisbatan muvaffaqiyatsizligi va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari faoliyati;
- ✓ biznesni boshlash uchun murakkab protseduralar; texnologik ta'lim sifatining yetarli emasligi.

Shunday qilib, innovatsiyalar raqobatbardosh iqtisodiyotni rivojlantirish imkoniyatini beradi. So'nggi yillarda buni nafaqat iqtisodchilar, balki siyosatchilar ham tushunishmoqda. Asosiy maqsadlarga erishish uchun yalpi ichki mahsulotning 3 foizini ilmiy-tadqiqot ishlariga yo'naltirish, bandlik darajasini 70 foizga yetkasish, byurokriyani qisqartirish, korrupsiyani yo'qotish va tadbirkorlikni rag'batlantirishni amalga oshirish kerak. Bu muammolar hal etilsa, mamlakatimizda iqtisodiyotimiz innovatsion jihatdan rivojlanishda katta muvaffaqiyatlarga erishadi. Ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalar uchun davlat byudjetlaridan mablag' ajratish va uni ta'minlash hajmini oshirish nazarda tutilgan.

□ □ Ko'rinib turibdiki, yuqorida aytib o'tilgan barcha holatlarda raqobatbardoshlikni oshirish innovatsiyalar bilan bog'liq. Mamlakatlar va alohida korxonalar o'rtasida samarali

2-TOM, 3-SON

bilim almashinuvi uchun tadqiqot o'tkazish hamda bilimlarni kengaytirish uchun muvofiqlashtirilgan va umumiy makonni yaratish zarurat hisoblanadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, innovatsion tadbirkorlik bilan shug'ullanayotgan va ishlab chiqarish jarayoniga xorij tajribasini qo'llab, yangiliklar joriy etilgan zamonaviy korxonalarda, an'anaviy korxonalarra nisbatan ish haqi 2-3 barobar, ish unumdorligi 2 barobar oshganligi, ayniqsa ishchi xizmatchilar turmush darajasining ilgariga nisbatan sifati va farovonligi ta'minlanayotganligi bugungi innovatsion iqtisodiy islohotlarining ijobiy tomonlarini ko'rsatmoqda. Ammo erishilayotgan yutuqlar bilan bir qatorda hal etilishi lozim muammolar ham mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 4-jild. -T.: "O'zME" Davlat ilmiy nashriyoti, 2002 y. 169-bet.
2. Gimush R.I. Innovatsion menejment. - T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2008. - 10 b.
3. To'xliiev N. Globallashuv jarayonida milliy iqtisodiyotlarning innovatsion rivojlanishi muammolari. Ilmiy-texnik va innovatsion taraqqiyot: global, mintaqaviy va milliy iqtisodiy tendensiyalar. T.: 2015, 26-bet
4. Vaxabov A. V. va boshqalar Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar. - T.: Baktria press, 2015. 121-b
5. Egamberdiev F. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. -Toshkent, № 1, sentabr, 2011 yil, 2-bet.
6. Гужин А.А., Гужина Г.Н. Материальные интересы в системе экономического роста// Московское научное обозрение. 2012. № 12-1. С. 6
7. Гужина Г.Н. Социально-экономическая сущность и принципы формирования системы стратегического управления//Вестник Российского государственного аграрного заочного университета. 2009. № 6 (11). С. 141.

2-TOM, 3-SON

The role of video materials in language classes

State University of World Languages

English philology student

Mirqodirova Zilola Sherzod qizi

Mirqodirovazilola33@gmail.com

Umida Ilkhomova Djmaliddinovna

umidadjamaliddinovna@gmail.com

Abstract: The latest advances in language teaching have been made possible by technological breakthroughs. Language teachers don't just use books or interactive games to grab students' attention in class; they also use video materials to maximize the efficiency of lectures and accommodate different preferences. This article will analyze information about audiovisual tools in seminars, various case studies supporting their effectiveness, their potential benefits, and some strategies to include this method in classes.

Key words: communication, ability, comprehension, efficiency, culture.

Annatsiya: Texnologik innovatsiyalar tufayli til o'qitishda ko'plab yutuqlarga erishildi. Til o'qituvchilari o'quvchilarni darsga jalb qilish uchun faqat kitoblar yoki boshqa interaktiv o'yinlardan foydalanibgina qolmay, ular o'quvchilarga video materiallar orqali har xil yondashib, dars samaradorligini oshirishlari mumkin. Ushbu maqolada sinfdagi audio-vizual vositalarga tegishli asosiy ma'lumotlar, ushbu sohaga doir o'tkazilgan tadqiqotlar, video manbalarning foydalari va til o'qitish jarayonida ushbu yondashuvdan samarali foydalanish haqida so'z yuritiladi

Kalit so'zlar: muloqot, ko'nikma, tushunish, samaradorlik, madaniyat.

Аннатация: Множество достижений в обучении языка стали возможны благодаря технологическим прорывам. Преподаватели языка используют не только книги или интерактивные игры для привлечения учащихся к урокам; они также пользуются видеоматериалами, чтобы максимально повысить эффективность своих занятий и учитывать разнообразие предпочтений учащихся. В данной статье будет рассмотрена информация об аудиовизуальных инструментах в классе, различных тематических исследованиях, подтверждающих их эффективность, потенциальные преимущества и способы использования данного подхода в языковом классе.

Ключевые слова: общение, способность, понимание, эффективность, культура.

Video lessons are gaining more popularity in second language acquisition as they help learning process to be more meaningful with some activities. By watching videos, students simultaneously hone speaking and listening skills. The general content of videos provides

2-TOM, 3-SON

intercultural insights, aiding students in understanding chunks of second language in certain cases. Implementing short video clips could help increase students' motivation, encourage teamwork in classes, improving students' communicative skills. With the help of video clips, learners hone problem-solving skills, acquiring general knowledge related to the culture of second language.

The evolution of video materials in the classroom could be dated back to the twentieth century, when instructional films were introduced as a secondary tool for teachers [Richards, 2001, 1]. Richards believed that films providing educational content improved students' knowledge of difficult topics and helped them gain language input. These films were shown in lecture rooms using film projectors.

With the Digital Versatile Disc (DVD) and Video Home System (VHS), teachers had more access to a variety of educational videos for language education. Nunan stresses the need to use audiovisual resources in teaching a language to sustain reliable content and bring students into meaningful interaction. Video tools helped educators show real-world language use in the classroom, immersing learners in accents, speech categories, and cultural awareness [Nunan, 2004, 2].

In interconnected society, the advancement of online streaming services like YouTube altered the strategy that the video clips are used in classes. Warschauer and Healey believe the positive impact of video materials on language outcomes. They believed that inclusion of digital assets could improve language learning, offering students a more personalized language experience. [Warschauer & H. 1998, 3]

By examining the evolution of video lessons, we can gain deeper knowledge of how video materials were incorporated in the past and how video materials have developed now

A number of case studies were done to test the usefulness of video resources in language learning contexts. An investigation into the positive effect of YouTube videos on speaking abilities was done in Turkey by Ayman Mosully. The case study involved some participants, who were divided into groups and had their speaking abilities assessed based on categories from the TOEFL test prior to a two-week immersion in YouTube videos. Based on the results, videos may be an educationally-friendly digital tool for enhancing language proficiency [Ayman, 2024, 4]. The results of this case study demonstrated that participants' communicative skills had a dramatic progress.

Thornbury undertook a renowned case study in his book "Teaching unplugged: Dogma in English Language Teaching" to evaluate the advantages of video lessons in language acquisition. Thornbury concentrated on using video clips in his research to promote genuine English proficiency and intercultural sensitivity in. A selection of brief

2-TOM, 3-SON

video clips showing natural way of communicating in English were presented for students. After watching videos learners started speaking about the videos, sharing their opinions, and learning about English culture. The results were striking, as students were exposed to reliable way of learning, they simultaneously enhanced proficiency in speaking and listening aspects of second language. [Thornbury, 2006].

Prominent academics have publicly stated their support for utilising digital tools in language education. One of them is Smith, and his famous quote says that “incorporation of video materials in language acquisition aided learners in several aspects of language, leading them to language proficiency.” [Smith, 2010]. This quotation highlights the revolutionary impact of video resources on language instruction, stressing technological tools altered landscape of language and students’ impressive improved results

Another scholar, Brown, who is famous for his groundbreaking work in language teaching, clearly states that “Video materials serve as powerful tools for promoting authentic learning environment and intercultural awareness in class, facilitating learners with memorable experiences that go beyond traditional teaching methods.” [Brown, 2015]. This quotation stresses the need of video clips in order to show learners real-time language contexts and cultural prospects, fostering overall understanding of second language and its potential complexities.

Including video clips in classroom might be a valuable tool for training language abilities, but it might have some possible problems for classroom implementation. Some of them are:

Over-reliance on subtitles: This type of problem is common among students making learning experience mundane and boring. Students could become dependent on subtitles while watching videos. This minor problem might have negative effects on general listening abilities of students and learners could have further issues in terms of their ability to understand spoken English without subtitles. [Gardner, 2010].

Lack of interaction: Another difficulty is that by watching video clips, the learning environment of students might become passive, which may not give learner the opportunity to interact and communicate with peers. This could have serious consequences on speaking skills of learners. [Richard, 2001,].

Technical problems: Technical issues like audio scripts and video recordings in poor quality, unstable internet connection could distract students as a result learners could get irritated because of poor quality materials. [Harmer, 2007,]

2-TOM, 3-SON

Time management: Incorporating video clips in language class may require additional to get prepared, screening, and warm-up activities, which could be a further burden for instructors [Scrivener, 2012, 11].

When incorporating video clips in language learning lessons, these approaches are thought to be particularly productive:

Video-based listening comprehension activities: Video clips enhance students' used to improve students' listening perception by exposing to authentic language input. Teachers can design some tasks like true/false statements or gap-filling activities according to the content of the video [Vandergrift, 2012, 12]

Video-based vocabulary learning: Video materials are a big help to build a vocabulary bank for students. Teachers can pause the video at key moments to introduce and explain new words, provide explanations or ask students to infer the definition of words from context [Rattana,2020].

Video-based speaking practice: Video clips can serve as prompts for speaking activities such as discussions, or debates. Teachers can ask students to summarize the content of video, express their opinions on the topic or start a dialogue according to the content they have just watched [Thi Hong, 2023]

Video-based cultural awareness: Video clips can explain students different cultures, customs, and lifestyles. Instructors can use videos from various countries to spark discussions about cultural differences, similarities, and international issues [Andi, Ping, 2023].

In conclusion, with the help of short video clips, instructors could make learning experience more productive and enjoyable. By exposing students to video materials, educators could help them gain cultural and linguistic knowledge. Through watching videos, learners enjoy the process, simultaneously enhancing both speaking and listening perception. Correct integration of short video materials aids language learners to achieve advanced level of language.

References:

1. Ayman, The Effectiveness of YouTube in Developing and Improving English Foreign. Language Learners' Speaking Skills
2. Andi, Ping. (2023). Developing critical intercultural awareness through video clip-assisted intercultural tasks.
3. Brown, A. (2015). Enhancing Language Teaching Through Video Materials. International Journal of Applied Linguistics

2-TOM, 3-SON

4. Gardner, D. (2010). Teaching English as a second or foreign language (3rd ed.). National Geographic Learning
5. Harmer, J. (2007). The practice of English language teaching (4th ed.). Pearson Education
6. Nunan, D. (2004). Task-based Language Teaching
6. Rattana. (2020). Second Language Vocabulary Learning from Viewing Video in an EFL Classroom.
7. Richards, J.C., & Rodgers, T.S. (2001). Approaches and methods in language teaching (2nd ed.). Cambridge University Press
8. Richards, J.C., & Rodgers, T.S. (2001). Approaches and Methods in Language Teaching
9. Scrivener, J. (2012). Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching (3rd ed.). Macmillan Education
10. Smith, J. (2010). The Role of Video Materials in Language Teaching. Journal of Language Education
11. Thi Hong Thuy Dinh. (2010). International Journal of Language Instruction 2(1):40-50
12. Thornbury, Teaching Unplugged: Dogme in English Language Teaching
13. Vandergrift, L., & Goh, C. (2012). Teaching and learning second language listening: Metacognition in action
14. Warschauer, M., & Healey, D. (1998). Computers and Language Learning: An Overview. Language Teaching

2-TOM, 3-SON

Методы измерения доверия

Ойбек Ибрагимов

Независимый исследователь

Университет мировой экономики и дипломатии

Ташкент, Узбекистан

Oybek911911@mail.ru

АННОТАЦИЯ

В рамках исследования данной статьи установлено: что методы измерения доверия также является важным фактором в установлении международных взаимоотношений и также обеспечивает стабильность, устойчивость, эффективность во взаимоотношениях между странами.

Рассмотрен неоконсервативный подход доверия к органам власти как часть политической и правовой культуры граждан, делиберативная (совещательная) демократия говорит, что доверие строится в процессе взаимодействия граждан и политических партий, и отражается в демократическом дискурсе. Методы измерения доверия дополняют основную задачу.

Исследованы закономерности измерения методов доверия. Ввиду того, что существует методы измерения доверия, в модернизированной социально политической науке берут результаты опросов общественного мнения. Опрос позволяет испытуемым самостоятельно сообщать о своем доверии, а косвенные измерения предсказывают доверительное поведение респондентов, наблюдая за их поведением и реакциями.

Рассмотрены вопросы измерения методов доверия на примере **США и политиков США?** Также рассмотрена концепция доверия. Концепцию доверия, описанной в Оксфордском справочнике, можно назвать как оксфордский подход, который основывается на представлении о том, что правильный выбор граждан в условиях демократии предполагает осознание рисков и актуальную оценку угроз национальной и международной безопасности. Установлено, что доверие к политическим институтам рассматривается как важная основа стабильности демократических политических систем.

Ключевые слова: доверие, Оксфордский подход, трансформация доверия, измерения доверия, дискуссия, доверительные отношения.

АННОТАЦИЯ

2-TOM, 3-SON

Мақола доирасида ишонч ва уни мезони вазифаси ҳам халқаро муносабатларни ўрнатиш масаласида муҳим омиллардан бири эканлигига аниқлик киритилди. Ишонч ва унинг мезони давлатлар ўртасида ўзаро муқим, самарали, барқарор муносабатларни таъминлаши қайд этилди.

Фуқороларнинг сиёсий ва ҳуқуқий маданиятининг бир қисми сифатида давлат органларига нисбатан ишончининг консерватив бўлмаган ёндошуви кўриб чиқилди. Делибератив (маслаҳат ҳуқуқига эга бўлган) демократияга кўра ишонч фуқоролар билан сиёсий партиялар ўртасидаги ўзаро ҳаракат жарёнида юзага келади ва мантиқий фикрлашда акс этади. Ишонч мезони усуллари эса асосий вазифани амалга оширишида устуворлик қилади.

Ишонч мезони усуллари қонунийлиги кўриб чиқилди. Ишонч ўлчови усуллари мавжудлиги сабабли, замонавий ижтимоий сиёсий фанда ишонч ўлчови сифатида жамоатчилик фикрининг натижалари олинади. Кўпчилик фикрини ўрганиш синалувчига ишонч борасида ўз фикрини мустақил билдириш имконини беради. Бавосита ишончни ўрганиш эса, респондентларни юриш-туриши, қарашларини ўрганиш, муомаласини кузатиш орқали амалга оширилади.

Ишонч мезони усуллари АҚШ ва АҚШ сиёсатчилари мисолида кўриб чиқилди. Шунингдек, ишонч концепцияси ҳам кўриб чиқилди. Оксфорд маълумотномасида қайд этилишича, буни оксфорд ечими деб номласа ҳам бўлади, ишонч концепцияси демократия шароитида фуқоролар хавфни тўғри англаши ҳамда миллий ва халқаро хавфсизликка баҳо беришидаги тўғри танловига асосланади. Шу тариқа, сиёсий институтларга бўлган ишонч демократик сиёсий тизимни барқарорлигини таъминловчи асосдир деган фикр исботини топди.

Калит сўзлар: ишонч, Оксфордча ёндошув, ишонч трансформацияси, ишонч ўлчовлари, мунозара, ишончли муносабатлар.

ANNOTATION

As part of the research in this article, it was established that methods for measuring trust are also an important factor in establishing international relations and also ensure stability, sustainability, and efficiency in relations between countries.

The neoconservative approach of trust in government authorities is considered as part of the political and legal culture of citizens; deliberative (deliberative) democracy says that trust is built in the process of interaction between citizens and political parties, and is reflected in democratic discourse. Methods for measuring trust complement the main objective.

2-TOM, 3-SON

The regularities of measuring trust methods are studied. Due to the fact that there are methods for measuring trust, in modernized socio-political science they take the results of public opinion polls. The survey allows subjects to self-report their trust, and indirect measures predict respondents' trust behavior by observing their behavior and reactions.

Are the issues of measuring trust methods examined using the example of the United States and US politicians? The concept of trust is also discussed. The concept of trust described in the Oxford Handbook can be called the Oxford approach, which is based on the idea that good choices by citizens in a democracy involve awareness of risks and an up-to-date assessment of threats to national and international security. It has been established that trust in political institutions is considered an important basis for the stability of democratic political systems.

Key words: trust, Oxford approach, transformation of trust, dimensions of trust, discussion, trust relationships.

Методы измерения доверия.

Вопросы доверия в любой отрасли, в частности в международных взаимоотношениях как категория политологического анализа в решение определённых политических задач всегда было одним из важных факторов в установке, становление, необходимых, соответствующих отношений между объектами. Что, обеспечивает стабильность, устойчивость, эффективность во взаимоотношениях.

Неоконсервативный подход рассматривает доверие к органам власти как часть политической и правовой культуры граждан, делиберативная (совещательная) демократия говорит, что доверие строится в процессе взаимодействия граждан и политических партий, и отражается в демократическом дискурсе.

Концепцию доверия, описанной в Оксфордском справочнике, можно назвать как оксфордский подход, который основывается на представлении о том, что правильный выбор граждан в условиях демократии предполагает осознание рисков и актуальную оценку угроз национальной и международной безопасности.

Правильный политический выбор при этом отражает существование в массовом политическом сознании универсального представления о доверии, которое в итоге определяет политический выбор граждан, вовлеченных в культурные и делиберативные демократические практики.

Оксфордский подход является нынешним развитием неоконсервативного подхода к политическому доверию, где политическая культура обогащается

2-TOM, 3-SON

анализами влияния делиберативных демократических практик на политический выбор граждан.

Теоретическая основа неоконсервативного подхода к проблемам политического доверия является концепция политической культуры политологов из США Габриэля Алмонда (Gabriel Abraham Almond) и Сиднея Верба (Sidney Verba), они в середине XX века достоверно отмечали, что политическое доверие в условиях демократии является одним из важных элементов гражданской культуры (civic culture).

Изменения в политических устоях, конечно же влекут за собой такие последствия как трансформацию доверия в политике, и показывают процессы цифровизации государственных институтов с введением цифровых технологий в политические процессы некоторые аспекты «доверия» претерпели значительные изменения.

В первую очередь, система «доверие — недоверие» стала формальным критерием для утверждения решений; во-вторых, в доверительных отношениях есть такой аспект рациональность математического свойства, то есть расчет (автоматизированный); и в-третьих, если политика государства не отвечает ожиданиям гражданина, то у них возникает разочарование или безразличие, которые характеризуют переход от доверия к недоверию. Решение проблем недоверия М. Уоррен и Э. Усланер предлагают через внедрение делиберативных практик в гражданскую культуру, а П. Бауэр и М. Фрайтаг предложили измерить доверие через оценку вероятности принятия гражданином того или иного политически значимого решения.

Ввиду того, что существует методы измерения доверия, в модернизированной социальнополитической науке берут результаты опросов общественного мнения. П. Бауэр выделил прямые и косвенные методы измерения политического доверия. Опрос позволяет испытуемым самостоятельно сообщать о своем доверии, а косвенные измерения предсказывают доверительное поведение респондентов, наблюдая за их поведением и реакциями.

В рамках оксфордского подхода к политическому доверию ведется дискуссия об оптимальном количестве показателей, демонстрирующие стратегическое доверие граждан к государственной власти. Многопозиционные методы косвенного исследования политического доверия, отражающие его скрытые показатели, также приветствуются, т. к. они позволяют делать меньше ошибок при измерении фактического отношения респондентов к политическим лидерам и институтам.

2-TOM, 3-SON

В США обобщенное доверие измеряется в соответствии с результатами общего социального исследования (general social survey — gss). Общее социальное исследование — это опрос, который проводится регулярно с 1972 г. Национальным центром изучения общественного мнения при Чикагском университете. Gss основан на проведение интервью респондентов по социально значимым вопросам.

Производительность, основанное на доверии, имеет два основных компонента: 1) Положительные ожидания в отношении реакции другого. 2) заинтересованность в результате и готовность рисковать ради достижения цели.

Политическое доверие при таком раскладе «есть ставка в отношении будущих непредвиденных действий» объектов внешней и внутренней политики. Критическая концепция политического доверия состоит из того, что под доверием в социально-политической науке понимаются различные виды социально-политических установок в политическом и правовом сознании граждан.

Если демократия является средством преодоления недоверия в обществе, то и любой иной политической режим будет сталкиваться с проблемами недоверия в процессе решения кадровых и законодательных задач, а именно причины недоверия имеют фундаментальное значение для демократии, где цинизм это часть политической системы со времен Антисфена и Диогена Синопского.

Проблема недоверия во многом раскрывается притчей киников об Антисфене, который в ответ на недоумение афинян в отношении его предложения о принятии постановления: «Считать ослов конями» заметил, что обычно голосованием они «делают из невежественных людей — полководцев». Непрочность доверия граждан к политическим лидерам объясняется ограниченными знаниями о личности политиков и повышенными ожиданиями от их действий и решений, при этом вероятность соответствия будущих политических решений фактическим интересам граждан плохо поддается измерениям методами современной социологии и политологии.

Результаты исследования политического недоверия атакует патетическую идею о том, что доверие является фундаментальной основой сотрудничества, и, следовательно, отрицает факт того, что дефицит доверия угрожает жизнеспособности демократии. Изучение проблемы политического доверия через конфликт интересов можно обозначить как стэндфордский подход, в рамках которого профессора Стэндфордского университета Рассел Хардин (Russell Hardin), Карен Кук (Karen Cook), Маргарет Леви (Margaret Levi) вместе с другими учеными исследовали

2-ТОМ, 3-СОН

различные проявления недоверия в условиях западной (преимущественно американской) демократии.

Демократический принцип при принятии политических решений не исключает ошибок и разочарований, и политологи из США Джек Цитрин (Jack Citrin) и Лаура Стокер (Laura Stoker) объективно отметили, что цинизм в основе демократии в принципе не располагает к доверию, с чем и соглашается М. Уоррен, отмечая парадоксальность понимания демократии через доверие в то время как сами демократические процедуры призваны ограничить власть представителей политического класса, которые всеобщим доверием обычно не пользуются.

В «International Journal of Public Opinion Research» (Oxford)¹ доверие в новейших демократических обществах рассматривается как основополагающие социальной гармонии, экономической эффективности и демократического правления, что утверждается результатами социологических исследований. Измерения политического доверия на практике предполагают оценку показателей стратегического доверия, которое нередко характеризуется как обобщенное.

Но, поскольку методика широкого круга исследований политического доверия предполагает опрос респондентов, а респонденты, в свою очередь, не склонны различать доверие на моральное, стратегическое и делиберативное, то и результаты таких опросов необходимо всегда подвергать анализу, так как респонденты при ответах на вопросы анкет руководствуются личным опытом, который нередко индивидуален.

Доверие к политическим институтам рассматривается как важная основа стабильности демократических политических систем. Однако мнения расходятся относительно того, как формируется такие отношения. Стратегическое доверие граждан к действиям государственных органов, например, правоохранительных органов по борьбе с террористическими угрозами, измеряется посредством социологических опросов и методом включенного наблюдения за контентом медиаресурсов.

Стратегическое доверие граждан к политическому режиму имеет важное значение в условиях экономического и миграционного кризиса. Стратегическое доверие граждан к политическим партиям и их лидерам связана с электоральной волатильностью и соответственно здесь рационально задействовать методики лонгитюдного исследования для отслеживания политической динамики и рисков

¹<https://academic.oup.com/ijpor/issue/35/4>

2-TOM, 3-SON

изменения партийных предпочтений. Очевидно, что нестабильность и снижение стратегического доверия побуждают избирателей, особенно сторонников правящей партии, изменить партийные предпочтения.

Доверительные отношения между странами возникают, когда есть билатеральное решение стать открытыми друг для друга и, не принимать никаких действий для повышения порога опасности. Таким образом страны решаются и этим говорят друг другу о том, что им можно доверять, и они не имеют никаких агрессивных и скрытых намерений. В таких отношениях доверия является ключевым принятием *решения доверять*. Демонстрация дружелюбности и открытости является главным этапом, поскольку сам факт, что ты рискуешь и это не влечет за собой никаких плохих последствий и действий со стороны контроппонента, укрепляет уверенность в том, что контроппоненту можно доверять, т.е. укрепляет доверие. Препятствия для формирования доверия: Доверие не является присущей характеристикой отношений между странами. В начале пути отношений государства не доверяют друг другу и конкурируют за те же самые ограниченные ресурсы (территория, природными ресурсами, контроль за населением и т. д.).

Однако состояние постоянной конкуренции, конфронтации или войны привело бы к неизбежному окончанию ресурсов, следствием чего является стремление к поиску оптимального способа общежития. Однако есть некоторые серьезные препятствия, затрудняющие процесс формирования взаимного доверия.

Устранение препятствий является первым и важным условием для принятия решения доверять. Первым, самым главным препятствием является **онтологическое недоверие**. Причина ему это общая категоризация контр оппонента в континууме «свой» — «чужой». Основой для подобной категоризации является этничность, национальность, идеология, религиозная принадлежность контр оппонента, историческая память о накопленном опыте взаимодействия, принадлежность к какому-либо альянсу или союзу и т.д. Чем ближе контр оппонент оказывается к категории «чужой» в рамках данного континуума, тем больше работы необходимо приложить для формирования доверительных отношений к нему. Известный исследователь политического поведения Оле Холсти назвал этот феномен «модель присущей не добропорядочности» (“an inherent bad faith model”), когда от контр оппонента заведомо (по сути, еще до начала взаимодействия) ожидают неблагоприятного поведения.

Термин «мягкая сила» (англ. “soft power”) - был введен в оборот Джозефом Наем – американским политологом, профессором Гарвардского университета, также

2-TOM, 3-SON

он был председателем Национального разведывательного совета (1993-1994), заместителем министра обороны по вопросам международной безопасности (1994-1995). Теоретическую концепцию “мягкая сила” вошла в терминологию в 1990 г., когда Дж. Най опубликовал статью под названием “Soft power” [33, с.153-171] (журнал “Foreign Policy”)². Резюмируя рыночное устройство экономической системы, Дж. Най размышляет о значении, которое приобрели негосударственные акторы, в первую очередь – транснациональные корпорации. В таких изменяющихся условиях возрастает роль информационных технологий и коммуникации, и успех государства зависит не только от военной или экономической мощи, но и от способности быть привлекательным, добиваясь, чтобы “другие хотели того же, чего хочешь ты” [33, с.168]³.

“Пост-индустриализация” общества во-многом нивелирует значение традиционных методов политической коммуникации, которые в своей совокупности включены в понятие “жесткой силы”. Термин “жесткая сила” Дж. Най подразумевал использование во внешней политике такие властные средства, как, например, военное вторжение и экономическое давление [33, с.168]. “Жесткое могущество” – это уметь заставлять или прибегать к принуждению, используя материальную мощь страны.

В продолжение автор писал, что США нужно создать новую форму силы, которая бы давала государству менять ситуацию таким образом, чтобы страны развивали предпочтения и строили свои интересы так, чтобы они согласовывались с собственными интересами США. Выстраивая концепцию, исходя из вышесказанного, Дж. Най дает следующее понятие “мягкой силе”: “...способность привлекать других на свою сторону, добиваясь поддержки собственной повестки дня в международных отношениях путем демонстрации культурно-нравственных ценностей, привлекательности политического курса и эффективности политических институтов страны” [33, с.168].

Если взглянуть, то “мягкая сила” представляет специфическую, порожденную условиями современного мира, концепцию, понятие ее невозможно без обращения к исследованиям о трансформации “силы” как политического явления в конце XX – начале XXI веков.

Философско-психологическое утверждения элементов “мягкой силы” было освещено в работах философов – Жана Бодрийера (понятие “соблазна”) и Жиля

² <https://intcom-mgimo.ru/2019/2019-10/soft-power-in-int-political-communication>

³ <https://intcom-mgimo.ru/2019/2019-10/soft-power-in-int-political-communication>

2-TOM, 3-SON

Липовецкого (категория “обольщение”) [14, с.176]⁴. Жану Бодрийяру принадлежит главная роль в введении в философский оборот понятие “соблазна” в качестве категории, которая обозначает силовое властное воздействие, осуществляемое в пространстве символических образов. Соблазн, по Бодрийяру, является господством над символической вселенной, над царством видимостей. В мире образов, имиджей и виртуальных объектов соблазн становится силой, воздействие которой превосходит по своему влиянию все другие способы властвования.

Обольщение используется как инструмент “мягкой силы”, интерпретируемой философом Жилем Липовецким. В его интерпретации обольщение выступает стратегией, пронизывающей все современные реалии – политику, производство, образование, сферу услуг, повседневный быт. Стратегия обольщения – это соблазн богатством, изобилием потребительских благ, это стимуляция все новых и новых запросов. Сила обольщения – в увеличении свободы выбора для индивида, в гибкости предложений, соответствующих его пожеланиям.

В данных философских воззрений можно проследить основные методологические рамки “soft power” в политике государств: распространение культуры своей страны, формирование привлекательного имиджа и т.д. посредством распространения символических образов, “обольщая” и “соблазняя” объекты своей “мягкой силы”.

Практически все исследователи соглашаются с тем, что виртуальные сообщества интегрируются на основе общих целей и интересов, устанавливая между собой горизонтальные неформальные «слабые» (М. Грановеттер) связи, на основании диффузного доверия. С одной стороны, благодаря глобальному пространству Интернет создается новая форма социальных отношений, а с другой стороны, сами пользователи генерируют продукт новейших информационных технологий, непосредственно наблюдая действия всех членов сетевых групп и оценивая их через призму собственной реальности.

В первую очередь рассматриваются не только субъекты коммуникации, но и средства связи к которым у индивида складывается определенное отношение, продиктованные ранее опытом, едиными представлениями, интересом и т.п. строятся новые запросы мобилизующие социальный пласт, формирующие новые группы «своих», создающие особые «поля притяжения», которые строятся на разных принципах успешного опыта социального взаимодействия, повышая адаптивность к окружающей среде и экономя ресурсы социальной системы. На сегодня в состоянии

⁴ <https://intcom-mgimo.ru/2019/2019-10/soft-power-in-int-political-communication>

2-TOM, 3-SON

высокой неопределенности и повсеместного недоверия к различным институтам и социальным связям (эта тенденция только подтверждается в виртуальных сетях) угнетается перспектива будущего. При низкой степени доверия люди испытывают трудности в организации совместной деятельности, деятельности в группе, (в том числе проявляя низкую активность в собственных аккаунтах и группах).

Высокий уровень недоверия в обществе (и вертикального, и горизонтального) отражается на общем положении государства, на стагнации социального капитала, снижении экономического роста и эту тенденцию можно проследить в социальных медиа, как зеркале offline тенденций в обществе.

Список используемой литературы:

1. <https://academic.oup.com/ijpor/issue/35/4>
2. <https://intcom-mgimo.ru/2019/2019-10/soft-power-in-int-political-communication>
3. <https://intcom-mgimo.ru/2019/2019-10/soft-power-in-int-political-communication>
4. <https://intcom-mgimo.ru/2019/2019-10/soft-power-in-int-political-communication>
5. Черницына Елена Николаевна. Политическое доверие: как его измерит? – 2016 г.
6. Михеева С.Н. Укрепление позиций гражданского общества в России: Основные направления. – 2016
7. Молодов Олег Борисович. Проблемы развития гражданского общества на региональном уровне. -2016 г.

2-TOM, 3-SON

Ulug'bek Hamdamning "Isyon va itoat" asarida jamiyatning qahramon ruhiyatiga bevosita va bilvosita ta'siri

Bekzod Ko'liboy Orzuboy o'g'li

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti magistranti

(E-mail: bekzodkulibayev@mail.ru, tel: 91-504-71-65)

ANNOTATSIYA : *Ulug'bek Hamdamning "Isyon va itoat" asarida jamiyatning qahramon ruhiyatiga bevosita va bilvosita ta'sirlari, natijada yuzaga kelgan oqibatlar haqida so'z boradi. Butun asar davomida reallik va qisman sirli g'aroyibot orasida kechgan voqea-hodisalar, bahs-munozaralar ifodasi, talqini oxir-oqibat inson himmatining ustuvorligi bilan yakunlanganligi guvohi bo'lamiz.*

Kalit so'zlar: *isyon, itoat, ruhiyat, bevosita va bilvosita ta'sir, reallik, talqin.*

АННОТАЦИЯ: *В произведении Улугбека Хамдама «Бунтарь и повиновение» рассказывается о прямом и косвенном воздействии общества на дух героя и вытекающих отсюда последствиях. На протяжении всего произведения мы являемся свидетелями того, что выражение и интерпретация событий, споры, которые происходили между реальностью и отчасти загадочными странностями, в конечном итоге закончились приоритетом человеческих усилий.*

Ключевые слова: *бунт, послушание, духовность, прямое и косвенное влияние, реальность, интерпретация.*

ANNOTATION: *Ulugbek Hamdam's "Rebellion and Obedience" tells about the direct and indirect effects of the society on the hero's spirit, and the resulting consequences. During the entire work, we witness that the expression and interpretation of the events, debates, which took place between reality and partly mysterious strangeness, ultimately ended with the priority of human effort.*

Key words: *rebellion, obedience, spirituality, direct and indirect influence, reality, interpretation.*

Har qanday san'at asarining saviyasi uning badiiyligi, tasvir usullarining rang – barangligi, voqealarning ketma - ketligi va xarakterning ishonarliligi bilan o'lchanadi. Hozirgi romanchilikning namunasi sifatida Ulug'bek Hamdamning "Isyon va itoat" asarida ham lirizm bilan hajviy ohang, reallik bilan g'ayritabiiylik, ertaknamo usullar bilan fantastik elementlar o'zaro bog'langanki, bu o'ziga xos tasvir usulini yuzaga keltirgan.

Adabiyotshunos olim Qozoqboy Yo'ldosh, o'zining "Yoniq so'z" kitobida Ulug'bek Hamdamning asarlarida jamiyatdagi qahramonlarning ruhiyati, o'ylari, ichki kechunmalarini kitobxonga yetkazish mahorati to'g'risida quyidagi fikrlarni bildirgan:

2-TOM, 3-SON

“Ulug‘bek Hamdamning “Isyon va itoat” hamda “Muvozanat” romanlari esa adabiyotimizda ulkan bir kemptiklikni to‘ldirdi. Ungacha milliy romanlarimizda inson, asosan, mehnat va faoliyat bag‘rida ko‘rstailar edi. Yosh yozuvchi adabiyotda murakkab va chigal o‘ylar og‘ushidagi o‘zbekni tasvirlashni boshlab berdi. Natijada, adabiyotimizda o‘zi, umri, odam va olam haqida teran falsafiy o‘ylar suradigan millat vakillari qiyofasida yaratildi.”¹

“Isyon va itoat” romanida tanlangan mavzu markazida yana inson va uning ichki dunyosi masalasi turadi. Insonni ham eng go‘zal yaratiq, ham qismat oldida eng ojiz ekanligi tasvirlanadi. Asar noana’anaviy usulda yaratilgan. Unda inson ruhiyati keng ko‘lamli tasvirlanadi. Modernistik bayonchilik asosiga qurilgan asarda realistlik tasvir bilan mifologik qarashlar uyg‘unlashib ketadi. Muallif bu romanda tanlangan mavzu orqali inson azaldan adashishga, gunoh qilishga moyil va oqibat yana ichki bir his tufayli Yaratgan, balki o‘z vijdoni oldida kechirim so‘rashini aytmoqchi bo‘ladi. Odam bolasida xato, yomonlik qilish, gunohga botishi aynan yoshlik davrida ko‘proq yuz beradi. Jo‘shqin umrning ming bir yo‘llaridan o‘tib, keksaygani sayin hayot haqida o‘z xulosasini beradigan va o‘zini-o‘zi tahlil qiladigan bo‘ladi. Natijada qalbidagi isyonkorlik ruhiyati o‘rniga itoatkorlik, hayotga teran ko‘z bilan boqish holati vujudga keladi.

Hozirgi adabiy jarayonda roman janrining faolligi, sermahsulligi, serqirraligi rang-barangligi hamda inson o‘zini anglab, yetuklik sari intilishi, qahramonlarning ichki olamini yoritilishi hamda insoniyatga xizmat qilish haqidagi fikrlar adabiyotshunoslik fani oldiga ham muhim vazifalarni qo‘ymoqda. So‘nggi paytlarda inson va jamiyat o‘rtasida yuz berayotgan voqea-hodislarda inson ruhiyatiga bevositda va bilvosita ta’sirlari - yangiliklar, ijobiy-salbiy o‘zgarishlar, yutuq va kamchiliklarni tez ilg‘ab, tahlil etishga asdoydil kirishildi. Inson va jamiyatga xos turli muammolarga bag‘ishlangan alohida yirik tadqiqotlardan tashqari, birgina badiiy asarni chuqur tahlil etish orqali shu kabi mavzularga oid yangi imkoniyatlar va asosiy xususiyatlarni ochib beruvchi o‘nlab maxsus maqolalar ham paydo bo‘ldiki, bu adabiyotshunoslik va adabiy tanqidning munosib yutug‘idir. Ayni tadqiqotlarning ko‘pi Ulug‘bek Hamdam atrofida kechayotganligi bejiz emas. Ulug‘bek Hamdam ijodida mavzular ko‘lami u qadar keng bo‘lmasa-da, yangi, dolzarb muammolarning ko‘tarib chiqilishi va asarlarida shaxs o‘zini chuqur falsafiy mushohada asosida talqin etilishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Yozuvchi o‘zbek adabiyotidagi inson va jamiyat o‘rtasidagi badiiy an‘analarini davom ettirgan holda, qahramonlarning ruhiy kechinmalari, bevosita hamda bilvosita ta’sirlari, shakl masalasining kengligi, obrazlar tanlovi, modernistik talqinlarga murojaat jihatidan yangilanishlarni namoyon qildi. Ayniqsa,

¹ Yo‘ldosh Q. Yoniq so‘z. - Toshkent, Yangi asr avlodi, 2006. 512-b

2-TOM, 3-SON

Yozuvchining “Isyon va itoat” asaridagi qahramonlar ruhiy holatlarining bayon uslubi, kutilmagan yechim bilan yakun topishi, hodisalarning millat va yosh jihatidan qat’iy nazar chuqur anglanishi kabilar bilan yangilik kasb etadi. Ushbu mavzularni yoritishda esa mifologik, diniy, falsafiy, ijtimoiy qarashlar uyg’unlashib ketgan.

Adabiyotshunoslikda insonning ma’naviy-ruhiy olamini talqin qilish va xilma-xil manzaralarda jonlantirish badiiy asarlarning o’rni beqiyosligi, uning yordami keng ko’lamligini ifodalovchi qarashlar ham ilgari surilgan. Jamiyatning qahramon ruhiyatiga bevosita ta’sir qilishi, qahramonning tabiiy harakatlariga rioya qilgan holda shaxslarning o’zaro ta’siri va o’zaro bog’liqligi natijasida shakllanadi. Insonning jamiyatdagi o’ziga xosliklari, individualligi va inson tabiati bir-biri bilan bog’liq. Uning ko’pgina jihatlari orasida o’zini o’zi himoya qilish, raqobat, aloqa zaruriyati, adolat tuyg’usi va erkinlikka chanqoqligi kabi voqealar mavjud. Shunga qaramay, qahramonlarning xatti-harakatlari asosli emas, chunki inson aql-zakovatiga ega bo’lishiga qaramasdan, uning ehtiyojlarini ierarxiyasi jamiyatni haqiqat va mantiq talablaridan qat’iy nazar o’z-o’zini himoya qilish, raqobat instinktiga moslashtiradi. Inson tabiatining ko’pgina jihatlari, shuningdek, qarama-qarshi, ziddiyatli xususiyatga ega. Shuning uchun, hokimiyat va erkinlik, tenglik va adolat kabi istaklar o’rtasida doimiy va murosasiz kurash olib boriladi. “Jamiyat, barcha murakkab tizimlar singari, bir butun bo’lib, shaxslar tomonidan nazorat qilinmaydi. Shaxslar faqat unga ta’sir qilishi va tizimni tashkil etuvchi turli xil tadbirlarda ishtirok etishi mumkin, ammo uni nazorat qila olmaydi.”²

“Shaxsning jamiyatdagi o’rni to’g’risidagi masala bevosita uning huquq va majburiyatlari bilan ham bog’liq. Bular jamiyat tarkibiy qismlarini tashkil etgan ijtimoiy guruh a’zolari rioya qilishi zarur bo’lgan qoidalar belgilangan.”³ Shunga ko’ra, ma’lum bir jamiyatda qabul qilingan qonunlarga ko’ra, har bir insonning boshqalar bilan tegishli huquqiy munosabatda bo’lishi kerak. Majburiyatlar esa insonning o’zi mansub bo’lgan guruhda egallab turgan vazifalariga muvofiq keladigan xatti-harakatlar qilishdan iborat bo’ladi. Ushbu huquq va majburiyatlar, qonun-qoidalarining o’zaro yaxlit holda ishlamasligi inson ruhiyatiga bevosita o’z ta’sirini o’tkazmay qolmaydi. Ayni ruhiyatdagi nomutanosiblik natijasida jamiyatdagi qahramonlar o’rtasida o’zaro kelishmovchiliklar: bir-birini asl istaklarini tushunmaslik, hurmatsizlik, qadryatlarga bee’tborlik, sansolarlik, qa’tiyatsizlik kabi turli xil ruhiy muammolar kelib chiqadi. Yuqoridgi har bir muammoning keng ko’lamda badiiy usulda yoritib berish: kelib chiqish sababi va oqibati, uni hal qilish

²uz.delacheve.com.- Yangiliklar Va Jamiyat: Madaniyat- Inson va jamiyat

³ Shodmonqul Azizov. *Shaxs va Jamiyat (ijtimoiyot asoslari)* - “Niso Poligraf”, 2016- 46-b

2-TOM, 3-SON

yechimlarini yoritish – yozuvchi o‘z asarining qahramonlarida mohirona yo‘l bilan aks ettirishi hozirgi zamon adabiyotining talabi bo‘lib qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, jamiyatdagi inson ruhiyatiga ta’sirlari tushunchasi adabiyotshunoslik ilmida muhim masalalardan biridir va dolzarbligicha qoladi. Har qanday inson jamiyat bag‘rida tug‘iladi. Adabiyot jamiyatning in’ikosi sifatida davr bilan hamnafas yangilanish va o‘zgarishlarni o‘zida aks ettirib boradi. Bugungi adabiy jarayon ham shaklan va mazmunan yangilanib, o‘zgarishlarni o‘zida aks ettirib bormoqda. Hozirgi o‘zbek adabiyotida Ulug‘bek Hamdam asarlarining qahramon xarakteri va ruhiyati aks ettirilganligi bilan asar o‘zining munosib o‘rniga ega. Shu jihatlardan kelib chiqib shuni ta’kidlash mumkinki, yozuvchi, nafaqat o‘zbek adabiyotshunosligi balki rus va boshqa xorij adabiyoti vakillarining ham e’tiborini tortgan. Bu borada nashr etilgan qator ilmiy ishlar hamda maqolalari buning yaxlit isbotidir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. *Yo‘ldosh Q. Yoniq so‘z.- Toshkent, Yangi asr avlodi, 2006. 512-b*
2. *uz.delachieve.com - Yangiliklar va Jamiyat: Madaniyat- Inson va jamiyat*
3. *Shodmonqul Azizov. Shaxs va Jamiyat (ijtimoiyot asoslari) - “Niso Poligraf”, 2016. 46-b*

2-TOM, 3-SON

The Benefits of Bilingualism: Navigating Two Worlds with Ease

Termez state university

Department of Foreign filology, Teacher

Nazarova Ziyoda Kattayevna

Department of Foreign filology, Student

Xayitaliyeva Sarvinoz Abdurayimovna

sarvialiyeva03@gmail.com

Annotation. This article explores why speaking two languages is so beneficial. It talks about how it helps our brains work better, keeps our minds sharper as we age, and makes it easier to understand different cultures. It also mentions how being bilingual can help us get better jobs in a global world.

Key words: Bilingualism, benefits, different cultures, mental benefits, occupation.

Annotatsiya. Bu artikl nega ikki tilda gapirish foydali ekanligini ochib beradi. Hamda ongimizga keltiradigan foydali tomonlari va yosh o'tgan sari miyyamizni charhlashi, va boshqa madaniyatlarni tushunishda bo'lgan ahamiyatini ko'rsatib beradi. Dunyo miqyosida ish topishda bo'lgan ustunligini ham takidlab o'tadi.

Tayanch so'zlar: Ikki tillilik, foydalari, turli madaniyatlar, lavozim, ustunliklar.

In today's globalized world, knowing two languages has become really important. It gives us a bunch of benefits, like making our brains work better, helping us understand different cultures, and making it easier to connect with others. Whether we learn two languages from when we're babies or later in life, being able to speak them fluently boosts how well we communicate, how sharp our thinking is, and how much we appreciate different cultures. "Bilingualism is an experience that shapes our brain for a lifetime, and it's an experience that has both cognitive and social benefits." - Ellen Bialystok, Professor of Psychology at York University, Toronto, Canada. It is generally believed that more than half of the world's population is bilingual [1]. In each of the U.S. [2] and Canada [3], approximately 20% of the population speaks a language at home other than English. These figures are higher in urban areas, rising to about 60% in Los Angeles [4] and 50% in Toronto [3]. In Europe, bilingualism is even more prevalent: In a recent survey, 56% of the population across all European Union countries reported being functionally bilingual, with some countries recording particularly high rates, such as Luxembourg at 99% [5]. Bilinguals, therefore, make up a significant portion of the population. Importantly, accumulating research shows that the development, efficiency, and decline of crucial cognitive abilities are different for bilinguals than for monolinguals [6]. This means that bilingualism offers more positive benefits than monolingualism. If experience can shape

2-TOM, 3-SON

brain structure and cognitive ability, then bilingualism is a prime candidate for such effects. Language use is the most intense, sustained, and integrative experience in which humans engage. The intensity reflects the role that language has in all our activities, not only for verbal communication but also for conceptualizing and interpreting ongoing experience. Semantic networks are invoked each time an event is understood or a memory is formed. Language use is sustained because of all human activities, none consumes the proportion of waking (and perhaps non-waking) time that language does. Other activities with known neuroplastic benefits, such as musical performance, can only be undertaken some finite number of hours per day; language use in all its forms has no limit so from the perspective of dose-related effects, it is unrivalled. Finally, language use is integrative; using language engages most of the brain, including frontal, temporal, and parietal lobes, as well as some posterior regions (Friederici, 2011) [7].

Why should bilinguals show a cognitive benefit? Why should bilingualism be associated with enhanced cognitive control? A large body of psycholinguistic research has shown that both languages are always active in the bilingual brain, despite the absence of any conscious awareness of the non-used language (Costa et al., 1999 [8]; Francis, 1999 [9]; Kroll et al., 2014 [10]; Marian & Spivey, 2003 [11]; Wu & Thierry, 2010 [12]). Because bilinguals rarely commit intrusion errors from the unwanted language, inhibitory control seemed to be an obvious mechanism for excluding the non-target language from ongoing processing. Evidence from brain imaging demonstrated that overlapping networks were used for language selection and nonverbal selection (review in Wong et al., in press [13]). On the assumption that lifelong bilinguals have had many years of flexibly deploying inhibitory control in language processing, and that these processes are at least partly shared with nonverbal cognitive networks, the interpretation has been that inhibitory processes are strengthened in such individuals [14].

Studies by Grosse (2004) of graduates from the renowned international business program at Thunderbird, The Garvin School of International Management, and Porras et al. (2014) found that that foreign language skills and cultural proficiency provided professionals in international commerce a noticeable advantage over monolinguals [15]. In today's job market, bilingualism is more than just a skill—it's a strategic advantage that can propel your career to new heights. Here's why:

1. Expanded Opportunities: Speaking two languages broadens your job prospects. Many industries, from hospitality to healthcare, value bilingual employees who can communicate with diverse clientele.

2-TOM, 3-SON

2. Competitive Advantage: Companies are willing to pay a premium for bilingual talent. Your ability to bridge language barriers can lead to higher salaries and better job offers.

3. Enhanced Problem-Solving Skills: Bilingual individuals are known for their cognitive flexibility and adaptability. These traits make them valuable assets in fast-paced work environments where quick thinking is essential.

4. Cultural Sensitivity: Understanding different languages often goes hand in hand with cultural awareness. Bilingual employees excel at navigating cross-cultural interactions, fostering a more inclusive and harmonious workplace.

5. Personal Enrichment: Beyond professional benefits, bilingualism enriches your life on a personal level. Learning a new language opens doors to new friendships, experiences, and opportunities for growth.

In conclusion, embracing bilingualism isn't just about language—it's about seizing opportunities, advancing your career, and embracing a world of possibilities.

REFERENCES:

1. Grosjean F. Bilingual: life and reality. Harvard University Press; 2010. [Google Scholar]

2. U. S. Census Bureau. [Retrieved August 4, 2011];The 2011 Statistical Abstract. Languages Spoken At Home by Language: 2008, Table 53. 2010.

3. Statistics Canada. [Retrieved August 4, 2011];2006 Census of Canada highlight tables: Population by language spoken most often at home and age groups, 2006 counts, for Canada, provinces and territories - 20% sample data. 2007 (Catalogue number 97-555-XWE2006002)..

4. U. S. Census Bureau. [Retrieved August 4, 2011];The 2011 Statistical Abstract. Language Spoken at Home--Cities With 100,000 Persons or More: 2008, Table 55. 2010.

5. European Commission. "Special Eurobarometer 243: Europeans and their Languages (Executive Summary)" (PDF) [Retrieved November 1, 2011];Europa web portal. 2006 :3.

6. Bialystok E, Craik FI, Luk G. Bilingualism: consequences for mind and brain. Trends Cogn Sci. 2012 Apr;16(4):240-50. doi: 10.1016/j.tics.2012.03.001. PMID: 22464592; PMCID: PMC3322418.

7. Friederici AD. The brain basis of language processing: from structure to function. Physiological Reviews. 2011;91:1357–1392. [PubMed] [Google Scholar] [Ref list]

2-TOM, 3-SON

8.Costa, A., Miozzo, M., & Caramazza, A. (1999). Lexical selection in bilinguals: Do words in the bilingual's two lexicons compete for selection? *Journal of Memory and Language*, 41, 365-397.

9.Francis, W. S. (1999). Cognitive integration of language and memory in bilinguals: Semantic representation. *Psychological Bulletin*, 125(2), 193-222.

10.Kroll, J. F., Bobb, S. C., & Hoshino, N. (2014). Two languages in mind: Bilingualism as a tool to investigate language, cognition, and the brain. *Current Directions in Psychological Science*, 23, 159-163.

11.Marian, V., & Spivey, M. (2003). Competing activation in bilingual language processing: Within- and between-language competition. *Bilingualism: Language and Cognition*, 6(2), 97-115.

12.Wu, Y. J., & Thierry, G. (2010). Chinese-English bilinguals reading English hear Chinese. *Journal of Neuroscience*, 30(22), 7646-7651.
<https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.1602-10.2010>

13.Wong, B., Yin, B., & O'Brien, B. (in press). Neurolinguistics: Structure, function, and connectivity in the bilingual brain. *BioMedical Research International*.

14.Bialystok, E., Craik, F.I. How does bilingualism modify cognitive function? Attention to the mechanism. *Psychon Bull Rev* 29, 1246–1269 (2022).
<https://doi.org/10.3758/s13423-022-02057-5>

15.Jansa, Tim & Brezicha, Kristina. (2017). The Georgia Seal of Biliteracy: Exploring the Nexus of Politics and Language Education. *Dimension*. 2017. 32-48.

2-TOM, 3-SON

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТДА КИЧИК БИЗНЕС МУОММОЛАРИ.

Аскарова Севара Бахтиёровна

“ТИҚХММИ” миллий тадқиқот университети

“Иқтисодиёт” кафедраси

катта ўқитувчи

Аннотация: Рақамли иқтисодиётни ўлчаш даражаси турли давлатларнинг бу жараённинг қандай даражада ривожланаётганлигини аниқлаш билан аҳамиятли. Ҳозирги кунда уларнинг амалиётда даражасини ўлчашнинг аниқ ечимига келинмаган.

Калит сўзлар: иқтисодиёт, жараён, шаклланиш, омил, рақамлаштириш, натижа, технология.

Рақамли иқтисодиётни ўлчаш даражаси турли давлатларнинг бу жараённинг қандай даражада ривожланаётганлигини аниқлаш билан аҳамиятли. Ҳозирги кунда уларнинг амалиётда даражасини ўлчашнинг аниқ ечимига келинмаган. Рақамли технологиялар ёрдамида амалга оширилаётган иқтисодий фаолият турлари сони кўпайиб бораётгани ва бунинг натижасида уларнинг иқтисодий аҳамияти ортиб бораётганини ҳисобга олган ҳолда рақамли иқтисодиётни ўлчаш энг устувор вазифа деган хулосага келдик. Бизнингча, рақамли иқтисодиёт кўплаб давлатларда шаклланиш ва ривожланиш босқичида бўлганлиги боис, унда пайдо бўлаётган қийинчиликлар ва муаммолар сабаб рақамли иқтисодиётнинг ҳажми сезиларли даражада паст баҳоланмоқда. Бизнинг фикримизга кўра, рақамли иқтисодиёт қамрови катта, аммо анъанавий, рақамли бўлмаган иқтисодиётдан сезиларли даражада кичикроқдир. Бунинг асосий сабаби жаҳоннинг кўплаб мамлакатларида ҳамон анъанавий иқтисодиёт ҳукмронлиги давом этмоқда. Бундан шуни аниқлаш мумкинки, “глобал миқёсда рақамли иқтисодиёт нотекис тақсимланган”. Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш стратегиясини эса фақатгина хусусий бизнес билан яратиш муқарар.

Рақамли иқтисодиётни шакллантиришда кичик бизнес бошқарувининг истиқболлари ҳам айнан бу соҳани рақамлаштириш муҳимлигини кўрсатди. Бу борада маҳаллий ва хориж олимларининг тадқиқот ишларини келтириш ўринли. Жумладан, бир гуруҳ маҳаллий олимларимиз рақамли иқтисодиёт – бу қуйидагиларни ўзгартиришдир, яъни бизнес юритиш моделлари, мижозлар билан муносабатларда хулқ-атвор стандартлари, виртуаллаштириш, булутли технологияларни жорий қилиш ва бир қатор бизнес жараёнлари билан боғлиқ бўлган омилларни санаб ўтишган. Россиялик олимлар ҳам “рақамли технологиялар ишлаб чиқариш ва кичик бизнесни ривожлантириш манбаи эканлигини айтиб, ўзгарувчан иқтисодий шароитда рақобатбардошликни оширишга имкон беради” деб таъкидлаб

2-TOM, 3-SON

ўтганлар ва кичик бизнесда рақамли технологиялардан фойдаланишнинг энг кенг тарқалган воситаларини келтирганлар.

Шу ўринда, янги инқилоб инновацион технология билан боғлиқ бўлган “янги касблар” нинг турли кўринишларини вужудга келтиради. Масалан, жаҳондаги иқтисодий туб бурилишларнинг яъни аграр иқтисодиётдан биринчи саноат инқилобига, ундан кейин иккинчи саноат инқилобига, кейин эса хизматлар иқтисодиётига ва рақамли иқтисодиётга ўтиш натижасида кўплаб касбларга зарурият қолмади ва улар ўз ўрнини янги иқтисодиётга хос ҳолда ўзгартирди. Буларнинг аниқ мисоли сифатида истиқболда талаб юқори бўладиган касблардан айримларини келтирдик. Футуролог - бу ўзига хос касб бўлиб, у деярли ҳеч қаерда ўқитилмайди, лекин бундай мутахассислар меҳнат бозорида жуда талабга эга. Улар компанияда ёки масофадан туриб ишлаши мумкин. Бу соҳада профессионал стандартлар мавжуд эмас, аммо футурист махсус кўникмаларга, жумладан, аналитик ва стратегик фикрлашга эга бўлиши керак. Хедрентинг, ёки стаффинг (инглизча staff – ходим) – онлайн платформалар орқали вақтинчалик ходимларни танлаш каби касбларни келтириш мумкин. Ҳозирги кунда айниқса рақамли иқтисодиёт ютуқларидан оқилона фойдаланиб, бизнес бошқарувини автоматлаштирган мамлакатлар амалиётида уберизациядан кенг миқёсда фойдаланилмоқда. Бу термин кам ривожланган ва ривожланаётган давлатлар иқтисодий жараёнида фойдаланилмаётганлиги сабаб уни янги термин сифатида ўрганилиши лозимлигини талаб қилади.

Ҳар қайси инқилоб даврида ривожланиш кескин тезлашиб, унинг даврий давомийлиги қисқармоқда. Бу шуни англатадики, саноат инқилоблари ҳар бир тўлқинининг юқори нуқтаси мамлакатда иқтисодий тизимнинг туб бурулиши билан кечади. Янги касблар ва янги бизнес моделларни жорий этилишини тақозо этади. Глобал миқёсда рақобатбардошликка эришишни стратегик вазифа сифатида ўз олдига қўйган ҳар бир мамлакат, аввало Индустрия 4.0 концепциясини мустаҳкамлаши устувор омиллардан саналади. Бу вазифалар шубҳасиз биз томонимиздан берилган таърифга кўра, бошқарувни автоматлаштириш ва иқтисодий жараёнларни оптималлаштиришни англатади. Ҳар қайси инқилоб даврида ривожланиш кескин тезлашиб, унинг даврий давомийлиги қисқармоқда. Бу шуни англатадики, саноат инқилоблари ҳар бир тўлқинининг юқори нуқтаси мамлакатда иқтисодий тизимнинг туб бурулиши билан кечади. Янги касблар ва янги бизнес моделларни жорий этилишини тақозо этади. Глобал миқёсда рақобатбардошликка эришишни стратегик вазифа сифатида ўз олдига қўйган ҳар бир мамлакат, аввало Индустрия 4.0 концепциясини мустаҳкамлаши устувор омиллардан саналади. Бу

2-TOM, 3-SON

вазифалар шубҳасиз биз томонимиздан берилган таърифга кўра, бошқарувни автоматлаштириш ва иқтисодий жараёнларни оптималлаштиришни англатади.

List of used literature

1. А. Файоль, Г. Эмерсон, Ф. Тэйлор, Г. Форд. Управление — это наука и искусство. М.: Республика. 1992. — 350 с.
2. Андреевна С.Б. Система управления в индустрии 4.0. Petersburg state University of Economics УДК 338, ББК 65.05, 357 с.
3. Иванович Г.Ю. “Цифровая трансформация социально-экономических систем на основе развития института Сервисной интеграции”. Специальность 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – сфера услуг). Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук. Санкт-Петербург – 2019 г.
4. Геннадьевна Т., Вениаминовна Т. Цифровые технологии —эффективные инструменты развития бизнеса ББК 65.05
5. Yusupova, N., [Nigmatovna]. (2023b). PEDAGOGIK TA'LIM KLASTERI MUHITIDA ARALASH TA'LIMNI QO'LLASH TEXNOLOGIYASI. Innovative Development in Educational Activities, 2(19), 5. <https://openidea.uz/index.php/idea/article/view/1699/2717>
6. Yusupova, N., [Nigmatovna]. (2021c). The involvement of teacher's: calling students to speak. International Journal of Academic Multidisciplinary Research (IJAMR), 5(2), 68–71. <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=1606850095046738607&btnI=1&hl=ru>
7. Azamatovna, B. S., & Salijanovna, I. S. (2020). Classification of could words in german and Uzbek. PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, 17(6), 7333-7339.
8. Bekmuratova, S. A. (2019). GRAMMATIC FEATURES OF DOUBLE WORDS IN GERMAN AND UZBEK LANGUAGES. Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology, 1(5), 248-252.

2-TOM, 3-SON

XXI asrda innovatsion texnologiyalar, fan va ta'lim taraqqiyotidagi dolzarb muammolar.

Marifova Ozoda Nabiyevna

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: **Qarayeva Latifa Zarifovna** pedagogika fanlari
bo'yicha falsafa doktori.

Annotatsiya: ushu maqolada siz XXI asr texnologiyalari, ta'limda bo'layotgan o'zgarishlar va yoshlarga yaratilayotgan imkoniyatlar haqida bilib olasiz. Bundan tashqari, fan va ta'limda innovatsion texnologiyalarni joriy qilishdagi muammolar va ularni bartaraf etish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar : ilm-fan, kompyuter texnologiyalari, Oliy ta'lim, maktablar, Koreya, Yaponiya, Yevropa davlatlari, jamiyat, innovatsiya, texnologiya.

Аннотация: в этой статье вы узнаете о технологиях XXI века, изменениях в образовании и возможностях, созданных для молодежи, а также пойдет речь о проблемах внедрения инновационных технологий в науку и образование и их устранении.

Ключевые слова: наука, компьютерные технологии, высшее образование, школы, Корея, Япония, европейские страны, общество, инновации, технологии.

Abstract: in this article you will learn about the technologies of the 21st century, the changes in education and the opportunities created for young people. In addition, it will talk about the problems of introducing innovative technologies in science and education and their elimination.

2-TOM, 3-SON

Key words: science, computer technology, higher education, schools, Korea, Japan, European countries, society, innovation, technology.

Bugungi globallashuv vaqtida rivojlangan va rivojlanish bosqichida bo'lgan barcha davlatlar dunyo miqyosida o'zining iqtisodiy-ijtimoiy holatini yanada yaxshilash, jahon bozorida tutgan rolini mustahkamlashni o'z oldiga maqsad qilib olgan. Shuningdek, yildan yilga yuksalib borayotgan mamlakatlar qatorida yurtimizda ham ilm-fan, ta'lim, iqtisodiyot, sanoat, sport, san'at, madaniyat singari barcha sohalarda o'sishga erishish va buning natijasida ilmiy salohiyatini oshirish, aholi turmush tarzini bundanda yaxshilash maqsadida tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Jumladan, 2017-2021-yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini keltirishimiz mumkin.

Hozirda yurtimizni bosqichma-bosqich bozor iqtisodiyotiga olib chiqish va undagi rolini mustahkamlash maqsad va muddaomizga aylangan. Ayni paytda dunyo miqyosida keskin tus olib borayotgan shiddatli raqobatga faqat zamonaviy ilm-fan, yuqori texnologiyalar va innovatsiya yutuqlarini keng joriy etish orqaligina munosib javob bera olishimiz mumkin.

Chunki dunyodagi rivojlangan mamlakatlar o'z oldiga nafaqat mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytirish va ularni bozorga olib chiqishni, balki chuqur bilim hamda ilmiy yutuqlarga asoslangan innovatsion iqtisodiyotga o'tish vazifasini qo'yimoqda. Ya'ni, o'z iqtisodiyotini mavjud tabiiy resurslarni sarflash evaziga emas, innovatsion mahsulotlar yaratish, o'zlashtirish va ilg'or

2-TOM, 3-SON

texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy qilish orqali rivojlantirish taraqqiyotning asosiy omiliga aylanmoqda.

Shu o'rinda ta'kidlash mumkinki, mamlakatimizni innovatsion rivojlantirish strategiyasi va mexanizmlari, eng avvalo, shu davlatda yaratilgan intellektual, ilmiy-texnikaviy salohiyatdan qanchalik samarali foydalanish bilan chambarchas bog'liq. Hozirgi vaqtda mamlakatimizda uch yuzdan ortiq ilmiy tadqiqot muassasalari, oliy o'quv yurtlari, tajriba konstruktorlik tashkilotlari, ilmiy ishlab chiqarish korxonalarini, kichik innovatsion markazlar va boshqa ilmiy texnikaviy tuzilmalar faoliyat yuritmoqda.

“Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir muhim masala-bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his etadiganlar kim-yoshlar. Mayli, yoshlar o'z davrining talablari bilan uyg'un bo'lsin. Lekin ayni paytda o'zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug' zotlarning avlodimiz, degan dav'at ularning qalbida doimo aks-sado berib, o'zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan”, deya ta'kidlaydi Prezidentimiz.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash:

- Ta'lim samaradorligini oshirish;
- Tarbiyachilarning malakasini oshirish;
- Pedagogiki tajribani qo'llash;
- Kompyuter texnologiyalarini qo'llash;
- Bolalar sog'ligini saqlash;

2-TOM, 3-SON

- Bolalar sog'ligini mustahkamlash;
- Ta'lim va tarbiya sifatini oshirishda o'z hissasini qo'shadi.

Zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarning bari maktabgacha ta'lim tashkilotlariga ham ta'sir etmay qolmaydi. Hozirgi davrda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida eksperimental-tajriba faoliyatlarini tashkil etish davr talablaridan biridir. Bu kabi mashg'ulotlar barcha rivojlangan davlatlar: Janubiy Koreya, Xitoy Xalq Respublikasi, Germaniya, Amerika Qo'shma Shtatlari, Yaponiya singari mamlakatlarda qo'llaniladi.

Hozirgi kunda tobora rivojlanib borayotgan mamlakatimizda ta'lim sohasida bir necha vazifalar ustuvor ekanligi bot-bot ta'kidlab kelinmoqda. Yosh avlodning ta'lim-tarbiya masalalari, ularni axloqiy, ma'naviy jihatdan yetuk avlod qilib ulg'aytirish kabilar shular jumlasidandir.

Jadidchilik milliy harakati xalqimiz tarixida o'ziga xos o'ringa ega. Uning yirik namoyandalari xalqni qoloqlikdan olib chiqishning yagona yo'li ilm-ma'rifat ekanligini anglab yetishadi va ko'p qarama-qarshiliklarga qaramasdan, ma'rifiy targ'ibot ishlarini yakdillik bilan olib borishadi. Jumladan, Samarqandda birinchilardan bo'lib usuli jadid maktabini ochgan, o'qitish tizimlariga yangiliklar olib kirgan jadid, atoqli pedagog Abduqodir Shakuriydir.

Har qanday davlatning milliy ta'lim-tarbiya an'analari pedagogik tizimning asosi bo'lib, xalqning milliy idealiga asoslanadi. Milliy ideal jamiyatning hech qanday mafkurasi yoki loyihasi bilan bog'liq emas, balki har doim rivojlanish tarixiga kirib boradi. xalqning, millatning paydo bo'lishining boshidanoq uning madaniyati va axloqiy tamoyillarining eng yaxshi yutuqlarida namoyon bo'ladi. U

2-TOM, 3-SON

tsivilizatsiya o'ziga xosligining o'zagi bo'lib, uzluksizlik xususiyatiga ega, chunki aks holda o'ziga xoslikning har qanday shaklini saqlab qolish mumkin emas. Yangi har doim eskisini almashtiradi, lekin ayni paytda o'zining asosiy va individual elementlarini saqlab qoladi. Dialektik sintez tamoyili shunday amalga oshiriladi va ijtimoiy va madaniy qadriyatlarning avloddan avlodga o'tishi ta'minlanadi.

Hozirgi geosiyosiy davlat G'arb va Rossiya o'rtasidagi qarama-qarshilik bilan tavsiflanadi va nafaqat sivilizatsiyalar to'qnashuvi, balki tsivilizatsiya antagonistlari urushi haqida. "Sivilizatsiya antagonisti shunchaki dushman emas, balki dunyo yovuzligining timsolidir. Sivilizatsiya antagonistlarining raqobati yo'q qilish uchun kurashdir. Yangi, birinchi navbatda energiya bo'lmagan texnologiyalar - axborot, iqtisodiy, kognitiv texnologiyalardan foydalanish bilan qattiq qarama-qarshilik olib borilmoqda. Bu qadriyatlar va ma'nolar urushi, uning maqsadi nafaqat milliy g'oyalarni obro'sizlantirish, balki ularni yo'q qilish va o'zlarining aksiologik jihatdan to'g'ridan-to'g'ri qarama-qarshi bo'lganlarini ekishdir. Sivilizatsiyalar to'qnashuvi maydonida G'arb va Rossiya, bir tomondan, liberalizm va individualizm, ikkinchi tomondan, an'anaviylik va katoliklik qadriyatlari to'qnash keldi. Mojaroni tinch yo'l bilan hal qilishning iloji yo'q, chunki "rus messianizmining genezis asoslari dunyoni qutqarish g'oyasi va G'arb sayyoraviy loyihasi - dunyo hukmronligi o'rtasidagi tafovutlar mavjud. Bir holatda dunyoni qutqarish kerak, ikkinchisida uni bo'ysundirish kerak."

Rus xalqi uchun milliy ideal Muqaddas Rossiyadir. Aynan pravoslavlik orqali Rossiya aholisi o'zlarini dunyoning qolgan qismidan ajratishdi, o'z xalqlarining o'ziga xosligi va o'ziga xosligini his qilishdi.

2-TOM, 3-SON

"Yaxshi eski" emas (Angliya kabi), "chiroyli" emas (Fransiya kabi), "shirin" emas (Italiya kabi), "hamma narsadan ustun" emas (Germaniya kabi), balki "muqaddas". Muqaddas Rossiyaning xronologik doirasini va hatto jug'rofiy chizmalarini aniqlab bo'lmaydi, chunki rus tuprog'idagi muqaddaslik ideali abadiy bo'lgan, bo'lib qoladi va qoladi. Inson, jamiyat va davlatning ma'naviy yuksalishi eng baland cho'qqisi hisoblanadi.

Binobarin, o'tgan asrning dramatik va hatto fojiali voqealariga qaramay, har doim ham ongli ravishda emas, balki ba'zan yashirincha ham xalqning milliy ideali tarixiy xotiraning o'zagi sifatida saqlanib qoldi. Ta'qiblar, qatag'onlar, eng yaxshi asarlar va urushlar sharoitida xalqning o'zini o'zi saqlab qolishini ta'minlagan madaniyat va ta'lim an'analari.

Ta'lim tizimi doirasida "ma'naviyat", "axloq" tushunchalarining asl ma'nosini yo'qotish, an'anaviy qadriyatlar tizimining yo'q qilinishi (vatanparvarlik masxara qilinadi, iffat tarbiyasi jinsiy tarbiya bilan almashtirildi, oilaviy qadriyatlar paydo bo'ldi. o'zgartirildi, ommaviy axborot vositalarida o'smirning ota-onasiga bo'ysunmaslikka asoslangan erkin hayot qiyofasi targ'ib qilindi) milliy miqyosda ma'naviy tarbiya va tarbiyaning amalda yo'qligiga olib keldi.

Ta'lim islohoti, birinchi navbatda, sifatni tubdan yaxshilash, ya'ni O'zbekiston ta'lim muassasalarida kim va qanday o'qitish, real hayotda qo'llanilishi mumkin bo'lgan va bugungi kun voqeligiga mos keladigan sharoitda amalga oshirilishi kerak. .

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Агейчева А.Г. Развитие критического мышления у детей младшего школьного возраста / А.Г.Агейчева //Всероссийский

2-TOM, 3-SON

фестиваль педагогических идей «Открытый урок» 2006 – 2007 уч.г. – Режим доступа: <http://festival.1september.ru/>

2. Загашев И.О., Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В. Учим детей мыслить критически / И.О.Загашев, С.И.Заир-Бек, И.В.Муштавинская. – СПб.: Альянс-Дельта, 2003. – 192 с

3. Сориная Г.В., Смирнов А.А., Рубинштейн С.Л. Критическое мышление: история и современный статус / Г.В.Сорина, А.А.Смирнов, С.Л.Рубинштейн // Вестник Московского университета. – 2003. – №6. – С. 97 – 110.

4. Ушакова М.А. Формирование интеллектуально-творческих компетенций младших школьников (на примере интеграции учебной и внеучебной деятельности) / М.А.Ушакова. – Ижевск, 2011. – 65 с

5. Go‘zalikka intilib yashash hissi. Boshlang‘ich ta‘lim 1/2014. 13-b.

5. R.Mavlyanova, N. Rahmankulova “Boshlag‘ich ta‘lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiya” Toshkent “Vorish-nashriyoti” 2013.

6. H.Shokirova “Ta‘limda innovatsion texnologiyalarning o‘rni” Toshkent “Yangi asr avlodi” 2013.

7. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 30-oktabrda qabul qilingan Ta‘lim To‘g‘risidagi qonuni 9-moddasi.

8. Sarimsoqova, M.O., & Nizamova, M.N. (2022, December). Dudaqlanish. Dudaqlanuvchi o‘smir va kattalar bilan olib boriladigan ishlar metodikasi. In international conference dedicated to the role and importance of innovative education in the 21st century (Vol. 1, No. 10, pp. 44 – 48).

2-TOM, 3-SON

9. Nuritdinovna, N.M., & Murtozaevna, M.M. (2022). Pedagogical mechanisms of developing professional mobility of future managers. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 2 (1.5 Pedagogical sciences).

10. Nuritdinovna, N.M. (2022). Bola shaxsining shakllanishida psixologning o'ri. Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali, 2(4), 61 – 63.

KOGNITIVLIK TAFAKKUR TARZINING FENOMENI SIFATIDA

To'roqulova Ra'no Ibrogimovna

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti "Falsafa va milliy g'oya"
kafedrası mustaqil izlanuvchisi Samarqand, O'zbekiston

Hozirgi davrda bilish, ijodkorlik va innovatsiya iqtisodiyot va ishlab chiqarishning, shuningdek, falsafa, fan va zamonaviy texnologiyalarning asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylanmoqda. Kognitiv fenomeni tafakkur tarzida evristik jihatdan ilm-fanda yangicha talqinda o'rganilmoqda.

Kognitivlik ijtimoiy fenomen sifatida bilish, o'rganish, intellektual rivojlanish jarayonidir. Demak, tafakkur tarzining shakllanishi ham murakkab kognitiv jarayondir. Tafakkur tarzida kognitiv fenomeni intellektual faoliyat bilan belgilanadi. Kishilarning tafakkur tarzini yuksaltirishda avvalo yuqori rivojlangan qobiliyat, konstruktiv tafakkur, kreativlikni shakllantirishimiz zarurdir. Bu borada ta'lim tizimiga, yoshlarga ilm va ta'lim olish uchn yaratayotgan shart-sharoitlar muhim ahamiyatga egadir.

"Yoshlarimiz mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi muhim ahamiyatga egadir"¹. Bunda esa fan, texnika va ta'limda yoshlarning keng ma'noda bilish salohiyati va tafakkur tarzini yuksaltirish lozimdir.

Kkognitivlik, murakkab o'z-o'zini tashkil qiluvchi mental tizim bo'lib, o'z tarkibiga tafakkur tarzi, bilish jarayoni, konstruktivlik, kreativlik, loyihalashtirish kabi epistemologik tushunchalarni birlashtiradi. Demak, tafakkur tarzining shakllanishi ham konstruktiv kognitiv jarayondir. Tafakkur formatining kognitiv birligini fikr tashkil etadi². Har qanday yangi va innovasion fikr va g'oya konstruktiv xarakterga ega bo'lib, yangi tafakkur tarzining shakllashiga olib keladi.

Kognitivlik esa bunday fenomenda markaziy o'rinda turadigan epistemologik "kamar" vazifasini bajaradi³.

¹ Mirziyoyev Sh.M. *Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.* –T.: "O'zbekiston", 2016. – B. 14.

² Кушаков Ш.С. *Опыт применения идеи форматов мышления к исследованию античной философии // Ма'naviy merosda vorislik va uning XXI asr ta'lim-tarbiyasidagi o'rni mavzusidagi respublika an'anaviy ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallar to'plami. Samarqand, 2021. - S.21.*

³ Sultanova G.S. *Kognitivlik tushunchasining epistemologik taxlili. Jamiyat va innovatsiyalar (elektron jurnal). 8 (2021) maxsus son. - B. 401.*

2-TOM, 3-SON

Bilish jarayonida kognitiv uslub muxim bulib, insonlarni qanday fikrlashi, idrok etishi, axborot va ma'lumotlarni eslab qolishi ishlatiladigan ilmiy atamadir⁴. Lekin, keyingi yillarda bu atama epistemologiya doirasiga kirib bormoqda.

Tafakkur tarzi esa ijtimoiy ong shakllaridan kelib chikibi fikrlash tarzini bildiradi⁵. Kognitivlik esa bu fenomenda markazda turadigan epistemologik “kamar” vazifasini bajaradi.

Tafakkur tarzi tafakkurning ma'lum “qolipi”, “siymosi” yoki “turi” ko'rinishida namoyon bo'ladigan ruhiy-ma'naviy hosiladir. Kognitivlik fenomeni ggnoseologik, metodologik va regulyativ funksiyalarni bajaradi.

Kognitivlik, ya'ni bilish fenomeni tafakkur tarzining konstruktiv mohiyatini, ijtimoiy-madaniy jihatlarini ochib beradi. Kognitivlik fenomeni tafakkur tarzining evristik jixatlarini o'rganish hamda intellektual faoliyat sifatida ichki qonuniyatlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Yoshlarda tafakkur tarzida kognitiv jixatlarini kuchaytirishning falsafiy asoslari orqali tanqidiy tafakkur va ijodiy tafakkurni yuksaltirish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –T.: “O'zbekiston”, 2016. – B. 260.
2. Кушаков Ш.С. Опыт применения идеи форматов мышления к исследованию античной философии // Ma'naviy merosda vorislik va uning XXI asr ta'lim-tarbiyasidagi o'rni mavzusidagi respublika an'anaviy ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallar to'plami. Samarqand, 2021. - S. 20-24.
3. Sultanova G.S. Kognitivlik tushunchasining epistemologik taxlili. Jamiyat va innovatsiyalar (elektron jurnal). 8 (2021) Maxsus son. - B. 400-404.
4. Болбаков Р.. Анализ когнитивности в науке и образовании // Перспективы Науки и Образования, 2014, №4(10). - С. 17.
5. Sultanova G.S. Postnoklassik ilmiy tafakkur tarzi va innovatsiya. Monografiya. Globe edit. 2019. - B. 160.

⁴ Болбаков Р. Г. Анализ когнитивности в науке и образовании // Перспективы Науки и Образования, 2014, №4(10). - С. 17.

⁵ Sultanova G.S. Postnoklassik ilmiy tafakkur tarzi va innovatsiya. Monografiya. Globe edit. 2019. - B. 32..

2-TOM, 3-SON

ICHKI ISHLAR XODIMLARI FAOLIYATIDA DIVERGENT-KREATIV
TAFAKKURNING NAMOYON BO'LISHI

Shamsiyev Sardor Aslidinovich

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Yangi O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot, ijtimoiy bunyodkorlik, zamonaviy texnologiyalar rivojlanayotgan davrda ijodiy fikrlovchi kishilarni yetishtirish, ularni zamonaviy bilim va divergent-kreativ tafakkur bilan qurollantirish muhim davlat darajasiga molik ahamiyat kasb etmoqda. Xususan "...mamlakatimizni innovasion rivojlantirish strategiyasi va mexanizmlari, eng avvalo, shu davlatda yaratilgan intellektual va ilmiy-texnikaviy salohiyatdan qanchalik samarali foydalanish bilan chambarchas bog'liq"¹dir.

Insonning kreativligi bu ijtimoiy va intellektual faoliyat doirasiga kirgan shaxsning tub xususiyati, uning immanent xossasidir: shaxsning, uning qobiliyatlari va ko'nikmalarining rivojlanish darajasi, shuningdek, uning ijtimoiylashganlik miqyosi, uning ijodiy bunyodkorlik faolligi bilan belgilanadi. Kreativlik shaxsning bunyodkorlik, yaratuvchilik salohiyatini ro'yobga chiqaradi.

Kasbiy faoliyatda ichki ishlar xodimlarining ish jarayonida muammolarni aniqlashda chaqqonlik, xushyorlik, sezgirlik, ijodkorlik kabi kreativ shaxsning o'ziga xosligi va betakrorligi namoyon bo'ladi.

Inson faoliyati kreativlik bilan chambarchas bog'liq. Ichki ishlar xodimlarining bilimi, iste'dodi, qobiliyati, ko'nikmalari, ilmiy haqiqatning tubiga yetishga bo'lgan intilishlari ilmiy kreativlikda o'z aksini topadi. Jinoyatchilikni oldini olishda, muammolarni bartaraf etish jarayonida yangi uslub yoki yo'nalish yaratish kreativlikning ichki ishlar xodimlarining kasbiy, intellektual faoliyatidagi oliy ifodasidir. Bu shaxsning yaratuvchilik va bunyodkorlik qobiliyatlarini ifodalovchi belgilardan biridir². Ichki ishlar sohasida xodimlarining yuksak natijalarga erishishi asosiy tanqidiy, divergent va kreativ tafakkurni kasbiy faoliyatida unumli foydalanishnidadir. Kreativlik (lot., ing. "create" - yaratish, "creative" - yaratuvchi, ijodkor) – kishining oldin mavjud bo'lmagan innovasion g'oyalarni ishlab chiqarish, yaratuvchanlik, bunyodkorlikni mujassamlashtiruvchi ijodiy qobiliyatidir³.

¹Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2021. – B. 237.*

²Boynazarov O.F. Kreativ tafakkurning shakllanishida informasion madaniyatning roli va ahamiyati (ontologik-gnoseologik tahlil) // Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Samarqand, 2022. – B. 16.

³Sultanova G.S. *Ilmiy tafakkur tarzida konstruktiv kreativlik. Monografiya.S.: "SamDCHTI" nashriyoti. 2021. -B.133.*

2-TOM, 3-SON

Zero, tergovchilik faoliyatida va jinoyatchilikka qarshi kurashishda, jamoat havfsizligini saqlashda kreativlikning yorqin namunasi bo'lgan gorizonttal mohiyatga ega bo'lgan divergent tafakkurni deb hisoblash mumkin.

Ish jarayonida ichki ishlar xodimlarining an'anaviy tarzda ishlashidan ko'ra ijodiy tafakkur psixologiyasi bilan bog'liq holda divergent-kreativ tafakkurning mexanizmlari ancha samaral natijalarga olib keladi. markaziy o'rinda taqdim etilishiga sabab bo'ldi. Aynan divergent-kreativ tafakkur ichki ishlar xodimlarining ma'naviy-ahloqiy, intellektual qiyofasini belgilashda, kasbiy rivojlanishida ijodiy ma'noda jamiyat taraqqiyotida muhim konstruktiv rol o'ynadi. Vaholanki, ichki ishlar xodimlarida divergent-kreativ tafakkurni rivojlantirish uchun davr va ijtimoiy muhit ham hal qiluvchi omillar qatoriga kiradi. Shu bois, divergent-kreativ tafakkur va ijodkorlik riojlangan davlatlarda keng taraqqiy etgan.

Kreativlik (ijodkorlik) - bu oldindan bilib bo'lmaydigan, original va noyob narsalarni yaratish qobiliyatidir. Bu ifodali, hayajonli va ijodiy bo'lishi kerak. Bu inson har qanday sharoitda ham qanchalik yaxshi fikrlay olishining ko'zguisidir⁴. Biror bir sohani tubdan o'zgartirish va inqilob yaratish uchun, yaratuvchi shaxsda yuksak kreativ tafakkur bo'lishi lozim. Noan'anaviy fikrlash orqali zamonaviy innovasion yangiliklardan foydalangan holda ish olib borilsa, divergent-kreativ tafakkur ichki ishlar xodimlarida o'z maqsadga erishishga yordam beradi.

Ichki ishlar sohasidagi xodimlarda yetuk kadrlarni divergent-kreativ tafakkurni rivojlantirish orqali yetishtirish maqsadga muvofiqdir. Shuning uchun bu sohadagi divergent-kreativ tafakkurga alohida e'tibor qaratish lozim. Ichki ishlar sohasida faoliyat yurituvchi barcha turdagi xodimlar avvalo, tanqidiy-kreativ fikrlovchi, ijodkor, hamda innovator bo'lib, o'ziga xos uslubiga va yo'nalishiga ega bo'lishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. *Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2021. – B. 237.*
2. Boynazarov O.F. Kreativ tafakkurning shakllanishida informasion madaniyatning roli va ahamiyati (ontologik-gnoseologik tahlil) // Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Samarqand, 2022. – B. 51.
3. *Sultanova G.S. Ilmiy tafakkur tarzida konstruktiv kreativlik. Monografiya.S.: “SamDCHTI” nashriyoti. 2021. -B.160.*
4. *Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2021. – B. 237.*

⁴Боровинская Д.Н. Креативность и мышление: категориальная характеристика / Д.Н. Боровинская, В.А.Суровцев // Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология. - 2019. -№ 47. –С. 15-24.

2-TOM, 3-SON

TURIZM MADANIYATI VA XALQARO IJTIMOY-IQTISODIY
MUNOSABATLAR

Shakhzoda Sharipova Xasanovna

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Respublikamizda *turizm madaniyatini yuksaltirish istiqbolida* turistik salohiyatni tubdan yangilash, turizm infrastrukturasi shakllantirishda yagona davlat siyosatini amalga oshirish, xalqimizning boy tarixiy-madaniy merosini keng targ'ib qilish, mamlakatimizda xavfsiz turizmni ta'minlash, milliy turizm mahsulotlarini xalqaro turizm bozoriga olib chiqish kabi masalalarga katta e'tibor qaratilmoqda.

Turizmni iqtisodiyotning strategik tarmog'iga aylantirish biz uchun ustuvor vazifa bo'lib qoladi, - deb ta'kidlaydi Shavkat Mirziyoyev, - Hukumat oldidagi eng muhim vazifalardan biri – yaqin yillarda yurtimizga keladigan turistlar sonini 10 millionga yetkazishdan iborat¹. Hozirgi davrda O'zbekistonda xalqaro ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishda *turizm madaniyati asosiy* omillardan hisoblanmoqda.

Turizm madaniyatini rivojlantirish maqsadida dunyo tamaddunlari va madaniyatlarining tarixiy chorrahasida joylashgan Samarqandda Ipak yo'li Xalqaro turizm assotsiatsiyasini tashkil etish tarafdorimiz, - deb ta'kidlagan Shavkat Mirziyoyev, - Ushbu tashabbus doirasida mamlakatlarimizda har yili "Bir makon – bir yo'l" turistik forumlarini o'tkazishni taklif qilamiz².

Madaniy turizm taraqqiyotiga halqning tarixiy moddiy va ma'naviy merosi, urf-odat va an'analari, marosim va bayramlari, madaniyati katta ta'sir ko'rsatadi.

Turizm madaniyati iqtisodiyotning eng istiqbolli va tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri bo'lgan turizm sohasining taraqqiyoti proporsional bog'liq. Markaziy Osiyodagi mintaqaviy va xalqaro munosabatlarning rivojlanishida, sayyohlik aloqalarining taraqqiy etishida *turizm madaniyati* va ziyorat, tijorat maqsadidagi sayohatlar muhim ahamiyat kasb etib kelgan. XX asr oxiri va XXI asrning boshlarida xalqaro ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarda TRASEKA dasturining amalga oshishi Xitoyning "Bir makon – bir yo'l" strategiyasini amalga oshirish rejalari bilan bog'liq bo'lib, Xitoydan Yevropaga yuklar va yo'lovchilar harakat qiladigan transport marshruti – "yangi Ipak yo'li"ning

¹ Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent, "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. – B. 174.*

² Mirziyoyev Sh.M. *Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3-jild, Toshkent, O'zbekiston, 2019 yil, 308-309 b.*

2-TOM, 3-SON

ochilishi Sharq va G'arb mamlakatlari o'rtasidagi turizmning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Turizm madaniyati o'tmishni o'rganish, o'zga xalqlar va elatlar bilan tanishish, ularning madaniy yodgorliklaridan bahramand bo'lish, shuningdek, u katta biznes hamdir.

Turizm madaniyati bir qancha maqsadlarda tarmoqlashadi. Xususan rekreatsiya, ijtimoiy maqsadlar, ishga aloqador va kasbiy (professional) maqsadlar, tanishlar, qarindoshlarnikiga tashrif buyurish, diniy (ziyorat) **kabi maqsadlar turizm madaniyatining muhim jihatlaridir.**

O'zbekiston tarixiy va zamonaviy Ipak yo'lining markazidagi, geosiyosiy va geoiqtisodiy muhim makonda joylashgan bo'lib, turizmni rivojlantirish masalasida katta salohiyatga egadir. O'zbekiston Ipak yo'li va ipak yo'li an'analarini qayta tiklash va rivojlantirishning yirik tashabbuskori va tarafdori bo'lib kelmoqda³. Turizm madaniyati xalqaro iqtisodiy-ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish omili sifatida Buyuk ipak yo'li ma'naviy ko'priq vazifasini bajargan.

O'zbekiston xalqlarining boy madaniy merosi va an'analarini to'liq saqlab qolish va ko'paytirish, milliy hunarmandchilik, xalq badiiy va amaliy san'atini yanada rivojlantirish, milliy urf-odat, an'ana, udumlar, marosimlarni tiklash va takomillashtirish, ichki va tashqi turizmni yanada yuksaltirishda "Sharq taronalari" xalqaro musiqa festivali", "Maqom san'ati festivali", "Xalqaro baxshichilik san'ati" festivali, "Xalqaro hunarmandchilik festivali", "Buyuk Ipak yo'li chorraxasida ziyorat turizmining renessansi" xalqaro anjumani, Xalqaro turizmi forumi, "Buyuk Ipak yo'li" xalqaro folklor musiqa festivali kabi milliy musiqamiz, madaniyatimizni targ'ib va tashviq qiluvchi tadbirlar o'tkazilib, O'zbekistonda milliy turizmning taraqqiy etishiga o'zining munosib hissasini qo'shib kelmoqda⁴.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda turizm madaniyatini rivojlanishida geosiyosiy jarayonlar, tashqi siyosat, ekologik vaziyat muhim rol o'ynamoqda. Xalqaro ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdag turizm madaniyati muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda.

³ Xashimov Sh.J. *Buyuk Ipak yo'li milliy turizm rivojlanishining muhim asosi. Buyuk Ipak yo'lida umuminsoniy va milliy qadriyatlar: til, ta'lim va madaniyat. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Samarqand-Shanxay. 2019 yil, - B. 191.*

⁴ Xashimov Sh.J. *O'zbekistonda milliy turizm rivojlanishining ijtimoiy-falsafiy masalalari // Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Samarqand, 2022. - B. 16.*

2-TOM, 3-SON

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent, “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021. – B. 472.
2. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild, Toshkent, O‘zbekiston, 2019 yil, 308-309 b.
3. Xashimov Sh.J. Buyuk Ipak yo‘li milliy turizm rivojlanishining muhim asosi. Buyuk Ipak yo‘lida umuminsoniy va milliy qadriyatlar: til, ta’lim va madaniyat. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Samarqand-Shanxay. 2019, - B. 191.
4. Xashimov Sh.J. O‘zbekistonda milliy turizm rivojlanishining ijtimoiy-falsafiy masalalari // Falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Samarqand, 2022. – B. 45.

2-TOM, 3-SON

TA'LIM RUS VA QARDOSH TILLARDA OLIB BORILADIGAN
MAKTABLARDA O'ZBEK TILI DARSLARINI BLUM TAKSONOMIYASI
ASOSIDA TASHKIL ETISH

Ohangaron shahar 4-umumiy o'rta ta'lim maktabi birinchi toifali o'zbek tili fani
o'qituvchisi

Nurmamatova Zulxumor Nurmamat qizi

ANNOTATSIYA

O'quvchilar mustaqil ta'limini Blum taksonomiyasi asosida tashkil etish bosqichlari, mohiyati va metodikasi berilgan. Ta'lim rus va qardosh tillarda olib boriladigan maktablarda o'zbek tili ta'limida o'qitishning zamonaviy usullaridan foydalanish metodikasini tadqiq qilishning dolzarbligi ilgari surilgan. Blum taksonomiyasi asosida 10- sinflarda "Renessans" mavzusini o'qitishda foydalanish yo'llari ko'rsatilgan. O'quvchilar mustaqil ta'limi natijasida erishiladigan yutuqlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim texnologiyalari, zamonaviy ta'lim, Blum taksonomiyasi, bilish, tushunish, qo'llash, analiz, sintez, baholash.

Ta'lim - bu o'quvchini o'qitish yoki ma'lum bir mavzuni o'rganish jarayonidir. Maqsad - bu odamlarning rivojlanishi, bilimlari, ta'sirchanligi, axloqiy va ijtimoiy imkoniyatlarini yaxshilash. Bizning jamiyatimizda ta'lim bir-biridan bilimlarni uzatish va biz o'zimiz yashaydigan muhitga moslashishimiz va rivojlanishimiz uchun juda muhimdir. Shunday qilib odamlar jamiyatni oldinga siljitadigan va turg'un bo'lmagan bilim va ko'nikmalarni o'rganishlari mumkin bo'ladi. Shunday ekan o'zbek tili dars mashg'ulotlarini tashkil etishda biz mavzudan kelib chiqib turli metodlardan foydalanamiz. Bugungi kunda Respublika ijtimoiy hayotiga keng ko'lamli va shiddatli tezlikdagi axborotlar oqimi kirib kelmoqda. Axborotlarni

tezkor sur'atda qabul qilib olish, ularni tahlil etish, qayta ishlash, nazariy jihatdan umumlashtirish, xulosalash hamda o'quvchiga yetkazib berishni yo'lga qo'yish ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ta'lim-tarbiya jarayoniga, xususan, til ta'limiga ham pedagogik texnologiyani tatbiq etish yuqorida qayd etilgan dolzarb muammoni ijobiy hal etishga xizmat qiladi. Bu vazifani to'liq bajarish maqsadida, eng avvalo, olimlar hamda maktablar, akademik litsey, kasb-hunar maktablari va oliy ta'lim muassasalarida ishlayotgan o'qituvchilar hamkorligida bir necha muammolarni yechish lozim.

2-TOM, 3-SON

Jumladan:

- yangi pedagogik texnologiyalarning mohiyatini aniqlash va uning nazariy asoslarini yaratish;
- uning prinsiplarini ishlab chiqish;
- pedagogik texnologiyalarni amalda qo'llashning samarali yo'llarini tanlash va hokazo.

Amaliyotdagi oddiy qoida shu haqida guvohlik beradiki, nazariy darsning dastlabki 20 daqiqasida o'quvchilarga yangi bilimlarni berish amalga oshiriladi, keyin esa bahs-munozara, kichik guruhlarda ishlash va boshqa shu kabi noan'anaviy metodlarni amalga oshirish orqali berilgan bilim mustahkamlanishi lozim. Agar bilimlarni idrok qilishda bir necha sensorik kanallar birgalikda ishga solingan bo'lsa, ma'lumotlarning qisqa xotiradan uzoq xotiraga o'tish jarayoni tezlashadi, bu esa bilishning asosi bo'lib hisoblanadi. Yo'naltiruvchi matn, muammoli vaziyat, boshqalarni o'qitish kabi usullar mustaqil o'rganilgan, tahlil va muhokama qilingan ma'lumotlarning 90 foizini xotirada saqlanashi uchun imkon beradi. Yuqoridagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, dars jarayonida an'anaviy metodlar qo'llanilganda, o'quvchilarning axborotni eslab qolish ko'rsatkichining eng yuqori darajasi 30 foizni tashkil etar ekan. Noan'anaviy metodlar qo'llanilganda esa ularning axborotlarni o'zlashtirish darajasi yanada ortib boradi. Har qanday ta'limning maqsadi - bilimni hamda uni amalda qo'llay bilish ko'nikmalari va malakalarini shakllantirish, shunga zarur shaxs sifatleri va ko'rsatmalarni ishlab chiqishdir. Ekspertlarning ta'kidlashlaricha, o'qituvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijasida adabiyotlar tahlili, dasturlar, darsliklar, dars berish amaliyotidagi o'quv maqsadlarining aksariyati kognitiv (bilishga oid) sohaga tegishli bo'lishi aniqlangan. Xuddi shu maqsadda jahon pedagogikasida fundamental izlanishlar natijasida o'quv maqsadlari taksonomiyasi vujudga kelgan. U o'quv maqsadlarini belgilashning eng ilg'or usuli bo'lib e'tirof etilgan. Biz yuqorida keltirilgan muammolardan kelib chiqib ushbu ishda ta'lim rus va qardosh tillarda olib boriladigan maktablarda o'zbek tili darslarini o'quv maqsadlari taksonomiyasi (B.Blum taksonomiyasi)dan foydalanib o'qitishning bir qancha metod va usullarini tavsiya etishni maqsad qilib qo'ydik.

Ta'limda o'qitish boyicha mutaxasisAmerikalik mashhur psixolog va pedagog Benjamin Blum tomonidan 1956-yilda asos solingan savol va topshiriqlar tizimi – bilish faoliyati darajalariga asoslangan o'quv maqsadlari taksonomiyasi zamonaviy ta'lim olamida yetarli darajada keng tarqalgan.O'quv maqsadlari taksonomiyasi_o'quvchilar o'zlashtirishining ma'lum bir darajasidan darak beruvchi aniq harakatlari, mazmunan

2-TOM, 3-SON

obyektlarni tabiiy o'zaro bog'liqlik asosida murakkablashib borishini ketma-ket joylashtirish orqali turkumlashtirilishi yoki tizimlashtirilishi.

Taksonomiya – borliqning murakkab tuzilgan sohalarini tasniflash

va sistemalashtirish nazariyasidir. O'quv jarayonidagi o'qitish taksonomiyasi esa oddiydan murakkabgacha bo'lgan ma'lumotlarni o'zlashtirib borish bosqichlarini o'z ichiga oladi. Ma'lumki, o'qitish jarayonlarida interfaol usullardan foydalanish o'quvchilarni berilgan ma'lumotlarni o'rganishi, tahlil qilishi, o'z bilimlarini mustaqil bayon qila olishlari, ma'lum bir vaziyatda munozaraga kirishishlari, o'zlarini dunyoqarashlarini va xulosalarini himoya qila olishlari hamda vaziyatni baholash ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Blum taksonomiyasi aynan ana shunday jihatlarni o'quvchilarda rivojlantirishning o'ziga xos shakli hisoblanadi.

Blum taksonomiyasi quyidagi qismlardan iborat;

1-bilish darajasi

O'QITISH MAQSADINING ASOSIY KATEGORIYALARI	O'quvchi natijalari ko'rsatkichlari
Axborotni takrorlash yoki tanib olish, ma'lumot va ma'lumotlarni esga olish yo'li bilan yodlab olinadigan toifadir. Bilish va fikrlash darajasi past. Ushbu darajada testlar, etishmayotgan belgilarni almashtirish, ta'riflar va nomlarni yodlash yoki takrorlash, jarayonlarning takrorlanishi yoki jarayonlarni takrorlash kabi vazifalar qo'llaniladi.	Amaldagi atamalar (eslaydi va takrorlaydi); ☐ Haqiqiy faktlarni biladi; ☐ Ish tartibini biladi; ☐ Asosiy tushunchalarni biladi; ☐ Qoidalarni, qoidalarni biladi.

2-tushunish darajasi

O'QITISH MAQSADINING ASOSIY KATEGORIYALARI	O'quvchi natijalari ko'rsatkichlari
Bilim va fikrlash darajasi o'rtacha. O'quv materialini tushunish sifatida quyidagi	☐ Faktlarni, qoidalarni, tamoyillarni tushunadi;

2-TOM, 3-SON

<p>harakatlar ko'rib chiqilishi mumkin: tarjima - o'quv materialini bitta "tildan" boshqa "tilga" o'tkazish (masalan, matematik formulalarni og'zaki ravishda ifodalash; jadval, diagrammalarda og'zaki ma'lumotlarni taqdim etish va boshqalar); talqin - o'quv materialini "o'z so'zlari bilan", qisqacha tavsif; Bashorat qilish - suhbatning nima bo'lishini, uning oqibatlarini va natijalarini o'quv materiallari asosida bashorat qilish.</p>	<p>☐ So'z materialini, sxemalarni, grafikalarini, diagrammalarni o'zgartiradi;</p> <p>☐ Og'zaki materialni gapira oladi va tushunchalarga aylantiradi;</p> <p>☐ Kelajakda ushbu ma'lumotlarni mumkin bo'lgan oqibatlarini tavsiflaydi</p>
--	--

3-qo'llash darajasi

O'QITISH MAQSADINING ASOSIY KATEGORIYALARI	O'quvchi natijalari ko'rsatkichlari
<p>Bilim va fikrlash darajasi o'rtacha. Ushbu toifaga o'quv materiallarini haqiqiy vaziyatda va mutlaqo yangi vaziyatda qo'llash kiradi. Bunga qoidalar, usullar, tushunchalar, qonunlar, tamoyillar, nazariyalarning amaliy qo'llanilishi kiradi. Ta'lim natijalari materialning rang darajasidan ko'ra chuqurroq mahorat talab qiladi.</p>	<p>Kontsepsiya va printsiplarni yangi vaziyatlarda qo'llaydi;</p> <p>☐ Haqiqiy vaziyatlarda qonunlar va nazariyalarni amalda qo'llash;</p> <p>☐ Usul yoki ish oqimi to'g'ri ishlatilganligini bildiradi.</p>

4-tahlil qilish darajasi

O'QITISH MAQSADINING ASOSIY KATEGORIYALARI	O'quvchi natijalari ko'rsatkichlari
<p>Bilim va fikrlash darajasi eng yuqori darajadir. O'quv materialining tuzilishini aniq qilish uchun uni tarkibiy qismlarga ajratib: butun qismlarni ajratib oling; butunning qismlari o'rtasidagi munosabatlarni aniqlang, butunning qanday tashkil etilganligini his qiling. Ushbu kategoriya, o'quv</p>	<p>☐ Yashirin (ko'rinmas) narsalarni ochib beradi;</p> <p>☐ Fikrni rivojlantirishdagi xato va kamchiliklarni aniqlaydi,</p> <p>☐ Faktlarni va ularning oqibatlarini farqlaydilar;</p> <p>☐ Taqdim etilgan dalillarning</p>

2-TOM, 3-SON

materialining mazmunini idrok etishdan tashqari, uning ichki tuzilishi qanday shakllanganligini ham anglatadi	ahamiyatini aniqlaydi.
---	------------------------

5-sintez darajasi

O'QITISH MAQSADINING ASOSIY KATEGORIYALARI	O'quvchi natijalari ko'rsatkichlari
Bilim va fikrlash darajasi eng yuqori darajadir. O'quv materialining elementlaridan innovatsion tabiatning bir butunini (natijasini) yig'ish. Yangi natija sifatida biz ta'lim materiallarini mutlaqo boshqacha tartibga soluvchi xabarni (hisobot, nutq), ish rejasini, sxemalarni eslatib o'tamiz. Bunday o'quv natijalari yangi mazmun va yangi tuzilmalarni yaratadigan ijodiy faoliyatdan foydalanishni talab qiladi.	Qisqa ijodiy ish (insho) yozadi; ☐ Eksperiment uchun o'z rejasini taqdim etadi; ☐ Har qanday muammoni hal qilish uchun o'z bilimlaridan ijodiy foydalanadi.

6-baholash darajasi

O'QITISH MAQSADINING ASOSIY KATEGORIYALARI	O'quvchi natijalari ko'rsatkichlari
Bilim va fikrlash darajasi eng yuqori darajadir. Ushbu daraja oldingi toifalarning o'rganish natijalariga erishishni anglatadi.	O'quv materialining tuzilish mantig'ini yozma ravishda baholaydi; ☐ Ichki yoki tashqi mezonlar asosida o'quv materialining ahamiyatini aniqlaydi; ☐ Qaror va xulosalarning faktlarga bog'liqligini aniqlaydi.

BU MUHIM! Ta'lim rus va qardosh tillarda olib boriladigan maktablarda o'zbek tili darslarida o'quvchilarning Blum taksonomiyasi bo'yicha bilishga oid o'quv maqsadiga erishganlik darajasini nazorat qilishda ular tomonidan muayyan mavzu bo'yicha ma'lumot va axborotlarni o'zlashtirganlik darajasini aniqlash maqsadga muvofiq. Buning uchun o'quvchi mavzu bo'yicha atamalar, qoidalar, tushunchalar, faktlar,

2-TOM, 3-SON

mezonlar, yoʻnalishlar, kategoriyalar, eslashi, takrorlay olishi, asar voqealarini bayon qila olishi, ularga taʼrif berishi, maʼlumotlarni qayta ishlashlari, oʻz fikrini bayon qilishi, obekt yoki voqeaning oʻziga xos xususiyatlarini ajratib koʻrsatishi kerak boʻladi.

Mavzu: Renessans (10-sinf).

BILISH

1. Yangi mavzuniga oid faktologik matnlarni oʻqiganda, eshitganda undagi detallarni tushunish.

3. Oʻquvchilarni oʻzbek tilini hurmat qilishga oʻrgatish.

Qoʻllaniladigan usul	Tushuntirish, savol-javob
Dars turi	aralash
Texnologiya	H. A. Оразахынова “Сатылай комплексти талдау”
Koʻrgazma vositalari	Rasmlar, sinov, proektor
Integratsiya	Rus tili, matematika

BILISH DARAJASI

- “Tib qonunlari” kitobini kim yozgan?
- Z.M. Bobur kim boʻlgan?
- Feʼl qanday soʻroqlarga javob boladi?

TUSHUNISH

Oʻquvchilarga oʻtgan zamon feʼllari haqida maʼlumot bering va tushuntiring.

Diqqat qiling!

Men bor(moq) -dim.

Sen bor(moq) -ding.

U bor(moq) -di.

Biz bir(moq) -dik.

Siz bor(moq)-dingiz.

2-TOM, 3-SON

Ular bor(moq) -dilar.

1) daftarda ishlash (qog'ozga yozish)

yetishtirib bermoq – tayyorlamoq

asos solmoq – tashkil qilmoq

tarjima qilinmoq – o‘girilmoq

to‘plamoq – yig‘moq

yaratmoq – vujudga keltirmoq

2) matnni tinglab tushunish

Berilgan terminlarning izohini toptiring va yozdiring.

№	Tushuncha	Tahlil
1	Alloma	Falsafa ilmi, dunyoqarash muammolari bilan shug‘ullanuvchi olim, mutaxassis.
2	Mutafakkir	Ilm-fanning bir yoki bir necha sohasini mukammal egallagan shaxs, olim
3	Faylasuf	Fikr yurituvchi, chuqur falsafi y fi krlash qobiliyatiga ega bo‘lgan kishi, tafakkur egasi
4	Kashfi yotchi	Yangilik yaratuvchi, kashf qiluvchi; ixtirochi.

Matematik munozara bilimlari $5 = 2 + 3$

Oyna $6 = 3 + 3$ $16 = 3 + 3$ ni biladi

D) soatlik daqiqalar.

3) kitob ustida ishlash

TAHLIL QILISH

1. Al-Farg‘oniy Samarqandda tug‘ildi. **Noto‘g‘ri 9**

2. U yunon olimlarining asarlarini o‘qish uchun yunon tilini o‘rgandi. **To‘g‘ri**

3. Al-Farg‘oniyning asarlari lotin va ivrit tillariga tarjima qilingan. **To‘g‘ri**

4. Olimning “Astronomiya asoslari haqida kitob”i Yevropa universitetlarida matematika fani bo‘yicha darslik sifatida foydalanilgan. **Noto‘g‘ri**

59. “Astronomiya asoslari haqida kitob” asarida geografi yaga oid bo‘lim ham bor.

To‘g‘ri

2-TOM, 3-SON

QO'LLASH

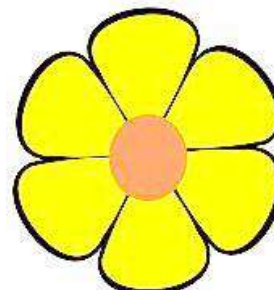
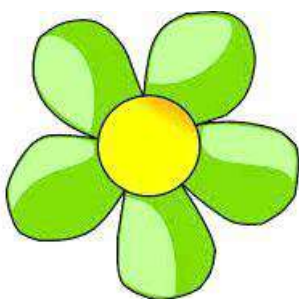
Rasm asosida matn tuzing.

BIRLASHTIRISH (SINTEZ) o'tgan zamon bilan.

1.Ot nomi	1. Sakradi
2.Harakati .	2.Beshta
3.Belgisi .	3.Qizil
4.Soni	4.Inson

Baholash

Baholashga oid, ya'ni maqsadga muvofiq holda qo'llanilgan material yoki uslublarni baholash uchun tuzilgan testlar bilan ishlash asnosida o'quvchi o'z bilimlarini ichki va tashqi mezonlar asosida baholashni o'rganadi.

VAZIFA!

“Al-Xorazmiy va algebra” mavzusida ma'lumotlar to'plab, ulardan matn tuzing.

Ta'lim-tarbiya jarayonida Blum taksonomiyasiga binoan o'quv maqsadlarining aniqlanishi, o'quvchilarning o'quv maqsadlariga erishish darajasini nazorat qilish va baholashda nostandart test topshiriqlaridan foydalanish, nazoratning haqqoniyligi, keng qamrovliligini ta'minlaydi. Barcha fanlar qatori o'zbek tili darslarida ham o'quvchilarga ma'lumot berishda ta'limning ilg'or tajribalari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va turli

2-TOM, 3-SON

interfaol metodlar asosida ta'lim berish orqali kutilgan natijaga erishish mumkin. Qolaversa, zamonaviy ta'lim berishda o'qituvchi kasb mahoratining turli qirralarini namoyon etishi ham bu davr talabidir.

Ta'lim rus va qardosh tillarda olib boriladigan maktablarda o'zbek tilini o'rgatishda o'quvchilarining mustaqil ta'limini tashkil etishda B.Blum taksonomiyasi asosda yondashuv ularning xayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim omillardan ekanligi asoslandi. Blum taksonomiyasi asosida o'quv faoliyatining turli sohalarini qamrab oluvchi quyidagi: kognitiv (bilish), affektiv (hissiy - qadriyatli), psixomotor (harakat)li omillar mustaqil ta'lim olish jarayoni samaradorligini oshirishda muhim axamiyat kasb etadi.

Blum taksonomiyasini o'zbek tili darslarida yuqori sinflarda qo'llashni tavsiya etgan bo'lardik. Yangi chiqqan, amaldagi dasligimiz 6-7-10-sinf uchun berilgan mavzularimizda qo'llanma bo'la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Foydalanilgan adabiyotlar 1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni. –Toshkent: 1997.
2. Bloom B.S. Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning. N - Y., McGraw-Hill, 1971. – s-232. 3. Farberman B. L. Oliy o'quv yurtlarida o'qitishning zamonaviy usullari. – Toshkent: 2002 . 4. Ismoilova I. Pedagogikadan amaliy mashg'ulotlar. O'quv qo'llanma. - Toshkent: 2002.
3. Usmonboeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. –Toshkent: "Fan", 2005.
4. Mengliev B. Ona tili ta'limi: Davr talabi va ijtimoiy zarurat. "Ma'rifat" gazetasi, 2017 yil, 22-fevral soni, 8-9-b.
5. Sayfullaeva R., Mengliev B., Boqieva G., Qurbonova M., Yunusova Z., Abuzalova M. Hozirgi o'zbek tili. – Toshkent: 2007.
6. Mengliev B. O'zbek tilidan universal qo'llanma. –Toshkent: 2010.
7. Pedagogika. Darslik. R. Mavlonov tahriri ostida. –Toshkent: O'qituvchi,2001
8. O'zbek tili [Matn]: 10-sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma / Dilafruz Xidoyatova [va boshq.]. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2022. – 196 b
9. Kuysinov O.A. Some Aspects of Modular Educational Technologies Forming Professional Competence of Future Teachers Eastern European Scientific Journal. - Germany, 2018. №4. R.251-257

2-TOM, 3-SON

10. Kuysinov O.A. Improving the methodologies of raising the effectiveness of continuous education on the basis of ensuring content consistency. «Actual problems of modern science, education and training» Electronic Journal. July, 2021-7/1. ISSN 2181-9750. KHOREZMSCIENCE.UZ. P. 4-8

11. Kuysinov O.A., Abduraimov Sh.S., Mamamtov D.N., Zaripov Z.R., Abduraimova G. Stages of Inter-Integration in Ensuring the Quality of Training and Employment of personnel. «INTERNATIONAL JOURNAL OF SPECIAL EDUCATION» Scopus Journal. Vol.37, №.2, 2022. ISSN 0827-33-83. <http://internationaljournalofspecialeducation.com> P. 338-348

2-TOM, 3-SON

EYE/KO'Z SOMATIK KOMPONENTLI MAQOLLARNING SEMANTIKASI

Termiz davlat pedagogika instituti Xorijiy tillar nazariyasi va metodikasi kafedrasida
o'qituvchisi

Boboqulova Nilufar Xayrullo qizi

boboqulovanilufar237@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada "Ko'z" somatik komponentli nomi ostida o'zbek va ingliz maqollarda uchraydigan ko'z somatizmini, uning semantikasini va ta'sirini o'rganadi. Maqola o'zbek va ingliz xalqlarining maqollari bo'yicha ko'zning ahamiyatini, ularning turli ma'nolarni ifodalash usullarini, ko'zlar bilan bog'liq maqollar tahlil qiladi. Maqola o'zbek paremiologiyasida va ingliz maqollarida ko'z somatizmini, uning metonimik va metaforik ma'nosini, turli maqollarda ishlatilishini, ko'zlar orqali insonning ichki xususiyatlarini tushunishni ko'rsatuvchi somatik komponentli maqollar tahlili.

Kalit so'zlar: ko'z, somatik, maqollar, semantika, xususiyatlar, farqi, metafora.

Termez state pedagogical institute Teacher of the department of foreign languages
theories and methods

Bobokulova Nilufar Xayrullo qizi

boboqulovanilufar237@gmail.com

ANNOTATION

The article explores the semantic aspects of the somatism "Eye" in the Uzbek and English linguistic cultures, analyzing its various meanings and expressions found in proverbs and sayings. It examines how the concept of "Eye" is utilized as a metaphor and metonymy in both languages, reflecting cultural attitudes and perceptions. The article highlights the significance of the "Eye" as a symbol of perception, emotions, and moral qualities, shedding light on its role in conveying deeper human experiences and values. Through a comparative analysis of Uzbek and English proverbs, the article provides insights into the cultural significance and linguistic nuances associated with the concept of "Eye" in these two linguistic traditions.

Key words: eye, somatic, proverbs, semantics, characteristics, difference, metaphor

2-TOM, 3-SON

KIRISH

Somatizmlar - bu odam yoki hayvon tanasi qismlarining asl ma'nosiga ega bo'lgan otlar. Bu atama biologiya va tibbiyotda "inson tanasi bilan bog'liq narsa" ma'nosida ishlatilishi mumkin va "aqliy" tushunchasiga qarama-qarshidir. Inson o'zini shaxs sifatida anglab, uning his-tuyg'ulari va tanasining qismlari orqali unga ko'rinadigan sezgilardan boshlanadi [1; B. 25].

Ko'z - tirik mavjudotning ko'rish a'zosi. Ko'zlar insonning eng muhim organlaridan biridir, chunki ular insonning dunyoni ko'rish uchun "oyna" hisoblanadi. Ko'zlar tufayli odam tashqi dunyo ob'ektlari haqida deyarli barcha ma'lumotlarni oladi, bu ko'zlar atrofdagi haqiqatni idrok etishning asosiy vositalaridir.

ASOSIY QISM

O'zbek paremiologiyasida ko'z komponenti asl ma'nosida quyidagi sifatlar yordamida aniqlandi: *ko'r, og'riq, dono, ahmoq, yaxshi, yomon*. Bu yerda bu ta'riflar belgi, ong bilan bog'liq inson xususiyatlarni beradi. Ingliz paremiologiyasida *eye/ko'z* somatik komponenti o'zining somatik ma'nosida quyidagi sifatlar bilan belgilanadi: *evil - badjahl, lovely chiroyli, bad-yomon, blind -ko'r*. Ingliz va o'zbek maqollarida ko'z tushunchasi insonning hasad tuyg'usini aks ettiradi: "*hasadli ko'zlar*", "*nafratli ko'zlar*"; "*the envies eyes*", "*jaundiced eyes*". Bu tuyg'u salbiy baholanib, sog'liq va xotirjamlik uchun zararli hisoblanadi. Ingliz maqollarida hasadgo'y odam ko'zlari hasad bilan boqsa ahmoq odam hisoblanadi: *An envious man is a squint-eyed fool* (Hasad - odamni ahmoq va noxolis kuzatuvchiga aylantiradi). O'zbek maqollarida esa hasadgo'ylikni oldini olish uchun quyidagi maqollar mavjud: *Ko'z-ko'z qilma, ko'z tegar, Maqtanchoqqa so'z tegar*; Yoki kimnidir ko'rolmaslik va hasadgo'ylikka nisbatan: *O'zi bo'lolmaydi, bo'lganni ko'rolmaydi* maqoli ishlatiladi. O'zbek va ingliz paremiologiyasida bu somatizmni harakat predmeti sifatida ko'rib, u ko'zlar harakatni o'zi bajarishi yoki ba'zi salbiy ta'sirlarni boshdan kechirishi mumkin bo'lgan fe'l birikmalarini hosil qiladi. Ko'zlar ko'z yoshlari bilan bog'liq bo'lib, u o'zbek va ingliz paremiologiyasida qayd etilgan: *Eyes that do not cry, do not see* (Ko'z yoshni ushlab turish, hayotni anglashni cheklaydi) yoki *Kulib gapirgan erkakdan, ko'z yosh bilan so'zlovchi ayoldan qo'rq*. Lekin ingliz tilida *eye/ko'z* somatik komponentli maqollarda fe'l so'z turkumi kelsa, lekin o'zbek tilida ko'pincha ot so'z turkumi keladi: *Og'riq-og'riq-ko'z og'rig'i, Har kimsaning o'z og'rig'i*.

Eyes/ko'z somatik komponentli bir qator paremiyalarda bu somatizm ham metaforik, ham metonimik ma'noda ishlatilishi mumkin. Ko'zlar qalbning ko'z gusi bo'lib, insonning turli ruhiy holatini bildiradi: *Ko'z ko'rmasa, ko'ngil sevmas; Ko'zdan nari — ko'ngildan nari; Ko'zdan tushgan tildan ham tushar; Ko'z-inson qalbining ko'z gusi; Ko'z ko'zga*

2-TOM, 3-SON

tushsa, mehr qo'zg'alar; Ko'z ko'rganini qilar, Kosov — tutganini; Ko'z ko'rmasa, ko'ngil sevmas; Ko'z qayerda bo'lsa, Mehr ham o'sha yerda; Sevgining ko'zi ayb ko'rmas, Suygan yordan ko'z ketmas. Ko'ngil bu yerda yurak ma'nosini berib, unda sevgi his-tuyg'usini o'zida nomoyon etadi. Ingliz tilida ham xuddi shunday: *The eyes are the mirror of the soul* (Ko'z – qalb ko'z'gusi); *The eyes are the window of the soul* (Ko'z – qalblar chirog'i). Majoziy (*metaforik*) ma'noda bu maqol insonning ko'zlari uning haqiqiy his-tuyg'ularini, niyatlarini va xarakterini aks ettirishi mumkinligini anglatadi. Bu shuni anglatadiki, bironing ko'ziga qarash orqali uning ichki fikrlari va his-tuyg'ularini tushunish mumkin. Ko'zlar, bu nuqtai nazardan, samimiylik, halollik va hissiy chuqurlikni anglatadi: *Og'riq-og'riq-ko'z og'rig'i*, *Har kimsaning o'z og'rig'i*; *Yomon qiliqdan – ko'zga yosh*, *Yaxshi qiliqdan – og'izga osh*.

Eye/ko'z o'zbek va ingliz maqollari tashqi go'zallikni qoralashni aks ettiradi: *Qo'rqqoqning ko'zi katta*, *Ahmoqning — so'zi*; Ingliz maqollarida tashqi go'zallikdan ko'ra ichki go'zallik muhimroq ekanligini ko'rish mumkin. Nafaqat ingliz tilida, balki o'zbek tilida ham xuddi shunday: *Choose a wife by your ear, rather by your eye* (Xotinni ko'zing bilan emas, qulog'ing bilan tanla). Bu ikki maqol ma'nosi ham so'zlarning tuzilishi ham bir xil.

Ingliz maqollarida ko'zlar insonning sevgisini aks ettirsa, chinakam go'zal hisoblanadi: *Beauty is in the eye of the beholder* yoki *Beauty lies in lover's eyes* (Sevgan ko'zlarda chiroy aks etadi) [5; B.67].

O'zbek va ingliz tillaridagi maqollarda ko'zni metafora sifatida, oshqozonni to'ldirish darajasi deb tushunish mumkin, uning yordamida odamning ochko'zlik darajasini aniqlashni ko'rsatadi: *Nokasning o'zi to'ysa ham, ko'zi to'ymas*; *Ochning qorni to'ysa ham, ko'zi to'ymas*; *O'zi to'yamanning ko'zi to'ymas*; *O'zi egarning qoshida, Ko'zi qozonning oshida*; *O'tinchining ko'zi o'mchada*; *Qorinni to'yg'azish oson, Ko'zni to'yg'azish qiyin*; *Qorni ochga non bo'lsa bas, Ko'zi ochga dunyo yetmas*. Ingliz tilida esa: *A greedy eye enlarges the common purse* (Ochko'z ko'z umumiy hamyonni kengaytiradi) [2; B. 34]. *The greedy have a thousand eyes, the contented only one* (Ochko'zning ming ko'zi bor, qanoatkorning bir ko'zi bor). Ingliz maqollarida odamning ko'z o'ngida yolg'onga salbiy munosabat, uning ikki yuzlamachiligi, tovlamachilik bilan yomon niyatlarini yashirishga urinishlar kuzatilishi mumkin bo'lgan maqollar aniqlandi: *The world is built on lies, and the truth stings the eyes* (Dunyo yolg'on ustiga qurilgan, haqiqat esa ko'zni chaqadi) [10; B.81]. O'zbek tilida esa: *Ko'zi bilan o'padi, Dili bilan tepadi*.

XULOSA

Maqolada o'zbek va ingliz tilidagi "Ko'z" somatizmining ta'riflari, ularning turli ma'no va ifodalash shakllari, ularning jamiyatda muhimiyati va ta'siri haqida tushuncha

2-TOM, 3-SON

berilgan. O'zbek va ingliz xalqlari o'rtasidagi ko'z somatizmi va uning ma'noni ifodalash usullari, ma'naviyatga, adabiyotga va ma'rifatga oid muhim asosiy material sifatida qaraladi. Bu maqola o'zbek va ingliz tilidagi "Ko'z" somatizmining ta'riflari, ularning turli ma'no va ifodalash shakllari, ularning jamiyatda muhimiyati va ta'siri haqida tushuncha berilgan.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Бакиров П.У. Семантика и структура номинацентрических пословиц (на материале русского, узбекского и казахского языков). – Ташкент: Фан, 2006. – 297 с.148
2. Бакиров П. Номинацентрические пословицы в разносистемных языках (на материале русского, узбекского и казахского языков): Дис... докт. филол. наук. – Ташкент, 2007. – 286 с
3. Пермяков Г.Л. Основы структурной паремиологии. М., 1988. 400 стр.
4. Реформатский А. А. Введение в языковедение - М.: Аспект Пресс, 1996 – 536 стр.
5. Concise Oxford English Dictionary/ Oxford University Press, 2008. – 1773 p.
6. English proverbs and proverbial phrases- Hazlitt, William Carew. London: Reeves and Turner, 1907.
7. Oxford Dictionary of English, 2nd edition, revised. - Oxford, New York. Oxford University Press – 2005.
8. English proverbs and proverbial phrases- Hazlitt, William Carew. London: Reeves and Turner, 1907.
9. Longman Dictionary of English Language and Culture. Fifth Edition. – Harlow: Pearson Education Limited, 2002.
10. Johnson A. Common English Proverbs. - London, 1965.

2-TOM, 3-SON

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ТАРИХИГА ОИД
ХУЖЖАТЛАР ТАҲЛИЛИ
(Ўзбекистон Миллий архив хужжатлари мисолида)

Ш.Ш.Чориев

Ўзбекистон Миллий университети Тарих факультети доценти

Email: sherzodch@rambler.ru

Ҳар қандай давлатнинг ижтимоий ва иқтисодий сиёсати ўзаро боғлиқ бўлиб, иқтисодий сиёсатнинг бош мақсади - ушбу жамиятда яшаётган фуқаролар турмуш фаровонлигини таъминлаш, яъни ижтимоий сиёсатга хизмат қилишдан иборат. Шу нуқтаи назардан қараганда ушбу икки сиёсат ўртасидаги мувозанатни, уларнинг ўзаро тўғри нисбатининг белгиланиши жамиятда ижтимоий адолат ўрнатилишининг муҳим шартларидан саналади. Давлат ижтимоий сиёсати деганда аҳоли ҳаёт кечириш даражасини шакллантириш, инсон капиталини қайта яратиш, ижтимоий хизматлар кўрсатиш, ижтимоий инфратузилмаларни барпо этиш, уларнинг бир маромда фаолият юритишини таъминлаш соҳасида муайян давлат томонидан олиб борилаётган ички сиёсат йуналиши назарда тутилади. Шунини қайд этиб ўтиш лозимки, давлат иқтисодий ва ижтимоий сиёсатида ўзаро нисбатнинг бузилиши, яъни аҳоли турмуш даражасининг пасайтирилиши ҳисобига жамғаришга зўр берилиши, иқтисодий сиёсатни кучайтиришга уриниш кўпчилик ҳолларда салбий натижаларга олиб келаётганлиги, бунда ҳам ижтимоий аҳвол ёмонлашиб, кетаётганлиги ва айни пайтда давлат иқтисодий тараққиёти ҳам орқага кетаётганлиги собиқ СССР таркибига кирган мустақил давлатларнинг айримлари тажрибасидан аён бўлмоқда.

Туркистон АССР даврида дастлаб ижтимоий таъминот вазифалари Меҳнат халқ комиссарлиги, Ер ишлари халқ комиссарлиги каби турли комиссарликлар ва ташкилотларга тақсимланган эди. Ижтимоий таъминот комиссарлигининг дастлаб асосий вазифаси қаровсиз қолган болалар учун болалар уйлари очиш ва улар фаолиятини назорат қилиш бўлган. Шунингдек, деҳқонларни қўллаб қувватлаш, ўз-ўзини моддий таъминлаш масалалари билан шуғулланган бўлса, 1930 йилларда Ижтимоий таъминот комиссарлигининг бошқарув вазифаларига ногиронларни иш билан таъминлаш ҳам киритилган.

1924 – 1941 йилларда Ўзбекистонда ижтимоий таъминот масалаларида бир қатор ишлар амалга оширилди. Айнан, ушбу жараёнларга тегишли тарихий далиллар

2-TOM, 3-SON

турли хужжатларда сақланиб келмокда. Ушбу тарихий жараёнларга доир архив фондларини бир катор гуруҳларга бўлиш мумкин:

1. Ўзбекистон ССР ҳукумати ҳисоботлари
2. Ўзбекистон ССР Марказий органларининг архив фондлари
3. Ўзбекистон ССР Ижтимоий таъминот халқ комиссарлиги фонди
4. Ўзбекистон ССР Касаба уюшмалари фондлари
5. Ўзбекистон ССР Молия комиссарлиги фонди
6. Ўзбекистон ССР МИҚ ҳисобот нашрлари

Архивда Ўзбекистон ССР 1924 – 1941 йиллардаги ижтимоий таъминот масалалари тарихини ёритишда Ижтимоий таъминот халқ комиссарлиги Р-96-фонди муҳим аҳамият касб этади.

Ўзбекистон ССРда Ижтимоий таъминот комиссарлиги архив хужжатлари бугунги кунда Ўзбекистон Миллий архивининг Р-96-фондида сақланган. Фонд таркибида 1, 2, 3 ва 4 та рўйхатлари бўлиб, 1924 – 1987 йилларни қамраб олади. 2-рўйхат икки жилддан иборат бўлиб, ушбу рўйхатнинг 369 – йиғмажилдигача бўлган хужжатлар 1924 – 1941 йилларни қамраб олган. 4-рўйхат эса комиссарликда фаолият олиб орган ходимларнинг шахсий йиғмажилдлари сақланган. Шу ўринда айтиш лозимки, фуқаролар ушбу комиссарликда фаолият олиб борган қариндошлари ҳақида маълумотлар ҳам олишлари мумкин. Шахсий таркиб хужжатлари таркибида уларнинг миллати, иш фаолият йиллари ва бошқа автобиографик маълумотлар сақланган¹.

Фонд таркибида комиссарликнинг кўплаб йиллик ҳисобот хужжатлари сақланган бўлиб, уларни қуйидаги гуруҳларга бўлиш мумкин:

1. Статистик
2. Молиявий
3. Ишга жойлаштириш
4. Комиссарлик таркибидаги жамиятлар ва бошқармаларнинг йиллик ҳисоботлари.

Рўйхатларда 1926, 1933-1934, 1935-1936, 1937, 1940 ва 1941 йилларнинг йиллик ҳисоботлари сақланиб қолган бўлиб, уларда республикадаги ижтимоий таъминот масалалари ҳақида маълумот берувчи муҳим тарихий маълумотлар сақланган². Хусусан, фонд таркибида Ўзбекистон ССР МИҚ, Инқилобий кўмиталар ва ХКСнинг қарорлари; РСФСР ва Ўзбекистон ССР Ижтимоий таъминот халқ комиссарлигининг

¹ ЎзМА, Р-96-фонд, 4-рўйхат таҳлили.

² ЎзМА, Р-96-фонд, 2-рўйхат таҳлили

2-TOM, 3-SON

циркулярлари, буйруқлари ва кўрсатмалари, Ўзбекистон ССР Ижтимоий таъминот халқ комиссарлигининг буйруқлари; комиссарлик кенгаши ва унинг ҳузуридаги шахсий пенсия ва нафақаларни тайинлаш комиссияси, ижтимоий таъминот бўлимларининг ҳисоботлари ва маърузалари жамланган.

Республикадаги ижтимоий муммоларни ёритишда Ўзбекистон ССР Меҳнат халқ комиссарлигининг Р-97-фонд ҳужжатлари ҳам алоҳида ўрин тутди. Фонд таркибида ягона рўйхат бўлиб, сўнгги маълумотларга кўра рўйхатда 954 та йиғмажилд сақланган. Рўйхат таркибидаги ҳужжатларга шахсий келиб чиқувчи ҳужжатлар ҳам қўшиб юборилган.

Фонд таркибида СССР ва Ўзбекистон ССР МИҚ ва ХКС, Меҳнат халқ комиссарликлари мажлисларининг Ўзбекистон ССР корхоналари ва муассасаларида меҳнатни ташкил этиш, хавфсизлик, ишчилар ва ўспиринларнинг меҳнат ва яшаш шароитларини яхшилаш, аёллар иш ҳақини тартибга солиш, ижтимоий суғурта органларининг иш ҳолати бўйича қарорлари ва баённомалари сақланган.

Шунингдек, 1925 йил Тошкент шаҳрида СССР Меҳнат халқ комиссарлигининг Ўрта Осиёдаги ваколатли бошқармаси ташкил этилган. Бошқарма ҳужжатлари Р-328-фондда сақланган бўлиб, унинг таркибида меҳнат шарт-шароитлари масалалари бўйича Ўрта Осиёда меҳнат бозори ва меҳнатни муҳофаза қилиш масалаларига оид ҳужжатлар ҳам сақланган.

Республикада шундай жамият ва кўмиталар ҳам фаолият олиб борганки, улар бевосита инқилоб курашчилари уруш ногиронлари, касал ва ярадор қизил армия аскарлари ва уларнинг оилаларига кўмаклашиш вазифаларини бажарган. Масалан, Ўзбекистон ССР инқилоб курашчиларига ёрдам бериш халқаро жамияти марказий кўмитаси (ЦК МОПР Узбекской ССР, Р-126-фонд), Ўзбекистондаги уруш ногиронлари, касал ва ярадор қизил армия аскарлари ва уларнинг оилаларига кўмаклашиш жамият (Р-421) ларининг архив фондларида инқилоб жангчиларига кўмаклашиш халқаро жамияти ижроия кўмитаси ва СССР инқилоб жангчиларига кўмаклашиш халқаро жамияти марказий кўмитасининг маълумотлари, уруш ногиронлари, касал ва ярадор қизил армия аскарлари ва уларнинг оилаларига кўмаклашиш масалаларига оид муҳим ҳужжатлар сақланган.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, таъкидлаб ўтилган архив фондларида Ўзбекистон ССРда ижтимоий таъминот масалаларини ёритишда ушбу фондлар муҳим манбавий аҳамиятга эга ҳисобланади. Ушбу фондларда ижтимоий таъминот соҳасининг ташкил этилиши, пенсия ва нафақалар турлари, пул миқдорлари ҳақида муҳим маълумотлар жамланган.

2-TOM, 3-SON

Фойдаланилган манбалар:

1. ЎзМА, P-96-фонд, 1, 2, 3 –рўйхатлар таҳлили.
2. ЎзМА, P-96-фонд, 4-рўйхат таҳлили.
3. ЎзМА, P-96-фонд, 2-рўйхат таҳлили
4. ЎзМА, P-328-фонд
5. ЎзМА, P-421-фонд
6. ЎзМА, P-126-фонд

2-TOM, 3-SON

INGLIZ TILINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR
FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Xoliyarova Feruza Xafizovna

Toshkent Axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali dotsenti

Zayniyev Tahir Ruslanovich

Toshkent Axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ingliz tilini samarali o'rgatishning bir necha usullari hamda til va uni o'rganishda foydalaniladigan zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan ham bir nechtasi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Til, ingliz tili, tilni mustaqil o'rganish, ta'lim texnologiyalari, loyiha, qiziqish, faollik, interaktiv metodlar.

Bugungi kunda zamonaviy o'qituvchining asosiy maqsadi va asosiy e'tibori o'quvchi, uning shaxsiyati va o'ziga xos ichki dunyosiga qaratilgan. Shuning uchun buni tashkil etish usullari va shakllarini tanlashdir o'quv faoliyati shaxsiy rivojlanishning belgilangan maqsadiga optimal darajada mos keladigan talabalar. Bu nafaqat yangi texnik vositalar, balki o'qitishning yangi shakllari va usullari, o'quv jarayoniga yangicha yondoshishdir. Chet tillarni o'qitishning asosiy maqsadi maktab o'quvchilarining kommunikativ madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, chet tilini amaliy o'zlashtirishga o'rgatishdir.

O'qituvchining vazifasi har bir o'quvchi uchun tilni amaliy o'zlashtirish uchun sharoit yaratish, har bir o'quvchiga o'z faolligini, ijodkorligini namoyish etishiga imkon beradigan shunday o'qitish usullarini tanlashdir. O'qituvchining vazifasi chet tillarini o'qitish jarayonida talabaning bilish faoliyatini faollashtirishdir. Hamkorlikda o'rganish, loyiha metodikasi, yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish, Internet- resurslar kabi zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quv jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirishga yordam beradi, bolalarning qobiliyatlari, ularning o'rganish darajasini hisobga olgan holda o'qitishning individualizatsiyasi va farqlanishini ta'minlaydi. Chet tili darslarida kompyuterni o'qitish dasturlari bilan ishlash shakllariga quyidagilar kiradi: so'z boyligini o'rganish; talaffuz qilishni mashq qilish; dialogik va monologik nutqni o'rgatish; yozishni o'rgatish; grammatik hodisalarni ishlab chiqish.

Internet-resurslardan foydalanish imkoniyatlari juda katta. Global Internet

2-TOM, 3-SON

dunyoning istalgan nuqtasida joylashgan talabalar va o'qituvchilar uchun zarur bo'lgan har qanday ma'lumotni olish uchun sharoit yaratadi: mintaqaviy geografik materiallar, yoshlar hayotidagi yangiliklar, gazeta va jurnallardan maqolalar va boshqalar.

Darslarda ingliz tilida Internet yordamida bir qator didaktik muammolarni hal qilish mumkin: global tarmoq materiallaridan foydalanib o'qish ko'nikma va malakalarini shakllantirish; maktab o'quvchilarining yozish qobiliyatini oshirish; talabalarning so'z boyligini to'ldirish; talabalarning ingliz tilini o'rganish motivatsiyasini shakllantirish. Bundan tashqari, bu ish maktab o'quvchilarining ufqini kengaytirish, ingliz tilida so'zlashadigan mamlakatlarda tengdoshlari bilan ishbilarmonlik munosabatlari va aloqalarini o'rnatish va qo'llab-quvvatlash uchun Internet-texnologiyalar imkoniyatlarini o'rganishga qaratilgan. Talabalar Internetda o'tkaziladigan testlar, viktorinalar, tanlovlar, olimpiadalarda ishtirok etishlari, boshqa mamlakatlardagi tengdoshlari bilan yozishmalar, suhbatlar, videokonferentsiyalar va h.k.larda qatnashishlari mumkin.

Maktabda chet tilini o'rganishning asosiy maqsadi kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishdir, boshqa barcha maqsadlar (tarbiyalash, o'qitish, rivojlantirish) ushbu asosiy maqsadni amalga oshirish jarayonida amalga oshiriladi. Kommunikativ yondashuv muloqotni o'rgatish va Internet faoliyatining asosi bo'lgan madaniyatlararo ta'sir o'tkazish qobiliyatini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Aloqa tashqarisida Internetning ma'nosi yo'q - bu xalqaro ko'p millatli, madaniyatlararo jamiyatdir, uning hayoti dunyodagi millionlab odamlarning elektron aloqasiga asoslangan bo'lib, bir vaqtning o'zida gaplashmoqda - bu sodir bo'lgan ishtirokchilar soni va hajmi bo'yicha eng katta suhbat. Unga darsda qatnashish xorijiy til, biz haqiqiy aloqa modelini yaratamiz.

Hozirgi vaqtda aloqa, interaktivlik, muloqotning haqiqiyliigi, madaniy sharoitda tilni o'rganish, ta'limning avtonomligi va insonparvarligi masalalariga ustuvor ahamiyat berilmoqda. Ushbu tamoyillar madaniyatlararo kompetentsiyani kommunikativ qobiliyatning tarkibiy qismi sifatida rivojlantirishga imkon beradi. Chet tillarni o'qitishning yakuniy maqsadi chet tilidagi muhitda erkin yo'nalishni va turli vaziyatlarda etarli darajada javob berish qobiliyatini o'rgatishdir, ya'ni. aloqa. Chet tilida muloqotni o'rgatish uchun siz materialni o'rganishni rag'batlantiradigan va etarli xulq-atvorni rivojlantiradigan haqiqiy, haqiqiy hayotiy vaziyatlarni yaratishingiz kerak (ya'ni aloqa haqiqiyliigi printsipi deb ataladi). Yangi texnologiyalar, xususan Internet ushbu xatoni tuzatishga harakat qilmoqda. Kommunikativ yondashuv - bu materialni ongli ravishda anglashga va u bilan ishlash usullariga, muloqotga psixologik va lingvistik tayyorgarlikni yaratishga qaratilgan muloqotni simulyatsiya qiluvchi strategiya. Foydalanuvchi uchun Internetda kommunikativ yondashuvni amalga oshirish ayniqsa qiyin emas.

2-TOM, 3-SON

Kommunikativ vazifa talabalarga muammo yoki savolni muhokama qilish uchun taklif qilishi kerak, talabalar nafaqat ma'lumot almashadilar, balki ularni baholaydilar. Ushbu yondashuvni o'quv faoliyatining boshqa turlaridan ajratib olishga imkon beradigan asosiy mezon - talabalar o'z fikrlarini shakllantirish uchun mustaqil ravishda lisoniy birliklarni tanlashidir. Kommunikativ yondashuvda Internetdan foydalanish juda yaxshi rag'batlantiriladi: uning maqsadi o'quvchilarga bilim va tajribalarini to'plash va kengaytirish orqali chet tilini o'rganishga qiziqishdir.

Internet-resurslardan foydalangan holda chet tillarini o'rgatishning asosiy talablaridan biri bu darsda o'zaro ta'sirni yaratishdir, bu odatda metodikada interaktivlik deb nomlanadi. Interaktivlik - bu "nutq vositalari yordamida kommunikativ maqsad va natijadagi sa'y-harakatlarni birlashtirish, muvofiqlashtirish va to'ldirish". Haqiqiy tilni o'rgatish orqali Internet nutq qobiliyatlari va ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi, shuningdek lug'at va grammatikani o'rgatishda samimiy qiziqish va shuning uchun samaradorlikni ta'minlaydi. Interaktivlik nafaqat hayotdan real vaziyatlarni yaratibgina qolmay, balki talabalarni chet tilida ularga munosib javob berishga majbur qiladi.

O'quvchilarga yo'naltirilgan ta'limni ta'minlaydigan texnologiyalardan biri bu ijodkorlik, bilim faoliyati va mustaqillikni rivojlantirish usuli sifatida loyiha uslubidir.

Loyiha usuli o'quvchilarning muloqot qobiliyatini, muomala madaniyatini, fikrlarni ixcham va oson shakllantirish qobiliyatini, aloqa sheriklarining fikriga toqat qilishni, turli xil manbalardan ma'lumot olish qobiliyatini rivojlantiradi, zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda qayta ishlaydi, tabiiy ehtiyoj paydo bo'lishiga hissa qo'shadigan til muhitini yaratadi.

Xorijiy tillar jarayonida loyiha usuli deyarli har qanday mavzu bo'yicha dastur materiallari doirasida ishlatilishi mumkin. Loyihalar ustida ishlash tasavvur, fantaziya, ijodiy fikrlash, mustaqillik va boshqa shaxsiy fazilatlarini rivojlantiradi.

Til portfeli texnologiyasida chet tilini bilish darajasini baholashning asosiy mezonlari sinov hisoblanadi. Ushbu texnologiyaning ustuvor yo'nalishi ta'lim jarayonini o'qituvchidan o'quvchiga yo'naltirishdir. O'quvchi, o'z navbatida, uning bilim faoliyati natijalari uchun ongli ravishda javobgardir. Yuqoridagi texnologiya talabalarning ma'lumotni mustaqil ravishda o'zlashtirish ko'nikmalarini bosqichma - bosqich shakllantirishga olib keladi. Umuman olganda, til portfeli ko'p funktsional bo'lib, ko'p tillilikning rivojlanishiga hissa qo'shadi.

2-TOM, 3-SON

REFERENCES

1. Cowie A.P. 1990. Language as words: lexicography. – Collinge N.E. (ed.) An encyclopedia of language. London

2. Девкин В.Д. Словари, которые не напечатали // «Вопросы языкознания», - №1,-2001.-с. 85-96 6. Ступин Л.П. Лексикография английского языка. – Л.: Издательство Ленинградского Университета, 1979 г. 3. Ступин Л.П. Проблема нормативности в истории английской лексикографии. - М «Высшая Школа», 1985 г.

2-TOM, 3-SON

EDUCATIONAL GAMES USED IN 1ST-2ND GRADE NATIVE LANGUAGE LESSONS, THEIR CONTENT, EFFECTIVENESS AND METHODOLOG

Rakhimova Rukhsora

Bux DPI is a tutor at the Faculty of Preschool and Primary Education

Burkhanova Gulruh Zayniddinova

BUxDPI is a 1st-year student of the Faculty of Preschool and Primary Education

Annotation: In this article, educational games used in 1st-2nd grade mother tongue lessons, their content, effectiveness and methodology are analyzed based on specific sources.

Key words: Composition, child, environment, environment, natural phenomena, landscapes, objects, plants, animal world, etc. Introduction: It is known that the game occupies the main place in the activity of a child who is admitted to the 1st grade and takes the first step on the threshold of school. The game is their favorite activity, and they try to combine any activity with the game. Therefore, the teacher allows to increase the effectiveness of the educational process by using it in accordance with the purpose, without squeezing their favorite activity - the game. Play is an integral part of a child's life. Through the game, the child gets to know the environment, natural phenomena, landscapes, objects, plants, animals. Didactic games are of particular importance in the organization of mental and physical activity of students during primary education. Literature review: Literacy teaching is a very important responsibility and at the same time it is an honorable period that will remain in the student's memory for a lifetime. depends on the level of development of skills. That's why special attention is paid to literacy training in educating young people and preparing them for life. In order to master the pronunciation and writing of each sound-letter perfectly, it depends on the formation of independent thinking and creative work skills in the student. Grammatical games used during literacy training encourage students to use their full potential and pay special attention to the subtleties of each sound and letter. Grammatical games used in this period are diverse and provide the student with knowledge, prevent him from getting bored, and create an opportunity to enjoy the work he has done. It is possible to achieve effective results if teaching children of the 1st grade is based on the game. In order not to bore children of this age, to organize reading and writing lessons in an interesting way, to read well, to form and strengthen the skills of writing, it is necessary to properly organize and organize writing lessons in the form of a game. When organizing grammar games with students, it is necessary to involve more students who make mistakes and shortcomings in correct and beautiful writing. When choosing the type of grammar game

2-TOM, 3-SON

used during literacy training, it is necessary to take into account the characteristics, interests and capabilities of the students. Advanced primary school teachers working in the schools of our country have created many didactic games for use in the process of teaching literacy to first graders. They are achieving good results using them in the course of the lesson. Elementary school students learn a number of phonetics. Vowels and consonants are distinguished based on pronunciation and comparison. They will get practical knowledge about voiced and unvoiced pronunciation of consonants, paired and unpaired voiced and unvoiced consonants. In this regard, the testing method used in elementary grades allows to understand whether sounds are voiced or voiceless. This, in turn, helps in writing correctly. Also, in these classes, he gets practical knowledge about syllables and their types, stressed and unstressed syllables, and the effect of sounds on each other. Mastering all this creates a number of complications. Because of this, it is useful to use didactic games related to phonetics in primary classes. "Word making" game. The game is played during literacy training. Playing these games allows students to fully understand the importance of sound in word formation. As students participate in this game, the formation of words in different ways arouses great interest. They can directly enjoy the new words they have created. The word formation game is performed on the basis of the content-editing (analytical-synthetic) sound method of literacy education. The second part of this method means to create, build, combine. The word formation game is created by adding different sounds and syllables to the word. This game creates new words by adding sounds to words in different ways. A game of creating a new word by adding one sound to the beginning of the word. Based on the requirement of this game, the student creates a new word by adding a sound from the beginning of a given word. A new word is formed by adding a vowel before a word that starts with a consonant or by adding a consonant before a word that starts with a vowel. Son - o +son o'lka- y o'lka ola - lola ota -bota - nota ayiq- qayiq or- bor - tor o'roq - s o'roq osh - qosh- mosh . In this game, you can make a single word by adding sounds to some words (numbereasy), and you can make a series of words from some words. The game can be played both with the whole class and in the form of a competition formed by groups of students. "Create a new word by adding letters to the end of the word" game. The procedure of the game is almost the same as word building games. Wordforming suffixes expressed by one letter are also involved in the formation of such words. If this game is played during literacy training, it is not required to provide information about word-forming additions. In this period, students do not have knowledge about word structure and word formation. Because primary school students learn their mother tongue more practically. The skills developed during this

2-TOM, 3-SON

period are studied as formative additions after learning the structure of words in the next grades. Before starting the game, the teacher explains the order of the game through one or two examples. Aziz –Aziza tog‘- tog‘a sayla – saylov Nur - nura, yelka - yelkan xol-xola olti -oltin varaq – varaqa ot- ota tol- tola k o‘z –k o‘za ola -olam Students of the class are divided into two groups and the notebook is divided into the same number of parts. Each group writes the word they found on the corresponding part of the board. The group with the most words is the winner. The game can be played with the whole class. After a certain time, the game ends. The student who finds the most words is the winner and is encouraged. A game to create a new word by adding letters in the middle of the word. One type of word building game is to add a letter to the middle of a word to form a new word. The game is often played with two-syllable words. A new word is formed by adding a consonant to the middle of a two-syllable word. This game improves the intelligence of students. Understands the difference in meaning of the words in the Uzbek language lexicon. The student's vocabulary increases. Full volitional attention is used to fulfill the game condition. Before starting the game, the teacher explains one or two words on the board. sara - sayra , zira - ziyrak During the game, students can find the following words. Tana– ko‘mak –ko‘lmak qatiq- qattiq qara- qayra mashoq- mashshoq ula - ushla pila - pilla tola -toshla sila – siyla

SUMMARY: This game is similar to the game of creating a new word by adding a sound to the beginning of the word. It increases children's activity and sharpens their minds. It can be conducted with the participation of all students, or between rows of desks. The teacher determines how many words should be found for each syllable

2-TOM, 3-SON

REFERENCES:

1. Ahmadovich H. H., Amrullojeva S. D. XX ASR QISSACHILIGI TARAQQIYOTIDA FOLKLORNING LATIFA JANRI TA'SIRI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 302-304.
2. Ahmadovich H. H. Expression of Folklorisms in the Works of Ghafur Ghulam //European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630). – 2022. – T. 14. – C. 101-105.
3. Ahmadovich H. H. et al. BOSHLANG 'ICH SINFLARDA O 'ZBEK QISSALARI TAHLILINING INNOVATSION USULLARI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 350-352.
4. Ahmadovich H. H. et al. O 'RXUN-YENISEY BITIKLARIDA TALIMTARBIYA TO 'G 'RISIDAGI FIKRLARNING YORITILISHI VA ULARNING TARBIYAVIY AHAMIYATI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 349-350.
5. Ahmadovich H. H. et al. IJODIY TOPSHIRIQLAR O 'QUV MOTIVLARINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 293-294.
6. Ahmadovich H. H. et al. BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA O 'ZLASHTIRISH JARAYONINING PSIXO-DIDAKTIK ASOSLARI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 332-334

2-TOM, 3-SON

Ona tili ta'limi jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanishning nazariy asoslari

Raximova Ruxsora

Bux DPI Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti tyutori

Salimova Muqaddas Ortiqovna

BUxDPI Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili ta'limi jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanishning nazariy asoslari aniq manbalar asosida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: O'yin, soddalashtirish, murakkablashtirish, o'qituvchi, o'zi o'ylab ko'rish, o'rganilgan mavzular, hisobga olish, mashg'ulot mazmuni, ko'rsatkichlar, qarab tuzish, grammatika, samara, uyushtirilish, ijobiy ta'sir va hokazo.

KIRISH: Didaktik o'yinlarni tashkil qilish ham bir qator metodik omillarni hisobga olishni taqozo etadi. Bu usulni dars jarayoniga tadbiiq etar ekan o'qituvchi har bir mavzuga, uning mazmuniga ijodiy yondashishi zarur. Yana bir muhim tomoni grammatik o'yinlarni uyushtirishda sinf o'quvchilarining xususiyatlari ham hisobga olinishi kerak. O'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, qaysi sinfda o'qishi va o'rganilgan mavzularni hisobga olish va mashg'ulot mazmunini ana shu ko'rsatkichlarga qarab tuzish grammatik o'yinlarning samarali uyushtirilishiga ijobiy ta'sir qiladi. O'rganilayotgan grammatik tushunchalarni tez va mustahkam o'zlashtirib olish imkonini beradi. Grammatik o'yinlar grammatikaning qaysi bo'limi yuzasidan o'tkazilishiga qaramay, ular tasodifan bo'limasligi kerak. O'qituvchi unga ham darsga tayyorgarlik ko'rganday puxta hozirlik ko'rish lozim.

ADABIYOTLAR SHARHI: Har qanday grammatik o'yin uyushtirilar ekan unga bolalar tayyor bo'lishlari kerak. Aks holda bola bajarilishi rejalashtirilgan ishning mazmunini tushunmagan holda unga kirishadi. O'zi lozim ko'rgan yo'nalishda ishga kirishadi. Bu holat o'quvchining intellektual holatini o'stirmaydi. Bolani chalg'itib qo'yadi. Agar o'yinga bir necha bor shunday kirishilaversa, bunday mashg'ulot zerikarli bo'lib qoladi va oqibatda bolaning bilish faoliyatiga aks ta'sir qiladi. Uning oldini olish maqsadida o'quvchilarga beriladigan har bir topshiriqning mazmuni to'liq tushuntirilishi, o'xshash misollar bajarib ko'rsatilishi, namuna berilishi lozim. Grammatik mumkin. Buni o'qituvchining o'zi belgilaydi. Bolalarga o'yinlar bolalarning bilim darajasiga qarab murakkablashtirilishi yoki soddalashtirilishi fonetikadan so'zning oxiriga bir tovush qo'shib yangi so'z hosil qilish o'yini o'tkazilganda so'zga qo'shilgan tovushni so'zning tarkibi bo'yicha tahlil qilish topshirilsa o'yin murakkablashadi. Berilgan so'zlar ishtirokida

2-TOM, 3-SON

gap tuzish o'yini o'tkazilganda ishni qaysi so'zdan boshlab ko'rsatilsa o'yin soddalashadi.

ikkinchi yo'nalish - o'zbek adabiy tili me'yorlarini o'rgatish, adabiy talaffuz me'yorlari, shuningdek, lug'aviy sinonimika, qo'shimchalar sinonimikasi, umuman, grammatik sinonimika bilan tanishtirish; - *uchinchi yo'nalish* - o'quvchilarda fikrni og'zaki va yozma bog'lanishli bayon qilish malaka hamda ko'nikmalarini hosil qilish shart qilib belgilangan. Ana shundan kelib chiqib, ona tili ta'limining asosiy maqsadi: ona tili mashg'ulotlari o'quvchilarda ijodiylik, mustaqil fikrlash, ijodiy fikr mahsulini nutq sharoitiga mos ravishda og'zaki va yozma shakllarda to'g'ri, ravon ifodalash ko'nikmalarini shakllantirish hamda rivojlantirishga qaratilmog'i darkor.

O'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladigan o'quv topshiriqlari o'rta maktabning o'zbek tili darsliklarida berilgan. Mazkur topshiriqlar turli usullar bilan o'qituvchi hamkorligida o'quvchilar tomonidan mustaqil bajarishi lozim. Ijobiy natija beradigan topshiriqlarning asosiy turlaridan biri grammatik o'yin-topshiriqlardir. Bu turdagi topshiriqlar o'quvchilardan zukkolikni, bilimdonlikni, izlanishni, topqirlikni va tezkorlikni talab qiladi. Ona tili darslarining qiziqarli o'tishida o'yin-topshiriqlarning ahamiyati juda katta. Biroq "O'zbek tili o'qitish metodikasi"da grammatik o'yin-topshiriqlar va ulardan foydalanish metodikasi yetarli darajada ishlanmagan. O'yin-topshiriqlarga hos bo'lgan jihat shundan iboratki, u ko'pincha musobaqa tarzida tashkil etiladi. Natija yakunida, o'quvchi va guruhlarga rag'bat yoki ballar berilishi, shubhasiz, o'quvchilarda topshiriqni bajarishga ishtiyoqni oshirishga sabab bo'ladi. Natijada, o'quvchilarning grammatik savodxonligi, ijodiy fikrlash qobiliyati, topqirligi, nutqi va shu fanga muhabbati ancha oshadi. Shu bilan birga, qo'shimcha adabiyotlardan foydalanish, boshqa fanlar bilan ham jiddiy shug'ullanish ehtiyojini tug'diradi. Shunini inobatga olgan holda, o'qituvchi darslarining samarali bo'lishi uchun turli o'yin-topshiriqlardan va boshqotirmalardan unumli foydalanishi maqsadga muvofiqdir. Bugungi davr talabi ham, fan o'qituvchisidan mahorat, ijodkorlik, eng asosiysi, tinimsiz mehnat talab qiladi. Shularni hisobga olgan, holda ona tili darslarini o'tishda ishlatish mumkin bo'lgan ayrim grammatik o'yinlar, boshqotirmalar va ulardan foydalanish metodlarini ko'rib chiqamiz. Bunday grammatik o'yinlarni yanada ko'plab o'ylab topish va ulardan dars jarayonida foydalanish mumkin. Bu esa, yuqorida ta'kidlanganidek, o'qituvchining ijodkorligiga, izlanuvchanligiga, mahorati va tinimsiz qiladigan mehnatiga bog'liq. Ma'lumki, o'yin-topshiriqlar o'quvchilar malaka va ko'nikmalariga ko'ra, murakkablashadi.

Qayta xotirlash tipidagi o'yin topshiriqlar. O'tilgan mavzularni mustahkamlash

2-TOM, 3-SON

hamda bilim va malakalarni tekshirish darslarida bunday o'yin- topshiriqlardan ko'proq foydalaniladi. Masalan, "Atoqli va turdosh otlar" mavzusiga oid darslarni mustahkamlash maqsadida "Kim g'olib?" o'yin-topshirig'idan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Buning uchun sinf ikki guruhga ajratiladi: biri atoqli otlarga, ikkinchisi turdosh otlarga misol topishadi. Ma'lum bir belgilangan vaqt ichida ko'p misol topgan g'olib sanaladi. O'qituvchi doskaga kundalik, surat, kinofilm kitob, gazeta, jurnal, so'zlarini alohida-alohida yozib qo'yadi. Sinf olti guruhga bo'linib (o'quvchilar soni hisobga olinishi zarur. Agarda guruhlarga teng bo'linmaydigan bo'lsa, guruhlarning sonini kamaytirishi yoki ko'paytirishi mumkin), ulardan shu otlarga misollar yozish talab qilinadi. Guruhlarning har bir a'zosi o'ziga qarashli so'zga bitta-bittadan misol yozadi. Tez va to'g'ri yozgan guruh g'olib sanaladi. G'oliblar, albatta, rag'batlantirilishi kerak. Istalgan mavzuni mustahkamlashda bunday o'yin-topshiriqlardan foydalanish mumkin. Yoki o'quvchilarning o'zaro bog'lanishli yozma nutqini sinash maqsadida "So'zlar bizdan, matn tuzish sizdan" o'yinini o'tkazish mumkin.

Bunday topshiriqlar o'quvchilardan ijodiy faoliyat ko'rsatishni talab qiladi. "Ijodkor" o'yin-topshiriqdan "Ravish" mavzusini o'tishda samarali foydalanish mumkin. Bu grammatik o'yinda sinf ikki guruhga ajratilib, birinchi guruhga sifat so'z turkumi ishtirok etgan gaplarga misol aytish, ikkinchi guruhga esa shu gaplardagi ot(lar)ni ravish bilan almashtirib gap tuzish topshiriladi. *Masalan:* Birinchi guruh vakili yozadi: Men olimpiadada yaxshi insho (qanday insho?) yozdim. Ikkinchi guruh davom ettirib: Unda bizning guruh yaxshi ishtirok etadi (qanday ishtirok etdi?). Shu yo'sinda davom ettiriladi. Bu o'yinni o'quvchilar o'rtasida yoki parallel sinflar o'rtasida "so'z mushoirasi" tarzda davom ettirsa ham bo'ladi. Ona tili ta'limi jarayonida topshiriqlar tizimi vositasida til hodisalari kuzatiladi. Solishtirib qiyoslanadi, o'xshash va farqli tomonlari aniqlanadi, umumiy va xususiy tomonlariga qarab guruhlanadi, umumlashma qoidalar hosil qilinadi. Natijada qayta xotirlash topshiriqlaridan ijodiy topshiriqlarga qarab dinamik o'sish yuzaga kela boradi. O'quvchi tafakkuri taraqqiyotida bunday topshiriqlar alohida ahamiyat kasb etadi. O'quv topshiriqlarining soddadan murakkabga tomon o'sish dinamikasini aniqlash, belgilash murakkab jarayondir. Topshiriqlar shunday yo'sinda joylashtirilishi lozimki, o'quvchi tafakkuri taraqqiyotiga ijobiy ta'sir qilsin. Ijodiy topshiriqlar, ya'ni o'quvchi tafakkurini o'stiruvchi topshiriqlar o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lishi zarur: - o'quvchini izlashga, fikr qilishga, noma'lumni topishga undasin; - o'quvchini mustaqil xulosa chiqarishga yo'naltirishi zarur; - masalaning murakkablasha borishi o'quvchi aqlli, farosatini o'stira borishi kerak; - bu jarayonning kechishi o'quvchilarda jamoa bo'lib ishlash ko'nikmalarini hosil qila borishi lozim; - topshiriqlarni bajarish jarayoni

2-TOM, 3-SON

o'quvchida o'ziga ishonch, o'zini (bilimini) anglash, imkoniyatlarini aniqlay olish, yangi bilim olishga undashi shart. Yangilangan ta'lim mazmuni asosida yaratilgan darsliklarda tilshunoslikning hamma bo'limlariga mo'ljallangan mashg'ulotlarda darslar ta'rif, qoida bilan boshlanmasdan, ya'ni o'quvchilarga bilimlar tayyor holda berilmasdan har bir mavzu uchun mo'ljallangan topshiriqlar tahlili bilan boshlanadi. Mana shu o'rinda o'qituvchi mahorati, qobiliyati, uquvi namoyon bo'ladi. Ana shu jarayonda bir faoliyat usulidan bosqichma-bosqich ikkinchi faoliyat usuliga o'tishi, ya'ni kuzatishdan umumiy xususiyatlari asosida guruhlashga, takrorlashdan o'xshash va farqli tomonlarini aniqlash asosida umumlashmalar shakllanadi. Shundagina berilgan topshiriqlar til hodisalarining mohiyatini ochishga xizmat qiladi. 5-sinfda fonetika bo'limi o'tilayotganda quyidagi grammatik topshiriqlardan foydalanish mumkin: 1-topshiriq. *i-u, a-o, o'-u, i-e, b-p, d-t, z-s, j-ch juftliklari bilan farqlanuvchi so'zlar hosil qiling. Topshiriq. x-h tovushlari bilan farqlanuvchi so'z juftlari hosil qiling.* H fonemasining talaffuziga e'tibor bering. Topshiriq. *ng harfiy birikmasiga so'zlar toping va ularni bo'g'inlarga ajrating.*

Topshiriq. *Yaxshi* va *Yomon* so'zlarining o'xshash va farqli tomonlarini toping. O'xshash tomonlari: 5ta harf, 2ta unli, 3ta undosh, 2ta bo'g'in, urg'u oxiriga tushadi, 5ta tovush. Farqli tomoni deysizmi? Ma'nosi-chi? Uning antonimligichi?

Topshiriq. *x* tovushli so'zlar zanjirini tuzing. Baxt - taxt - tuxum - mirrix - xayol - laxtak - kimxob - baxmal - laxta - axta - axir - ruxsat - taxta - axloq - qix - xafa - axir - ruxsat - taxt - taxlit - taxmin - narx - xabar - ruxsatnoma - axtar - ruxsor. O'yin bolalik dunyosiga funksional kirish sifatida xizmat qiladi va vositachilik, bolaning shaxsiyatining shakllanishida va harakat, ijtimoiy, aqliy va kognitiv barcha tomonlarning qurilishida muhim ahamiyatga ega. Har xil oyin faoliyati orqali bola shakllar, ranglar va o'lchamlarni taniydi va atrofdagi narsalarni ajratib turadigan narsalarga, ularning munosabatlari va funktsiyalari va ahamiyatligiga olib keladigan narsalarga tayanadi va bu uning aqliy bilimlarini dunyo haqida turli xil ma'lumot shakllari bilan boyitadi. Fikrlashning inson hayotidagi ahamiyatini inobatga olgan holda, zamonaviy ta'lim yo'nalishlari ta'limning barcha bosqichlarida o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqishga va o'quvchilarni tayyorlashga qaratilgan bo'lib, bu o'quvchilarga turli fikrlash ko'nikmalarini mashq qilish uchun ko'plab imkoniyatlarni yaratib beradi. Shu sababli bolalarda fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish bolalar uchun bolalar bog'chalari dasturlarini tayyorlashning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, o'quvchilar uchun millatlarning ustuvor vazifasini bajaradi va shuning uchun uning ongini faollashtirishda uning muhim ahamiyati bor.

ta'limiy o'yinlar bolalarning bilim darajasida bo'lishi kerak;

v) ta'lim o'yinlari jo'shqin va diqqat bilan bog'liq bo'lishi kerak, qiziqishini

2-TOM, 3-SON

oshirishi kerak;

oddiy til bilan yaratilgan va bola tomonidan tushunilgan.

bolaning ehtiyojlari, moyilligi va uning atrofidagi dunyoni kashf etish istagi bilan bog'liq.

XULOSA: Yuqorida aytilganlarga qo'shimcha ravishda, boshlang'ich sinflarda bolalar uchun mo'ljallangan o'yinlar uning hayotining voqeligi bilan chambarchas bog'liq bo'lishi kerak, shuningdek, unga sezgi va ong va o'zaro bog'liq bo'lgan atrof-muhitdan osonlikcha seziladigan aniq misollarni aniqlash imkoniyatini berishi kerak. Maktab o'qituvchisi idroklar dunyosidan narsalar va harakatlarning belgilarini ko'rsatadigan dunyoga asta-sekin o'tishga yordam beradigan, sezgi va taxminlar asosida qurilgan fikrlarni real operatsiyalar asosida qurilgan fikrlash o'yinlarini rejalashtirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. R. Safarova va boshqalar darsligi 1-sinf AlifbeMa'naviyat|| nashriyoti –2019 y.
2. G'afforova T. , Nurullayeva Sh. Boshlang'ich sinflar ona tili darslarida didaktik o'yinlar va mustaqil ishlar. –Qarshi: Nasaf, 2003. –54 b.
3. G'afforova T. , Nurullaeva Sh. , Haydarova O. Boshlang'ich sinflar uchun ona tili va o'qishdan didaktik materiallar.–Toshkent: Ilm ziyo, 2004. –80 b.

2-TOM, 3-SON

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ONA TILI DARSLARIDA DIDAKTIK O'YIN
TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI**

**EFFECTIVENESS OF USING DIDACTIC GAME TECHNOLOGIES IN
MOTHER LANGUAGE LESSONS IN PRIMARY EDUCATION**

**ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГРОВЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РОЖДНОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНОМ
ОБРАЗОВАНИИ**

Raximova Ruxsora

Bux DPI Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti tyutori

Xayrullayeva Maftuna

BUxDPI Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga dars o'tish jarayonida didaktik o'yinlarning katta ahamiyatga egaligi hamda boshlang'ich sinflarda ona tili darslarida qo'llaniladigan didaktik o'yinlar haqida ma'lumotlar haqida so'z boradi. Didaktik o'yinlarning dars samaradorligini oshirishdagi ahamiyati haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, maktab, ona tili, xotira, aqliy faoliyat, bilimdidaktik o'yin, so'z tuzish, sirli kataklar, so'z, sehrli katak.

Abstract. This article talks about the great importance of didactic games in the process of teaching primary school students and information about didactic games used in mother tongue classes in primary schools. Information is provided about the importance of didactic games in improving the effectiveness of the lesson.

Key words: elementary school, school, mother tongue, memory, mental activity, knowledge didactic game, word formation, mystery boxes, word, magic box.

Абстрактный. В данной статье говорится о большом значении дидактических в процессе обучения младших школьников и информация о дидактических играх, используемых на уроках родного языка в начальной школе. Приведена информация о значении дидактических игр в повышении эффективности урока.

2-TOM, 3-SON

Ключевые слова: начальная школа, школа, родной язык, память, умственная деятельность, знания. дидактическая игра, словообразование, загадочные коробочки, слово, волшебная шкатулка

Didaktik o'yinlar o'zining shakli jihatidan, asosan, bog'chada o'ynaladigan ijodiy o'yinlardan ham, o'qituvchi o'zi hikoya qilib berish yo'li bilan tushuntiradigan va o'quvchilarni birma-bir so'rab chiqish natijasida mustahkamlanadigan o'yinlardan ham bir tomonlama farq qiladi. Didaktik o'yinlar o'qitish vazifasiga xizmat qiladi va qiziqarli, maroqli, tushunarli darajada olib boriladi. Bolalar g'olib chiqish maqsadida jon-dili bilan mashq qiladilar, berilgan har bir topshiriqni albatta bajarishga odatlanib qoladilar, natijada ularda didaktik topshiriqlarni bajarishga bo'lgan qiziqish orta boradi. Didaktik o'yinlar har bir darsning maqsadini, har bir mashqning maqsadi va vazifalarini yaxshiroq tushunib olishga yordam beradi. Didaktik o'yinlar ta'limning ko'rgazmaliligi, o'qituvchining nutqini va bolalar harakatini o'z ichiga oladi, buning natijasida idrokda (ko'rish, eshitish, teri sezgisi belgilarida) birlik tug'iladi. Bu esa o'qituvchining aytganlarini bolalarning o'ylab olishiga va aytilganlarni ifodalab berishlariga, ya'ni didaktik o'yin qoidalarini o'zlari bajarishlariga undaydi. Didaktik o'yinlarning bu tarzda tuzilish xususiyatlari o'quvchilar faoliyatini tahlil qilish imkonini beradi. Shuning uchun ham barcha bolalar o'yin vaqtida zo'r qiziqish bilan harakat qiladilar. O'yinsiz tom ma'nodagi aqliy rivojlanish bo'lishi mumkin emas. O'yin o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni uyg'otadigan uchqundir. O'yin boshlang'ich sinf o'quvchilarda ma'lum sifatlarni shakllantirish uchun kattalar - o'qituvchilar, tarbiyachilar, ota-onalar tomonidan qo'llaniladigan usul. O'yin vositasida o'quvchilarning bilim o'zlashtirish jarayoni qulaylashadi, turli xil predmetlar bilan munosabatda bo'lishga o'rganadi, shuningdek, ularda muomala madaniyati shakllanadi. O'yin vositasida bolaning shaxsi shakllanadi, unda kelgusida o'quv va mehnat faoliyatini tashkil etish va insonlar bilan munosabatga kirishishga oid ruhiy xususiyatlar shakllanadi. O'yin orqali bolalar borliqni o'rganadi va dunyoni o'zgartirishga harakat qiladi. Shunday qilib o'yin inson faoliyatining shakllanishiga asos soladi. O'yinda inson borliqni aks ettirish qobiliyatini namoyon qiladi. O'quvchining o'yin faoliyati juda ko'p soha olimlarining, ya'ni, faylasuflar, sotsiologlar, biologlar, san'atshunoslar, etnograflar, ayniqsa, pedagoglar va psixologlarni qiziqtiradi. Didaktik o'yin o'rganilayotgan voqea va hodisalarning imitatsion modeli yaratilish sohasidagi aktiv faoliyatdir. O'yinning boshqa faoliyat turlaridan muhim farqi shundaki, uning predmeti inson faoliyatidir. Didaktik o'yinda faoliyatning asosiy turi hamkorlikdagi o'quv faoliyatidir. Bugungi kunda respublikamizda Prezidentimiz rahbarligida kompyuter texnologiyalaridan foydalanishga katta e'tibor berilmoqdaki,

2-TOM, 3-SON

inson o'z faoliyatida kompyuter texnologiyalarini o'zlashtirishda foydalanuvchi sifatida o'zini namoyon qilish shart bo'lib qolmoqda. Shuning uchun axborot texnologiyalardan foydalanishga zaruriyat tug'iladi.,,So'z tuzish" o'yini . O'yin savod o'rgatish davrida o'tkaziladi. Bu o'yinlarni bajarish o'quvchilarga tovushning so'z hosil qilishidagi ahamiyatini to'laroq tushunib olish imkonini beradi. O'quvchilar ushbu o'yinda ishtirok etar ekan, so'zlarning turli- tuman usullar bilan hosil bo'lishi katta qiziqish uyg'otadi. O'zlari hosil qilgan yangi so'zlardan bevosita zavq olishga muvaffaq bo'ladi. So'z tuzish o'yini savod o'rgatishning tarkib –tahrir (analitik –sintetik) tovush metodi asosida bajariladi. So'z tuzish o'yini ham aynan so'zga xilma-xil tovushlarni, bo'g'inlarni qo'shish orqali hosil bo'ladi. Bu o'yinni bajarishda so'zga turli hil usullar bilan tovush qo'shib yangi so'z hosil qiladi. «**Sirli kataklar**» o'yini O'qituvchi ko'rgazmani ko'rsatib, kerakli harflarni qo'yib so'zlarni o'qishni aytadi. Bunday ko'rgazmalar alifbe kitobining hamma mavzusida bor kitobning sahifalarida o'rganilayotgan tovush va harf bilan bog'liq narsa –buyumlarning rasmi berilgan. Bu o'yinni uyushtirishda o'quvchilar guruhiga ikki-uchtadan shunday topishmoqlar beriladi. Xulosa qilib aytish mumkinki, xalq pedagogikasida shakllanib kelgan bolalarni o'qitish va tarbiyalashda didaktik o'yinlardan keng foydalanish an'analari o'qituvchilarning amaliy tajribalari va olimlarning ishlarida rivojlantirildi. Chex pedagogi Ya.A. Komenskiy o'yinni bola faoliyatining asosiy shakli ekanligini ta'kidlab, aynan o'yin bolaning tabiati va qiziqishlariga mos kelishini aytgan edi. Olim o'yin bolaning aqliy qobiliyatlarini har tomonlama o'stirishi, uning atrof-tevarak haqidagi tasavvurlarini kengaytirishi, nutqini o'stirishini ta'kidlaydi. Shuningdek, tengdoshlari bilan birgalikdagi o'yin uchun tengdoshlariga yaqinlashtiradi. Bolalar tarbiyasida didaktik o'yinlardan ikki yo'nalishda foydalaniladi: O'yin - muhim aqliy faoliyat turlaridan biri bo'lib, unda o'quvchi qobiliyatining hamma turlari rivojlanadi, uning atrof olam haqidagi tasavvurlari kengayadi, nutq boyligi oshadi. Didaktik o'yinlar o'quvchining turli-tuman qobiliyatlari, idroki, nutq va diqqatining rivojlanishiga samarali ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi davrda pedagoglar tomonidan tayyor mazmun va qoidalarga ega bo'lgan o'yinlar yaratilmoqda. Qoidalar va tayyor o'yin mazmuni o'quvchilarni o'yinni mustaqil tashkil etishlariga yordam beradi. Didaktik o'yinlari uch turga ajratish mumkin: og'zaki, so'zlar yordamida o'ynaladigan o'yinlar, o'yin mashg'ulotlari, mashhur harakatli) o'yinlari

2-TOM, 3-SON

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. R. Safarova va boshqalar darsligi 1-sinf AlifbeMa'naviyat|| nashriyoti –2019 y.
2. G'afforova T. , Nurullayeva Sh. Boshlang'ich sinflar ona tili darslarida didaktik o'yinlar va mustaqil ishlar. –Qarshi: Nasaf, 2003. –54 b.
3. G'afforova T. , Nurullaeva Sh. , Haydarova O. Boshlang'ich sinflar uchun ona tili va o'qishdan didaktik materiallar.–Toshkent: Ilm ziyo, 2004. –80 b.
4. Yunusov Q.Ona tili darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyaAndijon, 2006.
5. Abdullaeva H. A., Bikbaeva N.U. va boshq. Boshlang'ich ta'lim konsepsiyasi. Boshlang'ich ta'lim. 1998. 6 –son, -12 – 24 betlar.

2-TOM, 3-SON

EDUCATIONAL GAMES ORGANIZED IN 3RD-4TH GRADE MOTHER
TONGUE CLASSES AND PECULIARITIES OF THEIR USE

Rakhimova Rukhsora

Bux DPI is a tutor at the Faculty of Preschool and Primary Education

Salimova Munisa Bakhtiorovna

BUxDPI is a 1st-year student of the Faculty of Preschool and Primary Education

Abstract: In this article, educational games used in 3rd-4th grade mother tongue lessons, their content, effectiveness and methodology are analyzed based on specific sources

Abstract: In this article, educational games used in 3rd-4th grade mother tongue lessons, their content, effectiveness and methodology are analyzed based on specific sources

Introduction: Morphological materials are widely studied in elementary grades. During four years of study, students will gain some knowledge about the word and its meanings, word form, morphological structure of the word. and acquires theoretical and more practical knowledge on his own character. Primary school mother tongue curriculums are structured based on the principle of a stepwise sequence, taking into account the characteristics of students, their mental, moral and physical growth from year to year. Based on this, the part of each subject that is easily mastered by students is studied in the lower grades, and the more complex part is studied in the next grades. Some word groups are studied in all grades of primary education. First of all, its main sign is studied, which means the name, sign, number and movement of an object, and the additional sign is mastered, as well as how to answer a question based on the acquired knowledge. As the students progress from grade to grade, they learn the specific signs of word groups. Such study of educational material requires repetition of knowledge acquired in one class in subsequent classes

Review of the literature: The knowledge given to the student is based on the knowledge of the children in the previous classes. This makes it possible to organize various grammar games based on the student's previous knowledge. Because the student can actively participate in the organized grammar game only when there is a certain level of knowledge and skills on the subject. On the other hand, the student takes a creative approach to the training based on the knowledge he has and performs activities. In morphology, students learn the similarities and differences between each grammatical phenomenon. Different grammar games can be organized by comparing them. Such an activity can be used in every lesson devoted to the study of morphology. For example, it is possible to compare nouns with a similar noun when passing them, and to compare them when passing agreeable adverbs. you can organize a grammar game with the help of the suffix. In elementary grades, the term word is used

2-TOM, 3-SON

instead of morphology. Pupils also learn lexicology and word formation knowledge in the vocabulary section, so we considered it necessary to provide games related to the above sections of linguistics in the complex of morphological games. "Find the foreign word" game This game encourages you to pay attention to the dictionary meaning of the word. Strengthens the student's memory. Gets used to thinking quickly and answering quickly. It can be conducted on various topics. When playing such a game, words that have the same commonality are chosen. 1. Tashkent, Andijan, Karshi, Termiz, Baku. (Baku is a foreign word. All cities are located in Uzbekistan, and Baku is outside our country). 2. Oybek, Hamid Olimjon, Babur, Gafur Ghulam, Kamil Yashin. (Foreign word Babur. All of them lived and created in the 20th century, and Babur is a representative of classical literature). 3. A bus, a car, a tractor, an airplane, a motorcycle (Plane is a foreign word. Others walk on the ground. An airplane flies to the sky). 4. Noun, adjective, number, pronoun, participle, verb. (the participle is foreign. All words indicate groups of words. The participle is a part of a sentence). "Find the place of the word" game This game is held in order to strengthen the learned rules about capitalization of famous nouns. Through the game, the spelling of names and surnames of people and places with capital letters is strengthened. Before the game, students are given cards. A poem or sentence can be written on the cards. Capitalized words in bold text are omitted. A second card is given to the student. The words that were dropped were written on it. The student must read the omitted words in place of the dots according to the meaning of the sentence. The child who correctly reads the omitted word is the winner of the game. 1. card ... . first in the mother tongue ... they wrote (five epics). SHE IS.... was born. Omitted words: "Hamsa" in Herat, Alisher Navoi

2. card. ... he sat on his father's throne at the age of twelve and wrote a work called ... He ... died. Omitted words: "Baburnoma" in Babur, India. After the students have played the game a couple of times and gained a certain level of skill, other words can be mixed up on both cards. Sometimes it is possible to write the words written on both cards on the same card. This will teach the student to choose the right noun. The student who completes the task quickly and correctly will be the winner of the game and will be encouraged. Such a game can be organized in the way of reading by putting the omitted words in their place. During the game, children pay attention to the meaning of the word. Below are poems with two stanzas, both stanzas of which are given to two students. The omitted words are given in full on both cards. The student chooses the right word. 1st card 2nd card Smallpox Muhammadjon Koshakov's poem. U ochildi ... chog'ida Qarab tursam, u gunafsha, Erka chechak, oy chechak. . . . ham suluvroq. . . . deb ataladi, . . . keldi deb chorlovchi, Gullar ichra kelinchak. G o'yoki . . . qo'ng'iroq. Omitted words: Loladan Boychechak, jajji, tong

2-TOM, 3-SON

bahor. Mehmon Ollobergan Polat's poem 1st card Bog'da... dugona Hulkar bilan... . Ikkalasi o'tirib, . . mehmon-mehmon. 2 nd card. Patnis bezadi... , Olma, ..., konfet qo'yib. O'yin bahonasida Zeboxon.... to'yib. Omitted words: inoq, o'ynadi, oldi, nok, Zeboxon, Hulkar. Students play this game as follows. 1st card 2nd card Smallpox Muhammadjon Koshakov's poem.

U ochildi tong chog'ida Qarab tursam, u gunafsha, Erka chechak, oy chechak. Loladan ham suluvroq. Boychechak deb ataladi, Bahor keldi deb chorlovchi, Gullar ichra kelinchak. Go'yoki jajji qo'ng'iroq. Mehmon Ollobergan Po'lat she'ri 1-kartochka Bog'da inoq dugona Hulkar bilan Zeboxon. Ikkalasi o'tirib, O'ynadi mehmon-mehmon. 2-kartochka. Patnis bezadi Hulkar , Olma, nok, konfet qo'yib. O'yin bahonasida Zeboxon oldi to'yib. Work on synonyms and antonyms

CONCLUSION: Elementary school students get to know the dictionary meanings of words practically from the 1st grade. In order to form their knowledge, various independent activities are carried out. In order to strengthen students' knowledge of synonyms, antonyms, and homonyms, and to increase their interest, a number of grammar games can be used that encourage children to think, reason, and compare words.

REFERENCES:

1. Ahmadovich H. H., Amrulloevna S. D. XX ASR QISSACHILIGI TARAQQIYOTIDA FOLKLORNING LATIFA JANRI TA'SIRI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 302-304.
2. Ahmadovich H. H. Expression of Folklorisms in the Works of Ghafur Ghulam //European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630). – 2022. – T. 14. – C. 101-105.
3. Ahmadovich H. H. et al. BOSHLANG 'ICH SINFLARDA O 'ZBEK QISSALARI TAHLILINING INNOVATSION USULLARI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 350-352.
4. Ahmadovich H. H. et al. O 'RXUN-YENISEY BITIKLARIDA TALIMTARBIYA TO 'G 'RISIDAGI FIKRLARNING YORITILISHI VA ULARNING TARBIYAVIY AHAMIYATI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 349-350.

2-TOM, 3-SON

O'quv jarayoning bosqichi va o'quv materialining mohiyatidan kelib chiqqan holda turli murakkablikdagi o'quv materiallaridan foydalanish- pedagogik kreativlikning muhim jihati

Madjitova Kamola Azlar qizi – Chirchiq shahar kasb-hunar maktabida xorijiy tili (ingliz tili) o'qituvchisi

Anotatsiya: ushbu maqolada o'quv jarayoni, uning bosqichlari, o'quv jarayonida turli murakkablikdagi o'quv materiallaridan foydalanish va turli murakkablikdagi o'quv materiallaridan o'quv jarayonida foydalanish pedagogik kreativlikni yanada yuqori bosqichga ko'ratishi haqida fikrlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: o'quv jarayoni, bosqich, o'quv materiali, murakkablik, ijodkorlik, pedagogic kreativlik, muhim jihatlar.

Аннотация: в данной статье учебный процесс, его этапы, использование в учебном процессе учебных материалов различной сложности, использование в учебном процессе учебных материалов различной сложности выводят педагогическое творчество на более высокий уровень.

Ключевые слова: учебный процесс, этап, учебный материал, сложность, креативность, педагогическое творчество, важные аспекты.

Hozirgi globallashuv yuqori nuqtaga chiqqan ushbu davrda har qaysi jamiyat ijodkor, erkin fikrlovchi shaxslarga ehtiyoj sezadi. Bu tabiiy hol va ayni damda davr talabi, albatta. Chunki dunyoda har daqiqada sodir bo'layotgan o'zgarishlar buni talab qilmoqda. Shu munosabat bilan turli soha olimlarining e'tibori pedagogik jarayon sharoitida talaba shaxsining kreativ salohiyatini ochish va rivojlantirish muammosiga qaratilgan. Demak, zamonaviy ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonni tashkil etishning yangi paradigmatic asoslarini ishlab chiqish zarurati tug'iladi va bu esa pedagogikaning yangi innovatsion yo'nalishi ya'ni kreativ pedagogikaga murojaat qilishga imkoniyat yaratadi. Kreativ pedagogika muammolari yaxlit pedagogik nazariya va boshqa ijtimoiy fanlar tizimida: pedagogika tarixi va ta'lim falsafasi, umumiy va kasbiy pedagogika va psixologiya, o'qitish va tarbiyalash usullari va texnologiyalari, kasbiy etika va boshqalarda ko'rib chiqiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Pedagogik ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarorida "Pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalarini tizimli rivojlantirish va ularda boshqaruv faoliyatini takomillashtirish, ilg'or xorijiy tajribalarni joriy qilgan holda zamonaviy ta'lim dasturlarini ishlab chiqish, yuqori malakali professional kadrlar tayyorlashni yangi bosqichga ko'tarish, shuningdek, pedagogika sohasida ta'lim, ilm-fan va amaliyot uyg'unligini ta'minlash maqsadida" bir qator vazifalar

2-TOM, 3-SON

belgilab berildi. Xususan, pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari ularga birlashtirilgan maktabgacha va umumiy o'rta ta'lim muassasalari bilan oliy ma'lumotli pedagog kadrlar tayyorlash va o'qituvchilarni uzluksiz kasbiy rivojlantirish masalalarida yaqindan hamkorlik qiladi, shu jumladan ta'lim muassasalarida mahorat darslari hamda talabalar amaliyotini tashkil etadi, ushbu muassasalarga o'quv-metodik jihatdan yordam ko'rsatadi.

Kreativlik nima? Amerikalik psixolog Avraam Maslouning fikricha, bu har bir kishiga xos bo'lgan, lekin mavjud tarbiya, ta'lim va ijtimoiy amaliyot tizimi ta'sirida ko'pchilik tomonidan yo'qolgan ijodiy yo'nalishdir.

Ingliz psixologi E.P.Torrens kreativlikning quyidagi jihatlarini ilgari surgan:

- muammo yoki ilmiy farazlarni ilgari surish;
- taxminlarni tekshirish va o'zgartirish;
- qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash;
- muammoni hal qilishda bilim va amaliy harakatlarning o'zaro qaramaqarshiligiga nisbatan sezgirlikni ifodalash.

Lotinchada "kreativlik" tushunchasi quyidagicha. "Creatio" - "yaratish", "ijodkor" - "yaratuvchi", degan ma'nolarni anlatadi, lekin mohiyatan bu tushuncha insonning ijodiy qobiliyatining namoyon bo'lishidir. Ijodkor shaxslar - bu rassomlar, haykaltaroshlar, yozuvchilar, shoirlar, fotosuratchilar - turli xil ijod turlarida o'z qobiliyatlarini amalga oshiradigan odamlar. Ijodkorlik, qoida tariqasida, ishbilarmonlarga xos xususiyatdir: dizaynerlar, reklama beruvchilar, marketologlar, brend-menejerlar va boshqalar. Kasbiy va ijodiy faoliyatni faol o'zlashtirish, uni samarali amalga oshirish nafaqat ko'nikma va ko'nikmalarni rivojlantirish va integratsiyalashuvini, kasbiy ishni bajarishning individual usullari va usullarini ishlab chiqishni, balki kasbiy ijod metodologiyasini o'zlashtirishni, ijodiy fikrlashni rivojlantirishni va o'z ichiga oladi. Rivojlangan kreativlik shaxs ijodkorligining muhim tarkibiy qismidir. U shaxsning kognitiv maqsadga erishish, boshlangan ijodiy ishni davom ettirish, bilish faoliyatidagi qiyinchiliklarni bartaraf etish, aqliy harakatlarni rejalashtirish va ketma-ketlashtirish, maqsadga erishish variantlari va usullarini izlash istagida ifodalanadi. Shuningdek shaxsda stenik tuyg'ular (kognitiv va ijodiy faoliyatdan quvonch hissi, ixtirolar jarayonida qiyinchiliklarni engishga tayyorlik, kognitiv yoki ijodiy maqsadga erishishdan g'ururlanish, biror narsa o'ylab topish imkoniyatidan zavqlanish, ijodiy ish boshlanishidagi optimistik faollik, uning ijobiy natijasini kutish, muvaffaqiyatsizliklar holatida xotirjamlik va boshqalar) ham hosil bo'ladi. Bularning barchasi o'qitishning interfaol usullarini qo'llash orqali amalga oshiriladi. Interfaol ta'lim jarayonida o'quvchilar tanqidiy fikrlashni, vaziyat va tegishli ma'lumotlarni

2-TOM, 3-SON

tahlil qilish asosida murakkab masalalarni yechishni, muqobil fikrlarni topishni, puxta o'ylangan qarorlar qabul qilishni, muhokamalarda qatnashishni o'rganadilar. Buning uchun darslar juftlik va guruh usullari asosida tashkil etiladi, ilmiy-tadqiqot loyihalari, rolli o'yinlar qo'llaniladi. Kreativlikning rivojlantirishning bosh maqsadi bu o'quvchilarning aqliy faoliyati va mantiqiy fikrlashini rivojlantirishdan iborat. Buning uchun biz talaba erishgan rivojlanish darajasiga emas, balki bir oz oldinroq qadam tashlab, uning fikrlash qobiliyatidan biroz yuqoriroq bo'lgan talablarni qo'yishimiz kerak.

Shuningdek, kreativlikni rivojlantirish quyidagi vazifalarni hal qilishga ham yordam beradi:

1. Talabalarni turli yo'nalishlarda fikrlashga o'rgatish;
  2. Nostandart vaziyatlarda muammoning yechimlarini topishni o'rgatish;
  3. Aqliy faoliyatning o'ziga xosligini rivojlantirish.
  4. Talabalarni mavjud muammoli vaziyatni turli tomonlardan tahlil qilishga o'rgatish.
- O'quv jarayonida qo'llaniladigan o'quv materiallari quyidagilar:

1. Fanlar bo'yicha sillabus;
2. O'quv uslubiy majmua;
3. Ma'ruza matni;
4. Amaliy va seminar darslar mavzulari va qisqacha mazmuni;
5. Mustaqil ta'lim mavzular ro'yhati;
6. Oraliq va yakuniy nazorat savolnomasi.

Ta'lim mazmunini o'zlashtirishda o'quvchilarning bilim saviyasi, o'zlashtirish qobiliyati, ta'lim manbai, didaktik vazifalariga qarab, munosib ravishda og'zaki, ko'rgazmali va amaliy kabi uch guruhga bo'linadigan metodlarning quyidagi variantlari qo'llaniladi:

- o'qitishning ma'ruza (suhbat) metodi;
- o'qitishning amaliy ishlar metodi;
- laboratoriya ishlari metodi;
- mustaqil ishlar metodi;
- muammoli-evristik modellashtirish metodi;
- o'qitishning muammoli-izlanish va reproduktiv metodi;
- o'qitishning induktiv va deduktiv metodi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayoniga yangicha yondashib, ijodkorlik, bunyodkorlik tatbiq etilsagina va pedagogik faoliyat jarayonlari metodologik hamda psixologik jihatdan to'g'ri tashkil qilinganida ta'lim samarasi yangi bosqichga ko'tariladi, ya'ni:

- bolaning talabi, moyilligi, istak-xohishi uning imkoniyatlari darajasida qondiriladi;

2-TOM, 3-SON

- o'quvchining o'quv mehnatiga mas'uliyati, javobgarligi va burchi oshadi;
- bilimlarni mustaqil egallash malakalari shakllanadi;
- u umr bo'yi o'z bilimini uning o'zigina boyitishiga ishonch paydo bo'ladi;
- erkin fikrlash malakasi shakllanadi;
- shaxs jamiyatda o'zining o'm ini tezroq topib olishiga muhit yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 21.06.2022-yildagi 289-son qarori
2. A.O Proxorov, G.N. Gening. O'quv mashg'ulotlarida yosh o'quvchilarning aqliy holatlarining xususiyatlari /Psixologlar savollari/. –M.: 1998 y
3. Barnokhon R., Bakhtiyor P. The formation of creative thinking in teaching physics //International Engineering Journal For Research & Development. – 2020.
4. Torrance E.R. Creativity and futurism in education: Retooling Education 1980. Vol 100 P
5. Qosimova Aziza Farhod qizi. Til va adabiyot ta'limida innovatsion va integratsion yondashuv. Turkiy xalqlar filologiyasida fundamental tadqiqotlar va innovatsion ta'lim texnologiyalari“ mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya.2022-yil.873-876 https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=DuLpmPQAAA AJ&citation_for_view=DuLpmPQAAA AJ:2osOgNQ5qMEC
6. Avazova D.E. PIRLS dasturi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilariga tizimi topshiriqlar asosida badiiy asarni tahlil qilishni o'rgatish https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=lfh6SfgAAAAJ&citation_for_view=lfh6SfgAAAAJ:9yKSN-GCB0IC

2-TOM, 3-SON

TA'LIMDA GENDER MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK AHAMIYATI

**Madjitova Kamola Azlar qizi – Chirchiq shahar kasb-hunar maktabida
xorijiy tili (ingliz tili) o'qituvchisi**

Annotatsiya: Ushbu maqolada etibor talabalarda gender madaniyatni rivojlantirish ijtimoiy-pedagogik zarurat sifatidaligi va xotin-qizlarni qo'llab quvvatlash to'g'risida, gender tushunchasi feminizmning nazariy rivojlanishi jarayonida, keyinchalik esa bevosita gender tadqiqotlari doirasida shakllantirish yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: farmon, gender madaniyatni, ijtimoiy-pedagogik, xotin-qizlar, ehtiyoj, muhofaza, gender va inson, ijtimoiy-siyosiy, rahnamo, tashabus, qonun, manfaat.

O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-intellektual hayotida tub o'zgarishlar sodir bo'layotgan hozirgi kunda o'quv jarayonini shaxsning gender tengligi va farqlari asosida tashkil etish masalasi ham pedagogik jarayon va tadqiqotlarning tarkibiy qismiga aylanishi kerak. Zero, qizlar va o'g'il bolalar o'rtasidagi ijtimoiy hamda o'quv munosabatlarini tartibga solish muhim pedagogik ahamiyatga ega. Chunki o'quv jarayonlari orqali istiqbolda jamiyatning erkak hamda ayol a'zolari orasidagi ijtimoiy munosabatlar qaror topadi. Mamlakatimizda XX asrning oxirlarigagina kelib, ta'lim jarayonida gender farqlar va o'xshashliklarni hisobga olish haqidagi fikrlar ilgari surila boshlandi. Gender farqlar hamda o'xshashliklar ta'lim jarayonida qiz va o'g'il bolalar o'quv faoliyatidagi o'xshashliklar va farqlarni hisobga olishga asoslanadi. Bu esa, o'z navbatida, o'quv jarayoni samaradorligini ta'minlashga yordam beradi. U yoki bu jinsga mansublik o'quvchi shaxsining imkoniyatlarini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ta'lim tizimidagi gender tenglikni ta'minlashning huquqiy asoslari yaratilgan. 2020 yilda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun asosida barcha o'quv muassasalarida ta'lim oluvchi, kasb tanlovchi o'g'il va qiz bolalarning teng huquqliligi ta'minlangan².

Respublikamizda amalga oshirilayotgan islohotlar jamiyatimizning iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, madaniy va ma'rifiy jihatdan jahonning eng rivojlangan mamlakatlari qatoridan o'rin olishida o'zining ijobiy natijalarini bermoqda. Mana shunday o'zgarishlar barcha jabhalarda b'lgani singari ta'lim-tarbiya tizimida ham izchillik bilan amalga oshirilmoqda. Kuzatishlarimiz shuni ko'rsatdiki, umumiy o'rta ta'lim maktablarining mehnat darslarida o'quvchilarda gender tenglik va farqlar asosida umummehnat ko'nikmalarini shakllantirish muammolari hozirga qadar o'rganilmagan. Buning asosiy sabablaridan biri, ta'lim mazmuni va o'quv jarayonining gender, ya'ni o'g'il va qiz bolalar orasidagi jinsiy, jismoniy, ruhiy farqlar, qiziqish va intilishlar, fiziologik o'ziga xosliklarni hisobga olgan holda amalga oshirilmayotganligidadir. Bu esa biz tadqiqot mavzusi sifatida tanlagan muammoning dolzarbligini belgilaydigan eng muhim omildir. Gender

2-TOM, 3-SON

tushunchasining ijtimoiy pedagogik jins sifatida talqin etilganligi, ya'ni o'quvchi ta'lim jarayonining subyekti sifatida ijtimoiy-pedagogik ma'nodagi gender tarzida farqlanganligi ham tadqiqotning muhim jihatlaridan biridir.

XXI asrda uzluksiz ta'lim strategik ahamiyat kasb etib, shaxs va jamiyat hayotida asosiy mavqeni egallaydi. Shaxs faqatgina gender tenglik va o'ziga xoslik hisobga olinib tashkil etilgan ta'lim jarayonida olingan bilim yordamida uzluksiz texnologik innovatsiyalarni o'zlashtirishi mumkin. Bu esa nafaqat mehnat qurollarining mukammallashuvini, balki yangi bilimlarni egallash qobiliyati va kasbiy faoliyatni puxta o'zlashtirishni talab qiladi. Ta'lim jarayonida gender ijtimoiylashtirishning muayyan asosi, mehnat taqsimoti va jamiyatda qabul qilingan madaniy me'yorlar, ijtimoiy faoliyat turlari, ularning ijtimoiy mavqei orqali ifodalanadi. Ta'lim tizimida qabul qilingan gender me'yorlar va mezonlar muayyan darajada o'quvchilarning biologik jinsiga qarab ularning ruhiy sifatleri, qobiliyatlari, faoliyat turlari, egallaydigan kasblarini belgilashga xizmat qiladi. Ta'lim-tarbiya jarayonida o'qituvchilar, oila, maktab, atrof-muhitdagilar birgalikda o'quvchilar ongiga gender me'yorlar, mezonlarni singdiradilar. Bu qarashlar o'quvchilarda haqiqiy ayol, haqiqiy erkak qanday bo'lishi to'g'risida dastlabki tasavvurlarning paydo bo'lishiga zamin yaratadi. Keyinchalik ushbu gender me'yorlar o'quvchilarda shakllantiriladigan faoliyat turlari orqali mustahkamlanadi. Ta'lim jarayonida gender ijtimoiylashtirish bu – o'quvchi tomonidan o'zi yashaydigan jamiyat gender madaniy tizimining o'zlashtirilishi jarayonidir. Ta'lim jarayonida gender ijtimoiylashtirishning muhim belgilari sifatida o'quvchilarni kasbga yo'naltirish, o'quv mehnatini to'g'ri taqsimlash, ularda gender xoslikka asoslangan shaxsiy sifatleri qaror toptirishdan iborat.

Boshlang'ich va o'rta ta'lim muassasalarining pedagogik tarkibi 90% ayollardan iborat bo'lib, (bolalar bog'chasidan universitetgacha) o'quv muassasasi maqomi oshib borishi bilan o'qituvchi ayollar soni kamaymoqda. Umuman olganda, zamonaviy Rossiya oliy ta'lim va fanning feminizatsiyasi bilan ajralib tursada, universitet professorlari orasida bugungi kunda erkaklar (bir qator OTMLlarda, masalan, pedagogik, erkaklar soni 20% dan oshmaydi), ilmiy laboratoriyalarning kam haq to'lanadigan tarkibi deyarli ayollardan iborat. Shu bilan birga, erkak o'qituvchilarning asosiy o'rtacha ish haqi ayol o'qituvchilarning o'rtacha ish haqidan 35% yuqori.

Ayollar boshchiligidagi o'quv muassasalari juda muhim identifikatsiya manbai hisoblanadi. Rossiyalik tadqiqotchilar maktab o'quvchilari orasida bizning vatandoshlarimiz matematika, fizika, jismoniy tarbiya, kompyuter bilimlari o'g'il bolalar uchun eng muhim deb bilishlarini ta'kidladilar, qizlar uchun esa iqtisodiyoti, adabiyot va tarix, oilaviy hayotning etikasi va psixologiyasi, jinsiy ta'lim. Shunday qilib, jinsga qarab kasb tanlash dasturlashtirilgan. Bundan tashqari, mehnat darslarida maktablar va bilim yurtlarida ayollar va erkaklarning uy vazifalari stereotiplari o'rnatiladi. Tegishli rollarni

2-TOM, 3-SON

bo'lg'usi o'qituvchilar nafaqat ularning oilalarida, balki pedagogik universitetlarda ham o'zlashtiradilar.

Predmetlarning tarkibi. Erkaklarning stereotipik qiyofasi faol va muvaffaqiyatli me'yorlar sifatida va ayollar esa xuddi "ko'rinmas" (ayollar shunchaki mavjud emas, taqdimotda tushib qolgan) yoki sezilmas, faol bo'lmagan va qaramlik o'quv materiallari va o'rta va 5 va oliy ma'lumot darajasida o'qitish uchun ishlatiladigan maxsus manbalarda takrorlanmoqda. Ta'lim materiallarida ayollarning bunday noto'g'ri taqdimoti oqibatlarini quyidagicha. Birinchidan, talabalar bu standart bo'lgan erkaklar va jamiyat va madaniyatda eng muhim rol o'ynaydigan odamlar degan xulosaga kelishlari mumkin. Ikkinchidan, talabalarning ayollarning madaniyatga qanday hissa qo'shganligi, shuningdek, an'anaviy ravishda ayollarga mos deb hisoblanadigan hayotimizdagi sohalarda to'g'risida bilimlari cheklangan. Uchinchidan, individual darajada, o'quv dasturlaridagi stereotiplar erkaklarning yutuqlariga ko'proq rag'batlantiriladi, ayollar esa yetakchilik va boshqaruv bilan bog'liq bo'lmagan xulq-atvor modellarini o'rganadilar. Aloqa jarayonlari. O'qitish uslubi, o'quv auditoriyadagi munosabatlar shakllari o'quvchilarning gender ijtimoiylashuviga ta'sir qiladi va ko'pincha ayollarni bilim olish va ifoda etish usullari yuqori baholanmaydi. 1982-yilda AQSHda R.Xol va B.Sendler ta'limdagi og'zaki (verbal) va og'zaki bo'lmagan (noverbal) aloqa amaliyotini birinchi bo'lib tadqiqot olib bordi. Ushbu tadqiqot maktablar va kollejlarda, kattalar uchun o'quv imtihonlarida va universitetlarda o'tkazilgan shunga o'xshash loyihalarning klassik namunasiga aylandi.

Shuningdek, o'qituvchilar analitik fikr yuritish, o'zlarining asl g'oyalarini ilgari surish, an'anaviy konvensiyalarga qarshilik ko'rsatish qobiliyatini namoyish etadigan o'quvchi qizlarga nisbatan past baholar berishlari aniqlandi. Shunga o'xshash xususiyatlarga ega bo'lgan o'g'il bolalar o'qituvchilar orasida yuqori reytingga ega. Shunga o'xshash hamkorlik amaliyoti universitet ta'limi darajasida ham davom etmoqda. Yashirin o'quv dasturi metakommunikatsiya bilan ijtimoiy nazorat amalga oshiriladigan til sifatida belgilanadi. Birinchidan, bu o'qituvchilar o'g'il bolalar o'zlarini ko'rsatishlari va faolligini ifoda etishlari; qizlarda esa – itoat etishlari, chiroyli tashqi ko'rinishga ega bo'lishi rag'batlantiriladi; ko'proq individual mashg'ulotlar o'g'il bolalar bilan o'tkaziladi, qizlarga qaraganda ko'proq vaqt ularga bag'ishlanadi. Bundan tashqari, o'qitishning dominant shakllari erkaklar bilan aloqa qilish usullariga tayanadi. Masalan, test imtihonlari, individual hisobotlar, baho olish musobaqalari "jasorat" sifatida rag'batlantiriladi. Qizlar ham, o'g'il bolalar ham bundan aziyat chekishadi, chunki ularning ikkalasi ham tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini, savol berish, jamoaviy muhokama qilish va muammoni hal qilish qobiliyatini rivojlantirmaydi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, ayollar va erkaklarning qobiliyatlari va ta'lim imtiyozlari to'g'risidagi gender stereotiplarining mavjudligi, shuningdek, tadqiqot

2-TOM, 3-SON

natijalarini ommalashtirishga ta'sir qiladi. Ayollar va erkaklar uchun yangi imkoniyatlar, ta'limdagi gender tenglik tamoyillari aks ettirish reflektiv o'yin va erkinlik kenglik sohasida, bu yerda ular mushtra – burg'ulash, tajovuzkorlik va “qo'lga o'rgatish” boshqa narsalardan bosh tortib, o'rniga muloyimlik, nafislik va xurmat amalga oshirilishi mumkin. Talaba va o'qituvchi o'zgarishlarni birgalikda va faol ravishda rejalashtiradigan, yutuqlarni nazorat qiladigan va erishilganlarni sifatini baholaydigan, tushunmovchiliklarni ochiq muhokama qiladigan va ularni hal qilish yo'llarini topadigan sheriklar sifatida ishlaydi. Shu sababli, o'quv jarayonini tashkil etish o'zi ochiqlik va moslashuvchanlikni, an'anaviy tajribalar bilan bir qatorda eksperimentlar va alternativ yechimlarni ham o'z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 23.09.2020 йилдаги ЎРҚ-637-сон. <https://lex.uz/docs/5013007>
(Закон Республики Узбекистан, О'РҚ-637 от 23.09.2020. <https://lex.uz/документы/5013007>)
2. Горшкова И., Беляева Г. Профессиональное самочувствие женских научно-педагогических кадров МГУ (Результаты опроса 1998 года) // Женщина. Гендер. Культура. М., 1999. С. 194–207
3. Воронина О. А. Права женщин в сфере образования // Права женщин в России: исследование реальной практики их соблюдения и массового сознания: в 2 т. Т. 1. М., 1998. С. 301–305
4. Raximovna, S. A. (2022). Development of Gender Culture. Academic Journal Digital Economics and Stability, 16, 88-92.
5. Сайдуллаева, А. Р. (2022). НАЗНАЧЕНИЕ ГЕНДЕРНОГО ПОДХОДА В РАЗВИТИИ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ. INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 2(18), 705-711

2-TOM, 3-SON

Phonation is a paralinguistic tool of biological of origin in the English and the Uzbek languages

Named after Islam Karimov Tashkent State Technical University

Teacher of the Foreign Languages Department:

Sadikova Maxbuba Baxtiyarovna

Student: Jumanazarova Sitara

Abstract: At present, the attention of linguists is concentrated mainly on the Paralinguistic means of biological origin, but functionally used in communication. Paralinguistic phenomena, or paralinguisms, usually include a property sound phonation, as well as facial expressions, gestures and other expressive movements, accompanying speech utterance and bearing an additional to its content information. Phonation from the Greek phōnē - sound, voice.

Key Words: formation, communication, phonation, biological, paralinguistic.

The peculiarity of man's articulation is that, in addition to the formation of units communication with the help of the organs of speech and, above all, of the voice, in the act of communication itself all the characteristics characteristic of the speaking subject are revealed. In addition to gestures and facial expressions, especially the human voice qualities. Articulation in the broadest sense is, as it were, a synthesis of phonation moments in the process of communication, and the task of linguistic analysis is not only to study the linguistic forms themselves, but also to establish the essential features its own speech articulation and distinguish it from the signs peculiar to phonation. The phonation as a phenomenon as a whole is physical, connected with all the properties of the vocal therefore, those signs that are peculiar first of all speaking subject as a physical individual. Common background characteristics, such as voice strength, timbre, overtones, fiction, etc. By their nature associated with the physiological characteristics of the subject and depending on his mental state, always accompany the speech articulation and are external indicator of the physical state of the subject. In other words, human phonation two-layer - it combines the individual-physical qualities of articulated speech in all its variants and the linguistic-phonemic properties of speech production proper. By all biological qualities, these qualities are inseparable, but the functions are different. The properties of the human voice are easily observable and have long been described in the literature one can say one of the researchers of the human voice V. P. Morozova: A person pronounces words we perceive their meaning. But how much sense besides words, lies in the very sound of the voice! Listen to the sound of a stranger's speech man ... is not the timbre of voice, manner of speaking, intonation telling you a lot about his feelings and character? After all, the voice is warm and soft, rough and gloomy, frightened and timid, malicious and insinuating, hard, alive, triumphant and

2-TOM, 3-SON

many more shades, expressing the most diverse feelings, moods of a person and even his thoughts. When Socrates was once led by a man about whom he had to express his opinion, the wise man looked at him for a long time, and then exclaimed: "But you, finally, so that I can know you!"

Physical voice data carries information that is perceiving the basis of various conclusions with the involvement of their own experience and knowledge about those or other properties of the subject. The first large experiment to study impressions of people, based on auditory perception, during which more than 4,000 responses were analyzed listeners of British radio, answering questions concerning 9 different readers: their type, age and sex, showed that of the 9 occupations represented, the most easily recognize the actor, the judge and the priest, because the people who professional voice-setting - actor, judge and priest¹. In addition in the "Book of entertaining stories", written by Abul-Faraj in the thirteenth century, is given advice on how to judge in a voice about various traits character of the person: "... the one who talks, gradually reducing his voice, then deeply saddened ... who speaks in a weak voice - timid, like a lamb, that goat", etc.² It is known that the power of voice characterizes a person's speech, because it always manifests itself or can manifest itself in language communication, but is particularly indicative the power of the voice when singing, when in a pure form the properties of the voice apparatus rights in his book, V.P. Morozov writes: "If in ordinary conversational speech the character timbre is not something more than the property of the voice, which constitutes its main wealth."³ For example, the outstanding singer M. Jackson with his amazing various, each time a unique colorful timbre. The timbre of voice is often called "coloring of sound", "color" or simply "color vote". On the timbre you can easily distinguish the voices of acquaintances. By "color" voices are vocal teachers determining the type of voice of the singer (baritone, bass, tenor, etc.)

From the general-sounding features of speech, as we have shown above, is not relevant to language as a means of articulation; Production of verbal communication units, it is necessary to allocate one more sphere, namely intonation, which lies at the junction of two functions of language. One of these functions is a purely grammatical property included in the system means of language and forming a component of the structure of the phrase (along with grammatical categories such as the order of words). Intonation in the background of a logical stress is used in various languages, differently, depending on the type of language (analytical and synthetic system, development case system, etc.). However, general voice signs of voice, including the intonation of non-grammatical character, refer

¹ Ern. Kramer. *Judgement of Personal Characteristics and Emotions from nonverbal of Speech*. "Psychological Bulletin", 1963, V. 60, № 4, p. 408.

² Морозов. В.П. *Тайны вокальной речи*. Л., 1967, стр.3-4

³ Морозов. В.П. *Тайны вокальной речи*. Л., 1967, стр. 21

2-TOM, 3-SON

already to another area where analysis in the paralinguistic plane is required. A special type of phonation accompanying a speech utterance is characteristics of the subject not in terms of its physical data, but in terms of extra-subject circumstances accompanying the speech utterance intonation is the most complex phenomenon in the series of phonation features of language associated with speech and personality of the speaker. Following the current interpretation of the problem of emotional information in language, both Martin and Leon, and many other experts who study intonation, allocated in intonation emotional function, calling it expressive with detailing, as, for example, Martin - an impressive (as he defines it -the product of the impression), or Leon - style (oratorical, snobbish), language (Familiar, exquisite) and emotional (anger, joy, sadness, etc.).

It is quite obvious that the whole area of expressive intonation is not functionally enters the internal structure of the language, but is super structural and is not included in the actual linguistic problems. These features of the non-linguistic function of intonation, having their own source of the human psyche, can be fixed objectively on certain parameters and are characterized as specific incentives for obtaining non-linguistic information about the speaker. Emotional factors not directly related to the internal content of the phrase, but used in the utterance, are indicators of the context communication, but go beyond the scope of not only linguistic means, but even Paralinguistic, are factors such as conviction, rudeness, sincerity, contempt, anger, joy, etc. But certain features of voice, intonation in interaction with facial expressions and gestures are an expression of these characteristics moods, states of the speaking subject that are found in addition to the language. Such phonation refers to a purely extra linguistic factor. Factor on the basis of which the listener can draw conclusions about the mood and state of the speaker. The use of such supra segmental phonation functions can, apparently, to be considered as a stimulating factor of psychological influence in perception speech, superimposed on the meaning of the phrase itself. These features of phonation are very effective means in oratory art, where the psychological impact on the listener has a paramount influence. This supra segmental function of speech will be the object of study psycholinguistics due to the fact that it is really directly related to the problem is not the linguistic one, but the psychological aspect of linguistic communications. "Speech action does not occur in frozen uniform forms, but systematically is adjusted to the requirements of the situation and the speech task, using different possible ways from available in a stock and widely leaning against different sort individual generation and perception of speech"⁴ Thus, when we study the properties of speech phonation, we find the possibility of considering the problem in four

⁴ Рубакин. Н.А Тайны успешной пропаганды. Речевое воздействие. «Проблемы прикладной психолингвистики» М.,1972, стр. 21.

2-TOM, 3-SON

aspects: The fourth aspect is the study of speech phonation as a purely psychophysical phenomenon, which is not related to speech articulation and reveals only Psychophysical state of the speaking subject (irritation, nervousness, etc.). However, the phenomena that reveal the psychophysical state of a person, like some gestures and facial expressions are not part of the language communication subsystem and can even without the participation of the language, is not accompanied by speech acts, therefore dependent on the language, and therefore are not considered as a means of paralinguistic. To denote a special discipline that studies semiotics of body movements, the term “kinesika” is used most often. The term “kinesika” is also used the designation of the body movements of the individual, and as a branch of science studying this field.

THE LIST OF USED LITERATURE

1. Baxtiyarovna S. M., Chorievna A. Z. Teaching Technical Technical Vocabularyin Esp //European Journal of Higher Education and Academic Advancement. – 2024. – T. 1. – №. 2. – C. 151-154.
2. Bakhtiyarovna S. M. Problems and Solutions of English Language Teaching in Non-Philology Universities //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 263-266.
3. Yaxshinorovna A. N. TALABALARDA GENDER TENGLIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI //E Global Congress. – 2023. – №. 6. – C. 15-20.
4. Azamatovna, B. S., & Salijanovna, I. S. (2020). Classification of could words in german and Uzbek. PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology, 17(6), 7333-7339.
5. Bekmuratova, S. A. (2019). GRAMMATIC FEATURES OF DOUBLE WORDS IN GERMAN AND UZBEK LANGUAGES. Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology, 1(5), 248-252.

2-TOM, 3-SON

THE ROLE OF WOMEN IN HUMAN DEVELOPMENT IN THE WORLD
COMMUNITY

Allayarova Naila Yakshonor qizi

Tashkent State Technical University Senior teacher

Student: Abdullaeva Kamola Zafarovna

Abstract: the article is devoted to the convention that clearly defines the problems related to achieving practical equality of women and men, i.e. ensuring gender equality, women's practical use of their rights

Key words: gender studies, gender equality, women's rights, legal norms, stereotype, women's entrepreneurship, women's rights, UN, Office of the UN High Commissioner for Human Rights, representative authority, International Organization for Migration

Today, the world community is trying to create international mechanisms with a proper understanding of the role of women in human development. The adoption of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women's Rights by the UN General Assembly on December 18, 1979 is proof of our opinion. This convention is the main document that clearly defines the problems related to achieving practical equality of women and men, that is, ensuring gender equality, women's practical use of their rights. The problems identified in the Convention are multifaceted. In addition to clarifying the relevance of the problems of ending discrimination in various forms, it also reflects the important provisions related to raising the status of women as equal human beings, their political, socio-economic and cultural rights, equal rights with men, and motherhood. Fulfillment of international obligations requires improvement of laws and regulatory legal documents at all levels, accurate monitoring of their implementation, and control over the implementation of international legal acts. By harmonizing international legal documents on ensuring gender equality with national legislation, strong legal foundations are being created in the field of education in our country.

Women's rights and freedoms equal to men's, state policies related to motherhood and childhood, strengthening of women's position in social life, increasing their political

2-TOM, 3-SON

activity, expanding their participation in state and community management deserve special attention.

An effective institutional framework for the protection of women's rights is representative power.

The task of deputies of all levels of representative power is to connect economic growth with human development, to ensure their coherence. It is not for nothing that the President of the Republic of Azerbaijan has emphasized from the international platform that the membership of women in the parliament has doubled in the following years.

Today, the institutional framework for gender equality is expanding in our country. Meanwhile, within the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, a new Women's and Gender Equality Committee was established, which is engaged in harmonizing international standards in the national legislation on ensuring women's rights and eliminating any form of discrimination.

As a matter of fact, 49% of our country is made up of women, and almost 64% of them are women under 30 years of age. A number of practical works in the areas of ensuring gender equality and improving the social living conditions of women in our country, comprehensive support and development of the family institution, implementation of universally recognized international norms on eliminating all forms of discrimination of women's rights into national legislation, as well as increasing women's legal culture was carried out.

If we look at how attention is paid to gender issues in the international framework, it can be seen that there are still a number of problems in ensuring gender equality in the world. For example, according to the International Labor Organization, there are 6 working women for every 10 working men. In the 74th session of the UN General Assembly, which began its work on September 24, 2019, the women's wing of the organization did not for nothing highlight the issues of gender equality and the provision of appropriate rights and freedoms for women in order to achieve sustainable development of countries. The fact that only 17

2-TOM, 3-SON

of the 192 speakers during the session of the General Assembly were women was also criticized. Uzbekistan is conscientiously trying to fulfill its international obligations regarding women's issues. Our country, as a member of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination of Women's Rights, pays special attention to the harmonization of its norms with the national legislation. In particular, important steps have been taken in this regard in our country. In September 2019, the laws of the Republic of Uzbekistan "On guarantees of equal rights and opportunities for women and men" and "On protection of women from oppression and violence" were adopted.

The law "On guarantees of equal rights and opportunities for women and men" emphasizes the prohibition of direct and indirect discrimination of women based on gender. This law was developed in accordance with the decision of the head of our country on March 7, 2019 "On measures to further strengthen guarantees of women's labor rights and support entrepreneurship". The purpose of this law is to protect women from all forms of harassment and violence in marriage, workplace, educational institutions and other places. One of the important goals of the law is to regulate relations in this field, as well as to ensure legal and social protection of victims of harassment and violence.

The Law on Protection of Women from Harassment and Violence lays the groundwork for protecting women by providing assistance to victims of domestic violence, providing them with shelters, hotlines, and mandatory prosecution for not only physical violence, but also psychological or economic crimes. Such measures have been recommended for a long time, in particular by UN human rights agencies.

In 2019 alone, 197 centers for the rehabilitation and adaptation of victims of the use of violence were established. In addition, in order to further strengthen the guarantees and support of labor rights, to help victims of domestic violence, the activities of the Republican Center for Rehabilitation and Adaptation of Victims of Violence and Suicide Prevention and the Center for Women and Girls Entrepreneurship were launched.

2-TOM, 3-SON

The initial payment for housing of 1454 women living in difficult living conditions was paid from the Public Fund for Women and Family Support, and 25 billion was allocated for these purposes. 194 mln. Soum funds were directed. More than 13,000 women in this category were also employed. More than 2,000 female students have shown their effectiveness in the social protection mechanisms. According to the employment program, more than 250 thousand women, including students, were employed. A reserve of more than 6,000 women with political and legal knowledge, innovative ideas and organizational skills was formed.

To sum up, the achievement of gender equality in our country is the key to strengthening the position of women in society, thereby strengthening the family, bringing up a young generation with a high intellectual level, and ensuring the stability of society.

Thus, the educational process organized on the basis of gender differences and equality makes an important contribution to the development of society. In turn, the UN team in Uzbekistan is currently working on gender equality within the framework of the "Sustainable Development Cooperation Program for 2021-2025", which is currently being consulted with all national partners and other stakeholders. will continue to provide comprehensive assistance to the country, and this will certainly be reflected in the field of education.

List of used literature

1. Mirziyoev Sh.M. We will build our great future together with our brave and noble people. - T.: "Uzbekistan", 2017. - 488 p.
2. Mirziyoev Sh.M. We will resolutely continue our path of national development and raise it to a new level. Volume 1. - T.: "Uzbekistan", 2017. - 592 p.
3. Mirziyoev Sh.M. From national revival to national rise. Volume 4. - T.: "Uzbekistan", 2020. - 400 p.

2-TOM, 3-SON

4. Gulabad Qudratullah's daughter, R. Ishmuhamedov, M. Normuhammedova. Traditional and non-traditional education. - Samarkand: "Imam Bukhari International Research Center" publishing house, 2019. 312 p.

5. Ejak E.V. Psikhologicheskoe obespechenie professionalnogo razvitiya pedagoga v usloviyakh riskov sovremennogo obrazovaniya. diss... doc.psychol. science – Rostov-on-Don.: 2017. - 315 p.

6. Xamrayeva Nilufar. (2024). SOCIOLINGUISTIC COMPETENCE AND SOCIOCULTURAL ASPECT OF LANGUAGE. Innovations in Technology and Science Education, 2(17), 466–471. Retrieved from <https://humoscience.com/index.php/itse/article/view/2368>

7. Xamrayeva, N. ., & Olimova , M. . (2023). SOTSIOLINGVISTIKA VA DIALEKTOLOGIYA. Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences, 2(6), 149–154. извлечено от <http://www.econferences.ru/index.php/tafps/article/view/4872>

8. Xamrayeva, N. ., & Olimova , M. . (2023). SOTSIOLINGVISTIKA VA DIALEKTOLOGIYA. Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences, 2(6), 149–154. извлечено от <http://www.econferences.ru/index.php/tafps/article/view/4872>

УДК: 618.111 -6 15.009-06-92

НАРУШЕНИЯ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВЬЯ, ВЫЗВАННЫЕ ХИМИЧЕСКИМИ ВЕЩЕСТВАМИ

Мавлонова Г.Ш.

Бухарский медицинский университет имени

Абу Али Ибн Сина.

Аннотация. Сочетанное действие металла (алюминия, кадмия) и психогенного стресса приводит к нарушению копулятивного поведения самцов лабораторных крыс и достоверному увеличению доимплантационной гибели и общей эмбриональной смертности в потомстве интактных самок по сравнению с контрольной группой.

Ключевые слова: диоксида титана, почка, крыса, токсическое действие.

Актуальность.

В настоящее время в Узбекистане наблюдается нарастание проявлений экологического кризиса, затронувшего уже многие регионы. Создавшаяся неблагоприятная ситуация обусловлена комплексом антропогенных и техногенных факторов. Крайне сложная экологическая обстановка побуждает проводить интенсивное изучение воздействия агрессивных экологических факторов на биологические объекты [1,2,3,4,5,6,7].

Наиболее актуально исследование именно хронического влияния малых доз природного газа, так как в условиях реального производства большинства компонентов природного газа находятся в пределах ПДК или превышают их умеренно (не более, чем в 2,0-2,5 раза): сероводород - $2,3 \pm 0,4$ мг/м³, диоксид серы - $6,1 \pm 0,9$ мг/м³, оксиды азота (в пересчете на O₂) - $1,2 \pm 0,2$ мг/м³, углеводороды (в сумме) - $49,7 \pm 4,8$ мг/м³, меркаптаны - $0,8 \pm 0,06$ мг/м³, оксид углерода - $10,2 \pm 2,1$ мг/м³ [1,21,22,23,24,25,26,27,28,32].

Традиционно при изучении действия токсиканта оцениваются его канцерогенные свойства, мутагенность, эмбриотоксичность, тератогенные эффекты и ряд других [1,15,16,17,18,19,20]. При этом крайне мало уделяется внимания исследованию влияния токсиканта на морфо-функциональное состояние репродуктивной системы [1,8,9,10,11,12,13,14]. А между тем, при дисфункции репродуктивной системы самцов, их субфертильности и инфертильности, все прочие исследования могут потерять свою актуальность из-за отсутствия потомства.

Во многом столь явный пробел в оценке действия экологических факторов обусловлен отсутствием доступной модели, которая позволила бы объективно и

2-TOM, 3-SON

адекватно с хорошей воспроизводимостью осуществлять контроль над процессом фолликулогенеза и морфо-функциональным состоянием органов генеративной системы самцов экспериментальных животных [15, 16, 17]. В то же время, подобные исследования позволили бы не только контролировать воздействие экологических факторов на прокреативную функцию, но и проводить эффективный поиск новых методов протекции и реабилитации репродуктивной системы самцов при воздействии тех или иных неблагоприятных экологических факторов.

Цель исследования. Изучить влияние природного газа на морфо-функциональное состояние органов репродуктивной системы самцов.

Материал и методы исследования. Эксперименты проведены на 279 крысах самцах линии Вистар. Животные получали сбалансированный полусинтетический рацион на основе казеина, приготовленный в соответствии с МУ 1.2.2520-09. *Наночастицы оксида титана (НЧ TiO₂)*. НЧ TiO₂ рутильной формы («Sigma-Aldrich», США – Германия; каталожный № 637262, М.м.=79,87 г/моль) представляли собой лёгкий порошок белого цвета, негигроскопичный, склонный к пылеобразованию, при растворении в воде дающий стойкую в течение не менее 3-5 минут суспензию молочно-белого цвета. По результатам трансмиссионной электронной микроскопии (ТЭМ) препарат представлял собой стержневидные кристаллы диаметром 5-10 нм и длиной 40-50 нм [Р.В. Распопов и др., 2010].

Результаты исследования. Экспериментальное изучение сочетанного действия металлов (кадмий и алюминий) и психогенного стресса выявило наличие разнообразных по характеру, направленности, выраженности эффектов по большинству изученных показателей, отражающих как проявления синдрома дистресса, так и повреждающее действие металлов. Избыточное накопление металлов в гонадах самцов, обнаруженное при поступлении металлов на фоне психогенного стресса, проявилось в более выраженном изменении ряда показателей гонадотропности по сравнению с изолированным действием: по количеству и соотношению различных генераций половых клеток сперматогенного эпителия и индексов сперматогенеза, гювышению содержания сперматозоидов с фрагментацией ДНК и достоверному увеличению доимплантационной гибели эмбрионов, что свидетельствует об усилении повреждающего действия металлов в сочетании с психогенным стрессом.

Изменение весовых коэффициентов внутренних органов коснулось только печени ($36,07 \pm 1,79$ против $32,94 \pm 2,90$, $p < 0,01$). Обзорная микроскопия гистологических срезов семенников выявила развитие дегенеративных изменений по

2-TOM, 3-SON

периферии органа: слушивание сперматогенного эпителия, а также появление атрофических извитых семенных канальцев (рисунок 4А, Б, В). В гомогенате ткани гонад самцов при

изолированном воздействии алюминия по сравнению с интактным контролем отмечены нарушения процессов сперматогенеза: снижение процентного содержания сперматид ($49,0 \pm 15,8\%$ против $59,7 \pm 16,1\%$ в контрольной группе, $p < 0,05$), двукратное увеличение количества аберрантных делений половых клеток ($20,4 \pm 7,0\%$ против $8,8 \pm 2,8\%$, $p < 0,01$). Отмечено двукратное снижение частоты наступления беременности у интактных самок и тенденция к увеличению доимплантационной гибели эмбрионов и общей эмбриональной смертности.

Таким образом, хроническое воздействие малых доз природного газа вызывает нарушение фертильности крыс, проявляющиеся в снижении среднего количества плодов в 2 раза, повышение процента мертворожденных в 10 раз.

Литература

1. Алимбетова Г.З., Гайнуллина М.К. Профессиональный риск нарушения репродуктивного здоровья женщин-работниц производства искусственных кож // Успехи современного естествознания. 2014. № 12. С. 31–32.
2. Артамонова В.Г., Мухин Н.А. Профессиональные болезни. – М.: Медицина, 2004. 480 с.
3. Байдюк О.Н. Гигиена и физиология труда женщин, занятых в современном производстве суперфосфатов: автореф. Дисс.канд. мед. наук. Омск, 2015. 24 с.
4. Данилин В.А. Особенности влияния на организм комплекса токсических веществ производства СКИ-3 в малых концентрациях (клинико-экспериментальное исследование): автореф. дисс.... докт. мед. наук. – Горький, 2021. 36 с.
5. Khamdamov I.B. Clinical evaluation of the effectiveness of the traditional approach to the treatment of hernias of the anterior abdominal wall in women of fertile age // Doctor's Bulletin. – Samarkand 2022. No. 2.2 (104).-P.65-70.
6. Khamdamov I.B., Mirkhodzhaev I.A. Khakimov M.Sh. Khamdamov B.Z. Evolution of the use of polymer implants for hernioplasty // Tibbiyotda Yangi kun. – Tashkent; 2021,- No. 2 (34) P.-107-111.
7. Khamdamov I.B., Khamdamov A.B. Differentiated approach to the choice of hernioplasty method in women of fertile age (Clinical and experimental study) // Tibbiyotda Yangi kun. – Bukhoro, 2021.-No. 6 (38/1).-P. 112-114.

2-TOM, 3-SON

8. Khakimov M.Sh., Urmanova N.M., Khudoiberdiev S.S., Khamdamov I.B. Possibilities of allohernioplasty in women of fertile age // Nazariy va clinic tibbiyot journals. Tashkent.-2022.-No.3.P.89-93.

9. Khamdamov I.B., Khamdamov A.B. Fertil yoshdagi ayollarda endovideo surgeon hernioplasty // Tibbiyotda yangi kun. Bukhoro, 2021.-№6 (38/1) -S. 25-27.

10. Khamdamov I.B. Experimental determination of the extensibility of the anterior abdominal wall tissues at different times of pregnancy using various approaches to hernioplasty // Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal Vol. 12, Issue 04, April 2022 SJIF 2022 = 8.252 R.193-201 (Scopus).

11. Khamdamov I.B. Improving tactical approaches in the treatment of hernias of the anterior abdominal wall in women of fertile age // Tibbiyotda Yangi kun. Bukhoro, 2022.-№10(48)- pp. 338-342.

12. Khamdamov I.B. Morphofunctional features of the abdominal press in women of reproductive age // Tibbiyotda Yangi kun. Bukhoro, 2022.-№3(41)- pp. 223-227.

13. Khamdamova M.T. Ultrasound features of three-dimensional echography in assessing the condition of the endometrium and uterine cavity in women of the first period of middle age using intrauterine contraceptives // Biology va tibbiyot muammolari. - Samarkand, 2020. - No. 2 (118). - P.127-131.

14. Khamdamova M. T. Ultrasound assessment of changes in the endometrium of the uterus in women of the first and second period of middle age when using intrauterine and oral contraceptives // Биомедицина ва амалиёт журнали. – Ташкент, 2020. - №2. - 8 часть. - С.79-85.

15.Khamdamova M. T. Anthropometric characteristics of the physical status of women in the first and second period of middle age // A new day in medicine. Tashkent, 2020. - № 1 (29). - С.98-100.

16. Khamdamova M.T. Age-related and individual variability of the shape and size of the uterus according to morphological and ultrasound studies // News of dermatovenereology and reproductive health. - Tashkent, 2020. - No. 1-2 (88-80). - P.49-52.

17.Khamdamova M. T. Anthropometric characteristics of the physical status of women in the first and second period of middle age // Тибиётда янги кун. Ташкент, 2020. - № 1 (29). - С.98-100.

18. Khamdamova M.T. Age-related and individual variability of the shape and size of the uterus according to morphological and ultrasound studies // News of

2-TOM, 3-SON

dermatovenereology and reproductive health. - Tashkent, 2020. - No. 1-2 (88-80). - P.49-52.

19. Khamdamova M.T. Ultrasound features of three-dimensional echography in assessing the condition of the endometrium and uterine cavity in women of the first period of middle age using intrauterine contraceptives // *Biology va tibbiyot muammolari*. - Samarkand, 2020. - No. 2 (118). - P.127-131.

20.Khamdamova M. T. Ultrasound assessment of changes in the endometrium of the uterus in women of the first and second period of middle age when using intrauterine and oral contraceptives // *Biomedicine va amaliyot journals*. – Tashkent, 2020. - No. 2. - Part 8. - C.79-85.

21. Khamdamova M.T. Features of ultrasound parameters of the uterus in women of the first and second period of middle age using injection contraceptives // *Tibbiyotda yangi kun*. - Tashkent, 2020. - No. 2/1 (29/1). - pp.154-156.

22. Khamdamova M.T. Features of ultrasound images of the uterus and ovaries in women of the second period of middle age using combined oral contraceptives // *Tibbiyotda yangi kun*. - Tashkent, 2020. - No. 2 (30). - pp. 258-261.

23. Khamdamova M.T. Individual variability of the uterus and ovaries in women who use and do not use various types of contraceptives // *Tibbiyotda yangi kun*. - Tashkent, 2020. - No. 3 (31). - pp. 519-526.24.Khamdamova M. T. Echographic features variability in the size and shape of the uterus and ovaries in women of the second period of adulthood using various contraceptives // *Asian Journal of Multidimensional Research* - 2020. – N9 (5). - P.259-263.

25.Khamdamova M. T. Somatometric characteristics of women of the first and second period of adulthood using different contraceptives with different body types // *The american journal of medical sciences and pharmaceutical research* - 2020. – N8 (2). - P.69-76.

26. Хамдамова М.Т., Жалолдинова М.М.,Хамдамов И.Б. Состояние оксида азота в сыворотке крови у больных кожным лейшманиозом // *Тиббиётда янги кун*. - Бухоро, 2023. - № 5 (55). - С. 638-643.

27. Хамдамова М.Т., Жалолдинова М.М.,Хамдамов И.Б. Значение церулоплазмина и меди в сыворотки крови у женщин носящих медьсодержащих внутриматочной спирали // *Тиббиётда янги кун*. - Бухоро, 2023. - № 6 (56). - С. 2-7.

28. Khamdamova M. T. Bleeding when wearing intrauterine contraceptives and their relationship with the nitric oxide system // *American journal of pediatric medicine and health sciences* Volume 01, Issue 07, 2023 ISSN (E): 2993-2149. P.58-62

2-TOM, 3-SON

29. Khamdamova M. T. The state of local immunity in background diseases of the cervix // Eurasian journal of medical and natural sciences Innovative Academy Research Support Center. Volume 3 Issue 1, January 2023 ISSN 2181-287X P.171-175.

30. Хамдамова М.Т., Хасанова М.Т. Различные механизмы патогенез гиперплазии эндометрия у женщин постменопаузального периода (обзор литературы) // Тиббиётда янги кун. - Бухоро, 2023. - № 8 (58). - С. 103-107.

31. Khamdamova M. T., Khasanova Makhfuza Toyqulovna, Umidova Nigora Nabievna The role of genetic determinants in the occurrence of hyperplastic processes of the reproductive system of women's menopausal age // Journal of Advanced Zoology ISSN: 0253-7214 Volume 44 Issue Special Issue-2 Year 2023 Page 3724:3730

32. Измеров Н.Ф., Каспаров А.А. Медицина труда. Введение в специальность. – М.: Медицина, 2012. 392 с.

33. Косарев В.В., Бабанов С.А. Профессиональные болезни. – М.: ГЭОТАР-медиа, 2017. 368 с.

**«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM
TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR» NOMLI
KONFERENSIYANING 2-TOM, 3-SON (Mart)
MUNDARIJA**

1	MAQSUD SHAYXZODANING UMR YO'LI Turg'unova Ziyoda G'ayrat qizi	5-7
2	RUS VA O'ZBEK TILLARIDA SO'Z TURKUMLARI TASNIFI Rajapova Nasiba Umar qizi	8-10
3	INNOVATION AND PEDAGOGY Saurbayeva Marina Mirzatoyevna, Saurbayeva Kristina Dmitriyevna	11-12
4	TURLI TIZIMLI TILLARDA BIR VA IKKI KOMPONENTLI TURISTIK TERMINLARNING TARKIBIY TUZILISHI Imamova Gulchexra Zoirovna, Olimova Moxinur	13-15
5	KICHIK YOSHIDAGI BOLALARNING INTELLEKTUAL RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR Imomova Ma'mura Abdurasul qizi	16-18
6	ADVANCEMENTS IN THE PRODUCTION OF HIGH-STRENGTH CAST IRON Tojiboyev Begijon Mamitjonovich, Tojiboyev Muhammadjon Muhitdim o'g'li	19-24
7	ТЕХНОЛОГИЯ ПОШИВА ЖЕНСКОГО ПЛАТЬЯ Ергешова Гулчехра Шарибовна, Джураева Саодат Саидбурхановна	25-27
8	THE SPREAD OF ENGLISH ACROSS THE GLOBE: SOCIAL, POLITICAL AND CULTURAL FACTORS. G'aniyeva Tohira Alisher qizi, Mirzaazizova Farangiz, Arslonova Risolat	28-30
9	O'ZBEKISTON HUDUDIDAGI QADIMGI YUNON YOZUVLARI TARIXI. YUNON (ELLINIZM) DAVRI YOZUVI. Suyunov Faridjon Abdumalik o'g'li	31-39
10	O'TKIR BILIAR PANKREATITNI ENDOSKOPIK DIAGNOSTIKASINI TAKOMILLASHTIRISH A.X.Allanazarov, G.G.Tadjitdinova	40-41
11	«ДЕЙСТВИЯ ПО ОБСЛУЖИВАНИЮ ЖЁСТКОГО ДИСКА» Клементьева Анастасия Дмитриевна	42-48
12	ADABIYOTDA OBRAZ RUHIYATINING VOQEALAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI Ozodova Ullibibi Jumanazar qizi	49-54
13	GEOLOGIYA-QIDIRUV ISHLARIDA QUDUQLARNI BURG'ILASH USULLARI VA ZAMONAVIY BURG'ILASH MASHINALARI, TOG' JINSLARINI EMIRUVCHI ASBOBLARNI TANLASH. Rahimxonov Ixtiyorxon Isroilxon o'g'li., Muhammadaliyev Muhammadziyo Muhammadibrohim o'g'li.	55-59

14	LA VIE ET L'ŒUVRE D'ALEXANDER FAYNBERG Qodirova Dilnoza	60-63
15	ZAMONAVIY INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TADBIRKORLIK SOHASI LEKSIK BIRLIKLARI Raxmonova Sardora Muminjonovna	64-67
16	NI MULTISIM MUHITIDA MANTIQIY ELEMENTLAR FUNKSIYALARI ISHLASHINI O'RGANISH Axmedjanova Gulbaxor Bakiyevna, Ochilboyev Umidjon Ixom o'g'li, Do'schanov Bekzod Davronbek o'g'li,	68-75
17	ЗАМОНАВИЙ ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИДА УЙ-ЖОЙЛАР ФОНДИНИ БОШҚАРИШ АМАЛИЁТИ Муниса Раджабова	76-87
18	JINOYAT SUDLARIDA PROKURORNING AYBLOVDAN VOZ KECHISHINING PROTSESSUAL TARTIBI Sattorova Muharram Abdurazzoqovna	88-91
19	ANALYSIS OF EXERCISES BASED ON THE STAGES OF WORKING WITH SOCIO-POLITICAL TEXTS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING Uktamova Navruza Botir qizi	92-97
20	ANALYZING FEINBERG'S POETIC STYLE Mirqodirova Zilola Shezod qizi	98-104
21	SPEECH ETIQUETTE IN COMMUNICATIVE SITUATIONS AND STRUCTURAL ANALYSIS OF LINGUISTIC UNITS: A COMPARATIVE STUDY OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES Toshboyev Nodirjon Salokhiddinovich	105-110
22	BURG'ULASHNING YANGI USULLARI A.S. Tog'ayev, K.N. Qudratova	111-113
23	МЕДИАЦИЯ И ЕЁ МЕСТО В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ Рахимова Лейли Сельяровна	114-116
24	ВЛИЯНИЕ НАНОЧАСТИЦ ДИОКСИДА ТИТАНА В ЭКСПЕРИМЕНТЕ ПРИ ИХ ВНУТРИЖЕЛУДОЧНОМ ВВЕДЕНИИ Мавлонова Г.Ш.	117-122
25	ДИАФАНТОВО ПРИБЛИЖЕНИЕ С ДВУМЯ ПРОСТЫМ ЧИСЛОМ И КВАДРАТАМИ ПРОСТЫХ ЧИСЕЛ Каттахўжаева Жаҳонбиби Акрамжон қизи.	123-124
26	MAQSUD SHAYXZODA IJODINING O'ZBEK ADABIYOTIDAGI TUTGAN O'RNI. O'ralov Elbekjon Eminjon o'g'li	125-127
27	YANGI INNAVATSIYALARNI IQTISODIYOTDA QO'LLASH. U.X.Adambayev, Baxtiyorova Yorqinoy	128-133
28	THE ROLE OF VIDEO MATERIALS IN LANGUAGE CLASSES Mirqodirova Zilola Sherzod qizi, Umida Ikhomova Djamaliddinovna	134-138
29	МЕТОДЫ ИЗМЕРЕНИЯ ДОВЕРИЯ Ойбек Ибрагимов	139-148

30	ULUG'BEK HAMDAMNING "ISYON VA ITOAT" ASARIDA JAMIYATNING QAHRAMON RUHIYATIGA BEVOSITA VA BILVOSITA TA'SIRI Bekzod Ko'liboy Orzuboy o'g'li	149-152
31	THE BENEFITS OF BILINGUALISM: NAVIGATING TWO WORLDS WITH EASE Nazarova Ziyoda Kattayevna, Xayitaliyeva Sarvinoz Abdurayimovna	153-156
32	РАКАМЛИ ИҚТИСОДИЁТДА КИЧИК БИЗНЕС МУОММОЛАРИ. Аскарова Севара Бахтиёрвна	157-159
33	XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR. Marifova Ozoda Nabiyevna, Qarayeva Latifa Zarifovna	160-167
34	KOGNITIVLIK TAFAKKUR TARZINING FENOMENI SIFATIDA To'roqulova Ra'no Ibrogimovna	168-169
35	ICHKI ISHLAR XODIMLARI FAOLIYATIDA DIVERGENT-KREATIV TAFAKKURNING NAMOYON BO'LISHI Shamsiyev Sardor Aslidinovich	170-171
36	TURIZM MADANIYATI VA XALQARO IJTIMOYIY-IQTISODIY MUNOSABATLAR Shakhzoda Sharipova Xasanovna	172-174
37	TA'LIM RUS VA QARDOSH TILLARDA OLIB BORILADIGAN MAKTABLARDA O'ZBEK TILI DARSLARINI BLUM TAKSONOMIYASI ASOSIDA TASHKIL ETISH Nurmamatova Zulxumor Nurmamat qizi	175-184
38	EYE/KO'Z SOMATIK KOMPONENTLI MAQOLLARNING SEMANTIKASI Boboqulova Nilufar Xayrullo qizi	185-188
39	ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТМОЙ ТАЪМИНОТ ТАРИХИГА ОИД ХУЖЖАТЛАР ТАХЛИЛИ (Ўзбекистон Миллий архив хужжатлари мисолида) Ш.Ш.Чориев	189-192
40	INGLIZ TILINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR FOYDALANISH SAMARADORLIGI Xoliyarova Feruza Xafizovna, Zayniyev Tahir Ruslanovich	193-196
41	EDUCATIONAL GAMES USED IN 1ST-2ND GRADE NATIVE LANGUAGE LESSONS, THEIR CONTENT, EFFECTIVENESS AND METHODOLOG Rakhimova Rukhsora, Burkhanova Gulruh Zayniddinova	197-200
42	ONA TILI TA'LIMI JARAYONIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI Raximova Ruxsora, Salimova Muqaddas Ortiqovna	201-205
43	BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ONA TILI DARSLARIDA DIDAKTIK O'YIN TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI Raximova Ruxsora, Xayrullayeva Maftuna	206-209

44	EDUCATIONAL GAMES ORGANIZED IN 3RD-4TH GRADE MOTHER TONGUE CLASSES AND PECULIARITIES OF THEIR USE Rakhimova Rukhsora, Salimova Munisa Bakhtiorovna	210-212
45	O'QUV JARAYONING BOSQICHI VA O'QUV MATERIALINING MOHIYATIDAN KELIB CHIQQAN HOLDA TURLI MURAKKABLIKDAGI O'QUV MATERIALLARIDAN FOYDALANISH- PEDAGOGIK KREATIVLIKNING MUHIM JIHATI Madjitova Kamola Azlar qizi	213-216
46	TA'LIMDA GENDER MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK AHAMIYATI Madjitova Kamola Azlar qizi	217-220
47	PHONATION IS A PARALINGUISTIC TOOL OF BIOLOGICAL OF ORIGIN IN THE ENGLISH AND THE UZBEK LANGUAGES Sadikova Maxbuba Baxtiyarovna, Jumanazarova Sitora	221-224
48	THE ROLE OF WOMEN IN HUMAN DEVELOPMENT IN THE WORLD COMMUNITY Allayarova Naila Yakshonor qizi, Abdullaeva Kamola Zafarovna	225-229
49	НАРУШЕНИЯ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВЬЯ, ВЫЗВАННЫЕ ХИМИЧЕСКИМИ ВЕЩЕСТВАМИ Мавлонова Г.Ш.	230-235
	MUNDARIJA	236-239

